

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧૫૦/-

વર્ષ : ૪૧મું
માર્ચ - ૨૦૧૬
અંક : ૪૫૪

મંગલ મંદિર • માર્ચ-૨૦૧૬ • ૧
(કુલ પાના : ૧૦૬)

મંગલ મંદિર

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદનું માસિક મુખપત્ર

Happy Holi

: મુખ્ય કાર્યાલય :

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

માતુશ્રી સાકરબહેન રવજી મોરારજી લાલન (કોડાય-સુપ્રીમવાલા)

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન

૪૩-૪૪, બ્રાહ્મણ મિત્રમંડળ સોસાયટી, પાલડી, એલિસબ્રીજ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬

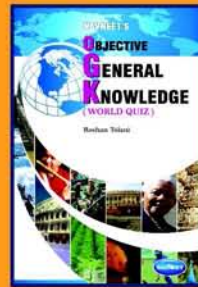
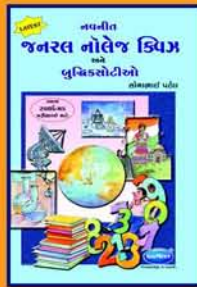
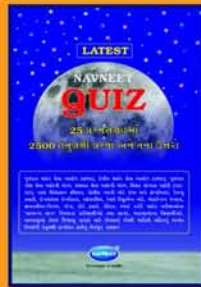
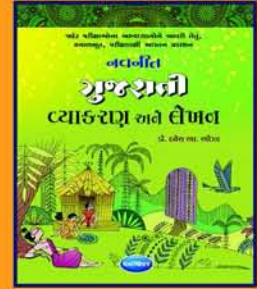
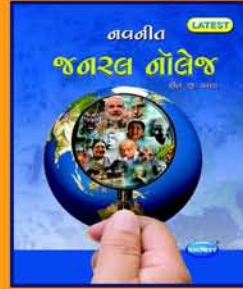
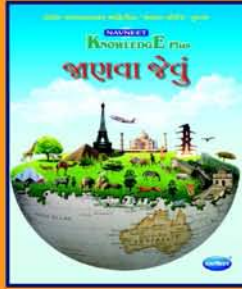
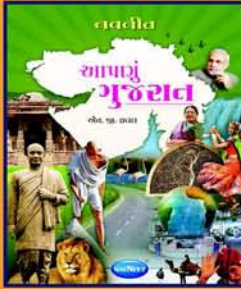
ફોન : (079) 2657 8892, 2658 1501, 2657 9469 ફેક્સ : (079) 2658 2060

Email : kutchijainamd@gmail.com • Website : www.kutchijainahd.org

‘નવનીત’નાં જનરલ નોલેજ માટેનાં શ્રેષ્ઠ પ્રકાશનો

શૈક્ષણિક, વૈજ્ઞાનિક, વ્યાપારિક, રાજકીય, માનવીય, શારીરિક, માનસિક, ખૌદ્ધિક, વ્યાવસાયિક, સ્વાસ્થ્યલક્ષી, વાસ્તુલક્ષી, ખેતર-ભૂચર-જળચર, પશુ-પંખી-જીવ-જંતુ-કીટાણુ, વાનસ્પતિક, જૈવિક, ભૌગોલિક, ખગોલીય, બ્રહ્માંડીય / વૈશ્વિક – તમામ વિષયો માટે ‘ગાગરમાં સાગર’ સમાં ને જ્ઞાનના ખજાના જેવાં આ પ્રકાશનો દરેક ઘરમાં અવશ્ય હોવાં જ જોઈએ. આજે જ વસાવી લેશો. આબાલ-વૃદ્ધ સૌ માટે આ પ્રકાશનો ખૂબ જ ઉપયોગી નીવડશે!

દરેક બુકસેલરને ત્યાં મળે છે.

Knowledge is wealth

NAVNEET EDUCATION LIMITED

Correspondence Address : Navneet House, Gurukul Road, Memnagar, Ahmedabad – 380 052, India.

Phone : (079) 6630 5000 • 6630 5001, 2745 1000 • Fax : (079) 6630 5011, 2748 8000

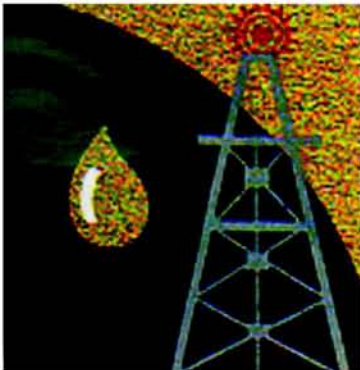
e-mail : navneet.ahd@Navneet.com • Website : www.navneet.com

Available on HIRE

- Gas Engine Driven Generators
Range : 50 KVA to 10 Mega Watts
- Gas Engine Driven Gas Compressors
Range : 10 HP to 8000 HP
- Oil & Gas Processing Equipments Readily Available
- Work Over Rig 100 Ton, 50 Ton & 30 Ton Capacity
- 120 kg/cm² Air Compressors

We Provide

- Complete equipment Readily Available
- Spare Parts
- Operation & Maintenance
- Engineering Consultancy

Corporate Office :

Deep Industries Limited

6th Floor, N.G. Tower, Opp. Fun Republic Cinema,
S.G. Highway, Ahmedabad - 380 015.

Tel # 91-79-26862076/78

Fax # 91-79-26862077

Registered Office :

Deep Industries Limited

Opp. Suryanarayan Bungalows,
State Highway, Motera,

Dist. Gandhinagar.

Phone # 91-79-27571128

Fax # 91-79-27502464

Email info@deepindustries.com

AN ISO 9001 - 2000 COMPANY

નવું વર્ષ કચ્છ અને બૃહદ્ કચ્છની જનતાને
મંગલમયી બની રહે એ જ અભ્યર્થના....

જીવદયાપ્રેમીઓ દાનવીર દાતાઓ

આપના અમૂલ્ય દાનની સરવાણીનો મોટો પ્રવાહ પાંજરાપોળો તરફ વાળો

- ◆ આપનો કે આપના પરિવારજનોનો, બાળકોનો જન્મદિવસ.
- ◆ લગ્નદિવસ, લગ્નતિથીની ઉજવણી, લગ્નના ૨૫ કે ૫૦ વર્ષની ઉજવણી.
- ◆ આપની જીંદગીના ૫૦/૭૫ વર્ષની ઉજવણી.
- ◆ આપના સ્વજનની પૂણ્યતિથી, દેવ-દેવીના પહેડી પ્રસાદનો દિવસ વગેરે પ્રસંગોને નિરાધાર-મૂંગા જીવો માટે અભયદાનનો અવસર બનાવો.
- ◆ વર્તમાનકાળે પાંજરાપોળોને મુશ્કેલ પરિસ્થિતિ ઉદ્ભવી છે.
- ◆ વધુ વરસાદના કારણે લીલા દુકાળની પરિસ્થિતિ ઉદ્ભવી છે.
- ◆ ઘાસ-ચારા-દાણખાણના ભાવ વધતા જાય છે. ખુબ તંગી વર્તાય છે.
- ◆ હાલમાં પરિસ્થિતિ વિકટ છે તો ઉનાળામાં શું થશે ? પરિસ્થિતિ વધુ બગડશે.
- ◆ વધતા જતા વહિવટી ખર્ચ-મોંઘવારી અને ઘટતા જતા વ્યાજદરથી બે પાસા ભેગા કરવા મુશ્કેલ બન્યા છે.
- ◆ દરેક પાંજરાપોળોના બજેટખર્ચ દોઢાથી બમણા થઈ જવાની શક્યતા છે.
- ◆ વર્તમાનકાળમાં નવા નવા કતલખાના ખોલાતા પાંજરાપોળોની જરૂરિયાત વધી છે.
- ◆ યાંત્રિકરણ, શહેરીકરણ, વાહન વ્યવહાર વધવાથી પશુઓનો વપરાશ ઘટતો જાય છે.
- ◆ ચરિયાણ ગૌચરની જમીનો ઉદ્યોગોને અપાતા મોંઘી થતી જાય છે.
- ◆ ખેતીની પેદાશમાં રોકડીયા પાક તરફ ખેડૂતોનું વલણ વધી ગયું છે. ચરિયાણ ગૌચર જમીનો પર દબાણ થતા જાય છે.
- ◆ ખેડૂતો તરફથી ભેટમાં મળતું ઘાસ ઓછું થવા લાગ્યું છે.
- ◆ આપણો વસવાટ શહેરોમાં થતા પશુઓ પ્રત્યે દયા-ભાવના લાગણી ઘટી છે.
- ◆ માંસાહારનો પ્રચાર વધતા, માંસની નિકાસ વધતા પશુઓની બેફામકતલ વધી છે.
- ◆ પશુ બચશે તો દેશ બચશે, ખેતી બચશે, પર્યાવરણ બચશે, ગરીબી, ભૂખમરો ઘટશે.

કચ્છની કોઈપણ ૮૦ પાંજરાપોળમાં દાન મોકલવા માર્ગદર્શન અને પશુસંખ્યા જાણવા ફોન કરી શકશો,
લિસ્ટ મંગાવી શકશો અથવા પ્રતિનિધીને રૂબરૂ બોલાવી લેશો.

શ્રી કચ્છ જિલ્લા પાંજરાપોળ ગૌશાળા સંગઠન

માતૃશ્રી મેઘબાઈ અને પિતાશ્રી ધારશી માલશી ભેદા-મોખા (યાણા)

કાર્યાલય : શ્રી આશાપુરા રીંગરોડ, સોનીવાડ, સોનીવાડ કોમ્પ્લેક્સ, પહેલા માળે, ઓફિસ નં. ૧૨૭/૧૩૦. ભુજ-કચ્છ (ગુજરાત) ૩૭૦ ૦૦૧.

ભજ ઓફિસ : ૦૨૮૩૨-૨૨૭૩૦૪. મો. ૦૯૯૦૪૮ ૩૧૫૧૪ (શ્રી ભરતભાઈ સેંઘરવા)

સૌજન્ય દાતા : દીપક તથા ગીરીશ ધારશી માલશી ભેદા - મોખા (યાણા)

: મુંબઈ ઓફિસ :

માતૃશ્રી મેઘબાઈ અને પિતાશ્રી ધારશી માલશી ભેદા-મોખા (યાણા)

૩૦૭/૩૧૧, સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ રોડ, ૧૩ કાનજી મેન્શન, ગોકુલધામ હોટલની બાજુમાં, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૪.

ટે. નં. ૨૩૮૧૩૭૩૩ / ૬૬૩૮૦૫૦૦. મો. ૯૯૨૦૨ ૯૮૭૨૬ / ૯૯૧૩૯ ૫૩૮૫૬

COOKWELL HEALTH CARE PRODUCT

Masala Grinder
Cum
Mini Flour Mill

100% Pure Copper

25/29 Gaze Wire Motor Universal Heavy Duty Dynamically Balance

COOKING SYSTEM

100% Cooking & Safety

Upto 50% Less Power Consumption

Microbiologically Tested
PURIFICATION PROCESS

- NANO Ceramic Candle
- Silica Sand
- Silver Activated Carbon
- Activated Alumina Balls
- Zeolite
- Mineral Sand
- Mineral Stone

MADE IN INDIA
APPROVED BY GOVT. OF INDIA

Manufactured by :
CookWell Domestic Appliances,
Plot 213, Shelar Compound, Subhash Nagar,
Nahur (W), Mumbai-400078. Customer Care : 022-25666711
Email : info@cookwellindia.com Website : www.cookwellindia.com

डिलर्स डिस्ट्रीब्यूटर्स
आवकार्य

BHARAT B. GALA

NAVINCHANDRA D. DEDHIA

Rajiv
ENTERPRISE

RE - ROLLING / S. S. PATTI - PATTI

179 & 323, Unit-2, G.V.M.M., Odhav, Ahmedabad - 382 415.
Telefax : 2290 0896, 2290 0300 Mob. : 93270 05460, 98257 33710

GILL & CO. PVT. LTD.

IMPORTERS - EXPORTERS & COTTON MERCHANT

"5", Aishwarya-1, 68, B.M.M. Society, Old Sharda Mandir Railway Crossing,
Ellisbridge, Ahmedabad - 380 006.

Phone : 079 - (O) 2658 6088 (R) 2658 1733 Telefax : 079 - 2658 6088
Mobile : 98253 28836 / 93742 08010 / 93742 08011

Registered Office : NTC House, Narottam Morarjee Marg,
Ballard Estate, P.O. Box. No. 86, Mumbai - 400 038.

Phone : (022) 2261 5001 (4 Lines)
Fax : (022) 2262 0598, 2265 5069 Telegram : "GILLCO, MUMBAI"
Email : gillco@gillcot.com

: BRANCHES :

**ADONI / AHMEDABAD / AMRAVATI
BHATINDA / NEW DELHI / UJJAIN**

છેલ્લા ૪૦ વર્ષથી દર મહિનાની ૫ તારીખે
નિયમિતપણે પોસ્ટ કરવામાં આવતું
“શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ”નું
મુખપત્ર

“મંગલ મંદિર”

મુખ્ય કાર્યાલય

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન,

૪૩-૪૪, શ્રી બ્રાહ્મણ મિત્રમંડળ સોસાયટી,
પાલડી, એલિસબ્રિજ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬.
ફોન : (૦૭૯) ૨૬૫૭૮૮૯૨, ૨૬૫૮૧૫૦૧
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૬૫૮૨૦૬૦
ઈ-મેઇલ : kutchijainamd@gmail.com
વેબ-સાઇટ : www.kutchijainahd.org

તંત્રી

પ્રતાપ નારાયણ દંડ
(મો. ૯૪૨૬૭ ૨૫૬૧૯)

અંકમાં પ્રસિધ્ધ થયેલ લેખો તથા અન્ય
વિભાગની માહિતીઓ સાથે તંત્રીમંડળ
સહમત છે તેમ માની લેવું જરૂરી નથી. રજૂ
થયેલ વિચારો જે તે વ્યક્તિના હોય છે, જેની
નોંધ લેવા વિનંતી.

લેખકોને નમ્ર વિનંતી

‘મંગલ મંદિર’માં પ્રગટ કરવા
માટે વિપુલ પ્રમાણમાં લેખ સામગ્રી
અમને મળતી રહે છે અને એટલે
સ્વીકૃત કૃતિઓને પ્રગટ કરવાનું પણ
સ્વાભાવિક રીતે વિલંબાય. મંગલ
મંદિરના ધોરણને ધ્યાનમાં લઈ,
પોતાની રચના મોકલતી વખતે લેખક
સ્વવિવેક દાખવે તેવી વિનંતી છે.

એક સાથે એકથી વધુ કૃતિઓ
ન મોકલવા વિનંતી.

ભાષાદોષ અને લાંબા લેખો
અસ્વીકાર્ય બનશે તેની નોંધ લેવા
વિનંતી. લેખમાં એકની એક વાતનું
પુનરાવર્તન (રિપિટેશન) ટાળવું
જરૂરી છે. કૃતિની હસ્તપ્રત સ્વચ્છ
અને સુવાચ્ય હોવી જોઈએ. આશા
છે કે, આ બાબતમાં લેખક મિત્રોનો
સહકાર અમને મળી રહેશે.

— મુખ્યતંત્રી

અનુક્રમણિકા

તંત્રી લેખ :

- ઉત્સવની ઉજવણીમાં સમય અનુસાર
પોઝિટિવ દિશાનું પરિવર્તન જરૂરી..... પ્રતાપ નારાયણ દંડ ૯
- કચ્છી બોલી, સમૃદ્ધ બોલી મહેન્દ્ર સા. દોશી ૧૦
- આગામી કાર્યક્રમોની એક ઝલક..... ૧૦

પર્વ વિશેષ

- ‘હોલિકોત્સવ’ની મૂળ ભાવના :
ઐતિહાસિક સંદર્ભોમાં ‘હોળી-ધુળેટી’ના ઉલ્લેખો ભરત‘કુમાર’ પ્રા. ઠાકર ૧૧

લેખ વિભાગ

કચ્છ વિશેષ

- ગાંધી યુગે ભારત : સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામના સંદર્ભમાં — આલેખક : કાંતિપ્રસાદ ચંદ્રશંકર અંતાણી
કચ્છના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામની તવારીખ : ૧૯૨૧- ૧૯૪૮ (પ્રકરણ-૧૧) સંપાદક : હરેશ ચ. ધોળકિયા ૧૨
- શ્રી શિવજીભાઈ દુર્ધયા અરુણભાઈ શાહ ૧૮
- કચ્છના નારી રત્નો : મલ્લણી..... માર્કડરાય મહેતા ૧૯
- માતૃભૂમિના જીવંત ધબકારને હોંકારો હરેશ ધોળકિયા ૨૧

આરોગ્ય

- વધુ પડતા વજનની સમસ્યા ડૉ. રમેશ આઈ. કાપડિયા ૨૩
- વ્યસન અને નુકસાન મહાવીરસિંહ શેખાવત ૨૬
- નિરામય જીવન જીવવાની કળા વિનોબા ભાવે ૨૭
- ઉપવાસ દ્વારા સુંદરતા મેળવવાનો સરળ ઉપાય ૩૦
- શું ડિપ્રેશન ખરેખર બીમારી છે? ડૉ. મણિલાલ ગડા
હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ વિષે વૈજ્ઞાનિક સમજણ ડૉ. દીપ્તિ શાહ (ગડા) ૩૨

ધર્મ

- ગંગા : નદી તરીકે દેવ, મૂર્તિ તરીકે દ્વારપાળ ૩૩
- શિક્ષાપત્રીમાં શ્રીહરિએ ઋતુરાજ વસંતની સુગંધ છલોછલ ભરી દીધી છે પ્રા.સૂર્યકાંત ભટ્ટ ૩૫

સમાજ ચિંતન

- મૂંગી રે વેદના લીલાધર ગડા ૩૬
- સંબંધોના સથવારે — મેરેજ ડે ઇલા કે. શાહ ૪૦
- નર-નારીના સંબંધો અને લગ્ન સંસ્થા : પ્રકરણ-૨૩
પ્રેમભર્યું સ્થાયી લગ્નજીવન કેવી રીતે મળે? સ્વામી શ્રી સચ્ચિદાનંદજી ૪૧
- મહિલા સશક્તીકરણ માનવતાનું સશક્તીકરણ છે ડૉ. કિશોર સાધુ ૪૩
- સંબંધોમાંથી પ્રેમ કેવી રીતે પરિણમે? ૪૫

આધ્યાત્મિક

- ધર્મોની દૃષ્ટિએ મૃત્યુ દર્શન..... ૪૬
- જૈન દર્શનમાં પર્યાવરણ..... રાકેશ પટેલ ૫૧

અધ્યાત્મ ચિંતન

- અનશન : મધ્યની ક્ષણનો અનુભવ..... ૫૩

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદના
“પદાધિકારીશ્રીઓ”

મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી

શ્રી પ્રતાપ નારાયણ દંડ
ઘર : ૦૭૯- ૨૬૪૦૫૦૪૭ મો. ૯૪૨૬૭ ૨૫૬૧૯

ઉપપ્રમુખ-૧

શ્રી મનુભાઈ ગોવિંદલાલ શાહ
ઘર : ૨૬૪૪ ૬૪૧૩, ઓ. ૨૬૪૦ ૧૧૫૦
મો. ૯૮૨૫૦ ૩૧૫૨૮

ઉપપ્રમુખ-૨

શ્રી શાંતિલાલ મુળજી સાવલા
ઘર : (૦૨૭૧૭) ૨૩૪૪૫૫ મો. ૯૮૨૫૦ ૪૮૬૪૫

માનદ મંત્રી

શ્રી કાંતિલાલ રામજી શાહ
ઘર : ૨૬૪૨૩૮૯૫, ઓ. : ૨૫૮૯૪૫૫૬/૨૫૮૩૩૯૮૯
મો. ૯૩૨૮૦ ૦૧૧૪૦

સહમંત્રી

શ્રી હસમુખ બાબુભાઈ શાહ (ખાંડવાલા)
ઘર : ૨૬૬૦૩૪૫૮, ઓ. : ૨૬૬૦૫૪૫૩
મો. ૯૮૨૫૦ ૪૦૬૬૬

ખજાનચી

શ્રી ચંદ્રકાંત દામજી શાહ
ઘર : ૨૬૬૦૫૨૨૨૫

સહ ખજાનચી

શ્રી રમણિકલાલ કુંવરજી ગોસર
ઘર : ૨૬૬૫૦૨૯૯, મો. ૯૪૨૮૩ ૫૧૩૭૦

શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહનું સરનામું :

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ
સંચાલિત
શ્રી ખનિજ વિકાસ નિગમ લિ. પ્રાયોજિત
શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહ
અરિહંતનગર દેરાસરની સામે,
ગાંધી વિદ્યાલયની ગલીમાં, રચના સ્કૂલની પાછળ,
રાજસ્થાન હોસ્પિટલ પાસે, શાહીબાગ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૪. ફોન : ૦૭૯-૨૨૮૮૪૫૪૭

સેવા ભવનનું સરનામું :

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ સંચાલિત
માતૃશ્રી કંકુબહેન કાનજીભાઈ રવજી (નાની ખાખરવાલા) સેવા
ભવન, એસ. ટી સ્ટેન્ડ પાસે,
સત્કાર ગેસ્ટ હાઉસની સામે, રંગનાથપુરા,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૨૨. ફોન : ૦૭૯-૨૫૪૬૧૨૭૦

‘મંગલ મંદિર’ના અંકો સમાજની વેબસાઈટ

www.kutchhijainahd.org

ઉપર... ઉપરાંત...

www.hellokutchis.com

ઉપર વાંચી શકાય છે.

સિંતન

- ‘વસંત’ એટલે સાચા અર્થમાં ભારતીય ‘વેલેન્ટાઈન’ ૫૯
- અસ્તિત્વ તમને પોતાને જ પ્રતિબિંબિત કરે છે ૬૧
- પ્રદેશ ભૂમિ છે અને ભૂમિ પૃથ્વી છે ૬૨

વાર્તા

- હેવાતન કેશુભાઈ દેસાઈ ૬૩
- ખીંટી હરીશ નાગેચા ૬૫
- અલ્લાદીન અને જાદુઈ ચિરાગ ૬૮

વિભૂતિ વંદના

- ઓળખો છો આ માણસને? શાંતિલાલ સંઘવી ૭૦

પુણ્ય સ્મરણ

- સરદાર અને મણિબેન જોસેફ મેકવાન ૭૧

પર્યાવરણ

- છોડમાં રણછોડના દર્શન
પશુપાલન જેમ વૃક્ષપાલન દ્વારા આવક કિરણ ચાંપાનેરી ‘સેતુ’ ૭૪

સાંપ્રત

- હેડલીનું કબૂલાતનામું : પાકિસ્તાન માટે મોં બતાવવું મુશ્કેલ ૭૫

ઇતિહાસ

- શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદનો ઇતિહાસ
(પ્રકરણ-૪૬). દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહ ૭૬

લઘુકથા

- શૈશવ
બોજ નટવર આહલપરા ૭૮
- અજુબા ૭૯

હળવાશની ઢાણોમાં

- કાના રે કાના ડૉ. નલિની ગણાગ્રા ૮૦
- બાલુરે જ્યું ગાલિયું સંકલન : ગુલાબચંદ ધારશી રાંભિયા ૮૩

નિયમિત વિભાગો

- આંજો કાગર ૮૪
- અન્ય સંસ્થાઓના સમાચાર ૮૫
- સાર સમાચાર સંકલન : શાંતિલાલ સંઘવી ૮૮
- Nano Nine શબ્દ રમત-૧૧૪ સંકલન : રજનીકાંત પારેખ ૮૯
- Nano Nine Sudoku (ક્રમાંક : ૧૦૭૧) સંકલન : રજનીકાંત પારેખ ૯૧
- જાણવા જેવું સંકલન : રજનીકાંત પારેખ ૯૨
- વલોવતન સંકલન : દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહ ૯૩
- સમાજ દર્પણ ૯૫
- સંસ્થા સમાચાર ૯૬
- શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદનો માસિક અહેવાલ ૯૯
- ઊડતી નજરે ૧૦૧

તંત્રી લેખ

ઉત્સવની ઉજવણીમાં સમય અનુસાર પૌષ્ટિક દિશાનું પરિવર્તન જરૂરી

— પ્રતાપ નારાયણ દંડ

વસંતઋતુને આપણા કવિઓ 'ઋતુરાજ' કહી બિરદાવતા રહે છે. કવિ દલપતરામની પંક્તિઓ યાદ આવે છે :

રૂડો જુઓ આ ઋતુરાજ આવ્યો,
મુકામ એણે વનમાં જમાવ્યો.

શું ઋતુરાજ વસંત વનવગડામાં જ ખીલે છે? વન કરતાં વધારે તો એ માનવીના મનમાં મુકામ જમાવતો હોય છે. 'વસંત' શબ્દમાં પાછો 'સંત' પણ છુપાયેલો છે. એ અલગારી અવધૂત આપણી ચેતનામાં સત્ય, શિવ અને સુન્દરમૂની સાત્ત્વિકતાને ઉશ્કેરે એ જ અભ્યર્થના! એવું બને ત્યારે જિંદગીનો અર્ક સમજાવા લાગે. વસંતના જ પગલે પગલે હોળી-ધુળેટીનો લોકોત્સવ આવે છે. વસંતપંચમી સરસ્વતીનું પ્રાગટ્ય પર્વ છે એમ હોળી દુરિત પર સત્ તત્વના વિજયનો ઉત્સવ છે. પિતા હિરણ્યકશિપુને પ્રહ્લાદ પરમાત્માની ભક્તિ કરે તે પસંદ ન પડ્યું. રાક્ષસયોનિમાં જન્મીને દીકરો વિષ્ણુની ઉપાસના કરે તે કેમ ચાલે? ખૂબ સમજાવ્યો છતાં ના માન્યો એટલે એનો નાશ કરવા માટે જીવતો સળગાવવાનો કારસો રચ્યો. હોલિકા બળી ગઈ અને પ્રહ્લાદ હેમખેમ રહ્યો તે કથા જાણીતી છે. સાર એટલો કે અંતે તો સત્ય જ જીતે છે. હોલિકોત્સવ એ દુરિત પર સતના વિજયની ઉજવણી બની જતાં એમાં રંગ છાંટણાં, નૃત્યગાન ભળ્યાં હશે. કાળક્રમે એમાં વિકૃતિઓ ઉમેરાતી ગઈ અને રંગોને બદલે બળેલું તેલ, કાદવકીચડ - ટૂંકમાં જે હાથવગું હોય એનો છૂટથી વપરાશ થતો ગયો. વરસના વચલા દહાડે આ એક જ એવો ઉત્સવ છે જેમાં માનવી સંસ્કૃતિનાં બંધન ઢીલાં કરી પ્રાકૃત બનવાની મોજ લૂંટી શકે છે. રાજસ્થાન અને ઉત્તર ભારતનાં અન્ય રાજ્યોમાં તો આ પ્રાકૃત આનંદનો ઓચ્છવ પરાકાષ્ટાએ પહોંચે છે. ફટાણાં ગવાય છે, દ્વિઅર્થી સંવાદો ચાલે છે, ગંદી-અશ્લીલ હરકતો થતી રહે છે, છતાં એને સહજતાથી લેવાય છે. બે ઘડી મજા કરી લઈ લોકો આખા વરસના સ્ટ્રેસ અને તનાવમાંથી હળવાશ અનુભવતા હોય તો એમાં ખોટું પણ શું? પરંતુ હોળી-ધુળેટી પ્રસંગે બે મુદ્દે સંયમ રાખવો જરૂરી છે. હોળી પ્રગટાવવા માટે ઘેરૈયા બેશુમાર લાકડાં બાળી મૂકે છે, ઘણી જગ્યાએ પશુઓના ઢગલાબંધ છાણનો પણ હોળી પ્રસંગે દુરુપયોગ થાય છે. પર્યાવરણની દૃષ્ટિએ આ બાબતે પુનર્વિચારણા કરવી જરૂરી બની રહે છે. ગ્લોબલ વોર્મિંગની સમસ્યા વકરતી જાય છે. ત્યાં વૃક્ષો ઉગાડવા અને ઉછેરવાને બદલે હોળી નિમિત્તે એમની નિર્દયતા પૂર્વક કતલ કરવામાં તે વળી કયું ડહાપણ છે? એ જ રીતે રંગોત્સવને ગંદોગોબરો, કાદવિયો બનાવી દેવાનું આત્યંતિક વલણ પણ યોગ્ય ન જ ગણાય. આ મુદ્દે દિવ્યભાસ્કરના તંત્રીએ ચલાવેલી 'તિલક હોળી' ની ઝુંબેશ દાદ માગી લે છે. ગુલાબનું ટપકું કરીને પણ હોળી - ધુળેટીનો આનંદ માણી શકાય. બળેલા તેલ કે રાસાયણિક રંગોથી ચહેરાને અને કપડાંને જે નુકસાન પહોંચે છે, તે અવર્ણનીય છે. એથી ક્ષણિક આનંદની સામે લાંબા સમયની રિબામણી મળે છે એ ટાળવી જોઈએ. ક્યારેક લોકો નવરા હતા, એટલે આવા પ્રાકૃત આનંદ પાછળ વખત બગાડી શકતા હતા. આધુનિક માનવી પાસે એવો વધારાનો ફાજલ સમય નથી. એટલે ઉત્સવની ઉજવણીમાં પણ સમય અનુસાર પરિવર્તન જરૂરી છે.

૬, મુદ્રા એપાર્ટમેન્ટ, ૯/૨૬, ચૈતન્ય સોસાયટી, સ્ટેડિયમ રોડ,
નવરંગપુરા, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૪. મો. ૯૪૨૬૭ ૨૫૬૧૯

કચ્છી બોલી, સમૃદ્ધ બોલી

— મહેન્દ્ર દોશી

૨૧મી ફેબ્રુઆરી વિશ્વમાં માતૃભાષા દિન તરીકે ઉજવવામાં આવે છે. કચ્છી ભાષા પ્રાચીન તેમજ સમૃદ્ધ હોવા ઉપરાંત તેમના ભાષકોની સંખ્યાના આધારે માતૃભાષા તરીકે બંધારણીય મોભો પ્રાપ્ત કરી શકે તેવી ક્ષમતા ધરાવે છે. જેના ભાષા વૈજ્ઞાનિક કારણો સાથે માધ્યમો દ્વારા અભિવ્યક્તિ તેમજ અવાજ કચ્છી ભાષાના પ્રેમીઓ સુધી પહોંચાડવાનો પ્રયાસ કરાઈ રહ્યો છે. ગુજરાતમાં ગુજરાતી ભાષાને માતૃભાષા તેમજ માન્ય ભાષા તરીકે માન્ય કરવામાં આવેલી છે. ગુજરાતના ભાષાકીય સર્વેક્ષણના આંકડાઓ ગુજરાતમાં ગુજરાતી ભાષા સાથે અન્ય સત્તાવન જેટલી ભાષાઓ જીવંત છે અને હાલમાં એ ભાષાઓ (બોલીઓ) પણ લોકજીભે બોલાતી સંભળાય છે, જે પૈકીની ભાષાઓમાં અતિપ્રાચીન અને સમૃદ્ધ ભાષા 'કચ્છી' છે. કચ્છમાં ભાષાકીય સર્વેક્ષણના આધારે એવું કહી શકાય કે માત્ર કચ્છ વિસ્તારમાં જ ગુજરાતી પછીની ભાષા કચ્છી ભાષા બોલતા ભાષાકોની સંખ્યા બીજા સ્થાન પર છે. આમ છતાં, કચ્છી ભાષાને માતૃભાષાદિન નિમિત્તે માતૃભાષા તરીકે મનાવવા માટે કચ્છી ભાષી ઉત્સુક નથી. કચ્છી ભાષાને માન્ય ભાષા તરીકે સ્થાન અપાવવું હોય તો માતૃભાષાદિન નિમિત્તે કચ્છી માડુએ સ્થાનિક ભાષા એટલે કે માતૃભાષા દિન તરીકે શૈક્ષણિક સંસ્થાઓએ ઉજવવાનું બીડું ઉઠાવવું પડે.

૩૧૦ બાળકોના અબ્બાજાન : સરદારખાન

પ્રધાનમંત્રી નરેન્દ્ર મોદી દ્વારા પોતાની 'મન કી બાત' માં વિકલાંગોને માટે 'દિવ્યાંગ' શબ્દ વાપરવા પર ભાર મૂક્યો ત્યારે ભોપાલના એક વ્યક્તિને વિશેષ યાદ કરવા પડે. સરદારખાન નામના આ વ્યક્તિ ૩૧૦ વિકલાંગ બાળકોની તમામ જવાબદારી ઉપાડી રહ્યા છે. સરદાર જન્મે મુસલમાન છે, પરંતુ જ્યારે દિવ્યાંગ બાળકોની વાત આવે છે ત્યારે કહે છે - માનવતા જ મારો ધર્મ છે. મહત્વની વાત એ છે કે, તેમણે દત્તક લીધેલા ૮૦ ટકા દિવ્યાંગ બાળકો હિંદુ છે. પરંતુ તે તમામના તે અબ્બાજાન છે. ૬૦ વર્ષના સરદારખાન નિઃસંતાન છે. પરંતુ તે કહે છે હું નિઃસંતાન નથી - ૩૧૦ બાળકોનો પિતા છું. વ્યવસાયે દરજી એવા સરદારખાને દિવ્યાંગોને ઉચ્ચ શિક્ષણ અપાવી ૧૧૦ જેટલા દિવ્યાંગોને રોજગારી અપાવી છે. દિવ્યાંગોની સેવા કરવાનું આ કામ તેઓ છેક ૧૯૭૮થી કરી રહ્યા છે. પોતાની ૧ લાખ ૮૬ હજારની થાપણ ખર્ચી ઈન્દિરા સીવણ સેન્ટર ખોલ્યું. અને હાલ તેમાં ૧૨ કર્મચારીઓ છે. તેમાંથી થતી આવકથી તે પોતાના ૩૧૦ બાળકોનું ભરણપોષણ કરે છે.

આગામી કાર્યક્રમોની એક ઝલક....

તારીખ - સમય	સ્થળ	કાર્યક્રમ - આયોજનકર્તા	કાર્યક્રમની વિગત
તા. ૧૩-૩-૨૦૧૬ સવારે ૭.૦૦થી સાંજે ૭.૦૦	અમદાવાદની બાજુમાં આવેલ ફાર્મ હાઉસ	શિક્ષણ અને સર્વાંગી વિકાસ સમિતિ	ધોરણ-૬ થી ધોરણ-૮માં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓ માટે જ્ઞાન - ગમ્મત - રમત સાથેની એક દિવસીય પિકનિક.
તા. ૩-૪-૨૦૧૬	નવનીત મેડિકલ સેન્ટર	તબીબી સેવા સમિતિ	આંખના મોતિયાની તપાસ માટેનો એક નિઃશુલ્ક કેમ્પ.
તા. ૯-૪-૨૦૧૬ બપોરે ૨.૩૦થી ૫.૩૦ સાંજે ૬.૦૦થી	એચ.કે. કોલેજ હોલ, નટરાજ સિનેમા સામે, આશ્રમ રોડ., શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી	વયસ્ક સમિતિ વયસ્ક સમિતિ	જાણીતા કલાકારો દ્વારા ગીત - સંગીત અને મિમિક્રીનો કાર્યક્રમ હાઉસી અને ભોજન

‘હોલિકોત્સવ’ની મૂળ ભાવના : પ્રસન્નતા, આહ્વાદતા અને મસ્તી...!

ઐતિહાસિક સંદર્ભોમાં હોળી - ઘુળેટીના ઉલ્લેખો

• ભરત‘કુમાર’ પ્રા. ઠાકર •

પ્રાચીન ભારતમાં ‘હોળી’નું માદક પર્વ વસંતોત્સવ તરીકે ઉજવવામાં આવતું હતું. વસંતના આગમનથી પ્રકૃતિ નૂતન શૃંગાર ધારણ કરે, સુવાસિત પુષ્પો તેને કોમળ સ્પર્શ કરવા લાગે, વૃક્ષોની શાખાઓ પોતાના શણગારથી ઝૂકવા માંડે, લતાઓ આધાર શોધવા આગળ વધવા લાગે અને પક્ષીઓ કલશોર કરવા લાગે... ત્યારે માનવમન પણ ઝૂમીને નાચી ઉઠે છે. તેની પ્રસન્નતા કે આનંદ આ અવસરે ‘વસંતોત્સવ’ રૂપે મહેકી ઉઠે છે.

• મૂળે ‘વસંતોત્સવ’ નું પર્વ :

વાત્સ્યાયને આ ઉત્સવ માટે ‘સુવસંતક’ ની સંજ્ઞા પ્રયોજેલી અને કવિ ભાસે તેનું નામકરણ ‘કામદેવનુયાન’ કરેલું. વસંત અને કામદેવને નજીકનો સંબંધ છે. તદ્દનુસાર આ પ્રસંગે ‘મદનપૂજા’નો પણ ઉલ્લેખ મળી આવે છે. સંભવતઃ આ માટે વ્રજભાષાના કવિ ગોવિંદ સ્વામીએ તેને ‘મદન મહોચ્છવ’ કહ્યો છે. દક્ષિણ ભારતનાં કેટલાક સ્થળોએ આજે પણ આ દિવસને ‘કામદહન’ તરીકે મનાવવામાં આવે છે. કામદેવના દહન પછી તેની પત્ની રતિએ જે વિલાપ કર્યો હતો તેનું પ્રતિબિંબ પણ આ તહેવારે ગાવામાં આવતા દક્ષિણનાં લોકગીતોમાં જોવા મળે છે.

વસંતોત્સવનું વર્ણન કરતાં ‘રત્નાવલી’માં શ્રી હર્ષે લખ્યું છે : ‘ઘર અને આંગણું પણ મુક્ત ઉલ્લાસથી મુખરિત થઈ ઉઠતું. ધારા યંત્રોથી જલપ્રવાહ છોડવામાં આવતો. ચારે તરફ કીચડ જેવું થઈ જતું, જેને ખૂંટીને બધા કીડામગ્ન રહેતા. સ્ત્રીઓના ગાલો પરથી પડતા સિંદૂરથી લાલ બનેલાં પદચિહ્નોથી લોકો નગરના ચોતરાઓને અરુણિમ (રતાશભયા) બનાવતા રહેતા.

આ સમયે થતી મદનપૂજાનું વર્ણન ‘રત્નાવલી’ માં આ પ્રકારે કરવામાં આવ્યું છે : ‘ઉદ્યાનમાં રેશમી ચંદરવો બાંધવામાં આવતો. કોયલોનું કૂજન અને ભમરાઓનું

મધુર ગુંજન જાણે ઋતુપ્રેમીઓનું સ્વાગત કરતું ન હોય! લહેરાતાં વૃક્ષો નીચે કામદેવની પ્રતિમા સ્થપાતી અને તેને ફૂલ, ચંદન વગેરેથી શોભિત કરવામાં આવતી. પુષ્પ અને અંગલેપનથી કામદેવની પૂજા સાથે સ્વસ્તિ-વાચન પણ કરવામાં આવતું.’

• લતામંડપમાં જલકીડા :

‘માનસોલ્લાસ’માં સોમેશ્વરે વસંતોત્સવનું વર્ણન આ રીતે બતાવ્યું છે : ‘ભોજન પશ્ચાત રાજા પોતાના મંત્રીઓ સાથે એક મંડપમાં બિરાજતા. અતિથિઓ પણ આવતા. તે પછી સફેદ વચ્ચાભૂષણમાં સજ્જ, નૂપુરોથી મનની ગતિ વધારતી તથા ચંચળ નયનોવાળી ગણિકાઓ ત્યાં આવતી. શ્રીખંડ, કપૂર, સુગંધ મિશ્રિત જળ રાજા પર રેડવામાં આવતું. ત્યારબાદ રાજા પણ કુમકુમ, ચંદન, હળદર મિશ્રિત જળ સેવકો પર રેડતા.

સંસ્કૃત નાટક ‘શિશુપાલ વધ’ મુજબ આ ટાણે સુંદરીઓ કેસરિયા કપડાં પહેરીને અને દ્રાક્ષારસ પીને પોતાના પ્રિયતમો સાથે પાણીમાં ઉતરતી. એમના હાથોમાં પિચકારીઓ રહેતી. ‘જાનકીકહરણ’ માં કરવામાં આવેલ વર્ણન પ્રમાણે પુરુષો પિચકારીઓ ચલાવતા ત્યારે પ્રિયાઓ કમળની દાંડીથી એમના કાનમાં ગલીપચી કરતી. ‘પદ્મચૂડામણિ’ માં આ ઉત્સવનું વર્ણન આ શબ્દોમાં કરાયું છે : ‘પ્રિયતમાઓ દ્વારા જલચંત્રોથી પાણી રેડવામાં આવતું. પ્રિયતમો ગુલાંટ મારીને બદલો ચૂકવતા.’

‘ભાગવત’ માં હોળી પર પાણી અને રંગના બદલે દૂધ-દહીના ઉપયોગની ચર્ચા કરતાં કહેવાયું છે : ‘આ ઉલ્લાસમય પર્વ પર શ્રીકૃષ્ણ તથા ગોવાળબાળ પરસ્પર દહીં, દૂધ અને ઘીથી નવડાવી રહ્યા છે. માખણનો લેપ કરવામાં આવી રહ્યો છે.’ કાળાંતરે વસંતોત્સવના આ પર્વ સાથે હોલિકાદહનની ઘટના જોડાઈ જવાથી તેનું નામ પરિવર્તન થઈ ગયું, પરંતુ ઉત્સવની મૂળ ભાવના એ

જ જળવાઈ રહી - પ્રસન્નતા, આહ્વાદ અને મસ્તી...!

• સામાજિક સૌહાર્દનું પ્રતીક :

હોલિકોત્સવ ફક્ત હિંદુકાળમાં જ નહિ, મોગલકાળમાં પણ બહુ શાનદાર રીતે મનાવવામાં આવતો હતો. કેટલાક મોગલ બાદશાહો પણ ઘણા ઉત્સાહ સાથે હોળી રમતા. સમ્રાટ અકબરનો મહેલ આ દિવસે ગુલાલ અને સિંદૂરથી આખો રંગાયેલો નજરે પડતો. ખુદ અકબર પોતાની બેગમ અને જનાનખાનાની અન્ય સુંદરીઓ સાથે હોળી રમતા. જહાંગીર, શાહજહાં, મોહમ્મદશાહ જેવા અનેક મોગલ શાસકોએ આ પરંપરાને કાયમ રાખી હતી.

ધાર્મિક કટ્ટરતાને કારણે ઔરંગઝેબે જરૂર તેના પર કેટલાક પ્રતિબંધ મૂક્યા હતા. પણ, તે બાબત એક અપવાદ રૂપ હતી. સામાન્યતઃ તો હિંદુ-મુસ્લિમ બધા હળીમળીને હોલિકોત્સવ મનાવતા રહેલા અને તેની મસ્તીનો આનંદ લેતા રહ્યા. અવધના બાદશાહ વાજીદઅલી શાહ તો હોળી રમવા માટે સૌથી વધુ જાણીતા હતા. આ પર્વ પર એમના મહેલોમાં જલકીડા ઉપરાંત મહેફિલો (મિજલસ) જામતી અને નાટક પણ યોજવામાં આવતા.

આજે પણ નંદગાંવ-બરસાના (મથુરા) ના યુવકો યુવતીઓના હાથે લાઠીઓના પ્રેમપૂર્ણ પ્રહાર હસતા રમતા ખમી લે છે અને આ પ્રદેશની શેરીઓ આ અવસરે ‘લાડલી લાલ કી જય’ ના નારાથી ગૂંજતી રહે છે. પ્રસિદ્ધ જૈનતીર્થ શ્રી મહાવીરજીની ‘લક્ષ્મર હોળી’ પણ ખૂબ પ્રેમપૂર્ણ અને આકર્ષક હોય છે.

‘શિવમ્’, ઠ/બી, વૃંદાવન નગર,
વૈશાલી સિનેમા રોડ,
અંબાર-૩૭૦ ૧૧૦. (કચ્છ)
મો. ૦૯૪૨૭૨૨૩૧૫૦

E-mail : bharat.thaker71@yahoo.com

કચ્છ વિશેષ

ગાંધી યુગે ભારત : સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામના સંદર્ભમાં
કચ્છના સ્વાતંત્ર્ય સંગ્રામની તવારીખ : ૧૯૨૧-૧૯૪૮ (પ્રકરણ - ૧૧)

• આલેખક : કાંતિપ્રસાદ ચંદ્રશંકર અંતાણી •

જન જાગૃતિ જ્યોત ઝળહળતી આગળ વધે છે.

કાઠિયાવાડ રાજકીય પરિષદે ભારતના બંધારણ સભામાં પોતાની ચાર બેઠકોમાંથી એક બેઠકની ઓફર કરીને તે સંદેશાલઈ ભાવનગર પ્રજા પરિષદના મંત્રી શ્રી બળવંતરાય મહેતા તા. ૨૮-૬-૪૭ના ભુજ આવ્યા હતા અને પચાસ હજારે એક એક એમ એકંદર સંખ્યાના પ્રતિનિધિઓ બંધારણ સભા માટે બે સભ્યોની ચૂંટણી માટે મતદાર ઈલેક્ટોરલ કોલેજ તરીકે કામ કરે અને રાજ્યમાં ધારાસભા તે ન હોય તો મ્યુનિસિપાલિટીના સભ્યો ચૂંટણી કરે એ પદ્ધતિમાં કચ્છને દશ સભ્યો મતદાર મંડળમાં મૂકવાના રહેશે તેની મિટિંગ તા. ૭-૭-૪૭ના રાજકોટમાં મળવા માટે જાહેરાત થઈ હતી.

૨. આ બાબતમાં મહારાવ ઘણાં વિલંબ ને વાટાઘાટ પછી નિર્ણય પર આવી શક્યા હતા. મહારાવશ્રીએ “મારા ઓફિસરો પરિષદ અને પ્રજા તથા ભવાનજી અરજણ ખીમજી આ ગોઠવણ સ્વિકારી લેવા જણાવે છે ત્યારે સલાહને માન આપવું પડે છે” એમ જણાવી નિર્ણય લીધો હતો. અને મહારાવશ્રીએ જવાહરલાલજીને, સરદાર શ્રી વલ્લભભાઈને અને શ્રી રાજેન્દ્ર બાબુને નીચે પ્રમાણે તારો કર્યા હતા.

“ચોક્કસ બંધારણીય મુશ્કેલીઓને લીધે લોકસભા પર અલગ બેઠક માટેનો કચ્છનો દાવો માન્ય રાખી શકાયો નહીં એમ હું અનુમાન કરું છું. હિંદ માટે અનુરૂપ બંધારણ ઉપજાવવાના લોકસભાના કાર્યમાં સહકાર આપવાની મારી મિત્ર ભાવના અને ઈચ્છાના પુરાવા તરીકે મેં મારી પ્રજાકીય ચૂંટણીઓમાં ભાગ લેવાની પરવાનગી આપી છે. કચ્છ માટે આપે દાખવેલ રસ બદલ અને કચ્છની વાજબી અભિલાષાઓ પ્રત્યેના મૈત્રીભર્યા ટેકા બદલ હું આશા રાખું છું કે મારું આ પગલું પરસ્પર હિતકર થશે અને કચ્છને હિંદ સંઘમાં પ્રજાકીય સ્થાન મળશે.”

તેનો વળતો ઉત્તર દિલ્હીથી ત્રણે મહાનુભાવો તરફથી આવ્યો હતો કે :

“કચ્છ લોકમાન્ય પ્રતિનિધિ દ્વારા બંધારણ સભામાં ભાગ લેશે એવું જણાવતા તમારા તારને આવકારીએ છીએ અને તમારા નિર્ણયની કદર કરીએ છીએ.”

૩. તા. ૫-૭-૪૭ હિંદ બંધારણ સભામાં પ્રતિનિધિ મૂકવા કચ્છ કાઠિયાવાડના મતદાર મંડળ માટે કચ્છના દસ

પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી થઈ હતી. ચૂંટણી અધિકારી શ્રી રેવન્યુ કમિશનર શ્રી તુલસીદાસ મુળજી શેઠ હતા. ચૂંટણીમાં ૧૫ ઉમેદવારો હતા. તેમાં નીચેના ૧૦ ચૂંટાયેલા જાહેર થયા હતા : (૧) શ્રી મૂળશંકર કુંવરજી ગોર, (૨) શ્રી કલ્યાણજી ધનજી, (૩) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ, (૫) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૬) શ્રી નૌસીર દસ્તુર, (૭) શ્રી જમિયતરાય ગુ. વૈઘ, (૮) શ્રી ભવાનજી અરજણ ખીમજી, (૯) શ્રી ફૂલશંકર પટણી, (૧૦) શ્રી સુબોધચંદ્ર અંજારિયા.

નીચેના નિષ્ફળ ગયા હતા : (૧) શ્રી પરષોત્તમ શામજી વરુ, (૨) શ્રી વાઘજી કે. સોલંકી, (૩) શ્રી ગુલાબશંકર સોમજી, (૪) શ્રી જમનાદાસ ગાંધી, (૫) શ્રી નૌતમલાલ માંકડ.

૪. તા. ૭-૭-૪૭ રાજકોટમાં બંધારણ સભા માટે બે જગ્યા માટે બે ઉમેદવારો હતા. રીટર્નિંગ ઓફિસર તરીકે પોરબંદરના દીવાન અને જામનગરના શ્રી શુંગલુ હતા શેઠ ભવાનજી અરજણ ખીમજી.

દરખાસ્ત મુકનાર : માનનીય શ્રી ઉ.ના. ઢેબર

ટેકો આપનાર : કર્નલ હિંમતસિંહજી - જામનગર

દરખાસ્ત : શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ

ટેકા આપનાર : શ્રી મૂળશંકર કુંવરજી ગોર, (૨) શ્રી ગગનવિહારી લલુભાઈ મહેતા.

દરખાસ્ત રજૂ કરનાર : શ્રી જસુભાઈ પરીખ.

રાજાઓમાં પ્રતિનિધિ તરીકે : (૧) શ્રી અનંતરાય પટણી અને (૨) કર્નલ હિંમતસિંહજી હતા. બે જ ઉમેદવારો હતા. આમ કચ્છનું બંધારણમાં લોક પ્રતિનિધિત્વ દ્વારા સ્થાન મળ્યું.

જન જાગૃતિ જ્યોત પૂરા પ્રકાશ માટે ઝગઝગતી પ્રગતિને પંથે ચાલે છે.

તા. ૨૬-૮-૪૭ હિંદના જકાતી સંઘમાં કચ્છ જોડાય છે.

તા. ૨૨-૮-૪૭થી અમલ થયો.

૬૦. કચ્છમાં જન-જાગૃતિ જ્યોત ઝગઝગતી આગળ વધે છે.

૧. તા. ૧૪-૧૦-૪૭ના પરિષદ કારોબારી બંધારણના સુધારા અપૂર્ણ અને અસંતોષકારક જાહેર કર્યા અને પરિષદ

- કારોબારીના સભ્યો (૧) શ્રી ધરમશી ખેંગાર મહેતા, (૨) શ્રી નરભેરામ પોપટભાઈ તથા (૩) શ્રી દેવજી રતનશી સભ્યો બંધ પડતાં (૧) એડવોકેટ શ્રી ગોરધનભાઈ આણંદજી, (૨) શ્રી લીલાધર પાસુ અને (૩) શ્રી રસીકલાલ જોષી સભ્યો તરીકે દાખલ થયા હતા.
૨. તા. ૫-૧૧-૪૭ના નગરસભાઓનું બીજું કન્વેન્શન માંડવીમાં મળ્યું હતું.
૩. તા. ૨૫-૧૨-૪૭ના અનાજની અસહ્ય તંગીને કારણે ભુજમાં પ્રચંડ સરઘસ તેના પ્રત્યાઘાતરૂપે નીકળ્યું હતું. તેમાં ભુજ કન્ઝ્યુમર્સ કમિટીના (૧) વકીલ શ્રી કુંદનલાલ જ. ધોળકિયા - મંત્રી, (૨) શ્રી જશભાઈ વૈદ્ય, (૩) વકીલ રામજી વલ્લભજી, (૪) કવિ અબ્દની ગીરફતારી તા. ૧-૧૨-૪૭ના થઈ હતી અને પ્રાણલાલ નાનચંદ શાહનું વોરંટ નીકળેલ. પણ તે લાપતા હતા.
૪. પરિષદ કારોબારીએ તા. ૧૦-૧૨-૪૭ આવા પ્રસંગે દમનના માર્ગે ન ચડવાની માંગણી કરી હતી. દિલગીરી પૂરની લેખી બિનશરતે ખટલા બંધ કરવાની ભલામણ કરી હતી.
૫. અનાજ સરઘસ અંગે લેખિત દિલગીરી જાહેર કરી અને માફી માંગતા અનાજ સરઘસના અંગે પકડાયેલાઓનો તા. ૨૮-૧૨-૪૭ના છુટકારો થયો હતો.
૬. કચ્છ કાઠિયાવાડના રાજ્યો તરફથી હિંદની બંધારણ સભામાં ચૂંટાયેલા શ્રી ગગનવિહારી મહેતાના રાજીનામાથી ખાલી પડેલ જગ્યા માટે પેટા ચૂંટણી તા. ૨૨-૧૨-૪૭ના રાજકોટમાં કચ્છના નીચે પ્રમાણે દસ પ્રતિનિધિ ચૂંટાયા હતા: (૧) ગુલાબશંકર અમૃતલાલ, (૨) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી - પ્રમુખ, અંજાર નગરસભા, (૩) શ્રી રેવાશંકર હરિશંકર - પ્રમુખ, મુંદ્રા નગરસભા, (૪) શ્રી કલ્યાણજી ધનજી - પ્રમુખ, માંડવી નગરસભા, (૫) શ્રી મૂળશંકર કે. ગોર - પ્રમુખ, ભુજ નગરસભા, (૬) શ્રી ફૂલશંકર પટ્ટણી, (૭) શ્રી જાદવજી રાઘવજી - પ્રમુખ, રાપર નગરસભા, (૮) શ્રી પુરુષોત્તમ શામજી વરુ - પ્રમુખ, અંજાર વેપારી મંડળ, (૯) શ્રી રતનશી ઉત્તમચંદ - પ્રમુખ, ભયાઉ નગરસભા.

આમ જનજાગૃતિની જ્યોત આગળ પ્રકાશ પાથરતી વધતી રહી છે.

૬૧. સન ૧૯૪૮

૧. મહારાવશ્રી તથા પરિષદના પ્રમુખશ્રી તા. ૮-૧-૪૮ના અરસામાં સરદાર શ્રી વલ્લભભાઈને માર્ગદર્શન માટે મળવા ભુજથી તા. ૪-૧-૪૮ના રવાના થયા હતા.
૨. તા. ૩૧-૧૨-૪૭ના કચ્છમાં સિંધી વસાહત માટે શ્રી

- નીચલદાસ વઝીરાણી અને ભાઈ પ્રતાપ દયાળદાસ કચ્છ આવ્યા. મહારાવ તથા આગેવાનોની મુલાકાત લીધી હતી.
૩. તા. ૧૪-૧-૪૮ના અરસામાં કચ્છના માનનિય શ્રી અમૃતલાલ ઠક્કરબાપા આવ્યા હતા અને કચ્છમાં પ્રવાસ યોજ્યો હતો. મહારાવશ્રીની દિવાનથી ચર્ચાઓ થઈ હતી. સાથે શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, શ્રી છગનલાલ જોષી સાથે રહ્યા હતા.
૪. તા. ૨૫-૧-૪૮ ભુજમાં પરિષદ કારોબારીએ રાજ્યનો સહકાર પાછા ખેંચવાનો ઠરાવ કર્યો હતો.
૫. તા. ૩૦-૧-૪૮ પુણ્યશ્લોક મહાત્માની દિલ્હીમાં હત્યા થઈ. પૂજ્ય મહાત્માજીના ભસ્મની કચ્છમાં પધરામણી તા. ૧૧-૨-૪૮ના પુણ્ય પ્રસંગે અને કંડલાની ખાડીમાં ભસ્મ વિલીનીકરણનો પ્રસંગ બન્યો.
- કચ્છ ભૂમિ પાવન બની.
૬. તા. ૭-૨-૪૮ના ભુજમાં કચ્છી પ્રજાકીય પરિષદની મહાસમિતિ મળી હતી. પ્રમુખસ્થાને શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકિયા હતા. કચ્છના મુંબઈના સભ્યો લગભગ તમામ હાજર હતા. અને તેમાં તા. ૧૫-૨-૪૮ પહેલાં જવાબદાર રાજતંત્રની જાહેરાત કરવા તથા પોતાને બંધારણીય વડા તરીકે જાહેર કરવાનો મહારાવશ્રીને અનુરોધ કરવામાં આવ્યો હતો.
૭. પરિષદ કારોબારીએ (૧) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ, (૨) શ્રી મૂળશંકર કે. ગોર, (૩) શ્રી પ્રેમજી ભવાનજી ઠક્કર, (૪) શ્રી જમિયતરાય વૈદની એક્શન કમિટી યોજી અને તા. ૨૨થી સત્યાગ્રહ - કાનૂન ભંગ આંદોલન શરૂ કરવો. તેમાં કચ્છમાં પ્રતિબંધિત જય કચ્છનું વાંચન કરવાના નિર્ણયો થયા.

૬૨. તા. ૨૪-૨-૪૮ લડત મોકૂફ રહી કારણકે મહારાવશ્રી વિજયરાજજીની તબિયતે ચિંતાજનક વળાંક લીધો. સવારના વહેલા કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણીએ રાજ્ય તરફથી ખબર થતાં ભુજ પહોંચી આવી. યુવરાજશ્રી તથા પરિષદ પ્રમુખની મુલાકાત યોજી હતી. કોઈ જાતની શરત વગર લડત મોકૂફીનો નિર્ણય એક્શન કમિટીએ લીધો, તેના પ્રત્યાઘાત વિધવિધ હતા.

તા. ૨૫-૨-૪૮ના શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણીએ દીવાન શ્રી ટી.જે. રાજાની મુલાકાત લીધી અને પરિષદની કમિટીએ શરત વગર લડત મોકૂફ રાખી છે, તેના પ્રત્યાઘાતરૂપે રાજ્ય સરદાર વલ્લભભાઈની સલાહ માન્ય કરવાની વાત મહારાવશ્રી હંમેશાં સ્વીકારતા હતા, તે લખાણ પર લખી દેવા ખાનગીમાં રજૂઆત કરી હતી. મહારાવશ્રીની ઈચ્છા અનુસાર તેવો પત્ર દીવાન શ્રી ડી.જે. રાજાએ કાંતિપ્રસાદને લખી આપેલ, જે સાબરમતી આશ્રમવાળા શ્રી છગનભાઈ નાથુભાઈ જોષી સાથે

ટોપ સિકેટ અને પોસ્ટલેસ્ટે દિલ્હી તરફ વિમાનમાર્ગે રવાના કરવામાં આવ્યો હતો.

તા. ૨૬-૩-૪૮ના મહારાવ શ્રી વિજયરાજજીનો દેહાંત થયો. મહારાવશ્રી વિજયરાજજી એક સાચા અને ઉમદા સદ્ગૃહસ્થ હતા. પ્રજાના ઘર ઘરના માણસ જેવા બની ગયા હતા. સન ૧૯૪૭ના યુગને બંધબેસતા થઈ શકે તેવા હતા. નબળા કહેવરાવવાની હદે પણ પોતે આકરી વાણી ઉચ્ચારનાર પ્રત્યે ઉદાર દિલ રાખી શકતા હતા. પ્રજાજનોના પ્રેમને મિલકત માનતા હતા. જવાબદાર રાજતંત્ર આપવાનો નિર્ણય કરી ગયા હતા.

આમ આ આંદોલન યુગમાંથી તે તોફાનોમાં જનજાગૃતિ જ્યોત પ્રકાશ વધારતી પ્રભાવ પાડતા પગલાં માંડે છે.

૬૩. તા. ૪-૩-૪૮ના મહારાવ શ્રી મદનસિંહ રાજ્યના રવૈયા પ્રમાણે રાજ્યારુઠ થયા અને એક સૈકા લગભગ કચ્છ દીવાનપદે - શ્રી જે.જે. આશર, બાર-એટ-લો (અંજારના) કચ્છી નિમાયા હતા.

૧. પ્રજાને જવાબદાર રાજ્યતંત્ર આપવાની તા. ૧૯-૩-૪૮ના રાજ્યે જાહેરાત કરી.

૨. તા. ૧૬/૧૭-૩-૪૮ના પરિષદ પ્રમુખ રીયાસત ખાતાના મંત્રી શ્રી મેનન, જે મુંબઈમાં હતા, તેને મળ્યા.

૩. તા. ૧૫-૪-૪૮ના પરિષદ ડેપ્યુટેશન દિલ્હીમાં રીયાસતી ખાતાના મંત્રીને મળવામાં નીચે પ્રમાણેનું હતું :

(૧) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ, (૨) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૩) શ્રી જમિયતરાય ગુ. વૈદ, (૪) શ્રી પ્રેમજી ભવાનજી ઠક્કર, (૫) શ્રી મૂળશંકર કુ. ગોર તેના સલાહકારો : (૧) શ્રી ભવાનજી અરજણ ખીમજી અને (૨) શ્રી લવજી લખમશી ઠક્કર સાથે શ્રી સુરેન્દ્રરાય માધવલાલ અંતાણી, એલ.એલ.બી. પણ મંત્રી તરીકે સાથે હતા. દિલ્હીમાં સરદારશ્રીને તથા પંડિત જવાહરલાલજીથી પણ મુલાકાતો થઈ હતી. આ સમયે કચ્છ (૧) મુંબઈ મહારાજ્યમાં જોડાવું, (૨) સૌરાષ્ટ્ર સાથે જોડાવું, કે (૩) જુદા એકમ તરીકે રહેવું તેની વિમાસણ અને ચર્ચાના ખાસ મુદ્દા હતા. ત્યારે હિંદ હરિજન સેવક સંઘના મંત્રી અને કાઠિયાવાડ રાજકીય પરિષદના પ્રમુખ શ્રી અમૃતલાલ ઠક્કર બાપાની પરિષદના પ્રમુખ શ્રી ગુલાબશંકરભાઈએ અને શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણીએ ખાસ મુલાકાત દિલ્હીમાં કિંગ્ઝ વે ઉપર ભંગી કોલોનીમાં તેમના નિવાસ સ્થાને લીધી હતી. તેમણે “સી” સ્ટેટ તરીકે દરજ્જો મેળવવા સલાહ સ્પષ્ટ સ્વરૂપે આપી. પોતે તેમાં મદદગાર થવાનું સ્વીકાર્યું હતું. આમ આ ચર્ચામાં નિર્ણયાત્મક તબક્કે વાત પહોંચી હતી.

જનજાગૃતિ જ્યોતે પોતાના પ્રકાશ - પ્રભાવ અને સફળતાનાં પગલાં પાડી પ્રગતિ સાધે છે અને નૂતન કચ્છની

ઉષા દષ્ટિકોણ પર આવે છે.

૬૪. રાજ્યના નોકરોની તા. ૨૪-૪-૪૮ના ભુજમાં પ્રચંડ હડતાળ પડી હતી. લાઠીમાર - ગોળીબાર પણ થયા. પરિષદ પ્રમુખ વચ્ચે આવ્યા હતા. શરૂમાં અપમાન, તુમાખી સહન કરવા પડ્યાં. આખરે પોલીસ કમિશનરે માફી માગી હતી અને પે કમિશનની નિમણૂક રીવાઈઝ્ડ થઈ હતી.

★

સ્વાતંત્ર સંગ્રામના ઇતિશ્રી

૬૫. તા. ૧ જૂન, ૧૯૪૮ના કચ્છ ચારસો વર્ષ જૂના ચાલતા રાજ્ય વહીવટનો અંતે કચ્છ “ક” વર્ગના રાજ્ય તરીકે અલગ દરજ્જો જાળવી રાખી ચીફ કમિશનર દ્વારા હિંદી સરકાર હસ્તે રાજ્ય વહીવટ શરૂ થયો. કચ્છ સ્વતંત્ર હિંદ ભારતમાં રાજકીય એકમ તરીકે ભળ્યું.

તા. ૨૮-૫-૪૮ના ચીફ કમિશનરના શ્રી છોટુભાઈ કે. દેસાઈ, આઈ.સી.એસ. કચ્છ આવ્યા.

તા. ૨૪-૫-૪૮

મહારાવશ્રી મદનસિંહજીએ જાહેર કર્યું કે :

“મારા માટે ઘણા જ સંતોષની વાત છે કે આપણા મહાન રાષ્ટ્રીય આગેવાન સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલે આ યોજનાને વધાવી લીધી છે. હિંદના નક્શામાં કચ્છ એક ગૌરવવંતુ સ્થાન અવશ્ય પ્રાપ્ત કરશે. આમાં હું તમામ મદદ આપીશ.”

“સરદારે શ્રી મહાત્માજી સાથે ૨૪ વર્ષ પહેલાં આ કચ્છ ભૂમિ ઉપર પગ મૂકી પાવન કરી હતી ત્યારથી તેમને આપણા સરદાર તરીકે આપણે અપનાવ્યા છે. આજે તે સરદારને મૂર્તિમંત સ્વરૂપે અનુભવીએ છીએ. આજનો દિન તેનો સાર્થકનો દિન, તા. ૧-૬-૪૮નો છે. કચ્છે હિંદ સંઘમાં ભળીને પાકો પડોશી શોધ્યો છે. પ્રજામાંથી ઉદ્ભવેલ રાજસત્તા આજ પાછી પ્રજાને સુપરત થાય છે.” (કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, તા. ૧-૬-૪૮ના ભાષણથી)

૬૬. જનજાગૃતિ જ્યોત રંગ બદલાવે છે એ ઝળહળતી પ્રગતિ કરે છે.

૧. તા. ૨૫-૭-૪૮ રીયાસતના ખાતાના સહમંત્રી શ્રી નીલમ ભુચ, આઈ.એ.એસ. કચ્છ આવ્યા. આગેવાનોથી ચર્ચા કરી. તેમાં ચીફ કમિશનર ઉપરાંત (૧) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ, (૨) શ્રી ભવાનજી અરજણ ખીમજી, (૩) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૪) શ્રી પ્રેમજી ભવાનજી, (૫) શ્રી કલ્યાણજી ધનજી, (૬) શ્રી જમિયતરાય વૈદ, (૭) શ્રી જયારામ વિશ્રામ, (૮) શ્રી મૂળશંકર કે. ગોર, (૯) શ્રી લવજી લખમશી ઠક્કર, (૧૦) શ્રી ફૂલશંકર પટ્ટણી,

- (૧૧) શ્રી ઝુમખલાલ મહેતા.
૨. તા. ૧૦-૮-૪૮ નગરસભાઓ વગેરેના બંધારણ ઘડવા કમિટી નાં. ૩૨૦૫થી (૧) શ્રી તુલસીદાસ મૂળજી શેઠ, (૨) શ્રી કુલીનચંદ્ર દેસાઈ, (૩) શ્રી પ્રેમજી ભવાનજી ઠક્કર, (૪) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૫) શ્રી ઝુમખલાલ મહેતા, (૬) શ્રી ફૂલશંકર પટ્ટણી, (૭) શ્રી વાઘજી સોલંકી.
૩. કંડલાને મહાબંદર બનાવવાનો હિંદ સરકારનો નિર્ણય ગણેશ ચતુર્થીના થાય છે. સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૮.

૬૭. કચ્છી પ્રજા પરિષદ વિસર્જન અને કોંગ્રેસ સંસ્થાગત રીતે કચ્છમાં પ્રવૃત્તિશીલ બની જનજાગૃતિ જ્યોત પ્રગતિ સાથે છે.

સ્વાગત સમિતિ : (૧) પ્રમુખ : શેઠ કલ્યાણજી ધનજી, (૨) ઉપપ્રમુખો : (૧) શેઠ પુંજાભાઈ આસુ, (૨) શેઠ રામજીભાઈ રવજી લાલન, (૩) શેઠ જયરામ ખટાઉ, (૪) શેઠ મગનભાઈ મોમાયા, (૫) વકીલ સુબોધચંદ્ર અંજારિયા, (૬) વકીલ યુનીલાલ માંડલિયા, (૭) શેઠ હુસેનભાઈ નાનજી, (૮) શ્રી આમદ શેઠ જકરિયા, (૯) શેઠ સુલેમાન - શેઠ અબ્દલ્લા, (૧૦) શ્રી જેઠાભાઈ હરિદાસ, (૧૧) શ્રી દેવશીભાઈ વરજંગ, (૧૨) શ્રી કુંવરજી શામજી, (૧૩) શ્રી પાનભાઈ ઠાકરશી, (૧૪) શ્રી કલ્યાણજી હરિશંકર, (૧૫) શ્રી પ્રેમચંદ સાકરચંદ, (૧૬) શ્રી શિવલાલ અમરજી.

ખજાનચી : (૧) શ્રી કાકુભાઈ હીરજી, (૨) શ્રી પ્રેમજી મુરારજી.

મંત્રીઓ : (૧) શ્રી ઝુમખલાલ મહેતા, (૨) શ્રી મુરારજી શાહ ડોક્ટર, (૩) ડૉ. નૌશીર દસ્તુર, (૪) શ્રી દામજી રવજી, (૫) શ્રી મેઘજી ઉમરજી.

પ્રદર્શન મંત્રી : ડૉ. મનુભાઈ પાંધી.

તા. ૧૯-૧૦-૪૮ કચ્છની સાતમી છેલ્લી પરિષદ કોડાય (ભુજ)

પ્રમુખસ્થાને શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકિયા.

હાજરીમાં મુંબઈથી (૧) શેઠ ભવાનજી અરજણ ખીમજી, (૨) શેઠ દામજી જેઠાભાઈ, (૩) શેઠ ગોરધનદાસ જાદવજી, (૪) શેઠ ગોપાળદાસ પુંજા, (૫) શ્રી ધરમશી ખેંગારભાઈ મહેતા, (૬) શ્રી જેઠાલાલ વેલજી.

પરિષદમાં વિસર્જન અને અખિલ હિંદ સાથે ભળવા બાબત ખાસ બાબત હતી. રજૂ કરનાર અને પરિષદમાં ચર્ચામાં ભાગ લેનાર નીચે પ્રમાણે : (૧) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૨) શ્રી કૃપાળ શામજી જીવાણી, (૩) શ્રી સુબોધચંદ્ર અંજારિયા, (૪) ડૉ. જયંત ખત્રી, (૫) શ્રી ફૂલશંકર પટ્ટણી, (૬) શ્રી કૃષ્ણદાસ પંજુઆણી, (૭) શ્રી આણંદજી દેવશી શાહ.

૨. કચ્છી પ્રજાકીય પરિષદ સન ૧૯૨૬ના તા. ૨૨-૧૦-૨૬ના સ્થપાઈ અને તા. ૧૯-૧૦-૪૮ના વિસર્જન થઈ. તા. ૬-૧૨-૪૮ના કચ્છમાં અખિલ ભારતની કોંગ્રેસની બંધારણસરની કચ્છ જિલ્લા કોંગ્રેસ ઓડલોક કમિટિની સ્થાપના થઈ. તત્ સમયે પરિષદ કાર્યાલયના મુખ્ય કાર્યકારક શ્રી તુલસીદાસ વિશ્રામ હતા. જે પછી ભુજ પ્રમુખપદે પોતા હતા અને જિલ્લા પંચાયતના સભ્ય છેવટે સંગઠન બનાવવામાં સહભાગી હતા.

તેના સભ્યો : (૧) પ્રમુખ : શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકિયા, (૨) મંત્રી : શ્રી પ્રેમજી ભવાનજી ઠક્કર.

સભ્યો : (૧) શ્રી ભવાનજી અરજણ ખીમજી, (૨) શ્રી જમિયતરાય ગુલાબશંકર વૈદ, (૩) શ્રી નૌશીર દસ્તુર, (૪) શ્રી વાઘજી કે. સોલંકી, (૫) શ્રી નથુ નાનજી.

કચ્છમાં સખત દુષ્કાળની સ્થિતિ સને ૧૯૪૮માં વરસાદને અભાવે થઈ હતી. તે માટે નીચે પ્રમાણે મધ્યસ્થ સમિતિ શ્રી ચીફ કમિશનરે હુકમ નાં. ૪૨૯૫, તા. ૧૯-૧૦-૪૮ના નિમી હતી.

પ્રમુખ : શ્રી ચીફ કમિશનર ઓફ કચ્છ શ્રી સી.કે. દેસાઈ, આઈ.એ.એસ. ઉપપ્રમુખો : (૧) શેઠ ભવાનજી અરજણ ખીમજી, (૨) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકિયા.

સભ્યો : (૧) રેવન્યુ કમિશનર, (૨) ફુડ કમિશનર, (૩) ઈજનેર (માર્ગના), (૪) સિંચાઈના, (૫) સરકારના સેક્રેટરી, (૬) નગરશેઠ સાકરચંદ પાનાચંદ, (૭) શ્રી જમિયતરાય ગુલાબશંકર વૈદ, (૮) શ્રી પ્રેમજી ભવાનજી, (૯) શ્રી ઇગનલાલ વચ્છરાજ ઝવેરી, (૧૦) શ્રી મૂળશંકર કે. ગોર, (૧૧) શ્રી લવજી લખમશી ઠક્કર, (૧૨) શ્રી કલ્યાણ ધનજી, (૧૩) શ્રી હરિરામ કરશન, (૧૪) ડૉ. નૌશીર દસ્તુર, (૧૫) શ્રી જાદવજી કાનજી ખારાવાલા, (૧૬) ડૉ. કે.એચ. રાવ, (૧૭) શ્રી શામજી ખટાઉ, (૧૮) શ્રી ખરાશંકર જટાશંકર, (૧૯) શ્રી ખીમજી ત્રિકમજી, (૨૦) શ્રી વિશ્રામ તુલસીદાસ, (૨૧) શ્રી રણછોડ નાથાભાઈ, (૨૨) શ્રી વાઘજી કે. સોલંકી, (૨૩) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૨૪) શ્રી પરષોત્તમ વરુ, (૨૫) શ્રી મગનલાલ ઉત્તમરામ વકીલ, (૨૬) શ્રી મોતીલાલ લક્ષ્મણ, (૨૭) શ્રી સોમચંદ જીવરાજ, (૨૮) શ્રી ભીંચશી ગણશી, (૨૯) શ્રી ગોપાળદાસ પુંજાભાઈ, (૩૦) શ્રી ગોરધનદાસ જાદવજી, (૩૧) શ્રી દામજી જેઠાભાઈ, (૩૨) શ્રી શીંગજી સુંદરજી, (૩૩) શ્રી ગોરધનદાસ જાદવજી, (૩૪) શ્રી કરશનદાસ હીરજી પુંજાઆણી, (૩૫) શ્રી લખમશી વેલાભાઈ.

આ મધ્યસ્થ કમિટી.

નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થાપક કમિટી નિમાઈ હતી.

પ્રમુખ : ચીફ કમિશનરશ્રી, બે ઉપપ્રમુખો, સેક્રેટરી : રેવન્યુ કમિશનરશ્રી, બે ઈજનેરોશ્રી, ફુડ કમિશનર, સરકારના સેક્રેટરી,

નગરશેઠ સાકરચંદ પાનાચંદ, શ્રી દામજી જેઠાભાઈ, શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, શ્રી પ્રેમજી ભવાનજી, શ્રી કલ્યાણ ધનજી, શ્રી મૂળશંકર ગોર.

૬૯. સન ૧૯૪૯ - જનજાગૃતિ જ્યોત પ્રભાવ વધારે છે.

કચ્છમાં રૂપિયાનું ચલણ ૧-૩-૪૯થી ચાલુ થયું અને તા. ૨૫-૪-૪૯થી કોરીનું ચલણ ગેરકાયદે જાહેર થયું હતું.

૨. ચીફ કમિશનરની એડવાઈઝરિ કોન્સિલ માટે પ્રજાકીય સભ્યો નગરસભ્યોના સભ્યો ચૂંટે તે માટે (૧) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ, (૨) શ્રી પ્રેમજી ભવાનજી, (૩) શ્રી કૃષ્ણદાસ હીરજી પંજુઆણી તા. ૧૯-૩-૪૯ના બિનહરીફ ચૂંટાયેલા જાહેર થયા હતા.

૩. વાગડ ખેડૂત સંમેલન

તા. ૧૧-૫-૪૯ લાકડિયા મુકામે મળ્યું હતું.

સ્વાગત પ્રમુખ શ્રી મોતીલાલ લક્ષ્મણ શાહ.

મંત્રી : શ્રી ડુંગરશી હરભમ શાહ.

સભ્યો : (૧) શા. ભારમદ દેશર, (૨) શ્રી ઘેલા ભારમલ, (૩) શ્રી હરખચંદ હીરજી, (૪) શ્રી ભીમશી વણવીર, (૫) શ્રી પટેલ પેથા મુળજી, (૬) શ્રી હીરા પબા, (૭) શ્રી લઘા વણવીર શા. (૮) શ્રી નારાણભાઈ ઠક્કર, (૯) શ્રી દયારામ કેવરિયા, (૧૦) કવિ અબ્દ, (૧૧) શ્રી હીરાલાલ ધોળકિયા.

સંમેલન તા. ૧૧-૫-૪૯ પ્રમુખ સ્થાને શેઠ ભવાનજી અરજણ ખીમજી.

હાજરીમાં : (૧) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ, (૨) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી - અંજાર, (૩) શ્રી મૂળશંકર કુંવરજી ગોર, (૪) શ્રી રણછોડભાઈ નાથાભાઈ - મુંદ્રા, (૫) શ્રી કૃષ્ણદાસ પંજુઆણી, (૬) શ્રી ગોરધનભાઈ ઠક્કર, (૭) શ્રી ફૂલશંકર પટ્ટણી, (૮) શ્રી દેવજી ખીમજી, (૯) શ્રી ઠાકોર ગજસિંહજી.

ભાગ લેનારાઓ : (૧) શાહ પેથાભાઈ મુળજી - લાકડિયા, (૨) શાહ હાથીભાઈ આણંદજી શિવલશા, (૩) શ્રી જાદવજી રાઘવજી - રાપર, (૪) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૫) શ્રી હીરજી હેમરાજ, (૬) શ્રી દેવજી રતનશી છાડવાળા, (૭) શ્રી જગશી જીવરાજ, (૮) શ્રી રવજી લાલજી - ખારોઈ, (૯) શ્રી ચાંપશી ગુણશી, (૧૦) શ્રી ડુંગરશી હરગણ, (૧૧) શ્રી ઈંદરજી ગાંગજી, (૧૨) શ્રી ઘેલા હાજા, (૧૩) શ્રી મોતીલાલ નાથાભાઈ, (૧૪) શ્રી હીરાલાલ ધોળકિયા.

૪. તા. ૨૮-૫-૪૯ કચ્છ વેપારીઓની મિટીંગ મળેલ.

૫. મુંદ્રા તાલુકા ખેડૂત સંમેલન - પત્રી (મુંદ્રા)

તા. ૮-૪-૪૯ વૈશાખ સુદ-૧૧ રવિવાર. સ્વાગત સમિતિ

પ્રમુખ : શ્રી ટોકરશીભાઈ લાલજીભાઈ કાપડિયા - પત્રી, ઉપપ્રમુખ : (૧) શ્રી નારાયણદાસ સ્વાલી, (૨) શ્રી રણછોડ નાથાભાઈ, (૩) શ્રી તખ્તસિંહજી - પત્રી, (૪) શ્રી લાલજીભાઈ ભીંચસી, (૫) શ્રી ઘેલાભાઈ જેસંગ.

મંત્રી : (૧) ડૉ. વાઘજી કે. સોલંકી, (૨) શ્રી શિવજી જેઠા, (૩) ડૉ. ખીમજી જેવત, (૪) શ્રી રઘુવરસિંહજી જાડેજા, (૫) શ્રી માર્કડરાય મહેતા.

ખજાનચી : શ્રી ધારશીભાઈ ઘેલા.

મુંદ્રા ખેડૂત મંડળ પ્રમુખ શ્રી વીરજી ડાયા - સમાગોગા.

ઉપપ્રમુખ : (૧) શ્રી પ્રેમજી ઉમરશી - ભુજપુર, (૨) શ્રી રણછોડ નાથાભાઈ - પુંધરા.

મંત્રીઓ : શ્રી ભવાનજી ખીમજી - ટોડા, (૨) ડૉ. વાઘજી કે. સોલંકી - મુંદ્રા.

ખજાનચી : શ્રી નારાણદાસ ભા. - મુંદ્રા.

સભ્યો : (૧) શ્રી વલમજી ટોકરશી - ખાખર, (૨) શ્રી ખીમજી જેવત ખત્રી, (૩) શ્રી રાઘવજી કુંવરજી ભેદા, (૪) ડૉ. જેઠાલાલ મિસ્ત્રી - મુંદ્રા, (૫) શ્રી મામદ લઘા - વડાલા, (૬) શ્રી હુસેનભાઈ મામદ - ધ્રબ, (૭) શ્રી કુંવરજી ખેરાજ - કપાયા, (૮) શ્રી ગોરધનદાસ ભાળદેશ્વર, (૯) શ્રી પ્રેમજી કેશવજી - ગેલડા.

જનજાગૃતિ જ્યોત પોતાના મૂળ પકડને પકડીને ઝળહળતા પ્રગતિને પંથે છે.

૭૦.

૧. કચ્છની એડવાઈઝરિ કાઉન્સિલ હિંદ સરકારે તા. ૯-૬-૪૯ નિમેલ, તે પ્રમુખ (૧) શ્રી ચીફ કમિશનર. સભ્યો : (૧) શ્રી ભવાનજી અરજણ ખીમજી, (૨) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકિયા, (૩) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી - અંજાર (૬) શ્રી કરશનદાસ હીરજી પંજુઆણી - વિંઝાણ, (૭) શ્રી ખીમજી માંડણ - ભુજપુરિયા મુંબઈ, તા. ૨૯-૭-૪૯ના ઉદ્ઘાટન થયું હતું.

૨. કચ્છમાં ખેડૂતો ઉપર લાગાલગમોની ગૂંચવણો સંકેલવા બાબત લાગાલગમ કમિટી તા. ૮-૯-૪૯નાં પી-૨૭૬-૪૯થી નિમાણ હતી. તેમાં (૧) શ્રી ભૂપતરાયભાઈ એમ. બુચ, ઓફિસર ઓન સ્પેશિયલ ડ્યુટી, (૨) શ્રી હરિભાઈ સોમજી છાયા, ડેપ્યુટી કલેક્ટર - પૂર્વ વિભાગ, (૩) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૪) શ્રી અરજણ જેઠુભા, (૫) શ્રી લવજી લખમશી ઠક્કર.

૩. 'જય કચ્છ' પત્ર માંડવી કચ્છમાંથી પ્રગટ થવું શરૂ. તા. ૨૫-૧૦-૧૯૪૯

૭૧. સન ૧૯૫૦

૧. ખેડૂત રૂપ રાહત ધારો તા. ૩૧-૧-૧૯૫૦થી અમલમાં આવ્યો.
૨. તા. ૭-૧-૫૦ના શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકિયાની ચીફ કમિશનરે હિંદની પાર્લામેન્ટમાં કચ્છના પ્રતિનિધિ તરીકે નિમણૂક કરી હતી.
૩. અખિલ હિંદ મહાસભા માટે ચૂંટાયેલ સભ્યો તા. ૨-૭-૫૦. (૧) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકિયા, (૨) કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, વાગડ વિભાગમાંથી, (૩) શ્રી રણછોડભાઈ નાથાભાઈ, અંજાર, મુંદ્રા વિભાગમાંથી, (૪) શ્રી પ્રેમજી રાઘવજી, ભુજ વિભાગમાંથી, (૫) શ્રી ડૉ. નૌશીર દસ્તુર, માંડવી વિભાગમાંથી.

તા. ૧૫-૮-૫૦

૪. કચ્છમાં અખિલ ભારત કોંગ્રેસની બંધારણસરની જિલ્લા કોંગ્રેસ કમિટી રચાઈ. જેમાં (૧) શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકિયા, (૨) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૩) શ્રી રણછોડ નાથાભાઈ, (૪) શ્રી ડૉ. નૌશીર દસ્તુર.

ઉપર પ્રમાણે કોંગ્રેસ માટે કચ્છના પાંચ પ્રતિનિધિઓ તથા નીચેના તાલુકા પ્રમુખો : (૬) શ્રી મૂળશંકર કુંવરજી ગોર - ભુજ, (૭) શ્રી કલ્યાણજી ધનજી - માંડવી, (૮) શ્રી વાઘજી સોલંકી - મુંદ્રા, (૯) શ્રી ગવરીશંકર યુ. જોશી - અંજાર, (૧૦) શ્રી કૃષ્ણદાસ પંજુઆણી - અબડાસા, (૧૧) શ્રી વિશ્રામ તુલસીદાસ - નખત્રાણા, (૧૨) શ્રી સોહનલાલ સોમચંદ મોરબિયા - રાપર.

કચ્છ જિલ્લા કોંગ્રેસ પ્રમુખ શ્રી ગુલાબશંકર અમૃતલાલ ધોળકિયા.

સેક્રેટરીઓ : (૧) શ્રી કાંતિપ્રસાદ ચં. અંતાણી, (૨) શ્રી મૂળશંકર કે. ગોર.

ઉપપ્રમુખ : શ્રી રણછોડ નાથાભાઈ - મુંદ્રા.

સને ૧૯૫૨

જનજાગૃતિની જ્યોત : પચાસ વર્ષો પહેલાં પ્રથમ કચ્છી જનતા માટે મુંબઈમાં જાગી, સન ૧૯૧૯ના સ્વયં કચ્છમાં પ્રગટી અને પૂજ્ય મહાત્માજીની પ્રેરણા પામી. સરદાર વલ્લભભાઈની હૂંફ મેળવી કોંગ્રેસ તરફની દોરવણી મેળવતી રહી. એ જનજાગૃતિની જ્યોત ઉપર આ પહેલાં ૭૩ પારાગ્રાફોમાં જણાવ્યા મુજબ જુદા જુદા નાના મોટા જિંદાદિલીઓના પુરુષાર્થે ટકી રહી, તે હવે ઘર-ઘરની જ્યોત ગણતંત્ર તરીકે કાયમ બને છે. લોકરાજ્ય ગણતંત્રની પુષ્પ વયના દરેક હિંદી ચૂંટણી માટે હક્ક અધિકાર પ્રાપ્ત કરે છે અને તે મુજબ તે પછી હવે તો લોકનેતાગણનું સર્જન થાય છે અને સ્વાતંત્ર સંગ્રામનું સફળ વિસર્જન થાય છે.

સંપૂર્ણ

કે.ડી.ઓ.જી શોભે મહિલા સંસ્થા “પરબ” જેંજી રજત જયંતિ તા. ૮-૧-૨૦૧૬જો ઉજવાણી તેન ટાણે લેખેલી હી કવિતા....

કે.ડી.ઓ. નાતજયું આગેવાન મહિલાંઉ, સેવા કરેલા થૈયું સજજ; ૧૯૯૧જી બીજી ઓગસ્ટજો, પરબ સંસ્થાજી સ્થાપના ક્યાં ધજ. (૧) ગૃહ-ઉદ્યોગ કર્મધલ મહિલાંઉ, સ્વાવલંબી ભનેને થીયે પિંઢજે પગભર; ઈની મહિલાંયેજે ઉત્કર્ષલા, પ્રોત્સાહન ડે સાથ ડીયે દિલભર. (૨) ગૃહ-ઉદ્યોગજી મહિલાંએકે, વેંચાણલા ‘સ્ટોલ’ લગાય રખે ઈનીજો માલ; નાતકે વ્યાજબી ભાવે સારી વસ્તુ મિલે, ને ખપાય ડીયે ઈનીજો માલ. (૩) અરસ-પરસ બીં જો કમ થીયે, ને મહિલા ગૃહ-ઉદ્યોગ જો થીયે વિકાસ; એળી રીતે મહિલાંએજી પ્રગતિલા, પરબ કમ કરે રૈ આય ખાસ. (૪) પરબ - શક્તિ જરૂરતમંદ મહિલાંયેજે, જીવનકે કરે ચેતનવંત; સાધન-સંપત્ર મહિલાંઉ બચત કરે, સામાન્ય મહિલાંયેલા કરીયે ખંત. (૫) ફોર્ટીઝમેં ને જ્યુપીટરમેં ઘણે જેણેકે રાહત દરે ચેકઅપ ડીના કરાય; કાંજુરમાર્ગમેં દવાખાનું હલાઈયે ને બૈ વેદકીય ને મેડિકલમેં ડીયે સહાય. (૬) રાહત દરે હેલ્થ ચેકઅપજો પેકેજ હલાઈયે, ને કરીયે જભરો મેડિકલજો કમ; નાત કે તંદુરસ્ત રખેલા પરબ, ચિંતિત રૈઈ વિચારે હરધમ. (૭) રાહત દરે મેડિકલ હેલ્થ ચેકઅપ કરેલા, જ્ઞાતિજનેકે કરીયે સહાય; નાતજી જરૂરતમંદ મહિલાંયેકે, આર્થિક સાથ ડીયે તાય. (૮) ઓછી જાણકારી થકી મહિલાંઉ, અનુભવીયેં પૈ કેતરીક મુંઝવણ; તડેં વિશેષ કાર્યક્રમ યોજને, પરબ પાડે વિશ્વાસનીય સમજણ. (૯) કલા સંસ્કૃતિકે પ્રોત્સાહન ડેલા, પરબ કરે હરીફાઈવારા મેળાવડા; કલાકારેજી કધર કરે, છાભાશી ડેનેલા ઈનામ ડે નિંઢા વડા. (૧૦) પ્રવૃત્તિયેજો વટ-વૃક્ષ વિકસ્યો, ઉમંગ વધીને થૈઈ અનંત; રજત-જયંતિ ઉજવીને, પરબ થૈઈ સમૃદ્ધ ને પ્રતિભાવંત. (૧૧) અગ્યા વધી સુવર્ણ તેં પુજી, અમૃતજો વજાઈજા શંખ; અમૃત પતેને હીરકતેં પૂજેલા પણ, આંકે સાથ ડીધો અરિહંત. (૧૨) ધન્ય! મહિલા દ્વારા મહિલાંયેકે, આગળ ખણી અચેજો આંજો વિચાર; ધન્ય! પરબજયું જેડલું જુકો, હેલી-મેલી ઊભો ક્યો હેળો મિઢો પરિવાર. (૧૩) નાતજા ઘણે પ્રશ્ન ઊભા અંઈ, તેંકે પણ ડીજા સોલટાઈ; નારી શક્તિ જો પરિચય વતાય, અનાંય કમ કરીજા સવાઈ. (૧૪) કોઈ પણ પદજી અપેક્ષા રખે વિગર, પરબજી બાઈયું સંપથી કમ કરીયે જોરધાર; રશ્મિન ચેં ઈજ આંજ વડપ ને ખમીરાઈ, જેંશેં અંઈ થ્યા નાતજા શણગાર. (૧૫)

આ ઉપરની કવિતા ‘રશ્મિન ખોના’ પાસેથી સાબાર

• શુભેચ્છા સહ.... •

સૌ. લીનાબેન હંસકુમાર શાહ

મે. હેમંત સર્જુકલ ઈ. લી.

૧૪૦૩, શોભા સુમન, ચૌદમે માળે, ડૉ. મદનમોહન માલવિયા રોડ, ટેલીફોન એક્ષચેન્જની સામે, મુલુંડ (વેસ્ટ), મુંબઈ-૪૦૦ ૦૮૦. ફોન : ૨૫૬૮૬૧૦૨

શ્રી શિવજીભાઈ દુધેયા

• અરુણભાઈ શાહ •

શિવજીભાઈ દુધેયાનો જન્મ ૧૯૩૮માં શિવરાત્રીનાં દિવસે કચ્છમાં ભયાઉ ગામે થયો હતો. ખૂબજ સાધારણ અને અભણ કુટુંબ. આર્થિક પરિસ્થિતિ અત્યંત નબળી. જેથી બાળપણથી જ વંશપરંપરાગત સુથારી કામની મજૂરીથી શરૂઆત કરી. લાકડાનાં રમકડા બનાવીને વેચવાનું કામ પણ કર્યું. અને તેમાંથી જે પૈસા મળ્યા તેમાં પણ કરકસરથી બચત કરી અભ્યાસ કર્યો. કોઈની મદદ ન માંગી કે ન કોઈ પાસે હાથ લંબાવ્યો.

કુટુંબનાં વિકટ આર્થિક સંજોગોનાં કારણે તેમનાં પિતાશ્રીને ભયાઉ છોડી કમાવવા માટે નાગપુર જવું પડ્યું. આવા સંજોગોમાં પણ અભ્યાસ ચાલુ રાખી મેટ્રીક પાસ કર્યું. સંજોગોવશાત ફરી કચ્છ આવવું પડ્યું. કચ્છ આવીને પણ અભ્યાસક્રમ ચાલુ રાખ્યો. ભુજ આવી સાયન્સ, રાજકોટમાં ઈલેક્ટ્રોનિક્સ અને દિલ્હીથી એન્જિનિયરિંગ પાસ કરી. ITI મુંબઈમાંથી કોમ્પ્યુટર ડિઝાઈનિંગમાં PG કર્યું. આ બધું જાત મહેનત કરી સ્કોલરશીપ મેળવી સિદ્ધ કર્યું. ત્યારપછી બેંગલોરની કોમ્પ્યુટર એન્જિનિયરિંગ કોલેજમાં કોમ્પ્યુટર સાયન્સનાં પ્રોફેસરથી ઉચ્ચપદે HOD થયા. બેંગલોર તેમની મુખ્ય કર્મભૂમિ રહી અને ત્યાં લાંબો સમય રહ્યા.

કારકિર્દીની શરૂઆત અમદાવાદની PRL માં ડો. વિક્રમ સારાભાઈ હેઠળ સંશોધન કરવાનું સદભાગ્ય મળ્યું. સારાભાઈનાં જ શિષ્ય DRDOના ચીફ, ભારતનાં મિસાઈલમેન અને વિશ્વ વિખ્યાત વિજ્ઞાની અબ્દુલ કલામ હેઠળ અને ત્યારબાદ ઘણાં પ્રોજેક્ટસમાં તેમનાં સાનિધ્યમાં ઘણાં વર્ષો કામ કરવાની તક મળી એ મારા જીવનનું સૌથી મોટું સદભાગ્ય રહ્યું. દેશ પરદેશની ઘણી યુનિવર્સિટીઓમાં પ્રોફેસર અને વિઝીટિંગ

ફેકલ્ટી કન્સલ્ટન્ટ તરીકે સેવા આપી. USAમાં લોસએન્જલ્સ કેલિફોર્નિયામાં ઈલેક્ટ્રોનિક્સનો P.G. Dipમાં મેળવ્યો. બોસ્ટન મધ્યે કમ્પ્યુટર સેન્ટરમાં સુપર કોમ્પ્યુટરમાં ઉચ્ચ ટ્રેનિંગ અને ડિગ્રી મેળવી. આ બધું શિક્ષણ અને સુથારથી સાયન્ટીસ્ટ સુધીનું અને અનુભવથી કચ્છથી કેલિફોર્નિયા સુધીનું મારું સ્વપ્ન સાકાર થયું.

આપણાં દેશનું સૌ પ્રથમ LCA (લાઈટ કોમ્બાટ એરક્રાફ્ટ) 'તેજસ'નું આયોજન, નિર્માણ અને સફળ ઉડાનમાં એમનો સિંહફાળો છે. સાયન્ટીસ્ટથી પ્રોજેક્ટ ડાયરેક્ટર તરીકેની તેમની સફળ કારકિર્દીને વડાપ્રધાન ગુજરાતથી માંડીને આર્મિ, નેવી અને વાયુદળે એમની સિદ્ધિની ખૂબ પ્રશંસા કરી. દેશનો સર્વોચ્ચ "ડિફેન્સ ટેકનોલોજી એવોર્ડ" રાષ્ટ્રપતિ અબ્દુલ કલામનાં હાથે એમને અર્પણ કરાયો હતો. તદ્દુપરાંત ૬ વખત રિપબ્લિક ડે એવોર્ડથી પણ તેઓ સન્માનિત છે. એમની એક વિશિષ્ટ સિદ્ધિ તે આર્ટિફિશિયલ ઈન્ટેલિજન્સ કોમ્પ્યુટર જે સંપૂર્ણપણે તેમનું ઈનોવેશન છે, તે ડિફેન્સ માટે અત્યંત ઉપયોગી યંત્ર છે.

શિવજીભાઈ ખૂબજ ભારપૂર્વક કહે છે કે હવે પછીનું યુદ્ધ ઈન્ફોર્મેશન (IT) ટેકનોલોજીના સથવારે ખેલાશે કારણ કે અત્યારનો યુગ માહિતીનો યુગ છે. જેમની પાસે વધુ માહિતી હશે તે વધુ સમૃદ્ધ અને સક્ષમ ગણાશે અને તે જ જીતી શકશે. દુશ્મનોનાં દેશની ગોપિત (ગુપ્ત) માહિતીઓને પણ કોમ્પ્યુટર દ્વારા નષ્ટ કરી શકાશે.

શિવજીભાઈ સારા ચિત્રકાર અને કવિતા રચવાનો શોખ ધરાવે છે. નિવૃત્તિમાં પણ ખૂબજ પ્રવૃત્ત રહે છે. શિક્ષણ અને

સમાજનાં વિકાસમાં કાર્યરત રહે છે.

વર્તમાન યુગની લડાઈમાં વિજય ફક્ત અસ્ત્ર, શસ્ત્ર કે સૈનિકોની સંખ્યાનાં આધારે નહીં પણ યુદ્ધ માટે જરૂરી ઈન્ફોર્મેશન તેમજ ઈન્ટેલિજન્સનાં સમયસર ઉપયોગ પર આધારિત રહેશે. તેથી યુદ્ધમાં વોરફેરનું પ્લાનિંગ અને એક્શન ઈન્ફોર્મેશન તથા ઈન્ટેલિજન્સ પર વધારે આધારિત રહેશે. ભારત જેવા વિશાળ દેશ માટે વાયુદળ, આર્મિ, નેવિનાં મેનપાવર, અસ્ત્ર-શસ્ત્ર, રડાર અને વોર ફન્ટથી આવતી માહિતીનું નેટવર્કિંગ તથા મેનેજમેન્ટ કોમ્પ્યુટર કોમ્યુનિકેશન, કમાન્ડ, કંટ્રોલ સિસ્ટમ પર વધારે નિર્ભર છે. આજનાં સાયબર વોરમાં વિજયી થવા, દુશ્મનનાં દળોમાં ઉદ્ભવતા ઈન્ફોર્મેશનને નિષ્ક્રિય કરી દુશ્મનના દેશવ્યાપી નેટવર્કને નકામું બનાવવું પડે કે આપણાં કંટ્રોલમાં લેવું પડે. મારી કારકિર્દી ફક્ત મારા પ્રોજેક્ટ પર જ નહીં પણ યુદ્ધ માટે જરૂરી એવા ઈન્ફોર્મેશન પ્લાનિંગ તથા કંટ્રોલ કરી આપે તેવા ઈન્ટેલિજન્ટ કોમ્પ્યુટરનાં વિકાસ પર વધુ આધારિત રહેલી છે. એક વૈજ્ઞાનિક તરીકે DRDOની મારી કારકિર્દી દરમ્યાન આવા આધુનિક અને અગત્યનાં વિષયોમાં મૂળ વિષય આર્ટિફિશિયલ ઈન્ટેલિજન્સ રહ્યું છે, જે માનવીએ સર્જેલ છે.

આઈ-૩૦૩, કલા રેસિડેન્સી,
રેડિયો મિડિય પાસે,
ટાઈમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા પ્રેસ રોડ,
સેટેલાઈટ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫.

સેવામાં જ આનંદ

સ્વપ્નમાં મેં જોયું કે જીવન તો આનંદમય છે.
જાગીને જોયું તો જાણ્યું કે જીવન તો સેવા છે.
હું કાર્યરત થયો અને મળી ગયો તાળો.
સેવામાં જ તો છે આનંદ!

— રવીન્દ્રનાથ ટાગોર

કચ્છનાં નારી રત્નો : મલ્લણી

• માર્કડરાય મહેતા •

જગતના સર્જનહારે આ પૃથ્વી કેવી આશ્ચર્યજનક બનાવી છે! તેમાં વિવિધતાનો પાર નથી, તો વળી જ્યાં જુઓ ત્યાં એકતા જ છે અને તેમાંય બ્રહ્માએ એક ખાસ અદ્ભુત સર્જન કર્યું છે, તે છે નારીનું હૃદય. પોતાનાં છ-છ બાળકો કંસે નિર્મમતાથી સંહારી નાખ્યાં ત્યારે લાચાર દેવકી તે જોઈ જ રહી! માનું કકળતું હૃદય દુઃખી થઈને પોતાના પતિ વસુદેવને કહેતું, “આના કરતાં તો મરી જવું સારું.” ત્યારે તેના પતિ કહેતા, “આપણા પર એક ઘણી મોટી જવાબદારી છે. તારા આઠમા ગર્ભમાં જગતના નાથ શ્રીકૃષ્ણ અવતાર લેવાના છે. એટલે આપણે આ બધું સહન કરીને જ છૂટકો!” આ વાત થઈ દ્વાપર યુગની.

હવે આપણે એવી જ કચ્છની કથા જોઈએ. નિર્દયી રાવળે છછર બુટાના છ-છ પુત્રોને તલવારના ઝાટકાથી કાપી નાખ્યા અને એ સ્વામિભક્ત મલ્લણીએ પોતાના રાજાના કુંવરને બચાવવા આવું ભયંકર બલિદાન ચુપચાપ આપ્યું!

આજથી ૫૦૦ વર્ષે પૂર્વે કચ્છ પર કોઈ એક રાજાનું રાજ્ય ન હતું. પણ ઠેર ઠેર નાનામોટા ગરાસિયા રાજ્ય કરતા હતા. તેમાં અબડાસામાં બાડા, ભુજ તાલુકામાં હબાય ડુંગર પાસે લાખીઆર વીઅરો અને વાગડમાં ગેડી પાસે વાઘેલા રાજ્ય કરતા હતા. આ ગરાસદારો એકબીજામાં વેર રાખતા અને લાગ મળે એકબીજાને કાપી નાખતા. વાગડમાં ઉમી વાઘેલો ઘણો બહાદુર હતો. તેણે ગેડી પાસે ઉમૈયા ગામ વસાવેલું. આ ઉમી વાઘેલાને સાથે લડાઈ થઈ તેમાં આમરે ઉમી વાઘેલાને મારી નાખ્યો.

બાડામાં હરઘોળનો જામ કુમાર લાખો રાજ્ય કરતો હતો તે એક વાર વાગડ ગયો. વળતાં આમરના પુત્ર ભીમજીના

કહેવાથી સંઘારાઓએ લાખાને કાપી નાખ્યો. આમ બાડા અને લાખીઆર વીઅરા વચ્ચે વેર બંધાયું અને તેના પરિણામે લાખાના પુત્ર રાવળે ભીમજીને મારી નાખ્યો.

તે સમયમાં કચ્છ પર કોઈ એક રાજા ન હતો પણ જુદા જુદા જાગીરદારો ૧૦-૧૫ ગામો પર રાજ્ય કરતા હતા. આ બધા જાગીરદારો નાનાં મોટાં ધીંગાણાં કરતા. આમ સમગ્ર કચ્છમાં વેરનું વાતાવરણ ઊભું થઈ ગયું હતું. કોઈના પર વિશ્વાસ ન હતો અને લાગ આવે તો એકબીજાને કાપી નાખતા. આ સમયે બિચારી પ્રજા કેવી પીડાતી હશે!

બાડાના હરઘોળ જામનો કુમાર લાખો વાગડ ગયેલો. વળતાં લાખીઆર વીઅરાના રાજા ભીમજીના કહેવાથી સંઘારોએ લાખાને કાપી નાખ્યો.

આમ લાખાના પુત્ર રાવળ સાથે ભીમજીથી વેર બંધાયું. પણ ભીમજીના પુત્ર હમીરજીએ વિચાર્યું કે હું કોઈ પણ રીતે રાવળને હરાવી શકીશ નહીં, તેથી તેણે મૈત્રીનો ઢોંગ કર્યો. અવારનવાર રાવળ પાસે બાડા જવા લાગ્યો. અને રાવળને પોતાનો વડીલ બનાવી ખુશામત કરવા લાગ્યો. જોકે રાવળને વિશ્વાસ ન બેઠો. પણ હમીરજી વારંવાર બાડા આવી રાત્રે ખૂબ મોજમજા માણતો અને લાંબો સમય સુધી આમ થવાથી રાવળને થયું કે ના, આના મનમાં વેર નથી. એક વાર હમીરજીને બાડા આવવા આમંત્રણ આપ્યું અને હમીરજી પોતાના બે પુત્રો સાથે બાડા ગયા. પણ રસ્તામાં વિંઝાણ ગામે છોકરાઓની માસીએ તેમને રોકી મૂક્યા. કારણ કે હજુ રાવળના મનમાં ચોરી હશે એમ લાગતું હતું. એટલે હમીરજી એકલા પોતાના નોકરો સાથે બાડા પહોંચ્યા અને રાત્રે રાવળે બધાને ખૂબ દારૂ પાયો. ફક્ત

એના વફાદાર નોકર છછર બુટાએ દારૂ ન પીધો. રાત્રે રાવળના માણસોએ હમીરજી અને તેના બધા માણસોને કાપી નાખ્યા. આ બનાવ જોઈ છછર બૂટો ભાગ્યો અને તેને થયું, નક્કી રાવળ હમીરજીના પુત્રને મારી નાખવા નીકળશે.

છછર બુટો ભાગ્યો અને વિંઝાણ આવીને તેની માસીને બધા સમાચાર આપ્યા. એટલે માસીએ છછર બુટાને બે કુમારો સોંપ્યા. છછર બુટો ભાગતો-ભાગતો રાપર આવ્યો અને પોતાના મિત્ર ભીયાં કકલને બધી વાત કરી અને કહ્યું કે રાજકુમારને ગમે તેમ બચાવવા છે માટે તું કંઈક ઉપાય કર. એટલે તેણે પોતાના ઘરની પાછળ ઘાસની ગંજી ઉકેલી પોલાણ કર્યું. તેમાં એક ખાટલા ઉપર બે કુમારો અને છછર બુટાને સંતાડી દીધા અને ગંજી એવી રીતે ગોઠવી કે કોઈએ ઉકેલી છે એવી ખબર ન પડે; ફક્ત હવા માટે બાંકોરું રાખ્યું.

આ તરફ જામ રાવળ હમીરજીના બે પુત્રને મારી નાખવા બે ઘોડેસવારો સાથે પગેરું લઈને નીકળ્યો. પગ કાઢતા કાઢતા વિંઝાણ આવ્યા. છોકરાની માસીએ કહ્યું, અહીં રાજકુમારો કેવા; વાત શી. માસીની નાની બહેને બીજા ઓરડામાં જઈ સાંકળ લગાવી દીધી. તેથી રાવળને વહેમ ગયો. પણ આ તો સમય કાઢવા માટે યુક્તિ કરી હતી. રાવળે બારણું ઠોકાવ્યું પણ કોઈ ન હતું. તેથી રાવળ તો તાબડતોબ પગ દબાવતો દબાવતો રાપર પહોંચ્યો. આ લોકોના પગ ભીયાં કકલના ઝૂંપડા પાસે અટક્યા.

જામ રાવળે ભીયાં કકલ અને તેની સ્ત્રી મલ્લણીને ખૂબ ધમકાવ્યા અને ખૂબ ગાળો આપી. પણ ભીયાં કકલ અને મલ્લણી એક જ વાત કરતા; અહીં કોઈ આવ્યા નથી. પણ રાવળને વિશ્વાસ ન

બેઠો. વળી તેના પગીઓ બહુ હોશિયાર હતા.

પણ જે મુખ્ય વાત આપણે કહેવાની છે એની તો આ ફક્ત પૂર્વ-ભૂમિકા થઈ. ચાલો આપણે મુખ્ય વાત પર આવીએ.

કૂર કંસે જ્યારે દેવકીનાં બાળકોને જન્મતાંવેંત જ પથ્થર પર પછાડી મારી નાખ્યાં ત્યારે દેવકીનો આર્કંદ સહન ન થાય એવો હતો. એ વસુદેવને વળગી પડી અને પોકેપોકે રડવા લાગી અને મારું બાળક મને પાછું આપી દો એવી બૂમો પાડવા લાગી. જ્યારે બીજી તરફ કૂર રાવળે મલ્લણીના ૧૮ વર્ષના પુત્રનું માથું કાપી નાખ્યું ત્યારે મલ્લણી પણ પોતાના બાળકનું મસ્તક ખોળામાં લઈ પોકેપોક રડવા લાગી. અરે પાપિયા તેં મારા નિર્દોષ બાળકને શા માટે મારી નાખ્યો. તારું એણે શું બગાડ્યું હતું. મેં બાળપણમાં ધવડાવ્યો, ઉછેર્યો અને આજે ૧૮ વર્ષ જ્યારે એ યુવાનીને ઉંબરે ઊભો હતો ત્યારે તેં ઘાતકીએ રહેંસી નાખ્યો.

જામ રાવળે મલ્લણીનો બીજો પુત્ર, જે ચૌદ વર્ષનો હતો તેને બોલાવ્યો, પૂછ્યું, સાચું બોલ રાજકુમાર ક્યાં છે? તેણે જવાબ આપ્યો, ‘હે રાજા, મારા મોટા ભાઈએ કહ્યું તે સાચી વાત છે. તમે જુઓ તો ખરા આ અમારી નાનકડી ઝૂંપડી એમાં રાજકુમારને ક્યાં સંતાડીએ? તમે જરા વિચાર તો કરો. અમે શા માટે આવું જોખમ લઈ લઈએ. બાપુ, તમે મારા મોટા ભાઈને મારી નાખ્યો અને તે નિર્દોષ તડપતો રહ્યો. ભલે મને પણ મારી નાખો. જો એથી તમને લાભ થતો હોય તો.’ ઘાતકી રાવળે તેનું જરાય ન સાંભળ્યું. અને એનાં મા-બાપ સામે જોઈને કહ્યું, ‘તમારો બીજો પુત્ર રહેંસાઈ જશે. માટે રાજકુમારો સોંપી દો.’ ત્યારે મલ્લણીએ કહ્યું, ‘જે નથી તે અમે ક્યાંથી લાવીએ? પણ રાવળને જરાય દયા ન આવી. તેણે તરત જ બીજા પુત્રનું માથું વધેરી નાખ્યું. હજુ તો જરાક શાંતિ થઈ હતી. મલ્લણીએ ફરીથી જોરજોરથી આર્કંદ શરૂ કર્યું. તેનો પતિ ભીયાંકલ તેને મનાવવા લાગ્યો. ‘જો

આજે આપણું નસીબ ફર્યું છે. અને આપણા નસીબે આપણી સામે આવા છેલછબીલા આપણા પુત્રો રહેંસાઈ ગયા. તું આર્કંદ ન કર. જેવી અલ્લાહની મરજી!’

આમ જામ રાવળે ભીયાં કક્કલના છ પુત્રો મારી નાખ્યા અને સૌથી નાના સાતમા પુત્રને મારવા લાગ્યો ત્યારે તેના માણસોએ કહ્યું, ‘રાજા સાહેબ જે સ્ત્રી પોતાનાં છ-છ બાળકોના મસ્તક કપાઈ જતાં આર્કંદ કરે છે તે જરૂરથી નિર્દોષ છે. હવે એના સાતમા પુત્રને છોડી દો.’

પોતાના માણસોના આગ્રહથી જામ રાવળ પોતાના કાર્યથી પસ્તાતો હોય તેમ ઝટપટ ઝૂંપડીથી બહાર નીકળી ગયો અને ગેડી તરફ રવાનો થયો.

કલાકવાર તે ફરીથી પાછો ન આવે તે ખાતર રાહ જોઈ. અને પછી તરત જ ઘાસની ગંજમાંથી બે કુમારો અને છછર બુટાને બહાર કાઢ્યા અને તેમને ઝટપટ કચ્છ છોડી જવા ઘોડા ઉપર સવાર કરાવી રવાના કર્યા.

આમ આ વાત આપણે અહીં પૂરી કરીશું. સૌ જાણે છે તે પ્રમાણે મોટા રાજકુમાર ખેંગારજીએ અમદાવાદમાં મહમદ બેગડાને સિંહથી બચાવ્યો એટલે બેગડાએ લશ્કર આપી કચ્છ પર ચડાઈ કરવાની મદદ કરી. અને રાપર - જેનું મૂળ નામ સાપર હતું તે જીતી પોતાની ગાદી ત્યાં સ્થાપી. જામ રાવળ આવડા મોટા લશ્કરને જોઈ ભાગ્યો અને જામનગર પહોંચ્યો. અને પુનઃ ગાદી પર ખેંગારજી પહેલા આવ્યા.

પોતાના રાજા પ્રત્યે આટલો બધો ભક્તિભાવ દર્શાવનાર ભીયાં કક્કલ અને મલ્લણીને યાદ કર્યા વગર કોઈ પણ ઈતિહાસપ્રેમી રહી શકે નહીં. ■

એકલો ચાલુ, સહારો ના ખપે
માર્ગ છો ભૂલું, સિતારો ના ખપે.
પાનખરને આવકારું હર્ષથી
કાયમી કેવળ બહારો ના ખપે.

— શિલ્પીન યાનકી

સૌજન્ય : “ભણતરનું ભાવજગત”

રિસ્ટ્રેશન ઓફ ન્યુઝ પેપર્સ
(સેન્ટ્રલ રૂલ્સ) ૧૯૫૬ અન્વયે
“મંગલ મંદિર” અંગેની માહિતી
ફોર્મ -૪, રૂલ - ૮

૧. પ્રકાશનનું સ્થળ : અમદાવાદ

૨. પ્રકાશનનો ગાળો : માસિક

૩. મુદ્રકનું નામ :

શ્રી પ્રતાપ નારાયણ દંડ

મુદ્રકની રાષ્ટ્રીયતા : ભારતીય

મુદ્રકનું સરનામું :

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન

૪૩-૪૪, બ્રાહ્મણ મિત્ર મંડળ સોસાયટી,

નવચેતન હાઈસ્કૂલ સામે,

પાલડી-એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬.

૪. પ્રકાશકનું નામ :

શ્રી પ્રતાપ નારાયણ દંડ

પ્રકાશકની રાષ્ટ્રીયતા : ભારતીય

પ્રકાશકનું સરનામું :

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન

૪૩-૪૪, બ્રાહ્મણ મિત્ર મંડળ સોસાયટી,

નવચેતન હાઈસ્કૂલ સામે,

પાલડી-એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬.

૫. સંપાદકનું નામ :

શ્રી અશોક મહેતા

સંપાદકની રાષ્ટ્રીયતા : ભારતીય

સંપાદકનું સરનામું :

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન

૪૩-૪૪, બ્રાહ્મણ મિત્ર મંડળ સોસાયટી,

નવચેતન હાઈસ્કૂલ સામે,

પાલડી-એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬.

૬. અખબારની માલિકી :

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

સરનામું :

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન,

૪૩-૪૪, બ્રાહ્મણ મિત્રમંડળ સોસાયટી,

પાલડી - એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૬

હું, પ્રતાપ નારાયણ દંડ, શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ વતી જાહેર કરું છું કે ઉપર જણાવેલી વિગતો મારી જાણ અને માન્યતા મુજબ બરાબર છે.

અમદાવાદ

પ્રતાપ નારાયણ દંડ

માર્ચ ૨૦૧૬

પ્રકાશક અને મુદ્રક - “મંગલ મંદિર”

માતૃભૂમિના જીવંત ધબકારને હોંકારો

• હરેશ ઘોળકિયા •

આપણે, આમ તો, પાયામાં, ઈતિહાસ અને ભૂતકાળના ગજબ પ્રેમીઓ છીએ. હજારો વર્ષોથી ભૂતકાળના રાગમાંથી ઊંચા જ નથી આવતા. તેને પકડીને જ જીવીએ છીએ. વર્તમાનમાંથી પણ ભૂતકાળને જ શોધ્યા કરીએ છીએ. અને છતાં, કરુણતાની બાબત એ છે કે, આ ઈતિહાસને સાચવવાની જરા પણ દરકાર નથી કરતા. ભૂતકાળ પર પ્રેમ છે, પણ ભૂતકાળ પર વ્યવસ્થિત સંશોધન કરવાની જરા પણ પડી નથી. કદાચે સાચવીએ છીએ, વિજેતા વ્યક્તિઓને “ભગવાન” બનાવી દઈએ છીએ અને સામાન્ય પ્રજાને અવગણીએ છીએ. નાનકડી ઘટનાઓને વિશેષણોની ભરમારમાં દાટી દઈએ છીએ. પરિણામે હકીકતે શું બન્યું હતું તેની ખબર જ નથી પડતી. પરિણામે આપણે ઈતિહાસ પ્રેમી હોવા છતાં આપણો ઈતિહાસ ખૂબ અધૂરો છે. તેમાં અનેક ગાબડાં છે.

એટલે કોઈ વ્યક્તિ કોઈ બાબત વિશે સંશોધન કરી તેને વ્યવસ્થિત ગોઠવવાનો પ્રયાસ કરતી દેખાય, ત્યારે આનંદ થઈ જાય છે. ભૂતકાળ, વર્તમાન, વ્યક્તિઓ વગેરેને પ્રમાણભૂત રીતે રજૂ કરે ત્યારે સત્ય જાણવાનો એક વિશેષ આનંદ થાય છે.

આવો પ્રયાસ આપણા વર્તમાન સાહિત્યકાર માવજીભાઈ મહેશ્વરીએ હાલમાં કર્યો છે જે તરત ધ્યાન ખેંચે છે. વર્તમાનમાં તો અંજારમાં છે તે, પણ મૂળે તે માંડવી તાલુકાનાં એક નાનકડાં ગામ “ભોજાય” ના રહેવાસી છે. બાળપણ અને તરુણાવસ્થા ત્યાં પસાર કરી છે. તેથી, સ્વાભાવિક રીતે, વતનની છાપ તેમના પર ઊંડી જ રહી છે. એટલે અંજારમાં બેઠે બેઠે પણ સતત ભોજાયના વિચાર કરે છે. કદાચ થોડા થોડા દિવસે ત્યાં જઈ માટીની સુગંધ

લઈ આવે છે અને તાજ થઈ જાય છે.

પણ તેમને કેવળ તેમાં જ રસ નથી. તે તેના ગામને કોઈ પણ રીતે અમર બનાવવા માગે છે. તેને, તેમની પ્રકૃતિ મુજબ, સાહિત્યિક રીતે, શબ્દો દ્વારા, સાચવી લેવા માગે છે. એટલે તેમણે નિર્ણય કર્યો કે ભોજાયની એકેએક હકીકતને શબ્દબદ્ધ કરી લેવી. નિમિત્ત તેમના પિતાનું મૃત્યુ બન્યું. ત્યારે તેમને તેમની સ્મૃતિઓ યાદ આવવા લાગી, પણ તેમને એ પણ ખ્યાલ આવવા માંડ્યો કે આ સ્મૃતિઓનું કેન્દ્રબિંદુ તો ‘ભોજાય’ જ હતું. અને તેમાંથી તેમના મનમાં વિચાર આકાર લેવા લાગ્યો કે ભોજાય સાથે જોડાયેલ હકીકતોનું દસ્તાવેજીકરણ કરવું જોઈએ. તેમના વડીલ અને મિત્ર લીલાધરભાઈ ગડાએ તેમનો ખભો ઠાબડ્યો અને શરૂ કરવા કહ્યું. અને શરૂ થઈ ભોજાયના હૃદયમાં જવાની યાત્રા. પૂરી ત્રણ વર્ષ ચાલી. અને આ સ્નેહની સાધનામાંથી જન્મ લીધો એક સુંદર પુસ્તક જેને નામ આપ્યું “ભોજાય : એક જીવંત દસ્તાવેજ.”

પુસ્તકે પ્રકાશિત થતાં જ બધાનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે. તેનું કારણ છે તેનો વ્યાપ. આ દસ્તાવેજીકરણ માત્ર ભૂતકાળનું જ નથી, તેમાં ભૂતકાળ સાથે વર્તમાન પણ છે અને ભવિષ્યની ઝાંખી પણ છે. તેમાં મહાજનો પણ છે અને ધૂળમાં દટાયેલા પણ છે. તેમાં કહેવાતા ઉચ્ચ વર્ગના પણ છે અને સમાજમાં અવગણાતા લોકોનો પણ ઉલ્લેખ છે. ટૂંકમાં, ભોજાયના ખૂણે ખૂણાનું, ધૂળના કણેકણનું દસ્તાવેજીકરણ કર્યું છે. ભોજરાજજીથી ભયુ સંધાર સુધી બધાને સમાવી લીધા છે તેણે.

પુસ્તક પર ઉપરછલ્લી નજર કરીએ તો પણ તેના વ્યાપનો ખ્યાલ આવી જાય છે. સ્વાભાવિક રીતે તેમણે શરૂઆત કરી છે ગામના પ્રાચીન ઈતિહાસથી. પણ,

આગળ કહ્યું તેમ, ઈતિહાસ ધૂંધળો છે. કોઈ નોંધ નથી. એટલે તેમણે તે વિશે તથ્યો અને વાચકાઓના આધારે લખ્યું છે. જ્યાંથી જે તથ્યો કે વાચકાઓ મળી છે તે યથાતથા મૂકી દીધી છે.

ત્યાર પછી તેમણે ગામમાં વસવાટ કરતી જ્ઞાતિઓ વિશે વિશદતાથી લખ્યું છે. સાથે ભોજાયનાં ધર્મસ્થાનો અને ધાર્મિક ભાવનાઓને પણ નોંધી લીધી છે. સાથે ભોજાયની સંસ્કૃતિને જાળવવામાં મદદ કરનાર જૈનો વિશે પણ પૂરતી માહિતી આપી છે. તેમને માવજીભાઈ “ભોજાયની આગવી ઓળખ” તરીકે મૂલવે છે. એટલે આદરપૂર્વક તેમને વર્ણવે છે. આસ્થા સ્થાનોને પણ તેમણે સરસ રીતે વર્ણવ્યાં છે. અગત્યનાં ગણાય તેનાથી માંડી નાનામાં નાનાં સ્થાનને સચિત્ર રજૂ કર્યું છે.

પછી તેમણે એક સરસ મુદ્દો મૂક્યો છે. તેને તે નામ આપે છે “જીવંતરનાં પદચિહ્નો.” તે ભોજાયમાં ઉછરતા હતા ત્યારે જે જે લોકોના પરિચયમાં આવ્યા, તે બધાએ તેમના મન પર પ્રભાવ પાડ્યો હતો. દરેકની વિશિષ્ટતા તેમના મનમાં કોતરાઈ ગઈ હતી. આ બધાને તેમણે આ પ્રકરણમાં સમાવી લીધા છે. તેમાં સમાજના તેમના શબ્દોમાં સાગરપેટા-મહાજનો છે જેમણે ગામના હિત અને વિકાસ માટે કશુંક કર્યું છે, તો સમાંતરે શ્રમજીવી વર્ગના લોકોનો પણ ઉલ્લેખ પણ છે જેમના કારણે ગામ ધબકતું રહ્યું છે. તેમણે પણ પોતાની આવડતના આધારે ગામની સેવા કરી છે. કોઈએ દાન આપ્યું છે, તો કોઈએ સરસ ભજ્યાં બનાવી ગામને સ્વાદાનંદ આપ્યો છે. તો કોઈ સરસ કલાકાર પણ છે. દરેક વ્યક્તિ એક રસપ્રદ વ્યક્તિ છે. નવલકથાનું પાત્ર બની શકે તેવી છે. ટૂંકમાં પણ તેમના વિશે સરસ રજૂઆત કરી છે. આ બધાને

તેમણે ખૂબ જ આદરપૂર્વક “મારા સહોદરો” કહ્યા છે. તે સાથે તેમણે ભોજાયની મહિલાઓની ચેતનાના ચમકારા પર દર્શાવ્યા છે. ભોજાયનાં જ નહીં, સમગ્ર કચ્છનાં સંત સાહિત્યકાર એવાં જેઠીબા ત્યાંના શિરમોર મહિલા છે. તે તો ગામનું અદ્ભુત ગૌરવ છે. તો બીજી મહિલાઓનો પરિચય વાંચીએ છીએ તો પણ તેમના પ્રત્યે સન્માન અને આદર ઉત્પન્ન થાય છે. કોઈ કરુણામૂર્તિ છે, તો કોઈ પ્રગતિશીલ નારી છે. કોઈ ઉત્તમ કેળવણીકાર છે, તો કોઈ પ્રાણીપ્રેમી છે. અરે, જૂનવાણી ગામમાં ‘પુરુષ સમોવડી’ મહિલા પણ તેમણે બતાવેલ છે. અને મહિલાઓમાં તો વિશેષતા એ જોવા મળે છે કે લગભગ બધી સામાન્ય અને પછાત કહેવાય તેવા સમાજની મહિલાઓ છે. છતાં, આ બધા વચ્ચે પણ, આ બધાં પુરુષાર્થથી અને સ્વબળે સમાજમાં આદરભર્યું સ્થાન ધરાવે છે. ભોજાયમાં જે પણ પ્રગતિ થઈ શકી છે તેના મૂળમાં આ બધા લોકોનો ધૂપો પુરુષાર્થ છે એમ ચોક્કસ કહી શકાય છે.

ત્યાર પછી ભોજાયનાં અન્ય ક્ષેત્રોનો પરિચય પણ આપ્યો છે. તેમાં શિક્ષણ, આરોગ્ય, જળ વ્યવસ્થાપન, ખેતી, પશુપાલન, વનસંપદા વગેરેનો સમાવેશ કર્યો છે. આ દરેક બાબત વિશે તેના ભૂતકાળ અને વર્તમાનની વિશદ માહિતી આપી છે. તેમાં પણ ખેતી અને વન સંપદા વિશે તો નિરાંત જીવે લખ્યું છે. ગામમાં થતી એકે એક વનસ્પતિનો ઝીણવટભર્યો પરિચય આપ્યો છે. તે વાંચીએ તો લેખક પર માન થઈ જાય કે તેમણે ભારે મહેનત લીધી છે અને જાણે એકેએક વનસ્પતિ પાસે જઈ, જૂના વૈદકના ઋષિ જેમ, તેના સાથે વાતો કરી તેને જાણેલ છે. તેવું જ પશુપાલનના વિભાગમાં જોવા મળે છે. દરેક પશુઓ વિશે વાત કરી છે. બધાની ખાસિયતો દર્શાવી છે. બધા જ વિભાગોની સ્થાનિક પરિભાષાનો પણ પરિચય કરાવ્યો છે. નવી પેઢી માટે તે રસપ્રદ બનશે કારણ કે અંગ્રેજી વાતાવરણમાં આનો ભાગ્યે જ તેમને પરિચય થવાનો.

છેલ્લે લેખકે વર્તમાનમાં ભોજાય જેના કારણે ઓળખાય છે તે “ભોજાય સર્વોદય ટ્રસ્ટ” નો પણ સરસ રીતે પરિચય આપ્યો છે. માંડવીની એક બાજુ જેમ બિદડામાં સરસ મેડિકલ પ્રવૃત્તિ ચાલે છે, તો બીજી બાજુ ભોજાયમાં પણ એ જ કક્ષાની મેડિકલ અને શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિઓ ચાલી રહી છે. લીલાધરભાઈ ગડાના માર્ગદર્શન હેઠળ ઉત્તમ કામ થઈ રહ્યું છે. તેની પણ સરસ માહિતી આપી છે. વાંચીને સલામ ભરાઈ જાય છે.

પુસ્તકનું બીજું ઝળહળતું પાસું છે તેના ફોટાઓ. લેખકે કેવળ લેખિત માહિતી આપીને જ સંતોષ નથી લીધો. તેમને દૂર બેઠેલ વાચકને ગામ રૂબરૂ બતાવવું છે. તેથી તેમણે ગામના ખૂણેખૂણાના ફોટા લીધા છે. તેમણે તો અફસોસ કરતાં કહેલ કે સેંકડો ફોટા લીધા હતા, પણ જગ્યાના અભાવે બહુ થોડા ફોટા મૂકી શક્યા છે. પણ વાચકને આ ‘થોડા’ ફોટામાં સમગ્ર ગામનો ગાઢ પરિચય થઈ જાય છે. તેમાં વ્યક્તિઓ છે, પ્રસંગો છે, સ્થળો છે, વિવિધ મુદ્દાઓ છે. તેમાં વ્યક્તિત્વની સુગંધ છે, તો પશુઓની ગંધ અને વનસ્પતિની પણ સુગંધ છે. તો સેવાના અત્તરથી પણ મદમસ્ત થઈ જવાય છે. રેશમી પાનામાં મૂકેલા ફોટામાં જાણે ભોજાય બોલે છે અને પોતા તરફ આકર્ષે છે. આ ફોટા ટુરીસ્ટ આકર્ષણ બને છે અને ગામ જવા ખેંચે છે અને કહે છે કે “ભોજાય નહીં દેખા, તો કુછ નહીં દેખા.”

પુસ્તક ખોલીએ છીએ, ત્યારે શિર્ષક વાંચી જિજ્ઞાસા થાય છે કે આમાં “જીવંત” શબ્દ કેમ મૂક્યો છે. પણ સમગ્ર પુસ્તકમાંથી પસાર થઈ અંતે પહોંચીએ છીએ ત્યારે ખૂબ જીવંતતાની અનુભૂતિ કરીએ છીએ, ત્યારે સમજાય છે કે આ શબ્દ કેમ મૂક્યો છે. પુસ્તક કહે છે કે ગામ કેવળ ભૌતિક ઘટના નથી. તેમાં કોઈ ટોળું રહેતું નથી. કોઈ નિષ્ક્રિય લોકો રહેતા નથી. ગામની દરેકે દરેકે વ્યક્તિ જીવંત છે. ભૂતકાળ પણ જીવંત હતો અને વર્તમાન પણ જીવંત છે, જે આવનાર સમયને પણ જીવંત કરવા

અને રાખવા મથી રહ્યો છે. આ નાનકડું ગામ હોવા છતાં સમગ્ર કચ્છની સેવા કરે છે. મંદ કહેવાતી નવી પેઢીને પ્રાણવાન બનાવવા મથી રહ્યું છે. નાનકડા ગામમાં પણ વિશાળ હૈયું ધરાવતા લોકો વસી રહ્યા છે. ચારેબાજુ જ્યારે સંકુચિતતાની હરિફાઈ ચાલી રહી છે, વિખવાદો વધી રહ્યા છે, ત્યારે આ ગામ એકતાની મિશાલ રજૂ કરી રહ્યું છે. નાનકડા ગામે પણ અણુવિજ્ઞાની આપ્યા છે, મુંબઈ-અમેરિકાને ઉત્તમ લોકો પૂરા પાડ્યા છે. ખેતી, પશુપાલન વગેરેમાં પ્રયોગો કરી પોતાની જીવંતતાને વ્યક્ત કરી રહ્યું છે. હકીકતે દસ્તાવેજ ગામનો નથી, ગામમાં ધબકતી જીવંતતાનો છે. અને, કદાચ, પુસ્તક એમ પણ સૂચન કરે છે કે તપાસ કરવામાં આવે અને નોંધવામાં આવે, તો કચ્છનું દરેક ગામ આવું જ જીવંત છે. જીવંત થવા માગે છે. વ્યક્ત થવા માગે છે. તે કોઈ માવજની રાહ જુવે છે. અને, મહત્વની બાબત, આગળ કહ્યું તેમ, આ વાંચીને વાચક પણ સતત જીવંતતા અનુભવ્યા કરે છે. તે પણ આ ખૂણાના માનવીઓની પુરુષાર્થથી કથાથી પ્રેરાય છે. તેમનામાં પણ કર્મિષ્ઠા ધબકવા લાગે છે.

આમ, માવજ મહેશ્વરીએ પોતાના ગામની ઉત્તમ સેવા કરીને તેનું ઋણ ઉતારવાનો એક ઉમદા પ્રયાસ કર્યો છે. આ પ્રયાસ એટલા માટે મહત્વનો છે કારણ કે આજે દર પળે જીવન એટલું ફાસ્ટ બનતું જાય છે, નવી પેઢી એટલી ગુંચવાતી જાય છે કે તેને દૂરના ભૂતકાળની જ નહીં, ગઈ કાલની પણ નથી પડી. તેથી ગામોની, સ્થળોની, વ્યક્તિઓની જીવંતતાને જાણવાની, નોંધવાની, દસ્તાવેજીકરણ કરવાની મોટા ભાગનાને નથી પડી. પરિણામે આ બધું નામશેષ થતું જાય છે. એક અદ્ભુત ભૂતકાળ અવ્યક્ત થતો જાય છે. અદૃશ્ય થતો જાય છે. અને વિકાસ કરવો હોય તો હંમેશા ભૂતકાળના પ્રયાસોને પણ જાણવા જોઈએ. તેના પાયા પર જ ભવિષ્ય રચી શકાય છે. એટલે ઈતિહાસ

(અનુસંધાન : જુઓ પાના નં.-૨૯ ઉપર)

આરોગ્ય

વધુ પડતા વજનની સમસ્યા

• ડૉ. રમેશ કાપડિયા •

આહાર સાથે જોડાયેલ એક સમસ્યા છે તે સ્થૂળતાની અથવા વધુ પડતા વજનની. અહીં તે વિશે વિચારીએ.

• ઉત્ક્રાંતિ અને શારીરિક પરિવર્તનો :

વર્ષો પહેલાં જ્યારે સંદેશા વ્યવહાર અને વાહન વ્યવહાર આજના જેવો ન હતો ત્યારે લોકો પોતાના મુલકમાં જે કાંઈ સુલભ હતું તે ખાઈને ચલાવતા. હવે એવું રહ્યું નથી. આખાં વર્ષ દરમિયાન દરેક જાતનો ખોરાક મળી રહે છે.

છેલ્લા કેટલાક દાયકાઓ દરમિયાન વિશ્વમાં અને આપણા દેશમાં આહાર અને જીવન તરાહમાં પાયાના ફેરફારો થયા છે. આપણો આહાર પથ્ય બને તે માટે આપણા શરીરને પરિવર્તનની પ્રક્રિયામાં પૂરતો અવકાશ મળ્યો નથી. શરીરના પરિવર્તનની પ્રક્રિયા ધીમી હોય છે, તેમાં હજારો વર્ષ લાગે.

મેદ એ આજની સમસ્યા છે. હજારો વર્ષ પહેલાં લોકોને પૂરતો આહાર મળતો ન હતો. આજે પણ વિશ્વના અમુક ભાગમાં અને અમુક વર્ગના લોકો માટે જ અનાજ વિપુલ પ્રમાણમાં ઉપલબ્ધ છે. બાકીના વિશાળ વર્ગને તો પેટભરીને ખાવા જ મળતું નથી. એટલે તેમના માટે વજન ઘટાડવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નથી.

શરીર આહારની ચરબીનો સહેલાઈથી અનામત ઊર્જા તરીકે સંગ્રહ કરે છે. ખોરાક ન લેવામાં આવે ત્યારે શરીર આ સંગ્રહિત ઊર્જા ઉપયોગમાં લે છે. આમ છતાં જ્યારે વજન ઘટાડવા પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે ત્યારે શરીર પોતાનો ચયાપચયનો દર ઘટાડી દે છે જેથી ઊર્જા બચી શકે. આ પ્રક્રિયાથી આહારમાં કેલરી ઘટાડી વજન ઘટાડવાનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ જાય છે.

આજે ઘણા લોકો આહારમાં પ્રાણીજ પદાર્થો, દૂધની બનાવટો અને મીઠાનો તથા ખાંડનો વિશેષ ઉપયોગ કરે છે તેમ જ શ્રમ વગરનું બેઠાડું જીવન જીવે છે. આવા આહાર અને જીવનશૈલીને અનુકૂળ થવા શરીરને પૂરતો સમય મળ્યો નથી.

• વધુ પડતું વજન :

આજે વધુ પડતા વજનની સમસ્યા વધતી જાય છે. સ્થૂળતાથી આરોગ્યના અનેક પ્રશ્નો ઊભા થાય છે. લોહીનું ઊંચું દબાણ, ડાયાબિટીસ, હૃદયરોગ, હાડકાંના દર્દો, અકસ્માત, કેટલીક જાતનાં કેન્સર વગેરે થવાની શક્યતાઓ વધે છે. તેનાથી આયુષ્ય પણ ટૂંકાય છે.

વધુ પડતું વજન ઘટાડવા અનેક પ્રયત્નો થયા છે. વજન ઘટાડવા કરાતા આરોગ્ય ઉપાયો અસરકારક નીવડતા નથી. ઓછું ખાવું, ભૂખ્યા રહેવું, એક વખત જમવું, વધુ પડતી કસરત કરવી વગેરે રીતો કારગત નીવડતી નથી. વજન ઉતારવાનો એક ઉપાય ડાયેટિંગનો છે. જ્યારે તમે ડાયેટિંગ કરો છો ત્યારે શરીરમાં ચરબીના કોષો સંકોચાય છે પણ તેની સંખ્યા ઘટતી નથી. ડાયેટિંગથી ભૂખ્યા રહેવાની લાગણી અનુભવાય છે. ઉપરાંત, શરીર પોતાનો ચયાપચયનો પાયાનો દર (BMR) એટલે કે ઊર્જા બળતણનો દર ધીમો કરી દે છે. પરિણામે ઓછું ખાવા છતાં પણ વજન ઘટતું નથી. વારંવાર ડાયેટિંગ કરવાથી અને મૂકી દેવાથી ચયાપચયનો દર વધુ ને વધુ નીચો જતો જાય છે. તેના પરિણામે વજન અગાઉ હતું તેના કરતાં પણ વધી જાય એવું ઘણી વાર બને છે. વજન ઘટાડવા માટે ઘણા લોકો દવાઓનો કે કેશ ડાયેટનો આશરો લે છે. આ ઉપાયો પણ ક્યારેક જોખમી સાબિત થયા છે.

• વધુ પડતું વજન કોને ગણવું :

તાજેતરમાં શરીરની ચરબીનું માપ બોડી માસ ઈન્ડેક્સ (BMI) થી દર્શાવાય છે. તે ગણવાની રીત સરળ છે. તમારા વજન (કિલોગ્રામ) ને ઊંચાઈ (મીટર) ના વર્ગ વડે ભાગવાથી જે આંક આવે તે તમારો બોડી માસ ઈન્ડેક્સ થયો. દા.ત., ઊંચાઈ ૧.૭૦ મીટર (૫'૭") અને વજન ૭૦ કિલો હોય તો : $70 \div 1.70^2 = 24.22$ BMI થયો. ૨૩ સુધી BMI આદર્શ ગણાય છે, ૨૫ સુધી વધુ વજન સૂચવે છે અને ૩૦ થી વધુ BMI હાનિકારક ગણાય છે. સ્ત્રીઓમાં ૩૫ ઈંચ અને પુરુષોમાં ૪૦ ઈંચથી વધુ કમરનો ઘેરાવો ૩૦ થી વધુ BMI સૂચવે છે.

• વજન વધવાનાં અગત્યનાં પરિબળો :

આ સમસ્યાના મૂળમાં આહારમાં ચરબીનો વધુ પડતો વપરાશ છે. શરીરને આહારમાં કુલ કેલરીના ફક્ત ૪ થી ૬ ટકા ચરબીની જરૂર પડે છે, જ્યારે મોટા ભાગના લોકો ૩૫ થી ૪૦ ટકા જેટલી ચરબી લેતા થયા છે. શાકાહારીઓએ પણ તેલના વપરાશમાં અતિરેક કરી નાખ્યો છે. એ ન ભૂલવું જોઈએ કે દરેક પ્રકારનું તેલ સો ટકા ચરબી જ છે. દૂધ, ઘી, માખણ, ચીઝ, તળેલી ચીજો વગેરે દ્વારા આપણે શરીર સહન ન કરી શકે તે હદે ચરબીનું પ્રમાણ વધારતા જઈએ છીએ.

બીજું, આધુનિક જીવનશૈલીમાં મીઠાઈઓ, આઈસ્ક્રીમ, ચોકલેટ, બિસ્કિટ, પીણાઓ વગેરેનો વપરાશ ખૂબ વધી ગયો છે. આ બધામાં ખાંડનું પ્રમાણ ખૂબ હોય છે. તેમાં રેસા વગરનો સિમ્પલ કાર્બોહાઈડ્રેટ વધુ પ્રમાણમાં હોવાથી તે વજન વધવાનું મહત્વનું પરિબળ બની રહે છે. ઉપરાંત આહાર દ્વારા કેલરી લેવામાં

અને શ્રમ તેમ જ ચયાપચયની ક્રિયા દ્વારા ઊર્જાની વપરાશમાં અસમતોલપણું સર્જાય ત્યારે વજન વધે છે. બેઠાડું જીવનવાળામાં અને હાઈપોથાઈરોઈડિઝમના દર્દમાં મેદ વધે છે. કેટલીક દવાઓથી પણ મેદ વધે છે, જેમ કે કોર્ટિકોસ્ટેરોઈડ અને ડિપ્રેશનમાં વપરાતી અમુક દવાઓ. ક્યારેક વધુ પડતું વજન વારસાગત હોય છે.

વધુ પડતા વજનની સમસ્યામાં આથી પણ વિશેષ સમજવાનું છે.

● ચરબીની ચયાપચય (મેટાબોલિઝમ) ની ક્રિયા :

આપણા રોજિંદા ખોરાકમાં મુખ્ય ત્રણ ઘટકો હોય છે. ચરબીમાં એક ગ્રામે નવ કેલરી હોય છે. જ્યારે કાર્બોહાઈડ્રેટ અને પ્રોટીનમાં એક ગ્રામે ફક્ત ચાર કેલરી હોય છે. વળી, આહારની ચરબીનું શરીરની ચરબીમાં સહેલાઈથી રૂપાંતર થાય છે. આહારની ચરબીની એકસો કેલરીનું શરીરની ચરબીમાં રૂપાંતર કરવા ફક્ત અઢી કેલરી વપરાય છે. જ્યારે આહારના કાર્બોહાઈડ્રેટ અને પ્રોટીનની એકસો કેલરીને ચરબીમાં રૂપાંતર કરવા શરીરે દસગણી ઊર્જા વાપરવી પડે છે. પરિણામે કાર્બોહાઈડ્રેટની કેલરીમાંથી ફક્ત એક ટકો ચરબી શરીરમાં બને છે. એટલે આહારમાં ચરબી ઓછી લેવાથી બે ફાયદા થાય છે : કેલરીનું પ્રમાણ ઘણું ઓછું રહે છે અને તેટલી કેલરીનું શરીરમાં ચરબી તરીકે રૂપાંતર થવાની સંભાવના ઘટે છે.

● ખાંડ :

આહારમાં ખાંડ કોમ્પ્લેક્સ કાર્બોહાઈડ્રેટ અને સિમ્પલ કાર્બોહાઈડ્રેટ એમ બે પ્રકારે રહેલી છે. કોમ્પ્લેક્સ કાર્બોહાઈડ્રેટમાં રેસા હોવાથી તેમાં રહેલી ખાંડ રક્તપ્રવાહમાં ધીરેધીરે શોષાય છે. તેથી લોહીમાં સાકરનું પ્રમાણ વધુ ચડાવતર થયા વગર જળવાઈ રહે છે. અનાજ, શાકભાજી, ફળો વગેરેમાં કોમ્પ્લેક્સ કાર્બોહાઈડ્રેટ છે. તેમાં રેસાનું પ્રમાણ વધુ હોવાથી તેનું કદ મોટું થાય છે. આ પ્રકારના આહારથી તૃપ્તિ થાય છે, વધારે

પડતું ખવાઈ જતું નથી અને ભૂખ જલદી લાગતી નથી. પણ જ્યારે તમે ચરબીવાળો ખોરાક ખાઓ છો ત્યારે તમે પૂરું ખાધું છે એવી ખબર પડે તે પહેલાં તો ઘણીબધી કેલરી લેવાઈ ગઈ હોય છે.

આ સામે ખાંડ કે ગોળની બનાવટો, શરબતો, ફળોનો રસ, મધપાન વગેરે સિમ્પલ કાર્બોહાઈડ્રેટમાં રહેલી ખાંડ લોહીમાં સાકરને ઘણી વધારી દે છે. પરિણામે લોહીમાં ઈન્સ્યુલિનનો સ્ત્રાવ એકદમ વધી જાય છે. તે લોહીમાં સાકરનું લેવલ નીચે લાવી દે છે એટલે ફરી ભૂખ લાગે છે. આ ભૂખ ગળપણ ખાવાથી સંતોષાય છે. ગળપણ ખાવાની તીવ્ર ઈચ્છા અને સંતોષ વચ્ચેનો ગાળો જેમ ટૂંકો તેમ ગળપણ ખાવાની ટેવ પડતી જાય છે. આ વિષયક છે. વળી, મધપાનથી BMR ઘટે છે. આમ, સિમ્પલ કાર્બોહાઈડ્રેટ, એ ચરબી પછી બીજા નંબરે વજન વધવા માટે જવાબદાર ગણાય છે. વજન ઘટાડવા અનાજ, શાકભાજી તથા ફળોનો આહાર આદર્શ લેખાયો છે. મેંદાની બનાવટો, પોલિશ કરેલ ચોખા, બટાટા, શક્કરિયા વગેરેનો વપરાશ જેમ બને તેમ ઓછો કરવો. કારણ કે આ બધામાં સિમ્પલ કાર્બોહાઈડ્રેટનું પ્રમાણ વધુ અને કોમ્પ્લેક્સ કાર્બોહાઈડ્રેટનું પ્રમાણ ઓછું છે.

● મીઠું :

આહારમાં વધારે પડતા મીઠાના વપરાશથી શરીરમાં પાણીને રોકી રાખવાનું વલણ વધે છે. આથી, વધારે મીઠું ખાનાર માટે વજન ઘટાડવું મુશ્કેલ બને છે.

● ઈન્સ્યુલિનની કામગીરી :

ચરબીના મેટાબોલિઝમમાં પણ ઈન્સ્યુલિન અગત્યનો ભાગ ભજવે છે. જ્યારે તમે વધુ ખાંડવાળો આહાર લો છો ત્યારે લોહીમાં સાકરનું પ્રમાણ ઊંચે જાય છે. એટલે તેને નીચે લાવી નિયમબદ્ધ કરવા પેન્ક્રિયાસમાંથી લોહીમાં વધુ ઈન્સ્યુલિનનો સ્ત્રાવ આવે છે. ઈન્સ્યુલિનથી લોહીમાં લાયપોપ્રોટીન લાયપેઝનો સ્ત્રાવ વધે છે. તે રક્તપ્રવાહમાંથી ચરબી ખેંચી

તેનો શરીરના કોષોમાં ચરબી તરીકે સંગ્રહ કરે છે. આમ, તમારું શરીર જ્યારે વધુ ઈન્સ્યુલિન બનાવે છે ત્યારે આહારની કેલરીનું ચરબીમાં રૂપાંતર થવાની શક્યતા વધે છે.

જ્યારે તમે આહારના પ્રકારમાં કોઈ પણ ફેરફાર કર્યા વગર ફક્ત પ્રમાણમાં ઘટાડો કરો છો ત્યારે તમારું શરીર ઈન્સ્યુલિન અને લાયપોપ્રોટીન લાયપેઝ વધારી પ્રતિભાવ આપે છે. પરિણામે તમારું શરીર રક્તપ્રવાહમાંથી ચરબી ખેંચવાનું કાર્ય વધારે છે, જે વજનને ઘટતું અટકાવે છે. જ્યારે ઈન્સ્યુલિનનું પ્રમાણ વધે છે ત્યારે તમારું લિવર કોલેસ્ટરોલનું ઉત્પાદન પણ વધારી દે છે. વળી, ઈન્સ્યુલિન ચરબીને શરીરના ઉપરના ભાગમાં વહેંચવાનું વલણ ધરાવે છે. તમારું વજન એક વખત ઘટ્યા પછી જ્યારે ફરી વધે છે ત્યારે ચરબી કમર અને કમરથી ઉપરના ભાગે વધવાની શક્યતા વધુ રહે છે.

● ડાયેટિંગની મર્યાદા :

માનવશરીરે પોતાનું અસ્તિત્વ ટકાવી રાખવા ઉત્ક્રાંતિ દરમિયાન કેટલીક યંત્રરચનાઓ વિકસાવી. અગાઉ માનવી માટે પૂરતો ખોરાક મેળવવાનો સવાલ હતો ત્યારે ઊર્જાસંગ્રહ માટે ચરબી કેવી રીતે બચાવવી તેનું વિજ્ઞાન શરીરે વિકસાવ્યું. એવી જ રીતે શરીરની ઊર્જા જાળવી રાખવા ચયાપચયનો દર ધીમો કરી દેવાની યંત્રરચનાનો પણ વિકાસ થયો. આ બંને યંત્રરચનાઓ આજના યુગમાં મેદવૃદ્ધિને પોષે છે.

આથી જ્યારે તમે વજન ઘટાડવા ઉપવાસ કરો છો કે એક વખતનું જમવાનું છોડી દો છો ત્યારે તમારું શરીર વજન જાળવી રાખવા ચયાપચયનો દર ઘટાડી દે છે. તેથી ઊર્જા વપરાશ ધીમી પડતાં તમારું વજન ઘટતું અટકી જાય છે. આમ, વજન ઘટાડવાની યોજનાઓ નાકામિયાબ નીવડે છે. જેઓ વારંવાર આ પ્રકારનું યો-યો ડાયેટિંગ કરે છે તેમને BMR વધુને વધુ ઘટતો જઈ નીચા 'સેટ પોઈન્ટ' ઉપર રહે

છે. કંટાળીને જ્યારે વ્યક્તિ ડાયેટિંગ કરવાનું છોડી દે છે ત્યારે તેનું વજન પહેલાં કરતાં પણ વધી જાય છે.

● અળગાપણું (Isolation) :

સ્થૂળતાનું બીજું એક અગત્યનું કારણ અળગાપણું જણાયું છે. આજે સમાજમાં અળગાપણાની ઘેરી ભાવના જોવા મળે છે. તેથી કેટલાક ધૂમ્રપાન કે મદ્યપાનની સંગતમાં અળગાપણાનો ઉપાય શોધે છે. તો કેટલાક વધુ પડતું ખાઈને પોતાનો ખાલીપો ભરે છે. આ એક જાતનું કમ્પલ્સન છે, આવેશાત્મક વર્તન છે. તેનાં ખરાબ પરિણામો જાણવા છતાં ઈચ્છા વિરુદ્ધ પરાણે આવી વર્તણૂક થઈ જાય છે. આવી આવેશાત્મક વર્તણૂક (કમ્પલ્સન) વખતે સજાગ રહી, જેવું અળગાપણું અનુભવાય ત્યારે થોડી વાર માટે ધ્યાન કરવામાં આવે તો આવેશાત્મક વર્તણૂક પસંદગીની વર્તણૂકમાં ફેરવાઈ જાય છે. અળગાપણું મટાડવા માટે ધ્યાન એ ઉત્તમ ઉપાય છે. તે તમારા શરીર અને મનને એટલા શાંત કરે છે કે તમે શા માટે વધુ પડતું ખાઈ લો છો તે તમારી સમક્ષ છતું થાય છે. ધ્યાન ઐક્યનો અહેસાસ કરાવી ખાલીપણાને મટાડે છે. ખાલીપો મટતાં વધુ પડતો ખોરાક ખાવાની જરૂર રહેતી નથી. અળગામણાની વધારે સમજ અમારી ‘હૃદયરોગમાં તનાવ અને તનાવપ્રસ્ત’ નામની પુસ્તિકામાં આપી છે.

● કસરત :

વજન ઘટાડવા નિષ્ણાતો દરરોજ મધ્યમ ઝડપે ૩૦ થી ૪૦ મિનિટ ચાલવાની ભલામણ કરે છે. ઝડપથી ચાલવા કરતાં મધ્યમ ગતિએ ચાલવાથી ચરબી ઘટે છે. ભારે કસરત કરતી વખતે તમારું શરીર કાર્બોહાઈડ્રેટને દહન કરવાનું વલણ ધરાવે છે, જ્યારે લાંબો વખત ચાલતી, લયબદ્ધ હળવી કસરતથી તમારા શરીરને ઈધણ તરીકે ચરબી બાળવાની તક મળે છે. સંશોધનો વધુમાં જણાવે છે કે નિયમિત હળવી કસરત કરવાથી ભૂખ ઘટે છે. આથી, જ્યારે તમે તનાવમાં હો, તમે

અળગાપણું અનુભવતા હો ત્યારે કંઈ ને કંઈ ખાવા પીવાથી દૂર રહી હળવી કસરત કરવાથી બેવડો લાભ થાય છે.

● જમવાની સાચી રીત :

આજે લોકોને શાંતિથી જમવાનો સમય મળતો નથી. તેથી બીજી પ્રવૃત્તિઓ કરતાં-કરતાં જમવાનું પતાવે છે. પૂરું ચાવ્યા વિના કોળિયા ઉતારી જાય છે. આમ થતાં વધારે પડતું ખવાઈ જાય છે. જમતી વખતે તમારું ધ્યાન જમવામાં રહે તો તમે શું-શું ખાધું ને કેટલું ખાધું તેની તમને ખબર પડે છે. ચાવીને ખાવામાં વધુ આનંદ આવે છે. તમારા માટે તંદુરસ્તીભરી પસંદગીઓ કરવાનું સરળ બને છે. સમજપૂર્વક ચરબીવાળા તેમ જ ગળ્યા પદાર્થો ઘટાડવાનું મન થાય છે.

તીવ્ર ભૂખ લાગે છે ત્યારે શું ખાવું એનો વિવેક રહેતો નથી. એટલે થોડું થોડું વખતોવખત ખાવાથી વજન કાબૂમાં રાખવાનું સહેલું પડે છે. બે વખતના ભોજન ઉપરાંત બે વખત હળવો નાસ્તો કે ફળ લેવાની ટેવ પાડવાથી લોહીમાં સાકરની ચડીતર ઓછી થાય છે. ભૂખ સંતોષાય એટલું જ ખાવું. ઠાંસીને ન ખાવું.

● સ્વાદ :

વજન ઘટાડવા જ્યારે તમે ઓછી ચરબીવાળા કે ઓછી ખાંડવાળા પદાર્થો પસંદ કરો ત્યારે તમારે સ્વાદ ઉપર પૂરતું ધ્યાન આપવું પડશે. આહાર એવો હોવો જોઈએ કે જે કાયમને માટે સરળતાથી અપનાવી શકાય. આહારને સ્વાદિષ્ટ બનાવવા જુદા જુદા પ્રકારની રાંધણકળાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

કુદરતે દરેક પદાર્થમાં અલગ અલગ સ્વાદ અને સોડમ મૂકેલાં છે. તેમાં વધારો કરવા અનેક પ્રકારના મરીમસાલા પ્રમાણમાં ઉમેરી શકાય. કેટલાંક શાકભાજીમાં કુદરતી સ્નિગ્ધતા છે. રાંધવામાં નોનસ્ટિક વાસણોનો ઉપયોગ કરવાથી તેલ-ઘીનો વપરાશ ઘટી શકશે. તેવી રીતે ખાંડની વપરાશ ઘટાડવા તાજાં ફળો અને સૂકા મેવામાં રહેલ કુદરતી મીઠાશનો કેટલેક

અંશે ઉપયોગ થઈ શકે. આહારમાં વિવિધતા લાવવા ફણગાવેલાં કઠોળ લઈ શકાય. સલાડ ઉપરાંત દહીંના રાચતામાં ફળો ઉમેરવાથી સ્વાદમાં વધારો થઈ શકે.

મન ઉપર કાબૂ રાખી માત્ર નવા સ્વાદની ટેવ પાડવી જોઈએ. આપણી સ્વાદકલિકાઓ (taste buds) દર વીસ દિવસે નવી થાય છે. પરિણામે આપણી જીભને લગભગ એકવીસ દિવસે નવો સ્વાદ ફાવી જાય છે.

● ધ્યાન :

દરરોજ થોડી મિનિટો માટે ધ્યાન કરવાથી અળગાપણું દૂર થાય છે, તણાવ ઘટે છે. ઓછી ચરબી અને ઓછી ખાંડવાળા પદાર્થો તરફ મન વળે છે. ધ્યાનથી લોકો શાકાહારી બન્યા છે. વજન ઘટાડવામાં ધ્યાન મદદરૂપ થાય છે.

એક ઝેન કહેવત છે, ‘તમે એક કામ જે રીતે કરો છો તે રીતે સઘળાં કામ કરો છો.’ જ્યારે તમે જમવાનું ઝડપથી પતાવો છો ત્યારે તમારું જીવન પણ ઝડપથી પસાર થવાની શક્યતા છે. જ્યારે આહારથી પોષણ મળ્યાનું અનુભવો છો ત્યારે તમે તમારી જાતને બીજી અનેક રીતે પોષણ લેતાં શીખવો છો. જ્યારે તમે તંદુરસ્તી આપનાર આહાર પસંદ કરો છો ત્યારે બીજાં ક્ષેત્રોમાં પણ તમારા જીવનને નિરામય બનાવવાનું પસંદ કરો છો. જ્યારે તમે ધ્યાનપૂર્વક ચેતના કેન્દ્રિત કરી જમવાની ટેવ પાડો છો ત્યારે તમે સઘળું જીવન વધુ ચેતનાપૂર્વક, જાગૃતિથી જીવવાને પ્રેરાઓ છો.

● જાતે પસંદ કરેલી મર્યાદાઓ :

જ્યારે આપણે મર્યાદાઓ જાતે પસંદ કરીએ છીએ કે બાંધીએ છીએ ત્યારે તેની અસર વધુ લાભદાયી સાબિત થાય છે. જાતે મૂકેલા અંકુશો મુક્તિ અપાવે છે. જ્યારે તમે વજન ઘટાડવા ચરબીયુક્ત પદાર્થો અને ગળ્યા પદાર્થો નહીં ખાવાનો સંકલ્પ કરો છો ત્યારે એને સહેલાઈથી પાર પાડવાનું તમને બળ પ્રાપ્ત થાય છે, કારણ કે આ મર્યાદા તમે જાતે સ્વીકારેલી છે.

(અનુસંધાન : જુઓ પાના નં.-૨૯ ઉપર)

વ્યસન અને નુકસાન

• મહાવીરસિંહ શેખાવત •

• વર્ષે એક કરોડ મૃત્યુ :

વિશ્વમાં એકલા તમાકુ (ટોબેકો) ના સેવનને કારણે અંદાજે પોણા કરોડથી વધુ માનવો મોતને ભેટે છે. બીજા બધાં વ્યસનોથી થતાં મૃત્યુ ઉમેરીએ તો આ આંકડા ૧ કરોડથી પણ વધે. આનો અર્થ એ થયો કે વિશ્વની સાત અબજની માનવ વસ્તીમાંથી પ્રતિવર્ષ પોણા બે અમદાવાદ જેટલી માનવવસ્તી વ્યસનોને પ્રતાપે મરણને શરણ થાય છે. આ વૈશ્વિક સમસ્યા હજારો વર્ષ જૂની છે. પુરાણાકાળથી માનવી દારૂ, તાડી, અફીણ, ગાંજો, સોમરસ જેવા માદક પદાર્થોનું સેવન કરતો આવ્યો છે. અલબત્ત, બ્રાઉન સુગર, હેરોઈન, કોકેન જેવાં કેફી પદાર્થોનું સેવન અને ચલાણ એ આધુનિક જમાનાની દેશ છે.

• રૂ. ૬.૫ લાખનો હિસાબ જ નહીં?

આજનો યુગ એ અર્થયુગ છે. માનવી જાણે 'પૈસો મારો પરમેશ્વર ને હું પૈસાનો દાસ' થઈ ગયો છે. આમ છતાં અભણ તો ઠીક પણ ભણેલા-ગણેલા પણ નાના મોટા વ્યસનમાં પોતે જિંદગીમાં કેટલો ખર્ચ કરે છે તેનો ભાગ્યે જ હિસાબ માંડે છે. 'ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય' અને 'કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય' કહેવત જેવી જ આ વાત છે. આજના મોંઘવારીના જમાનામાં સિગારેટ-બીડી-ગુટખા માટે સામાન્ય સ્થિતિના વ્યસનીને દૈનિક રૂ. ૧૦ નો ખર્ચ થઈ જાય છે. તેની ગણતરી કરતાં વર્ષે રૂ. ૩૬૫૦ ખર્ચ થાય અને ૨૦ વર્ષે રૂ. ૭૩૦૦૦ ખર્ચ થાય પણ વ્યસનને બદલે બચત કરી હોય તો આ રકમ ૧૫ વર્ષે ૩૬૫૦૦ ખર્ચ થાય પણ વ્યસનને બદલે બચત કરી હોય તો આ રકમ ૧૫ વર્ષે ૧.૪૬ ની મૂડી અને તે જ ગણતરી મુજબ ૩૦ વર્ષ સુધી સામાન્ય વ્યસન ન કરનારાની બચત મૂડી રૂ. ૨.૮૨ લાખ થાય અને

૪૦ વર્ષ સુધી રૂ. ૪.૩૮ લાખ થાય. એનો અર્થ એ થયો કે વ્યસન છોડી દૈનિક રૂ. ૧૦ ની બચત કરનારા ૪૦ વર્ષે મોંઘી કાર કે ઘરના ઘરનો માલિક થઈ શકે પણ તે માટે સાચી સમજ કેળવવી પડે.

• આવે ઘોડાપૂરે, જાય કીડી વેગે

અભ્યાસો અને અવલોકનો દર્શાવે છે કે સિગારેટ બીડી, ગુટખા, દારૂ જેવાં વ્યસનોની શરૂઆત ૧૭ થી ૨૪ વર્ષ દરમ્યાન યુવાનવયમાં મહદંશે થાય છે. 'સંગ એવો રંગ' ના ન્યાયે સમવયસ્કોના સહવાસમાં અને મિત્રોના દબાણથી ટેસ્ટ કે અખતરો કરી લેવા વ્યસનની શરૂઆત થાય છે. રાહુલ મહાજન અને સંજય દત્ત જેવાં હજારો ઉદાહરણ એનાં સાક્ષી છે. વ્યસનનું સેવન ધીમે ધીમે આદત બની જાય, પછી તો વ્યસનની તડપ ઊપડે ને લત લાગે. માણસ વ્યસનનો એદી અને કેદી બની જાય, ગુલામ બની જાય. વ્યસન મિત્ર બનીને આવે છે અને પછી જ દગાખોર બની માનવીને લૂંટી લે છે. તન-મન-ધનથી બરબાદ કરે છે. વ્યસન માણસનું મનોબળ તોડી નાખે છે અને તેથી વ્યસન છોડાવવું લોઢાના ચણા ચાવવા જેવું અઘરું બની જાય છે. તેથી સાચું જ કહ્યું છે કે વ્યસન આવે છે ઘોડા પૂરે અને જાય છે કીડી વેગે.

• પારાવાર નુકસાન :

અમેરિકા અને યુ.કે.ની કેન્સર રિસર્ચ સોસાયટીઓના તારણ મુજબ કુલ મરણના ૨૦% મૃત્યુ તમાકુ (ટોબેકો) ને આભારી છે. તમાકુ, ગુટખા, દારૂ જેવા વ્યસનો અને માદક પદાર્થોમાંથી શારીરિક, માનસિક, સામાજિક અને આર્થિક એમ ચારે પ્રકારે અપરંપાર નુકસાન થાય છે. વ્યસનની શરૂઆત આનંદ મેળવવા થતી હોય છે પણ પાછળથી આનંદ અને મઝા

લૂંટવાની વાત મૃગજળ જેવી પોકળ બની જાય છે અને મળે છે તન અને ઘરની બરબાદી!

• પડકારરૂપ સમસ્યા :

વ્યસન ગુણાકારની રીતે (૩ x ૩ x ૩ x ૩ = ૮૧) ફેલાય છે જ્યારે તે માટેનું શિક્ષણ અને કાયદાકીય જોગવાઈથી થતા પ્રયત્નો સરવાળાની જેમ (૩ + ૩ + ૩ + ૩ + = ૧૨) થતા હોય છે. તેથી વ્યસન એ વિશ્વવ્યાપી સામાજિક સમસ્યા બની ગઈ છે અને મોટાપાયે અભિયાન ન ચલાવાય તો આ સામાજિક સમસ્યા સામાજિક રોગ બની શકે છે.

રશિયાના ગ્રામ્ય વિસ્તારોમાં ૧૯૬૩માં એક વ્યક્તિ દીઠ સરેરાશ ૮ લિટર વોડકા (જાણીતો શરાબ) પ્રજા પીતી હતી. દસ વર્ષ બાદ ૧૯૭૩માં તે પ્રમાણ ૩૫% વધીને વ્યક્તિદીઠ ૨૮ લિટર થઈ ગયું. આવી પરિસ્થિતિ ઘણા દેશોમાં છે. તેથી વિશ્વના વિવિધ દેશોની સરકારો, સમાજ વ્યવસ્થાપકો અને સમાજસુધારકો માટે વધતાં વ્યસનો, ૨૧મી સદીનો મોટો વૈશ્વિક પડકાર બની ગયેલ છે.

• ઉપાય :

એચ.આઈ.વી. - એઈડ્સની જેમ વ્યસનમુક્તિ બાબતે પણ અગમચેતીરૂપે ધનિષ્ઠ શિક્ષણ અને સમજ એ જ શ્રેષ્ઠ દવા-ઉપાય છે. તે માટે મોટા પાયે અસરકારક મોડર્ન મીડિયાનો ઉપયોગ કરી વ્યસનમુક્તિ અભિયાન ચલાવવું જોઈએ. સ્કૂલો-કોલેજોમાં આ વિષય પર પ્રવચન વાર્તાલાપ-વીડિયો શો, નાટક, નિબંધ સ્પર્ધા, વક્તૃત્વ હરીફાઈ, પ્રદર્શન યોજવાં જોઈએ.

(અનુસંધાન : જુઓ પાના નં.-૨૯ ઉપર)

નિરામય જીવન જીવવાની કળા

બદલાતી જતી જીવનશૈલીમાં જીવન અને નિરામય એ બે ઘટના જ ઘણે અંશે દૂર દૂરની ભાસે છે. મોટાભાગના કુટુંબમાં દરેક સમયે કોઈ ને કોઈ વ્યક્તિ સહજ સાધ્યથી લઈને અસાધ્ય રોગથી પીડાતી જોવા મળે છે. પણ આ બધામાં આશ્ચર્ય કરતું એક સંશોધન એવું છે કે ઍસી ટકા રોગો ગરીબમાં ગરીબ કે અભણ વ્યક્તિ પણ અટકાવી કે નિયંત્રિત કરી શકે એવા હોય છે. તો આવું નિરામય અને રોગ થયો હોય તો તેમાંથી મુક્ત એવું જીવન પામવું કેવી રીતે... તેમાં રોજબરોજ લેવાતા આહારનું મહત્વ કેવું... તેના પાયાના બે પાઠ.

નિરામય જીવન જીવવાની કળા

— વિનોબા બાવે

બધા પ્રયોગોને અંતે મારો નિષ્કર્ષ એ છે કે, આહારમાં સંતોષ જ મુખ્ય વસ્તુ છે. અને આરોગ્યની ચાવી પણ તેમાં જ છે. મારી યોજના એ છે કે, આહાર સુસ્વાદયુક્ત હોવો જોઈએ. તેમ જ અસ્વાદવૃત્તિથી ખાવો જોઈએ. હું કહું છું કે, સુસ્વાદુ ભોજન અસ્વાદવૃત્તિથી ખાવ. ભોજન બનાવવામાં ઉપેક્ષા બુદ્ધિથી કામ કર્યું, તે બરાબર પાક્યું છે કે નહીં તે જોયું નહીં, જે ચીજ જેટલી માત્રામાં નાખવી જોઈએ, તેનો કશો ખ્યાલ રાખ્યો નહીં, તેમાં થોડી અસ્વચ્છતાયે રહી ગઈ, તો એ બધું બરાબર ન થયું. ભોજન સ્વચ્છ, સુંદર, સુસ્વાદુ બનવું જોઈએ અને તે ખાતી વખતે અસ્વાદવૃત્તિ રહેવી જોઈએ. આ બંનેનો જ્યારે બરાબર મેળ બેસે છે, ત્યારે તેમાંથી સંતોષ પેદા થાય છે. આહારમાં આવો સંતોષ હોવો એ જ મુખ્ય ચીજ છે.

રસોઈને ઉપાસના માનીને કરવાની વૃત્તિ કેળવાવી જોઈએ. રસોઈ હંમેશાં તાજ જ ખાવી જોઈએ. શાકભાજી પોટેશિયમ પરમેંગનેટના પાણીમાં સાફ કર્યા બાદ સમારવાં જોઈએ. શાકભાજી કેમ સમારવાં, તેમાં પાણી કેટલું નાખવું, દાળ અને પાણી એકરસ બન્યાં કે ન બન્યાં, રોટલી ફૂલી કે ન ફૂલી આ બધું એક શાસ્ત્ર પણ છે અને કળા પણ છે. સંગીત, ચિત્રકળા

વગેરેને લોકોએ લલિતકળા કહી છે. હું રસોઈકામને પણ લલિતકળા માનું છું. રસોઈ તો સુંદરમાં સુંદર બનવી જોઈએ.

ઘણાને એવો ખ્યાલ છે કે, જ્ઞાની પુરુષની જિહ્વાને જ્ઞાન નહીં હોય. હું આનાથી સાવ ઊલટું માનું છું. હા, એમ બની શકે કે ધ્યાનાવસ્થામાં જ્ઞાનીની જીભ રસને ન પણ ઓળખે. પરંતુ આવું ધ્યાનાવસ્થામાં થાય, જ્ઞાનાવસ્થામાં નહીં. જ્ઞાનીની જીભ તો સ્વાદને એકદમ ઉત્તમ રીતે પારખી બતાવશે. તેમાં જરીકે ફરક નહીં પડે. કેમ કે જીભ એ રસની ઈન્દ્રિય છે, અને તે પરખવા માટે છે કે, આ ખાવાનું ખાવા લાયક છે કે નહીં. રસનાને તો આનું ઉત્તમ જ્ઞાન, ઉત્તમ પરખ, હોવી જોઈએ. ખોટી ચીજ, પ્રતિકૂળ ચીજ ન ખાવી જોઈએ.

ખરું જોતાં, શું ખાવું અને શું ન ખાવું, તેનું જ્ઞાન કરાવનારું આપણું અંગ જ છે જીભ. પરંતુ તેનો દુરુપયોગ કરીને આપણે તેને બિનઉપયોગી બનાવી દીધી છે. એક જ શરીરમાં, જ્યાં એકબીજાં અંગો સાથે મૈત્રી હોવી જોઈએ, ત્યાં આપણે દ્વંદ્વયુદ્ધ ખરું કરી દીધું છે! અહીં પેટ ના કહેતું રહે છે અને ત્યાં જીભને કારણે આપણે પેટ ઉપર જુલમ કરતા રહીએ છીએ. અને એ રીતે બન્નેને બગાડી નાખીએ

છીએ. મારે મન અસ્વાદવ્રતનો અસલી અર્થ સુસ્વાદ-વ્રત જ છે. મારા શરીર માટે કયો આહાર ઉચિત છે કે અનુકૂળ છે, તે જાણી લેવાનું સાધન છે મારી જીભ. આપણે જો આપણી જીભને બગાડી નાખી ન હોય તો નિઃસંકોચ કહી શકીશું કે જે જીભને રૂચે એ જ ખાવ, તો શરીરને અનુકૂળ આહાર મળી રહેશે.

મેં જોયું છે કે, અમુક ચીજ ખાવી અને અમુક ન ખાવી, તેમાં આધ્યાત્મિક કસોટી નથી. ઉત્તમ ચીજ હોય તો પણ જરૂરિયાત કરતાં વધારે ન ખાવી, એવું હોવું જોઈએ. કેટલું ખાવું, એ જેના હાથમાં છે તેનો પોતાની જીભ પર કાબૂ છે, એમ માનવું. આમાં આહારશુદ્ધિમાં “શું ખાવું” કરતાંય “કેટલું ખાવું” એ વધારે મહત્ત્વ ધરાવે છે. આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ હું એવા નિર્ણય પર પહોંચ્યો છું કે, મિતાહાર જ અસ્વાદ-વ્રતની મુખ્ય કસોટી છે. ફળાહાર સાત્ત્વિક મનાય છે. પરંતુ તેનું સેવન જો અતિમાત્રામાં થઈ જાય, તો માનસિક પ્રગતિ નહીં થાય. અનાજ, દૂધ વગેરે રાજસિક આહાર મનાય છે. પરંતુ તે જો નિશ્ચિત માત્રામાં લઈશું, તો માનસિક પ્રગતિ વધુ થશે. આ રીતે મિતાહાર હિતાહારથી શ્રેષ્ઠ છે.

સમ્યક્ આહાર

સં. ધૂરંધર

આહારમાં પહેલું ધ્યાન આપવાનું રહે છે કે ભોજન ઉત્તેજક ન હોય, માદક ન હોય અને ભારે ન હોય. ઠીક ભોજન પછી તમને ભારેપણું લાગવું ન જોઈએ. ભોજન પછી ભારેપણું લાગે તો સમજવું કે આપણે ગલત ભોજન કરી રહ્યા છીએ.

ડૉ. કેનેથ વાકર પોતાના જીવનભરના અનુભવો પરથી પોતાની આત્મકથામાં લખે છે કે લોકો જે ભોજન કરે છે તેનાથી અડધા ભોજનથી તેમનું પેટ ભરાય છે અને બાકીના અડધા ભોજનથી લોકો ડોક્ટરોનું પેટ ભરે છે. જો લોકો અડધું જ ભોજન કરે તો તેઓ બીમાર પડશે નહીં અને અમારા જેવા ડોક્ટરોની જરૂર પણ નહીં રહે. કેટલાક લોકો બીમાર પડે છે કારણ કે તેમને પૂરી રીતે ભોજન મળતું નથી અને કેટલાક લોકો બીમાર પડે છે કારણ કે તેમને જરૂર કરતાં વધારે ભોજન મળી રહે છે. કેટલાક લોકો ભૂખથી મરે છે, કેટલાક લોકો ભોજનથી મરે છે અને ભોજનથી મરતા લોકોની સંખ્યા ભૂખથી મરતા લોકોની સંખ્યા કરતાં વધારે રહી છે. ત્રણ મહિના સુધી કોઈ પણ માણસ ભૂખ્યો રહી શકે છે પરંતુ એક માણસ જો ત્રણ મહિના સુધી અતિ ભોજન કરે તો કોઈ પણ હાલતમાં જીવતો ન રહી શકે.

આ જે આપણી અસમ્યક્ દૃષ્ટિ છે ભોજન પ્રત્યેની તે ભારે પડતી જાય છે. તે બહુ મોંઘી પડતી જાય છે. આપણને ભોજન સ્વાસ્થ્ય લાવતું માલુમ પડતું નથી બલકે બીમારી લાવતું માલુમ પડે છે. અને જ્યારે ભોજન જ બીમારી લાવવા લાગે તો આશ્ચર્યની ઘટના શરૂ થઈ ગઈ. દુનિયાભરના તમામ ચિકિત્સકોનો મત છે કે મનુષ્યની અધિકતમ બીમારીઓ તેના ગલત ભોજનનું જ પરિણામ છે. આ સંબંધમાં બહુજ સમજદારી અને હોશથી ચાલવું જોઈએ. તો પહેલી વાત કે, પ્રત્યેક

વ્યક્તિએ ધ્યાનમાં રાખવું જરૂરી છે કે તે શું ખાય છે, કેટલું ખાય છે અને તેનું પરિણામ તેના શરીર પર શું છે? અને જો એક મનુષ્ય બે ચાર મહિના ધ્યાનપૂર્વક પ્રયોગ કરે તો તે પોતાને યોગ્ય પોતાના શરીરને સમતા, શાંતિ અને સ્વાસ્થ્ય દેનાર ભોજનની તલાશ જરૂર કરી લેશે. એમાં કોઈ કઠણાઈ છે નહીં. પરંતુ આપણે તે તરફ ધ્યાન જ આપતા નથી.

બીજી વાત, આપણે જે ભોજન કરીએ છીએ, તેનાથી પણ વધારે મહત્વપૂર્ણ એ વાત છે કે આપણે કેવી ભાવદશામાં ભોજન કરીએ છીએ. તમે શું ખાઓ છો તે એટલું મહત્વપૂર્ણ નથી; જેટલું મહત્વપૂર્ણ એ છે કે તમે કેવી ભાવદશામાં ભોજન કરો છો. તમે હર્ષ, આનંદથી ભોજન કરો છો કે દુઃખી, ઉદાસ અને ચિંતામાં ને ચિંતામાં ભોજન કરો છો. જો તમે ચિંતામાં ને ચિંતામાં ભોજન કરો છો તો શ્રેષ્ઠતમ ભોજનનું પરિણામ પણ ઝેરીલું હશે - વિષાક્ત હશે. જો તમે આનંદથી ભોજન કરો છો તો કેટલીકવાર સંભાવના છે કે ઝેર પણ તમારા પર પૂરેપૂરું પરિણામ ન લાવી શકે. તમે કેવી ભાવદશામાં ચિત્તદશામાં ભોજન કરો છો તે અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે.

સમ્યક્ આહારનો બીજો હિસ્સો છે કે તમે અત્યંત શાંત, આનંદપૂર્ણ અવસ્થામાં ભોજન કરો અને એવી મનની અવસ્થા ન હોય તો થોડા સમય માટે ભૂખ્યા રહો અને એ અવસ્થાની પ્રતીક્ષા કરો. આપણે ભોજનને એક યાંત્રિક ક્રિયા બનાવી દીધી છે. કે ભોજન શરીરમાં નાખવાનું છે અને બસ પછી ઊઠી જવાનું છે. આ કોઈ માનસિક પ્રક્રિયા નથી. આ ઘાતક વાત છે. શરીરના તલ પર ભોજન સ્વાસ્થ્યપદ હોય અને ઉત્તેજનાપૂર્ણ હોય, અહિંસક હોય, ચિત્તના તલ પર આનંદપૂર્ણ, પ્રસાદપૂર્ણ અને પ્રસન્ન ચિત્તની દશા હોય

અને આત્માના તલ પર કૃતજ્ઞતાનો ભાવ હોય - ધન્યવાદનો ભાવ હોય - અનુગ્રહનો ભાવ હોય. આપણે ભોજન કરીએ, પાણી પીએ, શ્વાસ લઈએ એ બધા પ્રત્યે અનુગ્રહનો ભાવ, ધન્યવાદનો ભાવ હોવો જોઈએ. સમસ્ત જીવન પ્રત્યે સમસ્ત જગત પ્રત્યે - સમસ્ત સૃષ્ટિ પ્રત્યે સમસ્ત પ્રકૃતિ પ્રત્યે - પરમાત્મા પ્રત્યે એક ધન્યવાદનો ભાવ હોવો જોઈએ કે મને જીવનનો એક દિવસ વધારે મળ્યો છે, મને એક દિવસ ભોજન કરવાનો લહાવો મળ્યો છે, આજે હું એક દિવસ વધારે જીવિત રહ્યો છું. આ બધી બાબતો ભોજનને સમ્યક્ બનાવે છે.

ખાવાની ઈચ્છા જ ભોજનને અસમ્યક્ બનાવી દે છે. ભોજન કેટલું જરૂરી છે તે એક બાજુએ રહી જાય છે અને ખાવાનો રસ વધારે મહત્વપૂર્ણ થઈ જાય છે. આપણામાંના ઘણા થોડા લોકો શરીરને ભોજન આપે છે. મોટા ભાગના લોકો તો સ્વાદને ભોજન આપે છે.

સ્વાદ શરીરની આવશ્યકતા નથી, સ્વાદ આપણા મનની વાસના છે. સ્વાદને કારણે આપણે વધારે ભોજન કરીએ છીએ. થોડા હોશપૂર્વક ભોજન કરીએ અને એટલું યાદ રાખીએ કે શરીરને માટે તેમ જ મનને માટે પણ હિતકર હોય એટલું જ ભોજન કરીએ. આ રીતે ભોજન કરવું બહુ કઠિન નથી. જો વધારે ખાવાની ઈચ્છા થઈ જાય તો વધારે સારું એ છે કે બહુ ચાવી ચાવીને ખાવું. જો તમે વધારે સમય સુધી ચાવીને ખાશો તો સ્વાદનો પણ અનુભવ થશે. ચાવેલું ભોજન સુપાચ્ય હશે, પેટને ભારે નહીં કરે, ઓછી માત્રામાં લીધેલા ભોજનથી તમારા શરીરને વધારે પોષણ મળશે. શરીર વધારે સ્વસ્થ રહેશે. જે ભોજન શરીરને વધારે સ્વસ્થ કરે છે, તે ભોજન ચિત્તને શાંત કરવામાં સહયોગી થાય છે. ચિત્તની અશાંતિનું મોટા ભાગનું કારણ શારીરિક હોય છે.

આહારનો અર્થ આપણે સાધારણતઃ ભોજન લઈએ છીએ, પરંતુ આહારનો બીજો સૂક્ષ્મ અર્થ પણ છે-જે પણ આપણે ઈન્દ્રિયોથી લઈએ છીએ તે બધો આહાર છે. આંખથી લઈએ છીએ રૂપ, રૂપ પણ આંખનો આહાર છે. કાનથી અવાજ સાંભળીએ છીએ, તે પણ કાનનો આહાર છે. હાથથી કોઈ ચીજ સ્પર્શ કરીએ છીએ, તે હાથનો આહાર છે. આહારનો મતલબ છે : જે પણ ઈન્દ્રિયો દ્વારા મારી અંદર જે કંઈ આવે છે તે બધો આહાર છે. એ બધો આહાર સમ્યક હોવો જરૂરી છે. આંખ તે જ જુએ જે જોવા યોગ્ય હોય, ન જોવા યોગ્ય હોય તે ન જુએ, આંખો બંધ રાખે. તે જ રીતે કાન પણ સાંભળવા યોગ્ય હોય, તે જ સાંભળે, ન સાંભળવા યોગ્ય હોય તો તે તન સાંભળે. આમ આંખ અને કાનને પણ સમ્યક આહાર આપીએ.

સૌજન્ય : “નવજીવનો અદ્વારદેહ”

માતૃભૂમિના જીવંત ઘબકારને હોંકારો

(અનુસંધાન : પાના નં.-૨૨ ઉપરથી ચાલુ)

તો ખ્યાલમાં હોવો જ જોઈએ. અને તે પ્રત્યે જ બેદરકાર રહેવાય છે. આવા કટોકટીના સમયે માવજીભાઈએ તેને સાયવીને સંગોપી લીધો છે તેનું મૂલ્ય શું છે તે તો કોઈ ઝવેરી જ જાણી શકશે. એટલે આવો ઉમદા પ્રયાસ થયો છે ત્યારે સમાજે તેની કદર કરવી જ રહી. પારકાને પાઘડી પહેરાવનારા અને પોતાનાને અવગણનારા આપણા સમાજે આ પ્રયાસને પ્રશંસવો જ રહ્યો નહીં તો તેની આબરૂમાં ગાબડું પડશે!

તે સાથે આ પુસ્તકને પ્રકાશિત કરવામાં સહાયભૂત થનાર લીલાધર રાયશી ગાલા પરિવાર પણ અભિનંદનને પાત્ર છે. આજે જ્યારે દાનની સરવાણી ધર્મ અને જ્ઞાતિમાં સંકોચાતી જાય છે, ત્યારે આવા કાર્યમાં મદદરૂપ થવું તે વંદનપાત્ર ઘટના માની શકાય. ગામે ગામ જો આવા પરિવારો ઊભા થાય અને ગામોને જો માવજીભાઈઓ મળી રહે, તો સમગ્ર કચ્છના ખૂણેખૂણાનું જીવંત દસ્તાવેજીકરણ થઈ શકે.

માવજીભાઈને, તેમના આ જ્ઞાનકોશ અને પ્રેમકોશ સર્જવાના ઉમદા પ્રયાસ માટે હાર્દિક અભિનંદન.

ન્યુ મિન્ટ રોડ, પેરીસ બેકરી પાસે,
ભુજ, ૬૨૭-૩૭૦ ૦૦૧.

વ્યસન અને નુકસાન

(અનુસંધાન : પાના નં.-૨૬ ઉપરથી ચાલુ)

કાયદો ભલે અસરકારક ઓછો લાગતો હોય પણ શૈક્ષણિક પ્રયાસોમાં પૂરક બની રહે છે. ગુજરાતમાં દારૂબંધી છે, તેથી કાયદાની બીકે યુ.પી. - બિહાર જેવી પરિસ્થિતિ નથી. થોડા નશાબાજો છે પણ જાહેરમાં બેફામ વર્તન કરતા દેખાતા નથી. એકવાર અફીણના કસુંબામાં ડૂબીને પાયમાલીના પંથે પહોંચેલો એશિયન દેશ ચીન, પડકાર ઝીલી હકારાત્મક પરિણામ-પરિવર્તન લાવી નવો ઈતિહાસ રચી શક્યો તો ભારત કે અન્ય દેશ કેમ ન કરી શકે?

રોમની પડતીના દિવસોમાં કવિ હોયુંસે સાચું જ લખેલું કે “કોઈ પણ પ્રજા સ્વશિસ્ત-આત્મશિસ્ત ન સ્વીકારે તો એના ઉપર દેવોની કૃપા વરસતી નથી.” ઘનિષ્ટ શિક્ષણ, કાયદાકીય જોગવાઈઓ ઉપરાંત ભારતીય સંસ્કૃતિની દેણરૂપ ધ્યાન-પ્રાણાયામ અને યોગના પ્રચાર પ્રસાર થકી ચેતના-દિવ્યતા દીપી ઊઠશે. જેના પરિણામે સ્વજાગૃતિ, સંયમ અને આત્મશિસ્ત કેળવીને સમસ્ત માનવ સમાજ વ્યસન મુક્ત અને સ્વસ્થ બની શકશે.

વ્યસનોને તો જો આવતાં જ અટકાવાય તો તન, મન, ધનની બરબાદીથી બચાય.

વધુ પડતા વજનની સમસ્યા

(અનુસંધાન : પાના નં.-૨૫ ઉપરથી ચાલુ)

તમારા ઉપર કોઈ અંકુશ મૂકતું નથી. જાતે મૂકેલા અંકુશથી કોઈ પણ જાતના આવેશયુક્ત વર્તન તેમજ વ્યસનથી છૂટવામાં મદદ થાય છે.

● નવો વૈજ્ઞાનિક અભિગમ

★ વધુ પડતું વજન ઘટાડવા આહારમાં ચરબીનું પ્રમાણ કુલ કેલરીના ૧૦% જેટલું રાખવું

★ આહારમાં કાર્બોહાઈડ્રેટનું પ્રમાણ કુલ કેલરીના ૬૫% રાખવું.

★ રેખા વગરના, સિમ્પલ કાર્બોહાઈડ્રેટ ચરબી જેટલા જ અપથ્ય લેખાય છે. માટે તેનું પ્રમાણ કુલ કાર્બોહાઈડ્રેટના માત્ર ૧૦% જેટલું રાખવું.

★ બાકીની ૧૫% કેલરી કઠોળ, દાળમાં રહેલ પ્રોટીનમાંથી મેળવવી

★ બીજી એક આદર્શ વહેંચણી આ પ્રમાણે હોઈ શકે : આહારમાં અનાજ ૪૦%, શાકભાજી અને ફળો ૪૦%, દાળ કઠોળ ૧૦% અને બાકીના ૧૦% માં મલાઈ કાઢેલ દૂધ, દહીં તેમજ ઘી-તેલ ગણી શકાય.

★ સવારે નાસ્તો કરવો. બે મુખ્ય ભોજન ઉપરાંત બે વખત હળવો નાસ્તો કે ફળ લેવાં.

★ નિયમિત મધ્યમ ચાલે રોજ ૩૦ થી ૪૦ મિનિટ ચાલવાની કસરત કરવી.

★ નિયમિત ધ્યાન કરવું

વધુ પડતા વજનની સમસ્યા હલ કરવા વ્યક્તિના સામાજિક, કૌટુંબિક અને મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબલો પણ સમજવાં જરૂરી છે. ઘણા વધારે વજનવાળી વ્યક્તિને સલાહ આપતી વખતે સહાનુભૂતિપૂર્વકનું વર્તન હોવું જોઈએ. થોડું વજન ઓછું થતા પણ ઘણો લાભ વર્તાશે એ હકીકત સમજાવવી જોઈએ. માત્ર બે થી ત્રણ કિલો વજન ઘટતાં ઘૂંટણના દુખાવામાં રાહત મળે છે અને હૃદયરોગના દર્દીની કામ કરવાની શક્તિમાં નોંધપાત્ર સુધારો થાય છે.

‘હૃદયરોગ અને આહાર’માંથી સાભાર

ઉપવાસ દ્વારા સુંદરતા મેળવવાનો સરળ ઉપાય

ઉપવાસ તો આપણે ત્યાં એક ફેશન જેવી થવા લાગે ત્યારે આફત બની જાય છે. લોકો ઉપવાસ રાખે ને રોજિંદા ખોરાક કરતાં બમણો ખોરાક પેટમાં પધરાવે ત્યારે ઉપવાસનો અર્થ રહે છે ખરો? કોકવાર ઉપવાસના નામે ભાતભાતનું ખાવાની આદતવાળાઓનું વજન આ જ ગાળામાં વધી જતું હોય છે. સંપૂર્ણપણે અનુભવી લોકોના માર્ગદર્શન હેઠળ વ્યવસ્થિત ઉપવાસ કરવામાં સાર છે.

આપની સામે ઉપવાસ અંગે ચૂંટેલી ટીપ્સ વાંચનવાનગી સ્વરૂપે પીરસી રહ્યા છીએ. એને શાંતિથી સમજાવવું વાંચજો અને પચાવજો. આપના અનેક પ્રશ્નોના હલ મળશે. ઉપવાસ એટલે ખા ખા કરવાની કુટેવને આવજો કરજો.

- ★ મહાન લેખક માર્ક ટ્વેઈન કહે છે કે “ઉપવાસ સામાન્ય રોગી માટે દવા કરતાં વધુ કામ આવે છે. તે જ શ્રેષ્ઠ તબીબ બને છે. હું એક-બે દિવસ માટે સંપૂર્ણ અન્ન ત્યાગ કરવામાં માનું છું. હું મારા અનુભવથી કહું છું કે ઉપવાસ મારો છેલ્લા ૧૫ વર્ષથી શારીરિક તકલીફોમાં તબીબ છે જેણે દરેક વખતે મારી સારવાર કરી છે.”
- ★ અમેરિકાનું પ્રખ્યાત સામયિક ‘ટાઈમ’ સૂચવે છે કે “ઉપવાસ વધુ પડતી ચરબીમાંથી છૂટકારો મેળવવા માટેનો અતિ પ્રાચીન, અતિ ચોક્કસ અને અતિ ઝડપી માર્ગ છે.”
- ★ ગાંધીજી કહે છે કે, “આપણામાંથી સારી સારી વ્યક્તિઓ પણ અતિ આહારનો ઓછોવત્તો પણ દોષ કરે જ છે. એટલે આપણા પૂર્વજોએ ધર્મ તરીકે આપણને ઉપવાસની આજ્ઞા આપી છે.”
- ★ ઉપવાસનો ખ્યાલ એક આરોગ્ય વિજ્ઞાન તરીકે ખૂબ અર્વાચીન ગણી શકાય. ચરક કહે છે કે, “લંઘન પરમ ઔષધ” ઉપવાસ એક પરમ ઔષધ છે.
- ★ અમેરિકામાં લાંબા ઉપવાસની જાહેર શરૂઆત ડૉ. હેનરી એસ. ટેનર (મૂળ ઈંગ્લેન્ડના) દ્વારા ૧૮૭૭માં થઈ. પોત મોટા એલોપેથી દાક્તર હતા. તેઓ ઘણા સમયથી એક રોગથી પીડાતા હતા. પોતે દાક્તર હોવા છતાં પણ રોગને

મટાડી શકતા નહોતા. એમને દવાઓની અસર અંગે વહેમ ગયો. આખરે ઉપવાસ કરીને જીવનનો અંત લાવવાનો વિચાર આવ્યો. ઉપવાસની શરૂઆત કરી. એમની ખાવાની ઈચ્છા નહોતી થતી માત્ર પાણીની તરસ લાગતી એટલે પાણી પીતા. ડૉ. ટેનર ૪૨ દિવસના ઉપવાસ બાદ મૃત્યુ ન પામ્યા, પરંતુ એમનું દર્દ મૃત્યુ પામ્યું! ડૉ. ટેનર ખુશ થઈ ગયા. ત્રણ વર્ષ બાદ યોજનાપૂર્વક ૪૦ દિવસના ઉપવાસ કર્યા. આ ઉપવાસ જાહેર હોઈ લોકો પણ યથાક્રમ પરિણામ જાણતા રહેતા. આ ઉપવાસ બાદ દર્દ તદ્દન નાબૂદ થયું ને તે આજીવન તંદુરસ્ત રહ્યા.

- ★ ઉગ્ર રોગ જેવા કે જુદા જુદા તાવ, ઝાડા, ઉલટી, શરદી વગેરેમાં ઉપવાસ એ જ રોગદ્રવ્યને બહાર કાઢી સ્વાસ્થ્ય મેળવવામાં શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે. ડૉ. ફ્રાન્ક મેકકોપ કહે છે, “પરિણામમાં અને ફાયદામાં એના જેવી એની નજીક આવી શકે એવી એક પણ ચિકિત્સા નથી.”
- ★ ઉપવાસ દરમ્યાન શરીર-શુદ્ધિનું કાર્ય ચાલતું હોય છે. જ્યારે શરીરની શુદ્ધિ થાય છે ત્યારે રોગના લક્ષણ જેવા કે માથું દુઃખે, કે શરીર દુઃખે, શરીર તૂટે, તાવ આવે કે ઉલટી થાય, બેચેની લાગે — આવા અનેક અનુભવ થાય. એ વિશે ડૉ. શેલ્ટન કહે છે કે, “હું આ ચિકિત્સાને શુદ્ધિનો ભાગ ગણું છું અને ફળ લાભદાયી આવે છે. મેં ઘણીવાર નોંધ્યું છે કે જેમ ચિકિત્સા વધુ તીવ્ર તેમ દર્દને વધુ ફાયદો ઉપવાસથી થાય છે અને આ લાભ જલ્દીથી પસાર થાય છે.” શરીર સંપૂર્ણ શુદ્ધ થતાં સ્વાસ્થ્યની પુનઃભરતી આવે છે.
- ★ હઠીલા રોગોમાં ઉપવાસ લાભદાયી છે એલોપેથીની સારવાર કરી હારેલા થાકેલા ડૉ. જેકગોલ્ડ સ્ટેન લાંબા ઉપવાસની ઉપચાર પદ્ધતિથી એ રોગમાંથી મુક્ત થયા. ૧૯૫૮માં આ ફુડ સ્પેશિયાલિસ્ટ ડોક્ટરને લોહીયુક્ત ઝાડા, ચૂંક સાથે ચાલુ રહ્યા. મોટા આંતરડાના સોજાની વ્યાધિનું નિદાન થયું. એલોપેથી દવાઓની સારવારથી ઉપચાર કરતાં પરિસ્થિતિ વધુ વણસી. દવાની આડઅસરો ઉમેરાઈ.

JAYANT STEELS

179-A, Kandori Building, Opp. Sarvodaya Nagar,
Panjarapole Road, Bhuleshwar, Mumbai-400 004.
Ph. : (022) 2242 2463 • 2242 7263

જયંત સ્ટીલ્સ

૧૭૯/એ, પાંજરાપોળ રોડ, સર્વોદય નગરની સામે,
મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૪. ★ ફોન : ૨૨૪૨૨૪૬૩ / ૭૨૬૩ / ૭૩૯૦
સુંદર - સુઘડ રસોડાના ચાચરચીલાનું પ્રાપ્તિનું પ્રેરણા સ્થાન

ભાતભાતના પ્રયોગ થયા. શરીર વધુ રોગગ્રસ્ત થવા લાગ્યું. છ વર્ષની આકરી સારવાર બાદ આખરે મોટું આંતરડું શસ્ત્રક્રિયા વડે કાઢી નાંખવાની વિચારણા કરાઈ. પણ ફરીથી આ રોગ થવાની સંભાવના ૨૫ થી ૩૫ ટકા રહે છે. આખરે લાંબી મનોવ્યથા બાદ કુદરતી આરોગ્ય કેન્દ્રમાં નિસર્ગોપચારકના નિરીક્ષણ નીચે સારવારની શરૂઆત કરવામાં આવી. અઠવાડિયા માટે સંપૂર્ણપણે અન્નનો ત્યાગ. માત્ર પાણી પર જ રહેવાનું. ૧૦ દિવસમાં તાવ ગાયબ, ઝાડાની સંખ્યા પાંચ પર. ૨૨ મા દિવસે ઝાડા બે-ત્રણ પર. એમણે પોતાની જાતને મન, તનને અધ્યાત્મ બાબતે ઉચ્ચપથ પર અનુભવી ૩૩મા દિવસે સામાન્ય હાજત અને પૂર્ણ શાંતિ. ૪૩મા દિવસે નિષ્ણાતના નિરીક્ષણ નીચે ઉપવાસ છોડ્યા. ચાર અઠવાડિયામાં ગુમાવેલ વજન પાછું મેળવ્યું. ખોરાક પૂર્ણ શાકાહારી સ્વીકાર્યો. ૧૯૭૬થી તેઓ સુધારા પર છે. તેમણે પોતાની સાથે સાથે લોહીના ઊંચા દબાણવાળા, મૂત્રપિંડના રોગવાળા, વાના રોગવાળા જેવા દર્દીઓને પણ સાજા થતા જોયેલા.

- ★ પિયર્સન કહે છે કે, “દાંતના પોલાણમાં સડો ઉપવાસથી મટાડી શકાય છે.”
- ★ ક્ષય જેવા ગંભીર દીર્ઘકાલીન રોગમાં પણ ઉપવાસથી ફેફસા સારો લાભ પામી શકે છે. ડૉ. કેરિગ્ટન કહે છે કે, ફેફસાની માંસપેશીઓ અન્ય રોગોની પેશીઓ કરતાં ઓછા સમયના ઉપવાસમાં સ્વસ્થ થઈ શકે છે. ઉપવાસથી હૃદયને ખૂબ જ શક્તિ મળે છે. હૃદયને મજબૂત અને સશક્ત કરવા માટેનો સૌથી સરળ માર્ગ ઉપવાસ છે. કારણ કે તેનાથી આરામ મળે છે અને ઝેરી દવા ન લેવાતા લોહી વધુ શુદ્ધ થાય છે.
- ★ ડૉ. ઈલ્સના મત મુજબ જાણવા જેવું છે કે ઉપવાસમાં હૃદય પરનો બોજો હળવો થતાં પ્રતિપળ તે વધુ શક્તિમય બને છે. રક્તનું વધુ દબાણ પણ ઉપવાસથી ઘટતું હોઈ હૃદય પરનું ભારણ ઓછું થાય છે. શરીરનું વધુ વજન ઓછું થતાં હૃદયને કરવું પડતું કાર્ય ઘટે છે. આમ હૃદયરોગવાળી વ્યક્તિ પણ હેમખેમ રહી શકે છે.
- ★ જઠરના સોજાની તકલીફ અર્થાત એસિડિટીવાળા માટે ઉપવાસ બેઈઝ ક્ષારની ગરજ સારે છે. ડૉ. હેગ કહે છે કે “જાણે કે આલ્કલીનો ડોઝ ન આપ્યો હોય એવી ઉપવાસ

અસર કરે છે. ઉપવાસ એસિડિટીને પાયન તંત્રમાંથી ભગાડે છે અને પુનઃ સમતુલા સ્થાપે છે.”

- ★ ડૉ. શોલ્ટન કહે છે, “ઉપવાસથી જઠરને આરામ મળે છે અને તેને પોતાની મેળે સ્વસ્થ થવાની તક મળે છે. નબળાઈ દૂર થાય છે, પાયન સુધરે છે. ભરાયેલું ને ફેલાયેલું જઠર સંકોચાઈને સ્વાભાવિક સ્થિતિમાં લાવે છે. એસિડિટીનું ચાંદુ મટે છે. સોજો અને બળતરા દૂર થાય છે અને ખાવાની ભૂખ ઉઘડે છે. પોતાના પુસ્તક, ‘ઉપવાસ તમારા જીવનને બચાવી શકે છે’ તેમાં જણાવે છે કે તેમણે શરદી, દમ, વા, એસિડિટી, આધાશીશી, હૃદયરોગ, લોહીનું ઊંચું દબાણ, મરડો, દાદર, મૂત્રપિંડના રોગો, લકવો, પ્રોસ્ટેટ વૃદ્ધિ, સ્તનગાંઠ, વાંઝિયાપણું, જેવા હઠીલા રોગના દર્દીઓને ઉપવાસથી સાજા કર્યા છે.”

- ★ ‘ભરેલી હોજરી વિચારવાનું પસંદ કરતી નથી.’ – એક રોમન કહેવત.

આમ હવે વિચારીએ તો ઉપવાસ દરમ્યાન માનસિક શક્તિ વધે છે અર્થાત એકાગ્રતા અને સ્થિરતા વધે છે. ઈચ્છાઓ અને લાલસાઓ પરનો અંકુશ મજબૂત બને છે. આથી ધ્યાન માટે આદર્શ છે.

- ★ ડૉ. પ્યુરિન્ટન પોતાના અનુભવથી કહે છે કે, “ઉપવાસના અંતે તંદુરસ્તી, માનસિક સ્વાસ્થ્ય, સુખાનુભવ, મુક્તિનો આનંદ, શક્તિ, સૌંદર્ય, ઉત્સાહ, શ્રદ્ધા, હિંમત, ગુણવૃત્તિ, અધ્યાત્મિકતા, ઉર્મિ, પ્રેરણા, પ્રેમ જેવા ઉચ્ચ માનવીય ગુણોની વૃદ્ધિ થાય છે. ઉપવાસ એ આત્મશુદ્ધિની પરમ સાધનાનો માર્ગ છે.”

- ★ ડૉ. મેકફેડને એમના પુસ્તક એનસાઈક્લોપિડીયા ઓફ ફિઝીકલ કલ્ચરમાં જણાવ્યું છે કે “દારૂનો શિકાર બનેલા દારૂડિયા માટે એના ઉપર અંકુશ મેળવવા માટે એને સારવારથી શરૂઆતમાં પૂર્ણ ઉપવાસથી વધુ સારી પદ્ધતિ બીજી કોઈ નથી.”

- ★ ડૉ. હેબર્ટ એમ. શેલ્ટન કહે છે કે “ઉપવાસનો ખોટો ઉપયોગ ન કરવો અને ખોટા ઉપયોગથી નીપજેલ પરિણામોને આગળ ધરીને આ આખી પ્રક્રિયાને વખોડવી ન જોઈએ. ઉપવાસ એક કળા છે, એક વિજ્ઞાન છે અને અનુભવી માર્ગદર્શક નીચે એ સલામત ગણાય.”

— સંકલિત

Dhiren Shah - Director

M. : 98795 00916 • E-mail : dhirenshah@favouriteshoes.com

FAVOURITE

Manufacturers & Exporters of Safety Shoes & Casual Shoes

HTSTEEL

WAVES

voltex

Winner

FAVOURITE SAFETY PRODUCTS

J-1915-18/A, GIDC Industrial Estate,

Ankleshwar-393 002, Dist. Bharuch, Gujarat (INDIA)

Ph. : +91 2646 220690 / 251646 Fax : +91 2646 251030

E-mail : info@favouriteshoes.com Web : www.favouriteshoes.com

FAVOURITE SHOE COMPANY

C-1/B-2007-2006/3, GIDC Indl. Estate,

Ankleshwar-393 002, Dist. Bharuch, Gujarat (INDIA)

શું ડિપ્રેશન ખરેખર બીમારી છે? હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ વિષે વૈજ્ઞાનિક સમજણ

• ડૉ. મણિલાલ ગડા - ડૉ. દીપ્તિ શાહ (ગડા) •

આગળના લેખમાં આપણે જાણ્યું કે ડિપ્રેશનની બીમારી એક બીમારી છે જમાં મગજ (Brain)માં આવેલા મનના અવયવો (mind)માં કદ, રચના, બંધારણમાં નકારાત્મક ફેરફારો થાય છે. આથી મનના રસાયણો - ન્યુરોટ્રાન્સમિટર્સ - સીરોટોનિન, નોર એપ્રિફેનીન વગેરેની માત્રામાં નકારાત્મક ફેરફારો થાય છે. આ ફેરફારોને લીધે દર્દીમાં શારીરિક તથા મનના લક્ષણો જોવા મળે છે. હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ દ્વારા ન્યુરોટ્રાન્સમિટર્સની માત્રા નોર્મલ કરાય છે. જેને લીધે ડિપ્રેશનની બીમારીના લક્ષણો દૂર થાય છે.

યોગ્ય સારવાર ન થાય તો ડિપ્રેશનની બીમારી વધે છે. દર્દીના વર્તણૂક, લાગમી, કાર્યશક્તિ, ગ્રહણશક્તિ, યાદશક્તિ વગેરે પર નકારાત્મક અસરો વધે છે. આની નકારાત્મક અસર ધંધા / નોકરી પર થાય છે. કૌટુંબિક તથા સામાજિક નકારાત્મક અસરો થાય છે. સમયસરની યોગ્ય સારવાર દ્વારા નકારાત્મક અસરો અટકાવી શકાય છે.

• દવાઓ દ્વારા ડિપ્રેશનની બીમારીની સારવાર :

હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ (Anti depressant Medication) ગુણકારક દવાઓ છે. વિવિધ પ્રકારની હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ જેવી કે (૧) ટ્રાયસાઈક્લિક (Tricyclic), (૨) ટેટ્રાસાઈક્લિક (Tetracyclic), (૩) એસ.એસ.આર.આઈ. (S.S.R.I.), (૪) એસ.એન.આર.આઈ. (S.N.R.I.), (૫) એમ.એ.ઓ.આઈ. (M.A.O.I.), (૬) એન.ડી.આર.આઈ. (N.D.R.I.), (૭) એન.આર.આઈ. (N.R.I.) તાજેતરમાં છએક મહિનાથી નવી પ્રકારની એસ.એપ.એ.આર.આઈ. (S.P.A.R.I.) હતાશા પ્રતિરોધક દવા બજારમાં આવેલ છે.

દર્દીના રોગના લક્ષણો અનુસાર તથા ઉંમર પ્રમાણે મનોચિકિત્સક નક્કી કરે છે કે દવા કયા પ્રકારની દવા તથા કેટલી માત્રામાં દવા આપવી. આ દવાઓ ડિપ્રેશનની બીમારી દરમિયાન મનના અવયવોમાં થયેલા રાસાયણિક (ન્યુરોટ્રાન્સમિટર્સના) ફેરફારોને પૂર્વવત નોર્મલ કરી ડિપ્રેશનની બીમારીને કાબુમાં લાવે છે.

બજારમાં મળતી ઊંઘની દવાઓ કરતાં આ હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ તદ્દન જુદી જ છે એ જાણવું અને સમજવું બહુ અગત્યનું છે.

હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ ઉત્સાહપ્રેરક કે ઉત્સાહ ઉદ્દીપક (mood elevate) નથી. ફક્ત જ્યારે વ્યક્તિ ડિપ્રેશનની

બીમારીથી પીડાતી હોય ત્યારે આ દવાઓની અસરથી દર્દી નોર્મલ થાય છે. સામાન્ય નોર્મલ વ્યક્તિ જે ડિપ્રેશનની બીમારીથી પીડાતી નથી એને આ દવાઓ વધુ આનંદિત કરી શકતી નથી. હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ નોર્મલ વ્યક્તિમાં અસર રહિત નીવડે છે.

હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ સલામત અને સામાન્ય રીતે હાનિરહિત છે.

સારવાર વધુ અસરકારક થાય એ માટે નીચેના સલાહ સૂચનો દર્દી તથા પરિવારજનોએ અમલમાં મૂકવા જરૂરી છે:

૧. દવાઓ મનોચિકિત્સકની સલાહ મુજબ નિયમિત લેવી જોઈએ. મનોચિકિત્સકની સૂચનાઓ ધ્યાનપૂર્વક પાળો.
૨. દવાની અસર તરત જ થશે એવું નથી. દવાઓ શરૂ કર્યા બાદ આશરે બે અઠવાડિયામાં તેની અસરનો ખ્યાલ આવશે.
૩. મનોચિકિત્સકની સલાહ વગર, પોતાની જાતે કે સગાવહાલાની સલાહથી દવાઓમાં ઘટાડો કે વધારો કરવો નહીં.
૪. દવાની આડઅસર (જે નહિવત્ છે તથા થોડા સમય માટે જ હોય છે) તે કઈ દવા છે તેના ઉપર આધાર રાખે છે. તેમજ એક જ પ્રકારની દવાની આડઅસર દર્દીએ દર્દીએ અલગ અલગ હોય છે. દર્દીને જણાતી દવાની આડઅસર વિષે મનોચિકિત્સક જોડે ચર્ચા કરો. દર્દીને જણાતી આડઅસર છે કે બીમારીનું લક્ષણ છે એ મનોચિકિત્સકને નક્કી કરવા દો. જરૂરત પ્રમાણે મનોચિકિત્સક દવામાં યોગ્ય ફેરફાર ચોક્કસ કરશે.
૫. દર્દીને સારું લાગવા માંડે તો પણ મનોચિકિત્સકની સલાહ પ્રમાણેનો સારવારનો કોર્સ પૂરો કરવો જરૂરી છે. અધવચ્ચેથી દવાઓ બંધ કરશો નહીં. ડિપ્રેશનની બીમારીનો ઉથલો થવાના સંજોગો આથી વધી જાય છે. ફરીથી નવેસરથી સારવાર ચાલુ કરવી પડે છે. આગળની સારવાર ભૂલી જવી પડે છે.

• હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ વિશે પ્રવર્તતી ગેરસમજ તથા વૈજ્ઞાનિક સમજણ :

હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ વિશે કેટલીક ગેરસમજ લોકોમાં છે. અહીં વૈજ્ઞાનિક સમજણ વિશે માહિતી મેળવીએ.

(અનુસંધાન : જુઓ પાના નં.-૩૪ ઉપર)

ધર્મ

ગંગા : નદી તરીકે દેવ, મૂર્તિ તરીકે દ્વારપાળ!

ગંગા એક, એનાં રૂપ અનેક! આ એક જ શબ્દ ચિત્તમાં કેટલાય સંસ્કાર જગાડે છે. એક નદીનાં આટલાં સ્વરૂપો અને આટલો મહિમા અન્યત્ર ક્યાંય નહીં મળે. ભારતીય અધ્યાત્મ પરંપરામાં જે ગૌરવાન્વિત સ્થાન શ્રીમદ્ ભાગવત્ ગીતાને પ્રાપ્ત થયું છે, એવા જ ભાવ, ભક્તિ અને શ્રદ્ધા ગંગા નદીને મળ્યા છે. ગંગા નદી એ દેશની ગૂઢ આધ્યાત્મિક પરંપરા સાથે ઊંડું અનુસંધાન ધરાવે છે.

ગંગા નદીને કિનારે ભારતના અનેક તીર્થો રચાયા છે, જે માત્ર ધર્મસ્થાનો બની રહેવાને બદલે અધ્યાત્મ ઉપાસનાનાં સ્થળો બન્યાં છે. ગંગાથી વિરાટ, વિશાળ નદીઓ તો અનેક મળે છે. પરંતુ જે ધાર્મિકતા અને પવિત્રતા ગંગાને મળી છે એવી વિશ્વની કોઈ નદીને પ્રાપ્ત થઈ નથી. આનું કારણ છે ગંગા નદીની અસાધારણતામાં.

છેક ઋગ્વેદ કાળથી અસ્ખલિત વહેતી આ નદી દેશને જીવનશીલ અને ધર્મશક્તિ અર્પતી રહી છે. જનસામાન્યની લોકભાવના એના જળ સાથે વહેતી રહી છે. વચનનિષ્ઠા જેટલી રામાયણમાંથી મળે છે, એટલી જ ગંગા પાસેથી સાંપડી છે.

ગંગાના જળમાં જે વિશેષતા છે એ બીજી કઈ નદીના જળમાં નથી. ગંગાજળ દિવસોના દિવસો સુધી સંઘરી શકાય છે. એની શુદ્ધતા એવી અક્ષુણ્ણ રહે છે અને એની પવિત્રતા દૂષિત થતી નથી. અન્ય નદીના જલને થોડા દિવસ રાખી મૂકીએ, તો એ સમય જતાં દુર્ગંધિત થઈ જશે.

ગંગાનો પ્રારંભ થાય છે ગંગોત્રીથી અને એ સમર્પિત થાય છે ગંગાસાગરમાં. ગંગોત્રીમાંથી નીકળેલી આ નદી હરિદ્વાર, કાનપુર, પ્રયાગ, વારાણસી, પાટલીપુત્ર, મંદરગિરી, ભાગલપુર ઉર્ફે અંગદેશ અને બંગદેશને પવિત્ર કરતી એ ગંગાસાગરમાં વિલીન થાય છે. ઉત્તર ભારતના ટેહરી

ગઢવાલમાં ૧૩,૮૦૦ ફૂટ ઊંચી હિમાચ્છાદિત ગંગોત્રીની સમીપ એક હિમગુફા આવેલી છે, આ સ્થાનને ગૌમુખ કહેવામાં આવે છે. કોઈ એક પર્વત પરથી નીકળતી ધારા નદીનું રૂપ લેતી નથી બલકે અહીં નંદાદેવી, ગુરલા, ધૌલાગિરિ, ગોસાઈથાન, કંચનજંઘા અને એવરેસ્ટ જેવાં શિખરો પરથી ઓગળતા બરફમાંથી ગંગા એનું જળ પ્રાપ્ત કરે છે. નંદાદેવી સુધી એમાં ભિન્ન ભિન્ન નદીઓનો સંગમ થતો રહે છે. આ સંગમોને પરિણામે પ્રાચીન કાળમાં આ ક્ષેત્રમાં વહેતી ગંગાને ‘સપ્તગંગમ્’ કહેવામાં આવતી હતી. પૂર્વમાં બદ્રીનાથ સુધી એની ઓળખ વિષ્ણુગંગા રૂપે થાય છે. અને પશ્ચિમ ક્ષેત્રમાં દ્રોણાગિરિના કિનારે ધૌલાગિરિની ધારા મળે છે. આ રીતે આ ધાર જોષીમઠની નિકટ વિષ્ણુગંગામાં મળે છે. આ સંયુક્ત ધારા અલકનંદાની ઓળખ પામે છે. આ અલકનંદાનું નંદપ્રયાગમાં મંદાકિની સાથે મિલન થાય છે અને કર્ણપ્રયાગમાં પિંડરગંગા સાથે. એથીય આગળ રૂદ્રપ્રયાગમાં ગંગોત્રીમાંથી નીકળતી ભાગીરથી અને અલકનંદાનો સંગમ થાય છે. એ પછી આ નદીની સઘળી ધારાના સંયોગથી બનેલી ધારા ગંગાને નામે ઓળખાય છે. આમ એક ગંગા અનેકરૂપે અવતરે છે. જેમ એનું ઉદ્ગમક્ષેત્ર સાત ધારાઓમાં પ્રવાહિત છે એ જ રીતે ગંગા સાગરને મળે છે નવધારા રૂપે. આ પ્રત્યેક ધારાના ભિન્ન ભિન્ન નામ છે અને એ નામ છે ગંગા (મેઘના), બ્રહ્મપુત્ર, હારિણ હાટ, પુષ્કર, મુર્જાટા (કામા), બડપૂંગ, મલિંજુ, રાયમંગલ (યમુના), હુગલી.

જેમ ગંગાની અનેક ધારા છે એમ ગંગાના નામ પણ નિતનવાં છે. ગંગાના પ્રત્યેક નામ સાથે પૌરાણિક કથા જોડાયેલી છે. ગંગાની ઉત્પત્તિ વિષ્ણુના ચરણકમળમાંથી થઈ માટે ગંગા એ

‘વિષ્ણુપાદોદ્ભવ’ કહેવાય છે. શંકરની જટામાં સમાહિત હોવાથી એ ‘શિવશીર્ષનિવાસિની’ ગણાય છે, જ્યારે બ્રહ્મ કમંડળમાં રહેતી હોવાને લીધે એ ‘બ્રહ્મકમંડલ-નિવાસિની’ તરીકે ઓળખાય છે. આ રીતે બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શંકર એ ત્રણે સાથે આ નદી જોડાયેલી છે. દેવલોકમાં રહેવાને કારણે સુરસરિ તરીકે ગંગાનું વર્ણન મળે છે. આ ગંગાનું જહનું ઋષુએ પાન કર્યું હોવાથી એ ‘જાહવી’ તરીકે જાણીતી બની. પોતાના પૂર્વજોના ઉધ્ધાર કાજે ઉગ્ર તપ કરીને ભગીરથ એને ધરતી પર લાવ્યા, તેથી ‘ભગીરથી’ કહેવાઈ. ગંગાનું ઉદ્ભવસ્થાન છે હિમાલય, તેથી ત્રણે લોકમાં ગંગા વહે છે. આકાશગંગા, સ્વર્ગગંગા, ત્રિપથગંગા અને પાતાળગંગા પણ મળે છે.

આદિ શંકરાચાર્યે ગંગાનો મહિમા ગાતું ગંગાષ્ટક રચ્યું છે. કહે છે કે આ ગંગાષ્ટક રચીને એમણે ગંગાને પ્રસન્ન કર્યા હતા. આ રચના જ એટલી ઉત્કૃષ્ટ છે કે સ્વયં ગંગાને પ્રસન્ન થવું પડ્યું હોય તેમાં નવાઈ નહીં. આદિ શંકરાચાર્યે ગંગાજીને પ્રાર્થના કરતાં કહ્યું,

*ભગવતી તવ તીરે નીરમાત્રાશનોડહં,
વિગતવિષયતૃષ્ણાઃ કૃષ્ણમારાધયામિ ।
સકલકલેષુભંગે સ્વર્ગસોપાનસંગે,
તરલતરતરંજે દેવિ ગંજે! પ્રસીદ ॥*

“હે દેવી, આપના પાવન કિનારા પર કેવળ જલપાન કરવા માટે, વિષયતૃષ્ણાથી રહિત થઈને શ્રીકૃષ્ણ ચંદ્રની આરાધનાની અભિલાષા સાથે આવ્યો છું. હે સંપૂર્ણ પાપવિનાશિની! સ્વર્ગ સોપાન રૂપિણી! તરલ તરંગિણી દેવી ગંગેય! આપ મારા પર પ્રસન્ન થાવ.”

સૌથી પ્રાચીન ગ્રંથ ‘ઋગ્વેદ’ માં ગંગાનો બે સ્થળે ઉલ્લેખ છે. જો કે એમાં ગંગા પ્રત્યે કોઈ શ્રદ્ધા કે ભાવના પ્રગટ

થઈ નથી. ઋગ્વેદકાળમાં આર્યોનો મુખ્ય નિવાસ પંજાબમાં સિંધુ અને સરસ્વતી નદીના કિનારે હતો. આથી એ સમયે ગંગાના નામથી પરિચિત હોય પરંતુ એના મહત્વથી અપરીચિત હોય એ સાહજિક છે. ઋગ્વેદકાળ પછી આર્યો ગંગા-યમુનાના પ્રદેશમાં આવ્યા અને પુરાણકાળમાં સાહિત્યમાં એની ચર્ચા મળે છે. ગંગા આ સમયે ભારતનું હૃદય બને છે. શતપથ બ્રાહ્મણ, જૈમિનીય બ્રાહ્મણ, તૈત્તિરીય આરણ્યક જેવા ગ્રંથોમાં ગંગાનું મહિમાગાન છે. પુરાણોમાં ગંગાની મહત્તાની જેટલી વિસ્તૃત વિગતો છે એટલી અન્ય કોઈ નદીની નથી. ગંગાને પુરાણોમાં સર્વ તીર્થોમાં પ્રધાન તીર્થ કહી છે. ગંગામાં મૃત્યુ પામનાર મનુષ્ય જ નહીં, બલકે નિકૃષ્ટ જીવજંતુ પણ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરે છે. ગંગાનું દર્શન થતાં જ્ઞાન, આયુષ્ય, ઐશ્વર્ય, સન્માન આદિ પ્રાપ્ત થાય છે. આ રીતે પુરાણકાળમાં ગંગાનું મહિમાગાન કરવામાં આવ્યું અને પરિણામે લોકો ગંગાને માતા તરીકે જોવા લાગ્યા. પર્વના સમયે દૂર દૂરથી ગંગાસ્નાન માટે આવવા લાગ્યા. કાશી અને પ્રયાગના ગંગાસ્નાનને વિશેષ મહત્ત્વ આપવામાં આવ્યું.

ગંગા માત્ર જલ સ્વરૂપે જ રહી નથી, પરંતુ એને મૂર્તિનું રૂપ પણ આપવામાં આવ્યું. ગંગામાં મગર (મકર) અને યમુનામાં કાચબા વિશેષ મળે છે. આથી મૂર્તિકારોએ ગંગા અને યમુનાની મૂર્તિ મકરવાહિની અને કચ્છપવાહિની ઘટધારિણી નારીના રૂપમાં સાકાર કરી. ગંગા કે યમુના નદીને દેવનો મહિમા સાંપડ્યો, પરંતુ ગંગા કે યમુનાની મૂર્તિ દેવી તરીકે પ્રતિષ્ઠિત નથી. એ માત્ર દેવમંદિરના દ્વાર પર દ્વારપાળના સ્થાને રાખવામાં આવે છે. નદીરૂપે દેવપદ પામેલી ગંગા મૂર્તિરૂપે દ્વારપાળનું સ્થાન પામી. ભારતીય ઇતિહાસના ગુપ્તકાલીન સમયમાં ગંગાની મૂર્તિની રચના થઈ.

જગતમાં નદીઓ તો ઘણી, પણ ગંગા તો એક જ. એ જ રીતે નદીનાં જળ તો ઘણાં, પણ ગંગાજળ તો અનુપમ.

— સંકલિત

શું ડિપ્રેશન ખરેખર બીમારી છે?

(અનુસંધાન : પાના નં.-૩૨ ઉપરથી ચાલુ)

ગેરસમજ : હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ માત્ર ઊંઘની દવાઓ છે.

મનોવૈજ્ઞાનિક સત્ય : ડિપ્રેશનની બીમારીમાં મનના અવયવોમાં ન્યુરોટ્રાન્સમિટર્સની માત્રામાં નકારાત્મક ફેરફારો થાય છે. આથી મનના કાર્યોમાં (લાગણી, વિચારો, વર્તણૂક, નિર્ણયશક્તિ, યાદશક્તિ, ગ્રહણ શક્તિ વગેરેમાં) ખલેલ પહોંચે છે. જે બીમારીના લક્ષણો તરીકે પ્રદર્શિત થાય છે. ઊંઘમાં પણ બીમારીના ભાગરૂપે ખલેલ પહોંચે છે.

હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓને લીધે ન્યુરોટ્રાન્સમિટર્સની માત્રા નોર્મલ થાય છે. મનના કાર્યોમાં હકારાત્મક ફેરફારો થાય છે. મનના કાર્યો પૂર્વવત નોર્મલ થાય છે. તેવી જ રીતે **ઊંઘ નોર્મલ થાય છે. ઊંઘ વધારે આવતી નથી.** પ્રવૃત્તિના સમયે સારવાર બાદ ઊંઘ આવતી નથી.

● કેસ સ્ટડી :

૪૨ વર્ષના બેંક ઓફિસર પ્રકાશને એકાદ વર્ષથી ડિપ્રેશનની બીમારી હતી. (નિરાશા રહેતી હતી, જીવનની દરેક બાબતોમાંથી રસ ઊડી ગયો હતો, નકારાત્મક વિચારો આવતા હતા, આત્મવિશ્વાસ ઓછો થઈ ગયો હતો, નિર્ણયશક્તિ તથા એકાગ્રતાનો અભાવ રહેતો હતો, નજીવી બાબત પર ગુસ્સો આવતો હતો, બેંકમાં કામ પર અનિયમિત હતા. પાંચેક કિલો વજન ઓછું થઈ ગયું હતું. સતત માથાનો દુઃખાવો રહેતો હતો. નબળાઈ રહેતી હતી. કોઈક વખત ચક્કર આવતા હતા.

વૈદ્યકીય શારીરિક તપાસ નોર્મલ હતી. લેબોરેટરી તપાસ બધી જ નોર્મલ હતી.

સારવારમાં હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓ શરૂ કરી. થોડા સમયમાં તબિયતમાં સુધારો થયો. ફરી તપાસ (ફોલો-અપ) પ્રકાશ અને તેની પત્ની આવ્યા ત્યારે તેમણે જણાવ્યું

કે પ્રકાશની તબિયતમાં ઘણો જ સુધારો થયો છે પરંતુ ઊંઘ વધારે આવે છે.

ઊંઘમાં ઊંઘ વિશે માહિતી મેળવતાં જણાવ્યું કે ઊંઘ બીમારી વખતે ઓછી આવતી હતી તેના પ્રમાણમાં હવે વધારે આવે છે. પણ **ઊંઘ નોર્મલ થઈ છે. બીમાર પડ્યાની પહેલાંની જેમ સવારના સમયસર બેંકમાં જવા નીકળી જાય છે.** સારવારના સમય દરમિયાન એક વખત રજાના દિવસે પ્રકાશને એક કાર્યક્રમમાં સવારના વહેલા જવાનું હતું ત્યારે સમયસર વહેલા ઊઠી જઈ કાર્યક્રમમાં સમયસર હાજરી આપેલ.

આ બાબત ચર્ચા કર્યા બાદ પ્રકાશ તથા એની પત્નીએ જણાવ્યું કે “બીજા પરિવારજનો અમને વારંવાર કહેતા કે આ ગોળીઓથી ઊંઘ વધારે આવે છે એટલે અમને પણ થયું કે ઊંઘ વધારે આવે છે. પરંતુ હકીકતમાં અમને હવે સમજાય છે કે ઊંઘ નોર્મલ થઈ છે, વધારે નહીં. પ્રકાશને સ્ફૂર્તિ વરતાય છે, કામ કરવાની ધગશ વધી છે. કામ કરતી વખતે બિલકુલ ઊંઘ આવતી નથી.

● વૈજ્ઞાનિક સમજણ :

હતાશા પ્રતિરોધક દવાઓથી દર્દીના મનના કાર્યો નોર્મલ થાય છે. તેવી જ રીતે ઊંઘ નોર્મલ થાય છે. સ્ફૂર્તિ તથા તાજગીમાં વધારો થાય છે. દર્દીનું મન શાંત થાય છે. આ દવાઓ લેવાથી દર્દી દિવસ દરમિયાન નિદ્રાવશ કે અર્ધસુષુપ્ત અવસ્થામાં રહેતો નથી. પરંતુ સામાન્ય વ્યક્તિની જેમ જ રોજિંદું કામકાજ કરી શકે છે. વિદ્યાર્થી પોતાનો અભ્યાસ વ્યવસ્થિત રીતે કરી શકે છે.

(ક્રમશઃ)

મનોસ્મૃતિ પોલીક્લિનિક, ‘પ્રભુકૃપા’,
એલ.બી.એસ. માર્ગ,
સર્વોદય હોસ્પિટલ અને હોટલ
રાધાકૃષ્ણની બાજુમાં,
ઘાટકોપર (વેસ્ટ), મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૮૬.
ફોન : (૦૨૨) ૨૫૧૪૮૮૫૯

શિક્ષાપત્રીમાં શ્રી હરિએ ઋતુરાજ વસંતની સુગંધ છલોછલ ભરી દીધી છે

• પ્રા. સૂર્યકાંત ભટ્ટ •

જીવાત્માઓના આત્યંતિક કલ્યાણ કરવા શ્રીજી મહારાજ સ્વયં આ અવનિ પર મનુષ્ય અવતાર ધરીને પધાર્યા. મનુષ્ય જેવી લીલા કરે તો જ મનુષ્ય જીવને સુવાણ થાય એ હેતુથી પ્રારંભમાં સ્વ સ્વરૂપનું ભાન અનેક જીવોને ન થવા દીધું. પરંતુ સમયાંતરે સમાધિ પ્રકરણ જેવી દિવ્ય લીલાઓ દ્વારા સ્વ સ્વરૂપ જણાવી દીધું.

આચાર્યપદની સ્થાપના, મંદિર નિર્માણ અને સત્ શાસ્ત્રોની રચનાના ત્રણ ગૂઢ સંકલ્પો તેઓશ્રીએ ચરિતાર્થ કર્યા. આ વિશ્વના સર્વ જીવોના હિતાર્થે સંવત ૧૮૮૨ના મહાસુદ-૫ વસંત પંચમીના રોજ ૨૧૨ શ્લોકની પરમ કલ્યામકારી શિક્ષાપત્રી સ્વહસ્તે શ્રીજી મહારાજે રચી. ગાગરમાં સાગર ભરવાનું અતિ કઠિન કાર્ય કર્યું. આચાર્ય તથા સંતો - બ્રહ્મચારીના ધર્મ, ગૃહસ્થમાં સધવા - વિધવાના ધર્મ, બ્રાહ્મણ, વૈશ્ય, ક્ષત્રિય, શૂદ્રના ધર્મ, રાજા કે રાજ્ય વહીવટ કરનારાના ધર્મ, ગુરુ - શિષ્યના

ધર્મ, આચાર-વિચાર, આહાર-વિહાર, પરધર્મ સહિષ્ણુતા, સત્ય તથા અહિંસક યજ્ઞો આદિ આચરવા શીખ આપી.

શિક્ષાપત્રીમાં લખેલા નિયમો અનુસાર વર્તનારા મહાસુખિયા થશે એવું વર્ણવ્યું, જેનાં પ્રમાણ આજે મળી રહ્યાં છે. શિક્ષાપત્રી ઉપરાંત વચનામૃત, સત્સંગી જીવન, સત્સંગી ભૂષણ આદિ મહામૂલ્યવાન ગ્રંથો, શ્રી હરિએ સ્વહસ્તે પધરાવેલ મૂર્તિઓ કે સ્વ સ્વરૂપનાં દર્શન કરનારાના જીવનમાં શાંતિ અને સુખની વસંત લહેરાવે છે. વસંત એટલે મધમધતાં પુષ્પોનો ગુલદસ્તો. વસંતના પ્રેમાળ સ્પર્શથી ગગન, ધરતી અને પુષ્પો નવજાગૃત થાય છે. મંજરીની મહેક માનવ હૈયામાં મહોરે એ વસંત. શિયાળા અને ઉનાળાનો સેતુ એટલે વસંત. વસંત પંચમી માનવ જીવનમાં સ્નેહ, સૌંદર્ય અને સંગીત પ્રગટાવે છે.

વસંતના આ મહોત્સવમાં સૌંદર્ય તથા સુગંધ લુબ્ધ ભમરાઓ પુષ્પો પર આનંદથી

ગુંજારવ કરતા જોવા એ જીવનનો મહામૂલો આનંદ છે.

વસંત પંચમી શ્રી સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયમાં આગવી રીતે ઊજવવાની પરંપરા છે. પ્રાતઃકાળે સંતો, મહંતો, હરિ ભક્તો તથા આચાર્યશ્રીઓ શિક્ષાપત્રીનું પૂજન - અર્ચન કરે છે કારણકે શિક્ષાપત્રીના ૨૦૮મા શ્લોકમાં શ્રી હરિ વર્ણવે છે કે.... “આ શિક્ષાપત્રી વાંચી સંભળાવે એવો કોઈ ન હોય ત્યારે તો નિત્ય પ્રત્યે આ શિક્ષાપત્રીની પૂજા કરવી અને અમારી વાણી તે અમારું સ્વરૂપ છે એ રીતે પરમ આદર થકી માનવી.”

શિક્ષાપત્રીના અંતિમ શ્લોકમાં આશીર્વાદ પાઠવતાં શ્રી હરિએ લખ્યું કે પોતાના આશ્રિત તથા ભક્તજન તેમની સમગ્ર પીડાને નાશ કરનારી તથા મનોવાંછિત સુખને બક્ષનારી આ શિક્ષાપત્રી છે.

દ/એ, લીમડા લેન,

સંસ્કારનગર, ભુજ, ૬૨૯-૩૭૦ ૦૦૧.

બહેન, અમે ભારતીય છીએ

લંડનમાં એક ન્યાયાલયના કઠેરામાં જાણીતા ક્રાંતિકારી ઉદ્યમસિંહ ઊભા હતા, જેમણે ઓ.એન. ડાયરને ગોળી મારીને જલિયાંવાલા બાગના હત્યાકાંડનો બદલો લીધો હતો. ન્યાયાલયમાં જજ મહાશય હજુ યુવા ક્રાંતિકારીને પ્રશ્ન કરવાના જ હતા ત્યાં જ અચાનક એક અંગ્રેજ મહિલા ન્યાયાલયમાં આવી પહોંચ્યાં અને ઉદ્યમસિંહને કોઈ પ્રશ્ન પૂછવાની પરવાનગી માંગી. ન્યાયાધીશે તેમને અનુમતિ આપી દીધી. મહિલાએ પ્રશ્ન કર્યો, “તમારી રિવોલ્વરમાં ત્રણ ગોળીઓ હજુ હતી અને ઓ. એન. ડાયરની સાથે હું પણ હતી. તમે મને ગોળી કેમ ન મારી, જ્યારે તમે મને મારીને સરળતાથી ત્યાંથી બચીને નીકળી શક્યા હોત?”

વીર ઉદ્યમસિંહે તે અંગ્રેજ યુવતીને ઓળખી લીધી. આ યુવતીના કારણે જ તેઓની ધરપકડ થઈ હતી. તેમને જોઈને ઉદ્યમસિંહે ખૂબ નમ્રતાથી જવાબ આપ્યો : “બહેન, અમે ભારતીય છીએ. મહિલા પર હાથ ઉઠાવવો એ અમારી સંસ્કૃતિ નથી. આ આસ્થાના કારણે જ મેં તમને ગોળી ન મારી.” વીર ઉદ્યમસિંહની આ વાત સાંભળીને ન્યાયાલયમાં એકત્રિત ભીડ શાંત થઈ ગઈ. ન્યાયાધીશ પણ ઉદ્યમસિંહ તરફ જોતા રહી ગયા.

DEEP JYOT

STATIONERY MART

MFG. OF : EXERCISE & ACCOUNT BOOKS & ALL TYPES OF OFFICE FILES

JAYESH S. PAREKH

M. : 98241 06623

FACTORY : Plot No. 4601, G.I.D.C., Ankleshwar-393 002.

Ph. : 253137

મૂંગી રે વેદના

• લીલાધર ગડા •

સ્ત્રીઓના સંદર્ભે હું હંમેશાં સંવેદનશીલ રહ્યો છું. શાળા અને કૉલેજ જીવન દરમ્યાન રવિબાબુ અને શરદબાબુની નવલકથાઓ, વાર્તાઓ રસપૂર્વક વાંચતો અને એમનાં સ્ત્રી પાત્રો મને સ્પર્શી જતાં. શરદબાબુનો પ્રેમ એક વારાંગના સાથે થાય એ ઘટનાને નવાજતું ગીત સાંભળવું ગમતું. “હૈ તુમમેં ભી કોઈ શરદચંદ્ર, જો મુજ જૈસી સે પ્યાર કરે.” મારા જીવન પરિભ્રમણ દરમ્યાન એક વારાંગના રાજશ્રીનો પરિચય થયો જે ઘટનાનું આલેખન મેં ‘પગમેં ભમરી’ પુસ્તકનાં ‘પાપાનુબંધી પુણ્ય’ પ્રકરણમાં કર્યું છે. એની કસ્મકસ, નિયતી, જીવનની ચડતી પડતી – સૌએ એને દુનિયાનાં નૈતિક ધોરણે મૂલ્યાંકન કરતાં કરતાં પછાડી હતી. પણ મારી નજરે એ સૌ કરતાં એક ડગલું આગળ હતી. ગીતામાં પ્રબોધેલી કર્મની થિયરીને એણે શબ્દસઃ પચાવી હતી.

કચ્છમાં આરોગ્ય ક્ષેત્રે મારી પ્રવૃત્તિનું બીજું ડગલું એટલે ભોજાય. જ્યાં સ્ત્રીનાં આરોગ્યની સમસ્યાઓને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવ્યું છે. એ પ્રવૃત્તિનાં મંડાણ સાથે મારો સંબંધ કચ્છમાં સ્ત્રીઓની સમસ્યાઓને લઈ ઝઝૂમતી સંસ્થા ‘કચ્છ મહિલા વિકાસ સંગઠન’ સાથે થયો અને એ મને કચ્છની ગ્રામ્ય વિસ્તારની બહેનોની પીડાને આંગણે લઈ ગયો. એનાં આર્થિક, સામાજિક, શારીરિક અને જાતીય શોષણની ઘટનાઓ રોંગટા ખડાં કરી દે છે. એની વાત સાંભળે અને દિલાસો આપે તે વ્યક્તિ ધાઈ-દાયણ અથવા ધાઈમા. ધાઈઓનાં એક ગ્રુપને સ્ત્રી રોગની વિશેષ તાલીમ માટે મુંબઈ લઈ આવ્યા અને ત્યારથી ધાઈ વર્ગ સાથે એક અજબો ગરીબ સંબંધ સ્થપાયો. સ્ત્રીઓ તાડન, પીડન અને શોષણનો કઈ હદે ભોગ બને એની વાતો સાંભળી ન શકાય. આવી ઘટનાઓ જ્યારે જ્યારે સાંભળતો ત્યારે મારામાં રહેલો કવિનો માંદલો સળવળી ઉઠતો અને ત્યારે વ્યથાને શબ્દોમાં ઠાલવતો.

રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનું એક બહુ પ્રસિદ્ધ કથન છે ‘But the inscrutable are the ways of woman’s heart.’ સ્ત્રીનાં હૃદયની લાગણીઓનાં માર્ગો બહુ અભેદ હોય છે. એવું જ કંઈક બાઈ મને કહેતી. તમે પુરુષો અમારું પડખું સેવો છો, પડખે નથી આવી શકતા. એને માટે એવું મુલાયમ હૃદય જોઈએ જે અમારા થડકારની સાથે ઝળુંબી ઊઠે. આખું જીવન અમારી સાથે રહો પણ ન અમને જાણી શકો, ન પામી શકો.

મારી જીવનસફર દરમ્યાન, વિશેષતઃ કચ્છમાં આરોગ્યની પ્રવૃત્તિઓ દરમ્યાન બાઈનાં અને રવિબાબુનાં કથનને સાર્થક

કરતા કિસ્સાઓ જાણ્યા. એવી બહેનોનાં વ્યક્તિત્વને નજદીકથી નિહાળ્યું, જાણ્યું અને માણ્યું. આ સફર દરમ્યાન સંવેદનાનો જે ફાલ મને લાધ્યો તેને શબ્દોમાં, ગીતોમાં ગઝલમાં મેં રજૂ કર્યો. એવી દસ બાર રચનાઓની લાલ રાંભિયાએ મારી પાસેથી પ્રેમપૂર્વક ચોરી કરી. ચાર છ મહિનાની લાલની તપશ્ચર્યા રંગ લાવી અને એમાંના આઠ ગીતોને લાલ રાંભિયાએ C.D.માં રજૂ કર્યા. મારાં ગીતોની પ્રથમ કેસેટ - C.D. પણ લાલ રાંભિયાએ પ્રસ્તુત કરી હતી. જેનું સંગીત વિક્રમ નિઝામાએ આપ્યું હતું અને આ ગીતોને સંગીતમાં વિક્રમ નિઝામાએ સજાવ્યું છે. C.D.નું શિર્ષક છે ‘મૂંગી રે વેદના.’

બાળપણથી વૃદ્ધાવસ્થા સુધીની સ્ત્રીની સફરનાં ગીતો છે. સાત વર્ષની બાલિકા - જેના રમવા કૂદવા ખેલવાનાં દિવસો છે તેને અખાત્રીજના બાળલગ્નના મેળામાં લગ્નનાં બાજોઠે બેસાડવામાં આવે. આવા એક સમૂહ બાળલગ્ન જોયા અને ત્યારે ગીત આવ્યું :

મેં ખેલત હું સંગ મોરી સબિયાં, મોહે ના ચુલ્હે બીઠાઓ,
મેં સોવત હું મૈયા તોરી ગોદવા, મોહે ના સેજવા સુલાઓ.

ચૌદ વર્ષની આયાર બાળા કંકુનાં આણા પ્રસંગે કંકુ સાથેની વાતચીતમાં એનો મુગ્ધાભાવ, ગભરાટ, કુતુહલના સૌ મિશ્રીત ભાવોની આછી પ્રતીતિ કચ્છી ગીત “આજ મન તાં મુંજી નતો મને” સ્વરૂપે ઉભરી આવી. દીકરીનાં વિદાય પ્રસંગે બાપની લાગણીઓ વ્યક્ત કરતાં મૂળ હરિભાઈ કોઠારીના ગીતમાં પાંચ પંક્તિઓ ઉમેરી “નીર નયન મહીં છલકાઈ જાતું” ગીત રચાયું. પ્રીતમ પરદેશ હોય અને વર્ષાઋતુમાં પ્રેયસીની તડપનનાં ગીત “સાવન આયે બાલમ નાયે” ને મૂદુલા દેસાઈએ કંઠ આપી કમાલ કરી છે. આ ચાર ગીતો પછીનાં ચાર ગીતો ઘટના પ્રધાન છે અને દરેક ગઝલ કે ગીત સાથે ઘટના વણાઈ છે.

ત્યક્તા હોવું એ સ્ત્રી જીવનનો મોટામાં મોટો અભિશાપ છે. એવી એક વ્યક્તિની લાગણીઓને વાચા આપતી ગઝલમાં એની પીડાને રજૂ કરી છે. અમે મેળાવામાં બેઠા હતા અને એકાએક ખૂણાથી એક બહેનનો અવાજ આવ્યો. “આઉં રનેલ નઈયાં, છૂટે છેડે વારી નઈયાં, આઉં તા છદલ અઈયાં. અસાંજી ગાલ કેર સોણે.” હું રાંડેલ વિધવા નથી, મને છૂટાછેડા પણ નથી અપાયા. હું તો ત્યજાયેલી છું, ત્યક્તા છું. અમારી વાત કોણ સાંભળે? અને પછી એ અડધી હાંફતી, અડધી પાંસતી પોતાની વાત કહેતી ગઈ. વિધવાને સમાજમાં એક સ્થાન હોય

છે. છૂટાછેડા અપાયા એ ઔરતને જિવાઈ મળે છે. એના પ્રતિ સમાજ ઉપેક્ષા નથી રાખતો. અમારી જેવી ત્યકતાઓને સમાજમાં નથી સ્થાન, નથી મોભો. અમારે માટે બન્ને ઘરનાં બારણા બંધ છે. અમને જિવાઈ, ભરણ પોષણ પણ નથી મળતું. અમને મળે છે માત્ર બદનસીબી અને તિરસ્કાર. અમારા જીવનમાં જરી ડોકિયું કરો. હવાની એક લહેર પણ પ્રવેશી ન શકે. હૃદયના થડકારથી ધરતીકંપ જેવો કંપન પેદા થાય. અમારા માટે ઈલાજ પણ મૃત્યુ લાવે છે. શરીર પરથી કપડાં ઉતારો તેવી રીતે જીવનમાંથી અમારી બાદબાકી થાય. બોલવાની સાથે હાંફવાનું ચાલુ હતું. એ થાકી ગઈ અને... એની તરસ એટલી હતી કે એકી સાથે પાણીના બે ગ્લાસ ગટગટાવી ગઈ. પરંતુ એની ભીતરની પ્યાસ કોણ બુઝાવી શકે. વારંવાર એના શબ્દો ઘુમરાયા કરે “આઉં છડલ અઈયાં” અને ગઝલ રચાઈ

“ફિર આજ મેરી આંખ ભર આઈ
ધૂંધલીસી તસવીર તેરી નજર આઈ.
રહી ન શાખ ન બાગ ન બાગબાં ભી
બહાર આઈ અબ તો ઈસ કદર આઈ.”

ઘણી વખત ભોજાયથી ભચાઉ જવા વહેલી પરોઢે રવાના થતો ત્યારે હજી મોંસૂઝણું ન થયું હોય અને રસ્તામાં આવતા ગામડાની બહેનો માથે ભતાર લઈ ખેતરે કે વાડીએ જતી હોય. પુરુષો ભાગ્યે દસ ટકા હોય. ખૂબ વહેલી પરોઢે એ બહેનો ઊઠી હશે, દૂઝણું દોહું હશે, પરિવાર માટે શિરામણ બનાવી રાખ્યું હશે અને મજૂરીએ કે પોતાની વાડીએ જવા નીકળી હશે. વહેલી સવારનો એમનો થનગનાટ પાછા વળતી વખતે નહીં રહ્યો હોય. ભર તડકે ઘેર પાછી ફરી સૌના રોટલા ટીપવા હશે. એના થાકનો કોઈને અહેસાસ વર્તાય નહીં. મને કચ્છમાં વીતાવેલ બાળપણનો પ્રસંગ યાદ છે. પરિવારને બપોરે રોટલા જમાડી, ઘરના સૌ બપોરની મીઠી નીંદર માણે ત્યારે સોના, હીરા કે અમીના સીમમાં બળતણ ભેગું કરવા જાય. ભારોભાર બળતણ વેચી પાયલો કે આધિયો (કોરીનો ચોથો કે અડધો ભાગ) કમાવી ઘરે પહોંચે ત્યાં ઘણીનો ઓર્ડર છૂટે કે ચા બનાવ. હજી માથે પરસેવો માંડ લૂછ્યો હોય ત્યાં વરદી આવે. રાત્રે સૌને વાળુ કરાવી, વાસણા ઠામણા ધોઈ પથારીએ પડે. શરીર આખું કળતું હોય તો પણ પતિની ઈચ્છાને મને કમને વશ થવું અને પ્રસૂતિ પછી પ્રસૂતિ... તનમાં રતિભાર લોહી ન હોય, ફીકાં ચીમળાયેલા ચહેરા ધરાવતી આ બહેનોમાંથી ઘટતા હિમોગ્લોબીનને કારણે સુવાવડમાં મૃત્યુશરણ થવું, મને કમને શરીર સુખ ભોગવવું. આ દાસ્તાન ભારતના દરેક ગામડાની સ્ત્રીની છે. આ એની પીડા છે, ન સહી શકે અને ન કહી શકે છતાં અબોલ જીવો જેટલી પણ કૃપાદષ્ટિ એમના ઉપર આપણી ન પડે. ભોજાયની સ્ત્રી રોગ શિબિરમાં આવી પ્રજનન અવયવોના રોગથી પીડાતી બહેનો સંખ્યાબંધ હોય અને દરેકની પોતાની સમસ્યા હોય. નવ

નવ છોકરીની સુવાવડ પછી પણ પ્રસૂતિની પીડામાંથી પસાર થવાનું, કારણકે પરિવારને કુળદીપક જોઈએ છે અને એની લાલ્હમાં આ દીપક બુઝાઈ જાય તો એની કોઈને પડી ન હોય...૫
૧૧૭ પરણોત્તર આવી જાય. ક્યાંક મહિલાને ડર છે કે પોતે આનાકાની કરશે તો મર્દ બીજે ચાલ્યો જશે એના કરતાં આ પરાણે પણ વેઠી લેવું.

પણ આ સૌ બાબતો કરતાં તદ્દન નિરાળી સમસ્યા હતી અબડાસાના એક ગામની બહેન સકીનાની, જેની ઉંમર માત્ર ૨૧ વર્ષની હતી. આ ઉંમરે એને ગર્ભાશયની કોથળી કઢાવી નાખવાનું સુઝ્યું હતું. સ્ત્રીરોગ શિબિરમાં આવી તે અગાઉ મને નલિયામાં મહિલા સંગઠનની ઓફિસે મળી હતી અને એને મેં ભોજાય આવી ડોક્ટરને બતાવવાની સલાહ આપી હતી. ડોક્ટરે એને તપાસી દવાઓ લખી આપી જેનાથી એને સંતોષ ન હતો અને એનો આગ્રહ હતો કે એનું કોથળી કાઢી નાખવાનું (Hysterectomy) ઓપરેશન કરવામાં આવે. થોડા અસંતોષ સાથે મારી પાસે આવી કહે કે ડોક્ટર એનો યોગ્ય ઈલાજ કરવાની ના પાડે છે. મેં એને ડોક્ટરની સલાહ પ્રમાણે દવા લેવાનું જણાવ્યું ત્યારે એણે મને કહ્યું ‘દાગધર શરીર તપાસેને ધવા કંઈધો પણ મેંજજી પીડા થોડી જાણધો. અધા તું અસાંજી પીડા જાણ અને એનજી ધવા કર’ (ડોક્ટર તો શરીર તપાસી દવા આપે પણ મનની પીડા નહીં જાણી શકે. અધા, તું અમારી પીડા જાણી લે અને એની દવા કરાવી દે.)

‘અધા તું નિરાંતે મારી સાથે બેસ અન મારી વાત સાંભળ’ સકીનાનો આગ્રહ હતો. અડધો કલાક રહીને હું થોડો સમય કાઢી સકીના સાથે બેઠો અને ત્યારે એની વાતે મને મુંઝવણમાં મુકી દીધો. ઉશ્કેરાટ અને આજીજના ભાવ સાથે એણે પોતાની કથની રજૂ કરી.

‘સોળ વરે મુંજે માયતરે મુંકે પેણાય દેના. મુંજો વર સાવ જડ-જંગલી આય. ઈ ટ્રક ડ્રાઈવર આય અને ખેપે મથા ખેપું પેઓ કરે. અઠ દો મેણે ઘરે અચે તેર મુંકે મેણેજા અઢીસો કે ત્રેસોજી જીવાઈ દે વેને અને એકાંધો વીયા દીધો વેને. હેર મુંજા ત્રે છોકરા અઈ. હાણે વધારે છોરા મું કે ખપેં નતા. અઢી ત્રેસોમેં આઉ કીં ઘર હલાઈયાં ને વરી જ પેટ અચાં ત મોલ મજૂરી પણ ન થીયેં. આઉ જોવાણ અઈયાં, કેરક મુંથી ભૂલ થીંકી ક મુંજી મજબૂરીજો કોઈ લાભ ગેનધો તેર આઉ તા મોત કે ભલો કઈધીઆં. મું જો ઓપરેશન થી વેને ત આઉ પીડા મેંજા છૂટા.’

(સોળ વરસે મારા માવીત્રે મારાં લગ્ન કરી દીધાં. મારો માણસ સાવ જડ અને જંગલી છે. એ ટ્રક ડ્રાઈવર છે અને ખેપ ઉપર ખેપ કરતો જાય. આઠ દસ મહિને ઘરે આવે ત્યારે મહિનાની અઢીસોથી ત્રણસો રૂપિયા પ્રમાણે જિવાઈ આપી જાય અને વધારામાં એક બાળક આપી જાય. મારા ત્રણ બાળકો છે. ત્રણસો રૂપિયામાં હું કેમ ઘર ચલાવું અને વધારામાં પ્રસૂતા થાઉં

તો મજૂરી પણ ન કરી શકું. આ સંજોગોમાં હું બાળકોનું અને મારું કેમ ભરણપોષણ કરી શકું? હું યુવાન છું અને મારાથી ક્યારે સંજોગોવશાત ભૂલ થાય, મારી મજબૂરીનો કોઈ લાભ લે ત્યારે હું મોતને વહાલું કરીશ. મારું ઓપરેશન થઈ જાય તો હું આ પીડામાંથી મુક્ત થઈ જાઉં.’

મેં ડોક્ટરને સકીનાની વાત કરી ત્યારે ડોક્ટરે મને જવાબ આપ્યો કે મારાથી આટલી નાની ઉંમરની છોકરીની કોથળી કાઢવાનું ઓપરેશન કેમ થઈ શકે? મારા હાથે સર્જરીના ઓજાર પણ ઊપડે નહીં. એમણે એક રસ્તો બતાવ્યો કે સકીનાને ઓપરેશન માટે લઈ TLનું ઓપરેશન કરીએ અને એને જણાવીએ નહીં. ઓપરેશન પછી એને બાળકો નહીં થાય. મેં સકીનાને એટલું કહ્યું કે મારી સમજાવટ પછી ડોક્ટરે હા કહી છે અને આવતીકાલે તારું ઓપરેશન થઈ જશે.

બીજા દિવસે ડોક્ટરે એનું TLનું ઓપરેશન કર્યું. બપોર પછી હું સકીનાના ખાટલા પાસે ગયો અને એની સાથે વાતો કરી. મેં કહ્યું કે સકીના હવે તો તું ખુશ છે ને તારી ઈચ્છા પૂરી થઈ અને ઓપરેશન થઈ ગયું.

સકીનાએ ધીમા સાદે જે પ્રત્યુત્તર આપ્યો તે સાંભળી હું ધબ્બ થઈ ગયો. ‘અધા, મું કે છેતર્યા અયાં. મુંજો નેંઢો ઓપરેશન થેઓ આય અને હી ઓપરેશન કેરક ફેલ વેનેંતા. મું જો ઓપરેશન ફેલ વેઓ ને આઉં જ પેટ રેઈયાં ને જ છોરો કે છોરી જાણીયાં ત તોજે ઘરે છદે વેંધીસ. તું ને બાઈ એનકે વેંઢારે વદો કજા. મુંજી આબર નાંય.’

(અધા, તમે મને છેતરી છે. મારું નાનું ઓપરેશન કર્યું છે. નાનું ઓપરેશન ક્યારેક નિષ્ફળ જાય છે. મારું ઓપરેશન જો નિષ્ફળ ગયું અને મને બાળક અવતર્યું તો હું તમારા ઘરે મૂકી જઈશ. તમે એને ઉછેરજો, એનો ઉછેર કરવાનું મારું ગજું નથી.)

સકીનાના શારીરિક અને આર્થિક શોષણના ઈલાજ તરીકે એણે માત્ર એકવીસ વર્ષની ઉંમરે ઓપરેશન કરાવવાનો નિર્ણય લીધો. એની કશ્મકશ, પીડા, અમારા પ્રત્યેનો વિશ્વાસ, થોડો આકોશ... સૌને આત્મસાત કરી એની વ્યથાને આ શબ્દોમાં વાચા આપી.

*ઘડીભરના સુખને પરાણે માણવું રે લોલ
મહિના લગી પેટના ભારને તાણવું રે લોલ
કાંખ, આંગળી, ખોળો સૌ ભરાયા રે લોલ
મનડા મનેબના તો યે ના ધરાયા લોલ*

અને સમગ્ર કવિતાને ટીના છેડાએ લોકગીતના ઢાળમાં એમાં રહેલી વ્યંજનાને સૂરોમાં નિખારી છે.

સ્ત્રીઓનાં અપમૃત્યુઓ વસ્તીની ગણતરીમાં કચ્છમાં સૌથી

વધારે છે. માત્ર દહેજને કારણે અડધાથી વધારે અપમૃત્યુ થાય છે જેમાં કાં તો એને મારી નાખવામાં આવે છે અથવા આત્મહત્યા તરફ દોરી જાય તેવા સંજોગો નિર્માણ કરવામાં આવે છે. ચારિત્ર્ય શંકા, વાંઝિયાપણું, બાળકીઓને જન્મ આપવો, પુરુષોનું છીનાળુ અને વ્યસનો પણ અપમૃત્યુના કારણો હોય છે. પોલીસ, ન્યાયના મુખિયા, સ્ત્રીનાં સગાસંબંધીઓ, પંચો સૌના ખિસ્સાં ભરી હત્યાને આપઘાતમાં ખપાવી દેવાની બાબત સાહજિક છે અને મોટા ભાગના કિસ્સાઓમાં આરોપીઓ સજામાંથી છટકી જાય છે.

કચ્છ મહિલા વિકાસ સંગઠનની અબડાસા શાખા આવા અપમૃત્યુના કેસોમાં વ્યવસ્થિત છાનબીન થાય એ અંગે સતત ઝુંબેશ ચલાવે છે. મૃતક બહેનના માતા-પિતાને પોલીસ ફરિયાદ કરવા તૈયાર કરવામાં આવે છે જે બહુ મુશ્કેલ કાર્ય છે. પોલીસ ભીનું ન સંકેલી દે તે માટે સઘળા પ્રયત્નો કરે છે અને ક્યારેક પોલીસ ચોકી પર સત્યાગ્રહ કરે છે. સંગઠનની જાણમાં આવેલા કિસ્સાઓમાં સંગઠનની બહેનો દિવસરાત દોડધામ કરે છે. પરંતુ મોટા ભાગના કિસ્સાઓમાં માતા-પિતા પૈસા લઈ ખોટી જુબાની આપે છે અથવા ફરિયાદ નોંધવા આગળ આવતા નથી. આવી એક ઘટના બની. સંગઠનની ઓફિસે રાત્રે ફોન આવ્યો કે બે બહેનોના અપમૃત્યુ થયા છે અને સંભવતઃ એમની હત્યા કરવામાં આવી છે. આ હત્યારાઓ પકડાય અને એ માટે પોલીસ પણ જરૂરી કાર્યવાહી કરે તે માટે આખી રાત સંગઠનની કાર્યકર બહેનોએ દોડધામ કરી. પણ સવારે બધું બદલાઈ ગયું. પોલીસ, સરપંચ, નાતના મુખિયા સૌને સંભાળી લેવામાં આવ્યા. બપોરે હું સંગઠનની નલિયા ઓફિસે ગયો ત્યારે કાર્યકર બહેનોની પીડા ભીતરમાં શુભ ઉપજાવતી હતી. હતાશ અને આકોશના સંમિશ્રિત ભાવ સાથે કાર્યકર બહેન શહેનાઝ મારી પાસે આવી અને ગુસ્સામાં બોલી ઊઠી, ‘તમે પુરુષો અમ સ્ત્રીઓના જીવતર તો પૈસાથી ખરીદી લો છો અને મોત પણ ખરીદી લો છો.’ આટલું બોલી એ મોટેથી રડી પડી. ફરી રડતાં રડતાં બોલતી ગઈ, ‘અધા, મેં અડધી રાત્રે અડધી બળેલી બે જીવતી બહેનો જોઈ છે. મારી બહેનો હતી એ. અડધી બળેલી જીવતી લાશો, ઘાસલેટ છાંટીને દીવાસળી ચંપાઈ અને મારી બે બહેનો ભડભડ બળતી ગઈ, સૌ તમાશો જોતા રહ્યા. પુરુષ આટલે કૂર બની શકે છે. બાળકોની સામે એની માને જીવતી બાળી નાખવાની હિંમત કરી શકે છે.’ શહેનાઝ બોલતાં બોલતાં હાંફી ગઈ. હું શહેનાઝને શું જવાબ આપું? છેક રામાયણ કાળથી સ્ત્રી પીડાની વાતો સાંભળીએ છીએ. સીતાનું રાવણ હરણ કરી જાય તો બીજે છેડે રામ એની અગ્નિપરીક્ષા લે. દ્રૌપદીના વસ્ત્રો દુઃશાસન ભરસભામાં ઉતારે તો યુધિષ્ઠિર પણ એનો ભરસભામાં જુગટાનો દાવ લગાડે. સ્ત્રીને તો બે છેડે બળવાનું જ છે. શહેનાઝ કે એની સાથી કાર્યકર બહેનોને શું સાંત્વના આપું. એમની નિરાશા, હતાશા, આકોશ, મજબૂરી એમના ચહેરા પર અંકિત થતા હતા અને એ રાત્રે એમની મૂંગી વેદના શબ્દોમાં ઠાલવી.

‘ઝૂંગી રે વેદનાના અમે રે ઘણી
વીતક થોડા તોય પીડા રે ઘણી.

આ કવિતાની છેલ્લી પંક્તિઓ છે :

ચિનગારી ઉડે એ તો સૌને ભળાય,
ભીતરનો વડવાનલ જરી ના દેખાય.
રાખની ઢગલી પર મેડી રે યણી,
વીતક થોડાં તો ય પીડા રે ઘણી.

લાલ રાંભિયાએ આ શબ્દોને સૂર નથી આપ્યાં, હૃદય આપ્યું છે. શબ્દે શબ્દે સચવાયેલી પીડાને એણે સૂરે સૂરે ઉજાગર કરી છે.

★

સ્ત્રી સંવેદના...જિંદગીનાં પાછલાં વર્ષોમાં, નેવું વર્ષની ઉંમરે, જ્યારે બધું ઓલવાઈ જવા આવ્યું હોય છે ત્યારે ભીતરમાં ક્ષીણ પ્રકાશ પાથરતો દીવો ટમટમે છે. જીવનભર જે રહસ્યને છૂપાવી રાખ્યું હતું એને નેવું કે પંચાણું વર્ષની પાકટ વયે હીરામાએ મારા મિત્ર તુષાર વોરા પાસે છતું કર્યું એ જ અપેક્ષાએ કે એ વાત મારા સુધી પહોંચે. તુષારભાઈએ હીરામાની અજબોગરીબ દાસ્તાન મને કહી અને અમે હીરામાને રૂબરૂ મળવાનું નક્કી કર્યું. પરંતુ એવું બન્યું નહીં. હું એમને મળી શકું તે અગાઉ હીરા મા સ્વર્ગે સીધાવી ગયાં.

‘બાળપણમાં ઘોરિયે લગ્ન લેવાયાં ત્યારે હીરા એના વર કરતાં બે વર્ષ મોટી હતી. ઈશ્વરે એને નિરાંતે નવલાં રૂપ આપ્યા હતા કે એના સૌંદર્યનાં વખાણ કચ્છનાં રાજવી સુધી પહોંચ્યાં. કચ્છનાં રાજવીને એ રૂપવતી નારીના સ્વરૂપ નિહાળવાની ઈચ્છા થઈ. કચ્છનાં રાજવી એનાં ગામે પધાર્યા ત્યારે ગામઘણીને રૂપસુંદરી હીરાને બોલાવવાની આજ્ઞા કરી. રાજવીનાં કહેણને હીરાનાં સસરાજીએ હુકમ માન્યો અને હીરા ગામઘણીનાં દરબાર ગઢમાં ગઈ. કચ્છમાં રાજવી સૌંદર્ય નિહાળી ખુશ થયા અને ઈનામ આપ્યું અને રાજવીનાં પાસેથી ઈનામ એના પસાયા મમુએ લઈ હીરાને આપ્યું. રાજવીનાં રસાલામાં મમુ સૌથી ખૂબસૂરત યુવાન હતો. ઈનામ આપતી વખતે મમુએ અટકચાળું કર્યું અને હીરાની એમાં મૂક સંમતિ પણ ખરી. છોકરમતની નાનીશી ભૂલ કોઈકે જોઈ અને વાતનું વતેસર થઈ ગયું અને હીરાને માવતરે મોકલી દેવાનું નક્કી થયું.

હીરા સૌને પગે પડી વિનંતી કરી કે એની ચાકરડી સમજીને ઘરમાં ખૂણામાં પડી રહેવા દો પણ માવતરે ન મોકલો. હીરાની વિનંતી સ્વીકારવામાં આવી અને રાત્રે બંને જણે નક્કી કર્યું કે બેઉ જણની જિંદગીભર નોખી પથારી રહે. હીરાએ આઘાત ખમી લીધો અને પોતાની જિંદગીને નવો મોડ આપી દીધો. ઘરનું બધું કામકાજ સંભાળી લીધું અને શેષ સમય કૃષ્ણભક્તિમાં વીતાવા લાગી. સમય જતાં પરિવારને પોતાની ભૂલ સમજાઈ

ખરી અને હીરા પ્રત્યેનાં તેમનાં વર્તનમાં ફેરફાર થયો પરંતુ હીરા પોતાના નિશ્ચયમાંથી જરા પણ ચલિત ન થઈ. પોતાના પતિને સ્વહસ્તે બીજીવાર પરણાવી અને બહાનું બતાવ્યું કે પોતાની કૂખ ઉજળી નથી થતી. પોતાની શોક્યને મા જણી તરીકે રાખી. ભક્તિમય જીવને હીરાએ અનોખો રંગ આપ્યો. એના આદરમાન સૌ જાળવતાં. શોક્યને કૂખે અવતરેલાં બાળકો હીરાને હીરા મા તરીકે સંબોધવા લાગ્યાં.

પરિવારે મુંબઈમાં સ્થળાંતર કર્યું. આર્થિક સમૃદ્ધિ પણ વધી. ઘરે નવવધૂઓ પણ આવી અને પુત્રીઓ પરણી સાસરે ગઈ. પરિવાર ઓરડીમાંથી ફ્લેટ અને ત્યાંથી મોટા ફ્લેટમાં રહેવા ગયું. હીરા મા માટે અલાયદો પૂજાનો રૂમ અપાયો અને દિવસમાં આઠ દસ કલાક હીરા મા કૃષ્ણ ભક્તિમાં લીન થઈ જતાં. ભજન અને કીર્તન વખતે સાક્ષાત મીરાંબાઈનું સ્વરૂપ ધારણ કરતાં ૮૫ વર્ષની વયે હીરામાએ દુનિયાથી વિદાય લીધી અને જીવનનું રહસ્ય એકાદ બે વ્યક્તિઓ પાસે જીવનના આખરી સમયે જણાવ્યું. જીવનભરનાં ઝુરાપાને ભક્તિમય બનાવી દેવાની સહજતા કોઈ એક ક્ષણ આવે અને સમગ્ર જીવનને વળાંક આપવાની ક્ષમતા, પરિવારની વચ્ચે રહી, સંસારમાં સૌની સાથે રહી સંસારથી અલિપ્ત રહેવાની કલા એક સ્ત્રી પાસે સંભવી શકે. હીરાથી હીરા મા સુધીની યાત્રાને મેં શબ્દોમાં વર્ણવી છે અને દરેક સ્તરે હીરા કે હીરા માને મીરાનાં સ્વરૂપે જોઈ કવિતા લખી છે.

અલી રે હું તો હરિની હારે બેસું.

હારે મારી હોય ન કોઈ એકલી એકલી બેસું.

રે હું તો હરિની હારે બેસું.

ત્રણ કડીઓમાં હીરાનું કૃષ્ણ સાથે બાલસખાનું વર્તન, કૃષ્ણને પ્રિયતમ માની એની સાથે શૃંગારમય જીવન અને વૃદ્ધાવસ્થામાં કૃષ્ણને બાળ કનૈયો માની એને લાડ કોડ કરતી હીરા મા...અને એ ત્રણે કડીઓને અદ્ભુત સ્વર આપ્યો છે મૃદુલ દેસાઈએ.

મને પ્રતીતિ થઈ કે જે વ્યથા, વેદના, ભાવના અને લાગણીઓની મેં કવિતાઓ રચી છે તેને સમર્થ રીતે શ્રોતાઓ સમક્ષ સૂર અને સંગીતનાં માધ્યમથી રજૂ કરવામાં આવી હતી. ગાયકવૃંદ અને સંગીતકાર વિક્રમ નિઝામાનો હું ખાસ આભાર માનું છું. પરંતુ આ સી.ડી. અંગેનું સંયોજન લાલ રાંભિયાએ કર્યું છે એને કયા શબ્દોમાં દાદ આપું. લાલ રાંભિયાની પ્રસ્તુતિએ ઘણાની આંખ ભીની કરી દીધી.

બાળકી સોનું, ચૌદ વરસની કંકુ, ત્યકતા મંજી, સકીના, શહેનાઝ અને હીરામા દરેક મહિલા સાથેની ઘટના... ક્યારેક આનંદસભર હતી તો કોઈ પીડાદાયક હતી. આ બધી બહેનોની વાત કવિતા દ્વારા રજૂ થઈ અને પ્રેક્ષકોના પ્રતિભાવોએ મને ભાવવિભોર કરી મૂક્યો. ■

સંબંધોના સથવારે : મેરેજ ડે

• ઈલા કે. શાહ •

પાડલ અને પ્રિયંકાને કોલેજકાળની દોસ્તી હતી. મુંબઈ પાડલને મળ્યા બાદ થોડાક દિવસોમાં જ પ્રિયંકાની લગ્નતિથિ (મેરેજ ડે) ની ઉજવણી અનોખી રીતે કરવાની હોવાથી અને પાડલ આવા કારણોસર આવી શકે તેથી તેને ખાસ નિમંત્રણ આપ્યું.

પાડલના પતિ રૂપેશને દરેક ફંક્શનોમાં સાથે જવું ન ગમે. વળી બાળકોને વાંચવામાંથી સમય ન મળે તેથી એકલી જ આવી.

પ્રિયંકાએ પ્રેમથી પાડલને આવકારી. નાનો છતાં પૂરતી સગવડતાવાળો બંગલો પાડલને ગમી ગયો. બે બેડરૂમ સાથે વન હોલ - કિચન સાથે બહાર કમ્પાઉન્ડ મોટું હતું. તે સાથે નાનકડો ગાર્ડન હતો. હરિયાળી લોન અને ગુલાબ-મોગરાના પમરાટ વચ્ચે સુંદર હીચકો (ઝૂલો) હતો. બે બેડરૂમની વચ્ચેના પેસેજમાં મંદિરની નયનરમ્ય વ્યવસ્થા હતી. ઠાકોરજી ત્યાં આનંદથી બિરાજતાં હતાં.

હીચકાની સામે ખુરશી ગોઠવવામાં પાડલ સાથે મીઠી પ્રેમગોષ્ઠિ માણવા પ્રિયંકાની સાથે તેના પતિ કેમેશ અને દિકરો અંશ પણ સામેલ થયાં. પ્રિયંકાએ જાતે બનાવેલ નાસ્તાને તથા ચાને સૌએ હસીખુશી સાથે ન્યાય આપ્યો. અવનવી વાતોનો દોર શરૂ કરતાં પ્રિયંકા બોલી : “જો પાડલ, અમારે સવારે ટી-સેશનના ડિપાર્ટમેન્ટમાં સાથે જ બેસી પરસ્પર વાતો કરતાં ચા અને બ્રેકફાસ્ટ માણવાનાં. સમજી કે નહીં? ગાર્ડનમાં આ જ જગા પર અમે ત્રણેય હોઈએ. પપ્પા મમ્મીજી દેશમાંથી આવ્યા હોય તો તેઓ પણ સાથે જ બેસે.”

“ખૂબ જ સરસ. પછી ડિનરમાં મળવાનું કે નહિ?” પાડલે પૂછ્યું.

“હા હા, કેમ નહિ, કેમેશને બેંકની

જોબ હોવાથી દસ વાગે જાય અને નજીક હોવાથી દોઢ વાગે જમવા આવી શકે. દિકરો કોલેજથી એક વાગે આવી જાય. પછી ત્રણે સાથે મળીને લંચ ટાઈમમાં આનંદથી જમીએ. સાંજે ડિનરમાં શું બનશે તેની વાત નક્કી થઈ જાય. કાંઈક સમાચાર હોય તો જાણવા મળે, પણ લંચ વખતે બહુ ઓછો ટાઈમ મળે.” પ્રિયંકાએ કહ્યું.

“પછી કેમેશ ન હોય તે દરમ્યાન તું શું કરે?” પાડલે જિજ્ઞાસા બતાવી.

કેમેશ જાય પછી પરવારી અડધો કલાક આરામ કરી ટ્યૂશન કરવા જાઉં. ત્યારબાદ ઘેર આવી સાડીઓ ભરું છું. તેથી થોડું તે વર્ક કરી લઉં. ઘરનાં અન્ય કામ પતાવી દઉં. થોડી સાંજની રસોઈની તૈયારી કરી, કેમેશ આવતાં ફી થઈ જાઉં. કેમેશ બેંકમાંથી બારોબાર એકાઉન્ટ લખવા માટે કલાક ફાળવે છે. તે આવે પછી ફેશ થઈ, હળવો નાસ્તો કરી અમે હીચકે બેસીએ. દિવસ દરમ્યાનની વાતો કરીએ, ગાર્ડનિંગ કરીએ, ટી.વી. જોઈએ. પછી અંશ સાથે પણ જાતજાતની ચર્ચા કરીએ. નાની નાની બાબતોમાં પણ પરસ્પર ધ્યાન અપાય. સાંજે સાડાઆઠ વાગે ડિનર ડિપાર્ટમેન્ટને ટીપાવીએ.”

“અરે, શું વાત છે! તારાં દાંપત્યજીવનમાં ખરેખર મધુરતા છે, હુંફાળી હુંફ છે, અંતરનો પ્રેમ છે. હા, પણ તારા મેરેજ-ડે ની કોઈ તૈયારીઓ કરી કે નહીં? કોઈ હોટલમાં બુકિંગ કરાવ્યું હશે!” પાડલે પૂછ્યું.

“નારે ના, અમે મેરેજ-ડે કે વર્ષગાંઠ ભવ્ય પાર્ટી રાખીને ઊજવતાં નથી. છતાં અમને સંતોષ અને આનંદ મળે તે રીતે શુભ દિનની શુભેચ્છાઓ અને આશીર્વાદ મેળવીએ છીએ.” પ્રિયંકાએ કહ્યું.

“એ કઈ રીતે?” પાડલે પૂછ્યું.

“તને બોલાવી અને પાર્ટી નહિ તેથી તને નવાઈ લાગશે, પણ તું આ કારણસર આવી શકે તેથી બોલાવી. અમે દર વર્ષે તે દિવસે અમુક રકમ બચાવ તરીકે કાઢી લઈએ. પછી બે-ત્રણ વર્ષે ઘરની જરૂરની વસ્તુ ખરીદી લઈએ. અમે કમાણીમાંથી બચાવીને તથા એક્સ્ટ્રા મહેનત કરીને વોશિંગ મશીન, ટી.વી., ટેપેરકોર્ડર, સી.ડી. પ્લેયર, સ્ક્રૂટર બધું જ વસાવ્યું છે. આવા મધુર દિવસોની મીઠી યાદ રહે તે નિમિત્તે જ લઈએ છીએ. વળી અમારાં બંનેનો પરસ્પરનો સહયોગ, સથવારો તેથી થઈ શકે છે.” પ્રિયંકાએ જણાવ્યું.

“અરે, વાહ! ગુડ આઈડિયા. અમે તો મોટી હોટલ બુક કરાવી, મહેફિલ મનાવીએ, પ્રેઝન્ટ આપીએ. પણ છતાંય અંતર આનંદની કે આત્મીય પ્રેમની અછત જ વર્તાય.” પાડલે પોતાની વાત કહી.

“આવાં ખોટાં ખર્ચ અમે ન કરીએ. કંજૂસાઈ નહીં, પણ કરકસરથી જીવીએ.” પ્રિયંકા બોલી.

શાંત ચિત્તે સાંભળતો કેમેશ હવે બોલ્યો, “પ્રિયંકા પ્રેમાળ અને સમજુ છે. ખોટી જીદ ન કરે. બે-ત્રણ વર્ષે એક વાર બહારગામ પણ જઈએ. મિત્રવર્તુળમાં પણ મળીએ. પ્રિયંકાને પૂછીને તથા બંને મળીને જ કાંઈ પણ નિર્ણય લઈએ. તેનાથી કોઈ વાત છુપાવવાની નહીં. કદી કોઈની સામે તેનું અપમાન ન કરું અને કોઈ કરે તો સહન પણ ન કરું. ગુસ્સાની આપ-લે થાય, પણ તેમાંય મીઠાશ હોય તેથી અબેલા ન થાય, પણ સમાધાન થઈ જાય. બંનેમાંથી કોઈની તબિયત બગડે તો પૂરતું ધ્યાન અપાય. મારા મમ્મી પપ્પાને આગ્રહપૂર્વક અહીં લઈ આવીને પ્રેમથી રાખે.”

“બસ, હવે બહુ વખાણ ન કરો. આ (અનુસંધાન : જુઓ પાના નં.-૪૪ ઉપર)

નર-નારીના સંબંધો અને લગ્નસંસ્થા (પ્રકરણ-૨૩)

પ્રેમભર્યું સ્થાયી લગ્નજીવન કેવી રીતે મળે?

• સ્વામી સચ્ચિદાનંદ •

નર-નારીના પતિ-પત્ની તરીકેના સંબંધોમાં પ્રેરકબળ તરીકે પૂર્વજન્મના લેણા-દેણીના સંબંધો મહત્વનો ભાગ ભજવે છે એવું આપણે પુનર્જન્મવાદીઓ માનીએ છીએ. જે લોકો પુનર્જન્મને માનતા જ નથી તેમને માટે આવું સમાધાન શક્ય જ નથી. પણ જો પુનર્જન્મને માનવામાં આવે તો જીવનના ઘણા સંબંધો અને તેના દ્વારા આવનારાં સુખ-દુઃખો પૂર્વજન્મના કારણે આવે છે, મળે છે, એટલે શાંતિ અને સ્વસ્થતાથી બધું ભોગવી દેવું જોઈએ એવો ફલિતાર્થ પણ નીકળે છે. તાત્વિક રીતે પુનર્જન્મ છે કે નહિ, તેની સચોટ નિર્ધારણ કરવી શક્ય નથી. પણ, આવી માન્યતાથી લાભ અને હાનિની બે ધારાઓ પ્રવાહિત થાય છે.

પ્રથમ ધારામાં જો બધું પૂર્વનાં કર્મોના કારણે લેણા-દેણી પૂરી કરવા માટે જ સંબંધ થાય છે તો પછી હવે ધીરતાથી બધું સ્વીકારી લો અને ભોગવી લો. ભોગવ્યે જ છૂટકો છે. નહિ ભોગવો તો ફરી પાછો જન્મ લેવો પડશે અને બધું બાકી રહેલું ભોગવવું જ પડશે. આ ધારામાં માણસમાં સહનશક્તિ, ધીરજ અને સ્થાયિત્વ આવે છે. પણ આવી ધારણાથી પ્રશ્નોના ઉકેલ નથી કરી શકાતા. જે છે, જેવું છે તેવું સ્વીકારી લો અને ભોગવી લો. એવી વૃત્તિ નિષ્ક્રિયતા ઉત્પન્ન કરે છે.

જે લોકો પતિ-પત્નીના સંબંધોમાં પૂર્વની લેણાદેણીને જરાય માનતા નથી કારણ કે પૂર્વજન્મ જ નથી - તેમની ધારણામાં સહનશક્તિ અને સ્થાયિત્વ નથી આવતું. માનો કે એક પતિ અથવા પત્નીથી દુઃખ થાય છે તો એવા દુઃખને શા માટે ભોગવવું? તેનાથી છૂટકારો મેળવવા, એકબીજાથી છૂટા થઈ જવું જોઈએ. કારણ કે પૂર્વજન્મ કે પુનર્જન્મ જેવું કશું જ નથી.

જે છે તે આ જન્મ જ મહત્વનો છે. આ જન્મે ભોગવાય તેટલાં સુખો ભોગવી લેવાં જોઈએ. વગર જોઈતાં દુઃખો ભોગવ્યા કરવાનો કશો અર્થ નથી. પૂર્વની કશી લેણાદેણી નથી. પ્રારબ્ધથી સુખી કે દુઃખી થવાતું નથી, પણ વર્તમાન વ્યવસ્થાથી સુખી-દુઃખી થવાય છે. એટલે વ્યવસ્થાને સુધારવી જોઈએ.

માનો કે એક પુરુષને કર્કશા અને બદચાલની પત્ની મળી છે. અથવા એક સ્ત્રીને દારૂડિયો કે જુગારિયો અને પાછો બદચાલનો પતિ મળ્યો છે. તેનાથી પત્નીને કશું સુખ મળતું નથી. ઊલટાનું મારજૂડ અને ત્રાસ કરે છે, તો જીવનભર તેનો ત્રાસ સહન કરવો તેના કરતાં છૂટા થઈને ફરીથી નવું જીવન મેળવવું જોઈએ. કારણ કે આ જીવન પહેલું અને છેલ્લું છે, ઉપરના સ્વર્ગમાં કે નવા પુનર્જન્મમાં ઘણું સુખ મળશે તે ભ્રમપૂર્ણ કલ્પનામાત્ર છે. આવી ધારણાવાળાં લોકો દુઃખોની નિવૃત્તિ અને સુખોની પ્રાપ્તિ માટે સતત પુરુષાર્થ કરતાં રહે છે.

ઉપરના બન્ને પક્ષોમાં કંઈક સારું અને કાંઈક ખોટું છે. પતિ પત્નીનો પ્રેમ, ગયા અનેક જન્મોનો તંતુ છે. આ કોઈ ઓચિંતાનો પ્રગટ થયેલો તંતુ નથી પણ ગયા જન્મોમાં અધૂરો રહેલો પ્રેમ છે. એટલે તો બન્નેમાં તીવ્ર આકર્ષણ, પૂર્ણ સમર્પણ અને દૈવીભાવના સ્થિર થઈ છે. કેટલાંક લોકો પ્રથમ દૃષ્ટિએ કે પ્રથમ મુલાકાતમાં જ એકબીજા પ્રત્યે તીવ્ર આકર્ષણ અનુભવે છે. અને એવું લાગે છે કે જાણે આ માણસ ઘણો જૂનો અને અંગત પરિચિત છે. તો બીજી તરફ ઘણા માણસો વર્ષો સુધી તદ્દન નજીક રહીને પણ આકર્ષણ કે આત્મીયતા અનુભવી શકતાં નથી, પ્રયત્નો કરીને પણ તેમનામાં આત્મીયતા ઉત્પન્ન થતી નથી.

એટલે એવું લાગે છે કે આ બન્નેને પૂર્વનો કશો પ્રેમ જ નથી. પ્રારબ્ધ જ નથી એટલે પુરુષાર્થ સફળ થતો નથી.

કેટલીક વાર લોકો એવું સમાધાન કરવા પ્રયત્ન કરે છે કે બન્ને સદ્ગુણી હોય એટલે આપોઆપ દૈવી પ્રેમ ઉત્પન્ન થાય. આ વાત સર્વાંશે સત્ય નથી લાગતી. ઘણાં દંપતી એવાં હોય છે કે બન્ને સદ્ગુણી ધીરગંભીર હોવા છતાં પણ પરસ્પરની તીવ્ર લાગણીઓ નથી અનુભવતાં હોતાં. તેઓ વ્યવહાર ખાતર ઉપરનું વ્યાવહારિક જીવન તો પતિ-પત્ની તરીકેનું જીવતાં હોય છે, પણ અંદરનું જીવન ઉખ્મા કે લાગણીઓ વિનાનું નીરસ જીવતાં હોય છે. એવું પણ નથી હોતું કે બેમાંથી કોઈ એક અથવા બન્ને કોઈ જુદા પાત્ર સાથે જોડાયેલાં હતાં કે છે એટલે આવું થાય છે, તેવું પણ નથી. બન્ને શુદ્ધ ચારિત્ર્યવાન છે પણ દૈવી આત્મીયતા થતી નથી. એટલે માત્ર સદ્ગુણોના દ્વારા જ દૈવી પ્રેમ પ્રગટે છે તેવું માનવું ઉચિત નથી. તો પછી દૈવી પ્રેમ અંગે સચોટ કારણ શું છે? “પૂર્વનો અધૂરો પ્રેમ” એવું કહી શકાય. ઘણી વાર એવું બને કે બન્નેમાંથી એકમાં કે પછી બન્નેમાં કેટલાંક અણગમો ઉત્પન્ન કરાવનારાં દૂષણો પણ હોય, તોપણ તેમનામાં દૈવી પ્રેમ કેમ પ્રગટે છે અને જીવનભર કેમ સ્થિર રહે છે?

એક સજ્જનને હું જાણું છું. એ ભયંકર દારૂડિયા હતા, તો પણ તેમની પત્ની (રોકકળ - ઝઘડા કરીને પણ) તેમને ભરપૂર પ્રેમ કરતી હતી. તેમની જ્ઞાતિમાં પુનર્લગ્ન થતાં હતાં, તો પણ પેલી પત્નીએ કદી એવો ઉપચાર પણ કર્યો નહિ. છેક મૃત્યુ પર્યંત બન્ને ખૂબ પ્રેમ કરતાં રહ્યાં. પતિનાં મૃત્યુ પછી પેલી પત્ની સાવ ભાંગી પડી, તેણે જીવનભર મીઠાઈ ન ખાધી અને

પતિના ચિત્ર આગળ રોજ દીવો કરતી રહી. મૃત્યુ પછીનો પ્રેમ જ સાચો પ્રેમ કહી શકાય.

આવા જ એક સજ્જન પુરુષ છે. અત્યારે બાણું વર્ષની ઉંમરે પણ તેઓ ભગવાનની સાથે પોતાની પત્નીના ચિત્રની રોજ પૂજા કરે છે. તેમનાં પત્ની વીસેક વર્ષ ઉપર દેવ થયાં છે. પત્ની તો મૃત્યુ પામી છે પણ પ્રેમ મૃત્યુ પામ્યો નથી. પ્રેમ અમર છે, તે આ રીતે હશે. જોકે તેમનાં પત્ની બહુ સદ્ગુણી હતાં. માત્ર સદ્ગુણોથી જ તીવ્ર આકર્ષણ નથી થતું. મારી સમજણ છે કે દેવી પ્રેમ, નિર્નિમિત્ત હોય છે. કોઈ નિમિત્ત હોય તો ઘણું સારું પણ કશું નિમિત્ત ન હોય તો પણ પ્રેમ રહે છે. તેને શાસ્ત્રમાં અહૈતુક પ્રેમ કહ્યો છે. પણ પૂર્વજન્મ કે પૂર્વનાં લેણાદેણીનાં કર્મોમાં જવાથી કાંઈ બધાં જ દંપતીઓ આવો દેવી પ્રેમ કરનારાં થઈ જતાં નથી. આવા જ એક પતિ મહાશય પોતાની પત્નીને મારી ઝૂડીને પછી કહેતા : પૂર્વની લેણા-દેણી પૂરી કરું છું. તેમનું માનવું હતું કે તેમની પત્ની ગયા જન્મે વીંછણ હતી અને તેણે બહુ ડંખ માર્યા હતા તેનો બદલો વાળી રહ્યો છું. આવી ધારણા એક જ્યોતિષીના દ્વારા બન્ને (પતિ-પત્ની) માં બેઠી છે.

જીવનને માત્ર વાસ્તવિકતાની દૃષ્ટિએ જીવવું કે પછી તેમાં કલ્પનાને પણ સ્થાન આપવું? કોરી બૌદ્ધિકતાથી કદાચ કોરી વાસ્તવિકતા આવે. તેમાં કલ્પના કે ભાવનાને સ્થાન ન અપાય તો લુપ્તપણું પણ આવી જાય. ભાવના અને કલ્પના બન્ને બહેનો છે. એક રહે તો બીજી જરૂર રહે. તેમાંથી મૃત્યુ પછી પણ દીવો કરનારી પત્ની કે મૃત્યુ પછી પણ ચાંલ્લો કરનારો પતિ પ્રગટે છે. કોરામાંથી કોરું પ્રગટે છે. જેમને દિવ્ય પ્રેમનો ખપ હોય તેમણે ધર્મ અને સંસ્કૃતિની કલ્યાણકારી ભાવનાત્મક માન્યતાઓનું જતન કરવું જોઈએ. ધર્મ અને સંસ્કૃતિનું જે અકલ્યાણકારી રૂઢિઓ વગેરેનું રૂપ છે, તેનું જરૂર નિરાકરણ કરવું જોઈએ. સુધારો જરૂરી છે. સુધારો કરવો જ જોઈએ. પણ જડમૂળથી નિકંદન ન

કાઢવું જોઈએ.

કોઈ નાસ્તિક પતિ કે પત્નીને પોતાની મૃત્યુ પામેલી પત્ની કે પતિની પાછળ દીવા કરતાં ભાગ્યે જ જોવા મળશે. તેની બુદ્ધિ તો એમ જ કહે કે આટલું ઘી ચાટી જીવને, તેને બાળવાથી શું મળવાનું હતું? અમારા એક અભણ સંત મને કહેતા કે “દીવા કરે એના દીવા રહે અને દીવા હોલવે તેના દીવા હોલવાય.”

પ્રેમ, શતપ્રતિશત બૌદ્ધિક નથી હોતો. તેમાં ભાવના અને કલ્પનાનાં તત્ત્વો હોય જ છે. જેણે પ્રેમી જીવન જીવવું હોય તેણે કોરા બુદ્ધિવાદી ન થવું. કોરો બુદ્ધિવાદી દેવી પ્રેમી નથી થઈ શકતો. તે પાત્રો બદલ્યા કરશે અને તેમ છતાં શાંતિ પામી શકશે નહિ. બીજી તરફ દેવી પ્રેમ પાત્રો બદલી શકતો નથી. કેમકે પોતાના પાત્રથી ચઢિયાતું પાત્ર તેને દેખાતું જ નથી. પોતાનો પતિ અથવા પોતાની પત્ની વિશ્વનું સર્વોચ્ચ પાત્ર છે, તેની બરાબરી કોઈ કરી ન શકે તેવી દૃઢ ધારણા તેને એકજ પાત્રમાં દૃઢતા અને મક્કમતા આપે છે. પાટણના ચકવર્તી મહારાજા સિદ્ધરાજે ક્યારે જશમા ઓડણને કહ્યું કે “જો...જો...હું ચકવર્તી રાજા છું.” ત્યારે જરાય ડગ્યા વિના જશમાએ ઉત્તર આપ્યો કે “મારો ઓડ કોઈ પણ ચકવર્તી રાજા કરતાં જરાય ઊતરતો નથી.” આ દેવી પ્રેમ કોરા બુદ્ધિવાદમાંથી નીકળે નહિ. કોરો બુદ્ધિવાદ તો વિચારે કે “આ મેલોધેલો ગરીબ ઓડ મને શું સુખ આપવાનો હતો! તેના કરતાં તો આ ચકવર્તી રાજા મને સંસારનું બધું સુખ આપી શકે તેમ છે. તેને સ્વીકારી લેવા દે.” એટલે પાત્રો બદલનારા વિકલ્પો શરૂ થઈ જાય.

સતત પાત્રો બદલવાના કારણે પશ્ચિમમાં દાંપત્યની સ્થિરતા અને વિશ્વસનીયતા ઘણી ઓછી થઈ ગઈ છે. રશિયા જેવા સામ્યવાદી દેશોમાં તો તેનાં ખૂબ જ માઠાં પરિણામો આવ્યાં છે. આ લોકોએ પહેલાં ધર્મ અને સંસ્કૃતિને સમાપ્ત કર્યાં. કાંતિ કરી!!! અને હવે પત્નીઓ ખોઈ, પતિઓ ખોયા, દાંપત્ય ખોયું. હવે

બધા પસ્તાય છે.

બીજી તરફ આપણે કલ્પના અને ભાવનાનો અતિરેક અને તે પણ એકપક્ષીય રીતે કર્યો. તેમાંથી સતીપ્રથા, દેવદાસી પ્રથા, આજીવન વૈધવ્ય પ્રથા વગેરે અનેક અનર્થો પ્રાપ્ત કર્યાં. જો કે આપણે જે કાંઈ કલ્પના અને ભાવનાઓ ભરી તે પત્નીઓમાં જ ભરી. પુરુષો માટે બધી છૂટ રાખી, આ ખોટું હતું. તેમાં સુધારો જરૂરી હતો અને થતો રહ્યો. એથી આજે ઘણાં અનિષ્ટો સમાપ્ત થઈ ગયાં છે. તો બીજી તરફ આપણે પણ દાંપત્યની અસ્થિરતા અને અવિશ્વસનીયતા તરફ દોડવા લાગ્યા છીએ. સહનશક્તિ ઘટી ગઈ છે તેથી છૂટાછેડા વધી ગયા છે. એનાથી અશાંતિ અને ખળભળાટ વધી રહ્યો છે. ખાસ કરીને બાળકોનું ભવિષ્ય જોખમાવા લાગ્યું છે.

તો હવે કરવું શું?

આપણે ધરાર પશ્ચિમવાદી નથી થવું. તેમ ધરાર જૂનવાણી પણ નથી થવું. આ બન્નેમાંથી એક ઘણો આગળ ચાલીને કાંટાકાંકરામાં ફસાઈ ગયેલો રસ્તો છે, તો બીજો ઘણો પાછળ રહીને સડી ગયેલી દુર્ગંધથી સબડતો રસ્તો છે. આપણે બન્નેમાં પરિવર્તન સુધારો કરવાનો છે. પશ્ચિમના લોકોને પાછા વળવાનું કહેવાનું છે, અને પૂર્વના લોકોને આગળ વધવાનું કહેવાનું છે. જીવન તો છેડે નથી, મધ્યમાં મધ્યમ માર્ગમાં છે અને એ મધ્યમમાર્ગ એટલે પ્રેમ અને બુદ્ધિનો યોગ. પ્રેમ એવો ન હોય જે બુદ્ધિથી તદ્દન વિપરીત દિશામાં ચલાવતો હોય. તેમ જ બુદ્ધિ એવી ન હોય કે જ્યાં તીવ્ર સ્વાર્થવૃત્તિના કારણે પ્રેમ જ સમાપ્ત થઈ જાય. આ બન્ને તત્ત્વો સાથે રહી શકે છે. યથાયોગ્ય મેળવવું એનું નામ જ યોગ છે. પતિ-પત્નીમાં દેવીભાવ ભરવો જ જોઈએ. આ દેવીભાવથી જ દેવી પ્રેમ ઉત્પન્ન થતો હોય છે. પણ તેમાં માત્ર અંધાપો જ ન હોવો જોઈએ. એકપક્ષીય ન હોવો જોઈએ. બન્નેના પ્રશ્નો ઉકેલાવા જોઈએ. લગ્નસંસ્થા આવા દેવી પ્રેમને પ્રોત્સાહિત કરનારી સંસ્થા બને અને કુરિવાજો, કુરુદિઓ કે કદાચારને

(અનુસંધાન : જુઓ પાના નં.-૪૪ ઉપર)

મહિલા સશક્તીકરણ માનવતાનું સશક્તીકરણ છે

• ડૉ. કિશોર સાધુ •

‘યત્ર નાર્યસ્તુ પૂજયતે, રમન્તે તત્ર દેવતાઃ’

બીજા એક વેદમંત્રમાં પણ કહેવાયું છે કે, ‘હે સ્ત્રી! તું અજેય છે, તું વિજેતા છે, તું શત્રુઓ પર વિજય પ્રાપ્ત કરનાર છે, તું હજારો પ્રકારનાં પરાક્રમ દાખવી શકે છે એટલે તું સહસ્રવીર્યા છે. તું મને શક્તિ પ્રદાન કર.’

આપણાં શાસ્ત્રો મહિલા આદરકથાઓ અને સશક્તીકરણની કથાઓથી ભરેલાં છે. ભારતીય ધર્મ અને સંસ્કૃતિએ નારીનો દરજ્જો નરથી ઊંચો માન્યો છે. ‘માતૃદેવો ભવઃ, પિતૃદેવો ભવઃ, આચાર્યદેવો ભવઃ’

માતાનું સ્થાન પહેલું મૂક્યું છે. કવિ કાગ લખે છે : ‘મોઢેથી બોલું માં, કોઠાને ટાઢક કાગડા! મોઢે બોલું માં, સાંચેય નાનક સાંભળે; મોટપની મજા, મને કડવી લાગે કાગડા!’

૨૧મી સદીમાં વિશ્વમાં રાજકીય, રમતગમત, વેપાર વાણિજ્ય, ધંધા ઉદ્યોગ, ખેતી, મજૂરી, સહકારી અને ખાનગી કોર્પોરેટ જેવાં અલગ અલગ ક્ષેત્રોમાં મહિલાઓને જ્યાં તક સાંપડી છે ત્યાં વિકાસની હરણફાળ ભરી પુરુષ સમોવડી બની છે. પોતાના સામર્થ્યને ચરિતાર્થ કર્યું છે. ગાંધીજીએ કહ્યું છે કે ‘સ્ત્રી અને પુરુષ એક જ દરજ્જાનાં છે. એક જ નથી. એ અપૂર્વ જોડી છે, એકબીજાની પૂરણી છે અને બંને અરસપરસ ટેકાડૂપ છે. તે એટલે સુધી કે એકને અભાવે બીજાનો સંભવ જ નથી.’ અહીં હરીફાઈની નહીં, સમાનતાની વાત છે. પરિવર્તનના વૈશ્વિક માહોલમાં દરેક સમાજે વિકાસ સાધવો હશે તો મહિલાઓને સમાનતાનો દરજ્જો આપવો પડશે. વાંચેલું એક વાક્ય યાદ આવે છે : ‘વિશ્વકલ્યાણ માટે મહિલાઓની સ્થિતિ જ્યાં સુધી સુધરશે નહીં ત્યાં સુધી વિકાસની કોઈ તક મળી શકે નહીં. કોઈપણ પંખીને એક પાંખથી ઉડવું અશક્ય બની જતું હોય

છે.’ – મહિલા સશક્તીકરણ સમાજ, રાજ્ય, દેશ કે સરકારની જ ચિંતાનો વિષય નથી. પરંતુ તે સમગ્ર માનવ સમુદાયની ચિંતા અને ચિંતનનો વિષય છે. જેમ અડધા શરીરને લકવો થઈ જવાથી જે દુર્દશા શરીરની થાય છે તેવી જ આપણા સમાજની થઈ જાય. મહિલા સમાજનું અડધું અંગ છે. તે જો નિર્બળ રહે તો? મહિલા સશક્તીકરણ માનવતાનું સશક્તીકરણ છે. દરેક વિચારશીલ વ્યક્તિનું કર્તવ્ય છે કે, પોતાના સમાજના અડધા અંગની મૂંઝાણને દૂર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો જ જોઈએ. આપણે પ્રાણવાન બનવા માંગતા હોઈએ અને સમાજને પ્રાણવાન બનાવવાની મનમાં અદમ્ય ઈચ્છા હોય તો સ્ત્રી - પુરુષ બંનેનું સાચા અર્થમાં સશક્તીકરણ થવું ખૂબ જરૂરી છે.

મહિલા સશક્તીકરણ માટે દર વર્ષે ૮ માર્ચે આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા દિનની ઉજવણી કરવામાં આવે છે. જે મહિલાઓ માટે સામાજિક, આર્થિક, સાંસ્કૃતિક પરિવર્તન, વિવિધ પ્રકારના શોષણોમાંથી મુક્ત થવાનો અને સ્ત્રી શ્રમિકોની એકતા ટકાવી રાખવા માટે તેમજ વિશ્વશાંતિ અને પર્યાવરણના જતન થાય તેવા ઉમદા દૃષ્ટિકોણ રાખવામાં આવ્યો છે. આ આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા દિન એકસો આઠ વર્ષ પહેલાં અમેરિકાના પૂર્વ રાજ્યોમાં કામદાર બહેનોએ શોષણમાંથી મુક્ત થવા અને પોતાના અધિકારો માટે આપેલી લડતની સ્મૃતિરૂપે ઉજવવામાં આવતો હતો. યુનાઈટેડ નેશન્સે ૧૯૭૫ના વર્ષને આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા વર્ષ જાહેર કર્યું હતું. ત્યારથી ૮ માર્ચે આંતરરાષ્ટ્રીય મહિલા દિવસ તરીકે વિવિધ વિષયવસ્તુ નક્કી કરીને ઉજવવામાં આવે છે. અને તે દ્વારા મહિલાઓને સર્વક્ષેત્રે સમાન અધિકાર આપી, મહિલાઓને જાગૃત થઈ સક્રિય થવા અનુરોધ કરવામાં આવે છે. આ વર્ષનું

વિષય વસ્તુ “MAKE IT HAPPEN” નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

મહિલા સશક્તીકરણને મજબૂત કરતો દિલ્હી હાઈકોર્ટનો ચુકાદો છે; પરિવારના મોભીનું અવસાન થાય એવી સ્થિતિમાં તે પરિવારની સૌથી મોટી સ્ત્રી ઘરના ‘કર્તા’ની ભૂમિકા નિભાવી શકે છે. અદાલતનો આ ચુકાદો અત્યારે સમગ્ર દેશમાં ‘લો ઓફ ધી લેન્ડ’ છે. ઉત્તર દિલ્હીમાં એક ઉદ્યોગપતિના પરિવારમાં મોભી અને તેના ત્રણ દીકરાઓ મૃત્યુ પામ્યા. પછી નાના ભાઈના એક પુત્રે પોતાના પરિવારને મોભી તરીકે જાહેર કર્યો પરંતુ મોભીની પુત્રીએ આ દાવાને કોર્ટમાં પડકાર્યો. પરિણામે સ્ત્રીને પરિવારની મોભી ‘કર્તા’ બનવાનો હક્ક મળ્યો છે. આ ચુકાદાથી મહિલાઓમાં ખાસ કરી કુટુંબની મોટી દીકરીઓમાં નવો આત્મવિશ્વાસ ઊભો થશે.

હિંદુ ધર્મગ્રંથો અને રીતરિવાજ મુજબ ‘કર્તા’ – મોભી શબ્દ ખાસ સંદર્ભમાં વપરાતો આવ્યો છે. તે એવી વ્યક્તિ છે જે મૃતકને અગ્નિદાહ આપે છે, તેનું શ્રાદ્ધ કરે છે. પછી સામાજિક સ્તર પર તે મોભીનું સ્થાન લે છે. અત્યાર સુધી આપણી પરંપરા મુજબ આવો અધિકાર માત્ર પુરુષોને જ હતો. એટલે કે બાપ ન રહે પછી મોટા પુત્રનો અને ખાસ પરિસ્થિતિમાં નાના ભાઈ કે ભત્રીજાને આ અધિકાર મળતો. અવિભાજિત હિંદુ પરિવારમાં સંપત્તિના ભાગ કે વેચાણ સંબંધી નિર્ણય એ જ લેતા. ૨૦૦૫માં હિંદુ પરંપરા ધારામાં સુધારો કરી કલમ-૬ ઉમેરવામાં આવી હતી. તે આધારે મહિલાઓને પૈતૃક સંપત્તિમાં સમાન હક્ક અપાયો હતો. પણ કર્તા તરીકે સ્વીકારવામાં આવી ન હતી. હવે આ ચુકાદાથી ૨૦૦૫ના સુધારાને સાચા મુકામે પહોંચાડવામાં આવ્યો છે.

હવે ઘરના બધા જ પ્રકારના નિર્ણયો

લેવાનો હક્ક પણ દીકરીને હાંસલ થઈ ગયો છે. કાયદા અનુસાર સૌને સમાન અધિકાર તો મળ્યા છે. ન્યાય પાલિકાની સક્રિયતાએ પુત્રીઓને અધિકાર સંપન્ન બનાવવાનો માર્ગ ખોલ્યો છે. દીકરીઓનો સામાજિક દરજ્જો બદલ્યો છે. દીકરીઓને કાયદાની નવી તાકાત મળી છે જેનો સદુપયોગ થવો જોઈએ.

સમાજે પણ અદાલત સાથે કદમ મિલાવી આગળ વધવું જોઈએ. સારામાઠા પ્રસંગોમાં, પરંપરાગત રિવાજોમાં જે સ્થાન પુત્રને મળતું રહ્યું છે તે પુત્રીને પણ આપવું જોઈએ. મા-બાપને અગ્નિદાહ આપી ઘણી દીકરીઓએ નવો રાહ કંડાર્યો જ છે. આપણા દેશમાં વર્ષ ૨૦૧૫ના આંકડાઓ મુજબ દર ૧૦૦૦ પુરુષોએ ૯૪૩ મહિલાઓ છે અને રાજ્યમાં ૯૧૮ મહિલાઓ છે. એટલે કે દીકરીઓની અછત છે. તેના પરિણામ ધમા માઠાં આવી રહ્યા છે. જીવન કુદરતી સંતુલનને આધારે ચાલે છે અને તેમાં ખલેલ પડવાથી જીવનમાં અનેક પ્રશ્નો ઊભા થાય છે. રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનું વાક્ય યાદ આવે : 'દેશને આપણે માતૃભૂમિ કહીએ છીએ પરંતુ દેશની નારીમૂર્તિનો મહિમા જો આપણા દેશની સ્ત્રીઓમાં ન જોઈએ, બુદ્ધિશક્તિ તથા કર્તવ્યજ્ઞાનની ઉદારતાથી આપણે જો આપણી સ્ત્રીઓને પૂરેપૂરા સરળભાવે નહીં નિહાળીએ, આપણાં જ ઘરોમાં જો આપણે દુર્બળતા, સંકુચિતતા અને અપકવતા જોતા હોઈએ તો કદી પણ આપણે દેશનું સાચું દર્શન પામી શકવાના નથી.' સરકાર, સહકારી સંસ્થાઓ અને સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ મહિલા સશક્તીકરણ માટે અનેક પ્રયાસો હાથ ધરી રહી છે.

દેશને વિકાસના રાહ ઉપર લઈ જવા નારીશક્તિનું સન્માન થવું જ જોઈએ. સ્ત્રી કમાય પણ વાપરવાનો અધિકાર છે? કદાચ કમાણી વાપરે તો ઘરમાં સંઘર્ષ ઊભો થાય છે. માનસિકતા બદલવાની જરૂર છે. વિવિધ પ્રસંગોમાં મહિલાઓને આગળ લાવવાના પ્રયાસો થવા જોઈએ. સહકારી સંસ્થાઓ મહિલા સશક્તીકરણ ક્ષેત્રે ઘણું કામ કરી શકે તેમ છે. ■

મેરેજ ડે

(અનુસંધાન : પાના નં.-૪૦ ઉપરથી ચાલુ)

તો દાંપત્યજીવનના મધુરા સંબંધોનો સથવારો છે. ચાલો, નોટોનાં બંડલો તૈયાર કરો. હમણાં બાળકો આવી જશે." પ્રિયંકાએ કહ્યું.

"કેમ, નોટોનું શું કરવાનું છે?" પારૂલે પૂછ્યું.

"આજે અમારો મેરેજ-ડે અનોખી રીતે ઊજવીશું. હોટલમાં પાર્ટી રાખી બધાંને જમાડીને ખર્ચ કરીએ, તેના બદલે નોટો લાવીને ગરીબ બાળકોને આપીશું તો તેઓને ભણવામાં રાહત મળે. અત્યારે નોટો કેટલી મોંઘી મળે છે. વર્ષગાંઠ વખતે નાનાં ભૂલકાંઓને લંચબોક્સ, સ્ટેશનરીની વસ્તુઓ, નાસ્તો વગેરે આપી ખુશ કરીએ છીએ. નાનાં બાળકોનાં મુખ પરની ખુશીમાં અમને પ્રભુનાં દર્શન થાય છે. કેવો છે આઈડિયા?" પ્રિયંકાએ ઉજવણીની રીત બતાવી.

"તમારી ભવ્ય મહેફિલ આગળ અમારી આ ઉજવણી ઝાંખી પડે ને?" કેમેશે પૂછ્યું.

"અરે, એવું કાંઈ હોય! હું શ્રીમંત પરિવારમાં રહી તેથી ત્યાં આવી રીતનું જીવન જીવાય. અમારી મહેફિલમાં ભૌતિક ને ક્ષણિક આનંદ જેમાં પૈસાનો બગાડ કહેવાય. ખરેખર ખૂબ જ ઉચ્ચ પ્રકારનાં વિચારો છે. (સિમ્પલ લિવિંગ લાઈફ એન્ડ હાઈ થીન્કિંગ) "Simple living life and high thinking. તેમ છતાં તમે દાંપત્યજીવનનાં માધુર્યની મોજ માણી શકો છો." પારૂલે નવાઈ સાથે રજૂઆત કરી.

એટલામાં ઘણાં બધાં બાળકો આવ્યાં ને નોટો લઈ હસતાં મુખે ગયાં. બાળકો સાથે જાણે આત્મીય સંબંધ હોય તેવું દીસતું હતું.

પ્રિયંકા અનૈ કેમેશ બંનેના મુખ પર "મેરેજ-ડે" ઊજવ્યાની પ્રસન્નતા છવાઈ ગઈ.

પારૂલે ખુશી વ્યક્ત કરી અને સૌએ સાથે મળી આઈસ્ક્રીમની મોજ માણી. ત્યારબાદ નિદ્રાદેવીને પ્રોત્સાહન આપવા બધાએ તૈયારી કરવા માંડી.

'શ્રદ્ધા', ધારિયાવાડ, ખંભાત.

ફોન : (૦૨૬૯૯) ૨૨૦૧૯૯

નર-નારીના સંબંધો અને લગ્નસંસ્થા

(અનુસંધાન : પાના નં.-૪૨ ઉપરથી ચાલુ)

દૂર કરનારી બને તો તે પ્રશ્નો ઉકેલવામાં મહત્વનો ભાગ ભજવી શકે છે. લગ્નસંસ્થાને તોડી નાખવાથી ઘણા અનર્થો થઈ શકે છે, થયા છે. તો બીજી બાજુ લગ્નસંસ્થા થોડાક લોકોનાં સ્થાપિત હિતોનું રક્ષણ કરનારી બની જાય તેવું પણ સ્વીકાર્ય થઈ શકે નહિ. લગ્નસંસ્થા એવી હોવી જોઈએ કે પ્રત્યેક લગ્નેચ્છુક પુરુષ અને સ્ત્રી પોતાની રૂચિ પ્રમાણે લગ્ન કરી શકે, લગ્નજીવન જીવી શકે. કોઈ સ્ત્રી કે પુરુષને ઈચ્છા હોવા છતાં લગ્ન વિનાનું જીવન જીવવા બાહ્ય થવું ન પડે. આ કલ્યાણકારી ધર્મમાર્ગ છે.

ફરી પાછો મૂળ પ્રશ્ન આવે છે. પતિ-પત્નીના સંબંધો પૂર્વની લેણાદેણીથી થાય છે કે, નવાં કર્મોથી થાય છે? મારી સમજણ પ્રમાણે જ્યાં અકારણ - દૈવી પ્રેમ પ્રગટ્યો હોય ત્યાં આવું કાંઈક તત્ત્વ હોવું જોઈએ, બાકી સામાન્ય જીવનમાં આવું કશું નથી હોતું. ઘણીવાર લાકડે - માંકડું વળગાડી દેવામાં આવ્યું હોય અને પછી કહો કે પૂર્વનાં કર્મો પ્રમાણે થયું છે તો તે યોગ્ય નથી. કજોડાં, બાળલગ્નો, દહેજલગ્નો, કન્યાવિક્રય કે સાટાંપેટાંથી થનારાં લગ્નો પૂર્વનાં કર્મોથી થયાં નથી; તે તો સામાજિક કુરિવાજોથી થતાં હોય છે. તેને સુધારીને સારા અને હિતકારી રિવાજોની સ્થાપના કરવી જોઈએ.

ફરી ફરીને એક જ પ્રશ્ન છે કે નર-નારીને પ્રેમભર્યું સ્થાયી લગ્નજીવન કેવી રીતે મળે? મારી સમજણ પ્રમાણે બન્નેમાં ભાવનાનું પ્રમાણ વધે તો મળે.

સત્યવાન-સાવિત્રીની કથા કદાચ કાલ્પનિક હશે. પણ આ કથા દ્વારા હજારો પત્નીઓને (પતિઓને પણ) જે ઉચ્ચ ભાવના પ્રાપ્ત થઈ તેનાથી સર્વસ્વ બલિદાન આપી દેનારી હજારો પત્નીઓ આપણને મળી. ભાવના વિનાના કોરા બુદ્ધિવાદથી કોઈ સાવિત્રી ન થઈ શકે. હા, તે તો કહે કે જલદીથી આ લાશની અંતિમવિધિ કરી નાખો. મારે બીજું લગ્ન કરવાનું મોડું થાય છે.

સંબંધોમાંથી પ્રેમ કેવી રીતે પરિણમે?

...આમ જુઓ તો ગણતરી કોણ નથી કરતું? માણસ સવારે ઊઠે છે ત્યારથી ગણતરી પ્રમાણે ચાલે છે. અગત્યની વાત એ છે કે બીજી વ્યક્તિ ગણતરી કરતી હોય ત્યારે તમે પણ એ જ કામ કરતા હોવ છો. તાત્વિકો કહે છે કે દરેક સંબંધ એક જાતનો વેપાર છે, વિનિમય છે. જેમાં ક્યારેક ફાયદો પણ થાય છે તો ક્યારેક નુકસાન પણ થાય છે. સંબંધોના મૂળમાં ઘર છે, ઘરમાં વસતા માનવીઓ છે. ઘર તરફ જવાના માર્ગને શોધી કાઢવામાં અશાંતિમાંથી શાંતિ તરફ જવામાં, ભયમાંથી પ્રેમ તરફ જવામાં અને નર્કમાંથી સ્વર્ગ તરફ જવા, હે પ્રભુ, સહાયરૂપ બનો. એની રોજ સવારે ચર્ચમાં આવે છે અને ઉપર પ્રમાણે પ્રાર્થના કરે છે.

એની ધાર્મિક પરિવારમાં ઊછરી છે. મેડિટેશનના વર્ગમાં જાય છે. બે લેસન પછી તેને લાગે છે કે તે રીલેક્સ નથી. ટીચર પણ ટેન્શનમાં છે. તે વિચારે છે કે ટેન્શનમાંથી ઈન્ટેન્શનમાં આમ જવાનું હશે! ટીચર તેને ગમે છે પણ તે બીજી ક્ષણે મેડિટેશનના વર્ગમાં જવાનું બંધ કરે છે. લખે છે : ડિયર સર, આઈ ડોન્ટ વોન્ટ ટુ ડુ મેડિટેશન વિથ યુ રાઈટ નાઉ. આફ્ટર સમ ટાઈમ આઈ મે સી યુ. થેન્ક યુ. છ મહિના થઈ ગયા. એની એના ટીચરને મળી નથી. કદાચ નહીં મળે. એના માટે મેડિટેશનની વાત પૂરી થઈ ગઈ છે. ટીચરે ગુડ વિશ મોકલાવ્યા છે. પણ તેને કશો પ્રતિભાવ પાઠવ્યો નથી. તે કહે છે કે એક સંબંધ પૂરો થઈ ગયો એટલે કશા ફોર્મલ વ્યવહારની જરૂર નથી.

એનીની બહેને ટેનીની પ્રકૃતિ જરા જુદી છે. તે જોની સાથે ડેટીંગ પર હતી. જોની રેનીને ઘરે એક દિવસે આવ્યો. તેને ડીનરનું આમંત્રણ હતું. રેની ડીનર તૈયાર કરી રહી હતી. એકાએક રેનીએ પૂછ્યું : તારી લાસ્ટ અફર કોની સાથે હતી? મેરિયમ

સાથે. હા, હજી બંને ઓફિસમાં સાથે કામ કરે છે. ટી-બ્રેકમાં મેરિયમ જોનીને કોફી માટે આમંત્રણ આપ્યું હતું. જોનીએ સવિનય અસ્વીકાર કર્યો હતો અને રેની પાસે દોડી આવ્યો હતો. ક્ષણભર રેની અટકી પડી : કહે, તે આ સારું નથી કર્યું. મને નથી ગમ્યું. એક સ્ત્રી બીજી સ્ત્રીની અવહેલના કેવી રીતે સહન કરી શકે? જોની રેનીનું મન સમજી શક્યો : કહે, શું કરું? આ ડિનર...!! ડિનર કેન વેઈટ, ડિયર. રેનીએ કહ્યું : એક સ્ત્રીની અવહેલના પર હું મારો સંસાર રચવા નથી માગતી અને જોની મેરિયમ પાસે દોડી ગયો. રેનીની આંખમાંથી હર્ષના આંસુ ટપકતાં હતાં.

સંબંધો એ ઈશ્વરની દેશ છે. કોઈ સ્ત્રી પુરુષની અવહેલના કરે કે કોઈ સ્ત્રીની અવહેલના કરે કે કોઈ માણસ અન્ય માણસની અવહેલના કરે તે ઈશ્વરને ગમતી વાત નથી. માનવ વ્યવહારોમાં સંબંધો શરૂ થાય છે, પણ એમાં પૂર્ણવિરામ ન આવે. સંબંધોમાં રૂપાંતર આવે પણ એનો અંત તો ના જ આવે. ઈટ નેવર એન્ડ્સ. અસ્ત થતા સૂર્યને જોઈ કોઈ કહે કે સૂર્યાસ્ત થયો. સૂર્યનો અસ્ત થતો નથી. બીજી ક્ષિતિજમાં એનો ઉદય થઈ રહ્યો છે!! સંબંધનું શાસ્ત્ર પણ કાંઈક આવું જ છે. એમાં અસ્ત નથી, ઉદય છે. હકીકતમાં કોઈપણ વ્યક્તિની માનસિક મૂંઝવણ કે સમસ્યાનો ઉકેલ અન્ય વ્યક્તિ આપી શકતી નથી. પણ દુઃખ હળવું કરવા કોઈના ખભાનો સંગાથ મળી રહે તો પણ હાથ અનુભવી શકાય તેથી રાહત અને સ્વસ્થતા મળે અને શૂન્યાવકાશમાંથી બહાર નીકળાય. કોઈની હાજરીમાં પોતાના દુઃખનાં આંસુ ઊભરાય ત્યારે દુઃખ ઘટતું નથી છતાં તેની અસર પેઈન કીલર જેવી થાય છે.

માનવ સંબંધોને નદીની ઉપમા આપી શકાય. નદીના પ્રવાહની જેમ એની ગતિ વાંકી-ચૂંકી ચાલતી હોય છે. ક્યાંક પ્રવાહ

અટકી જાય છે પણ બીજી ક્ષણે તે પ્રવાહ બીજી દિશામાં ફંટાય છે. ફરી અટકે છે, ફરી વહે છે. આમ એની ગતિ અવરોધાય છે પણ અટકી પડતી નથી. અંતે તે સાગરને મળે છે અને ધન્યતા અનુભવે છે. માનવસંબંધો પણ અવરોધાય છે, સ્થંભિત થઈ જાય છે અને ફરી આગળ ગતિ છે. અવરોધાયેલી સ્થિતિમાં જ તે સંબંધો રહે તો પૂર્ણવિરામ આવી જાય છે અને તે જિંદગીની મોટી હાર છે. પણ ફરીવાર તે ગતિશીલ બની શકે તો છેવટે પરમ તત્ત્વ સાથે એનું મિલન થાય છે. આ પરમતત્ત્વ એ જ પ્રેમરૂપ પરમાત્મા!

સંબંધોમાં ભરતી અને ઓટ તો આવે જ. પણ એ અટકી પડે, કોઈ બંધનમાં જકડાઈ જાય તો માણસ ગણતરી કરવાનું શરૂ કરી દે અને નિર્વ્યાજ પ્રેમની પ્રતીતિમાંથી તેને દૂર રહેવાનું આવે. સવાલ થાય છે કે સંબંધો પ્રેમમાં કેવી રીતે પરિણમે? ચિંતકો કહે છે કે સંબંધો આંખમાંથી જન્મે છે અને ત્યાં જ મૃત્યુ પામે છે. પણ કેટલાક સંબંધો હૃદય સુધી પહોંચે છે અને પ્રેમની પરિતૃપ્તિ અનુભવી શકે છે. સાચો પ્રેમ વ્યાખ્યાનો વિષય નથી અને તેની વ્યાખ્યા સિદ્ધ થઈ શકતી નથી અને જેને સાચો પ્રેમ કહીએ છીએ તેમાં ભૌતિક લક્ષ્ય તો હોય છે જ. દરેક માણસમાં પ્રેમની બે ઊર્મિઓ રહી છે. કદાચ તેથી એક વ્યક્તિ બે જુદી જુદી વ્યક્તિઓને પ્રેમ કરી શકે છે!!

પ્રેમની ભાવના સ્વયંભૂ છે. નાના બાળકને માટે તે આસાન છે પણ વિદ્વાન માટે અશક્ય બને છે. સંબંધો બાંધવા અને ટકાવવા એ પ્રેમનો પહેલો પાઠ છે. બીજું, બધા જ સંબંધો પ્રેમમાં પરિણમતા નથી. એમ થાય તો માણસ દેવ બની જાય. પણ એક માણસ તરીકે સંબંધ શરૂ કરવાનો અધિકાર છે.

ધર્મોની દૃષ્ટિએ મૃત્યુદર્શન

દરેક ધર્મમાં મૃત્યુના અસ્તિત્વને સ્વીકારવામાં આવ્યું છે, હિંદુ ધર્મમાં પાંચ મહાભૂત-અગ્નિ, પૃથ્વી, પાણી, વાયુ અને આકાશના વિસર્જનને મૃત્યુ કહ્યું છે. જૈન ધર્મમાં આત્માને શરીર છોડી જવાને મૃત્યુ કહ્યું છે. બૌદ્ધ ધર્મમાં ‘દીવાની જ્યોત’ ઓલવાય તેમ જીવન ઓલવાઈ જાય છે.

● હિંદુ ધર્મ : ‘ગીતા’માં મૃત્યુ વિશે શું કહે છે?

જ્યારે અર્જુન કૌરવો સામે લડવાની ના કહે છે ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન તેને જીવન અને મૃત્યુનું રહસ્ય સમજાવે છે. શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને જે રહસ્ય કહે છે તે રહસ્ય આપણી હિંદુ સંસ્કૃતિ માટે ધર્મનું પાયાનું તત્ત્વ બની ગયું છે. તેથી દરેક હિંદુ ગીતાની ફિલોસોફીને અનુસરે છે. ‘ભગવદ્ ગીતા’માં મૃત્યુ વિશે શું કહેવાય છે તે ટૂંકમાં જોઈએ.

*વાસાંસિ જીર્ણાનિ યથાવિહાય નવાનિ ગૃહ્ણાતિ નરોડપરાણિ ।
તથા શરીરાણિ વિહાય જીર્ણાન્યન્યાનિ સંયતિ નવાનિ દેહી ॥*

શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન બીજા અધ્યાયના બાવીસમાં શ્લોકમાં કહે છે : “જેવી રીતે મનુષ્ય જૂનાં વસ્ત્રોને છોડીને નવાં વસ્ત્રો ધારણ કરે છે, તેવી જ રીતે જીવાત્મા પુરાણા શરીરને છોડીને નવા શરીરને ધારણ કરે છે.”

આ શ્લોક મૃત્યુને કપડાં બદલવાની એક સાહજિક ક્રિયા સાથે સરખાવવામાં આવ્યું છે. જેમ સવારે પહેરેલાં કપડાં સાંજ પડતાં મેલાં થાય છે, તેમ જન્મેલું આ શરીર સમય જતાં જૂનું થાય છે, તેથી તેને બદલવું પડે છે. આત્મા નવો ને નવો જ રહે છે. શરીરને ઘસારો લાગે છે, આત્માને કદી ઘસારો લાગતો નથી.

એટલે કહી શકાય કે હિંદુઓની મૃત્યુની ફિલોસોફી આત્માવાદી છે. આપણે સહુ આત્માને માનીએ છીએ. ‘શરીર નાશવંત છે, શરીર માટી છે’ એમ માનીએ છીએ. એથી જ આપણા ઘણા કવિઓએ શરીરને તુચ્છ ગણી આત્માને કેન્દ્રમાં રાખી અનેક પદો - કવિતાઓ લખી છે. ‘ભગવદ્ ગીતા’ માં શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને સમજાવતાં આ દૃષ્ટાંત આપે છે તે ખરેખર તો ઉત્તમ ઉદાહરણ રૂપ દૃષ્ટાંત છે.

આ જ દૃષ્ટાંત પરથી ‘શરીર એ તો ભાડાનું ઘર છે’ એમ કહીને શરીરનો તિરસ્કાર કરવામાં આવ્યો છે.

*“જીવ શાને ફરે છે ગુમાનમાં રે
તારે રહેવું ભાડાના મકાનમાં.”*

આમ મનુષ્ય અભિમાન કરે છે, પણ આ શરીર ભાડાનું ઘર છે, તે બદલવું પડે છે.

શ્રીકૃષ્ણ અધ્યાય-૨ ના સત્તાવીસમા શ્લોકમાં કહે છે કે-
*જાતસ્ય હિ ધ્રુવો મૃત્યુર્ધ્રુવો જન્મ મૃતસ્ય ચ ।
તસ્માદ પરિહાર્યેઽર્થે ન ત્વં શોચિતુમહસિ ॥*

એટલે કે - “હે અર્જુન! તને કહું છું તે સાંભળ! જન્મેલાનું મરણ નક્કી છે અને મરેલાનો જન્મ નક્કી છે. આ નિયમને કોઈ ટાળી શકે તેમ નથી, માટે આ વિષયમાં શોક કરવાને યોગ્ય નથી.”

શ્રીકૃષ્ણ આ સંદર્ભમાં જ કહે છે : “હે ભારત! આ સ્થાવર-જંગમ સૃષ્ટિમાં સઘળાં પ્રાણીઓ આદિમાં અપ્રગટ (જન્મતાં પહેલાં શરીર વગરનાં), મધ્યમાં પ્રગટ (જન્મ્યા પછી શરીરવાળા) અને અંતે અપ્રગટ (મૃત્યુ પછી શરીર વગરનાં) જ હોય છે, તેથી શોક શાને કરવો?”

શરીર અને આત્માની સગાઈ માત્ર જીવન પૂરતી જ છે. આત્મા શરીરમાંથી નીકળી ગયા પછી અચેતન શરીર નિવીર્ય થઈ જાય છે. આત્માના અમરત્વનો સંદેશ ભગવાને ગીતાજીના અન્ય શ્લોકોમાં કહ્યા છે. જેમકે- બીજા અધ્યાયના ત્રીસમાં શ્લોકમાં કહે છે કે - “હે ભારત! સર્વના શરીરમાં આ દેહધારી આત્મા સદા હણાય નહિ એવો છે, તેથી સર્વ પ્રાણીઓનો શોક કરવો તને યોગ્ય નથી. આત્માનું સાચું સ્વરૂપ અને તેના વિશેની એક અત્યંત ધારદાર વાત બીજા અધ્યાયના ત્રેવીસમા શ્લોકમાં કહેવાઈ છે. શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને કહે છે.

*નૈનં છિન્દન્તિ શસ્ત્રાણિ નૈનં દહતિ પાવકઃ ।
ન ચૈનં કલેદયન્ત્યાપો ન શોષયતિ મારુતઃ ॥*

એટલે કે “આ આત્માને - શસ્ત્રો છેદી શકતાં નથી, અગ્નિ બાળી શકતો નથી, પાણી ભીંજવી શકતું નથી અને પવન સૂકવી શકતો નથી, કેમ કે આ આત્મા - નિત્યઃ સર્વગતઃ સ્થાણુરચલોઽયં સનાતનઃ । એટલે કે નિત્ય, સર્વવ્યાપક સ્થિર રહેનાર અને અચળ તથા સનાતન છે.

આ જ સંદર્ભમાં મૃત્યુ વિશેની કેટલીક મહત્ત્વની વાત કરીએ તો - શ્રીકૃષ્ણ બીજા અધ્યાયના એકવીસમા શ્લોકમાં કહે છે : “હે પૃથાપુત્ર! જે પુરુષ આને અવિનાશી, નિત્ય, અજન્મા અને અધિકારી જાણે છે, તે પુરુષ કોને કેવી રીતે મારી શકે તથા કોને કેવી રીતે મરાવી શકે છે? ઘણા બધા શાસ્ત્રકારોએ આત્માની સ્થિતિ અને ગતિ અંગે નોંધ કરી છે, જે ‘ભગવદ્ ગીતા’ નું જ રૂપાંતર છે.

શરીરમાં વસેલો આત્મા, શ્રીકૃષ્ણ કહે છે તેમ - “ઈન્દ્રિયોથી જાણવો અશક્ય - અચિંત્ય, મનથી ચિંતવવો અશક્ય અને

અવિકારી કહેવાય છે; માટે એને એમ જાણીને તું શોક કરવાને યોગ્ય નથી.”

કૃષ્ણ કહે છે : “જે આ આત્માને મારનાર સમજે છે અથવા જે આને મરાયેલો માને છે, તેઓ બંને યોગ્ય નથી સમજતા, કારણ કે આત્મા કદી મરતો નથી કે મારતો નથી.”

આમ કૃષ્ણ વારંવાર અર્જુનને આત્મા વિશે કહે છે. તેનો અર્થ એ જ થાય કે શરીર કરતાં આત્મા મહત્વનો છે. તેથી જે મૃત્યુ આવે છે, તે શરીરને આવે છે. આત્માનું મૃત્યુ શક્ય નથી. શરીર જ મરે છે અને શરીર જ નાશ પામે છે, આત્માનો નાશ કરનાર કોઈ નથી. કેમ કે તે સ્વયં પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે. જો આત્મા જ પરમાત્માનો અંશ હોય તો આ આત્મા મરણ પામે છે એવું કેમ કહેવાય?

આત્મા એક ચેતન છે. આ ચેતન જ શરીરને જીવંત રાખે છે. મનુષ્ય આ ચેતન થકી જ જિંદગીમાં કાર્યો કરે છે. પરંતુ શરીરની માયા એને એવી લાગી જાય છે કે મનુષ્ય આત્માને છોડી શરીરને જ સર્વસ્વ માની બેસે છે. આથી જ્યારે મૃત્યુ આવે છે ત્યારે શરીરને જ ધ્યાનમાં રાખે છે. આ કારણથી મોટો ભ્રમ ઊભો થાય છે. આ ભ્રમ તોડવા જેવો છે. આથી શ્રીકૃષ્ણ વારંવાર અર્જુનને ‘દેહ અનિત્ય અને આત્મા નિત્ય છે’ એમ કહે છે.

આગળ તેઓ એમ પણ કહે છે : “કોઈ આ આત્માને આશ્ચર્ય જેવો જુએ છે, તેમ જ બીજો કોઈ આને આશ્ચર્ય જેવો કહે છે અને ત્રીજો આને આશ્ચર્ય જેવો સાંભળે છે, અને કોઈ તો આને સાંભળીને પણ સમજતો નથી. હે ભારત! સર્વના શરીરમાં આ દેહધારી આત્મા સદા હણાય નહિ એવો છે; તેથી સર્વે પ્રાણીઓનો શોક કરવો તને યોગ્ય નથી.”

આમ, મૃત્યુ એ શોક કરવા યોગ્ય ઘટના નથી, એ તો એક ‘રૂટિન’ છે પરંપરા છે. યુગોથી માટીમાં માટી ભળી જાય છે. આ પંચતત્ત્વનું બનેલું શરીર તો જડ છે, જ્યારે આત્મા નામનું ચેતન તેમાં પ્રવેશે છે ત્યારે જ તે સજીવન થાય છે. પરંતુ જે શરીર માટે ચેતનરૂપ આત્મા છે, એ તો શ્રીકૃષ્ણ કહે છે તેમ ન જાયતે મ્રિયતે વા કદાચિન્ નાયં ભૂત્વા ભવિતા વાન ભૂયઃ । અજો નિત્યઃ શાશ્વતોઽયં પુરાણો ન હન્યતે હન્યમાને શરીરે ॥

એટલે કે “આ આત્મા નથી જન્મતો કે નથી કદી મરતો; તેમજ પૂર્વ કોઈ વખતે નહોતો અને ફરી ભાવિમાં નહિ હોય, એમ પણ નથી. આ આત્મા અજન્મા, નિત્ય, શાશ્વત અને પુરાતન છે, તેથી શરીર મરવા છતાં પણ આત્મા મરતો નથી.”

જ્યારે માનવનું મૃત્યુ થાય છે, ત્યારે તે જે સ્થિતિમાં હોય

એવી ગતિ તે પામે છે. એટલે કે એનાં કર્મો મુજબ એની ગતિ તે પામે છે, એટલે કે એનાં કર્મો મુજબ એની ગતિ થાય છે. જીવન દરમિયાન એણે કરેલાં કર્મો જ મૃત્યુ પછીની સ્થિતિ નક્કી કરે છે. આથી જ અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણ આઠમા અધ્યાયના છઠ્ઠા શ્લોકમાં કહે છે :

યં યં વાઙ્મિ સ્મરન્ભાવં ત્યજત્યન્તે કલેવરમ્ ।
તં તમૈવૈતિ કૌન્તેય સદા તદ્ભાવભાવિતઃ ॥

એટલે કે - “હૈ કૌન્તેય! મનુષ્ય અંતકાળે જે-જે ભાવનું સ્મરણ કરતો શરીર છોડે છે, તેને જ તે પામે છે, કેમ કે તે હંમેશ તે ભાવની ભાવનાવાળો હોય છે.”

આ શ્લોકના આગલા શ્લોકમાં આજ મુજબની સૂચના જોવા મળે છે. તેમાં શ્રીકૃષ્ણ કહે છે :

અન્તકાલે ચ મામૈવ સ્મરન્ મુક્ત્વા કલેવરમ્ ।
યઃ પ્રયાતિ સ મદ્ભાવં યાતિ નાસ્ત્યત્ર સંશય ॥

“જે અંતકાળે મારું જ સ્મરણ કરતો શરીર છોડી જાય છે, તે મારા ભાવ એટલે કે મારા સ્વરૂપને જ પામે છે એમાં કોઈ શંકા નથી.

આ શ્લોક મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે ઘણું જરૂરી સૂચન કરે છે. જેમ કે જો પરમાત્મામાં ભળવું હોય અને ફરી જન્મ લઈ આ પૃથ્વી પર આવવું ન હોય તો જીવનપર્યંત પ્રભુનાં કાર્યો કરવાં. ગીતામાં સૂચવ્યું છે તે મુજબ કર્મયોગ-નિષ્કામ કર્મ કરી જીવનને મોક્ષ-યોગ્ય બનાવવું. અહીં મૃત્યુ મોક્ષરૂપ બને એ માટે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કર્મયોગ દર્શાવ્યો છે. આ કર્મ શું છે?

કર્મ એને કહેવાય જે શુભ આશયથી કરવામાં આવ્યું હોય, કલ્યાણની ભાવનાથી પ્રયોજાયું હોય. મૃત્યુ પછીની સૃષ્ટિ આવાં કર્મોથી ઊર્ધ્વગતિ બને છે, એટલે કે સાત્ત્વિક કર્મો જ મૃત્યુને મોક્ષમાં પલટી શકે છે.

આથી ગીતાના દરેક અધ્યાયમાં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને કર્મયોગને એક અત્યંત જરૂરી જીવન તત્ત્વ તરીકે દર્શાવ્યું છે. મૃત્યુ એક એવી દીવાલ છે, જેની આ બાજુ કર્મ છે અને બીજી બાજુ ફળ છે. આવાં કર્મફળ જન્મોજન્મ સુધી ચાલતાં રહે છે.

શ્રીકૃષ્ણ પોતાનું વિકરાળ રૂપ અધ્યાય અગિયારના ત્રેવીસમાં શ્લોકમાં દર્શાવે છે.

રૂપમ્ મહત્તે બહુવક્ત્રનેત્રં મહાબાહો બહુબાહુરુપાદમ્ ।
બહુદરં બહુદંષ્ટ્રા કરાલં દૃષ્ટ્વા લોકાઃ
પ્રવ્યથિતાસ્તથાહમ્ ॥

કોટન બેઝમાં પરવડે તેવી રેન્જ વિશેષતા : હોલસેલ ભાવે રીટેલ

- ગઢવાલ
- સુપરનેટ કોટા
- ફેન્સી કોટા
- ચંદેરી ટેમ્પલ
- કોરા કોટન
- ટીસ્યુ કોટા
- જૈન સિલ્ક
- પ્રિન્ટેડ જયોર્જેટ

“કાંચી”ની સાડી વાહ... વાહ...!!

મીનલ દેદિયા • 09930704743

KANCHI A Blend of Indian Heritage

૭૧/૭૩, શાહ ભુવન, ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર, જુની હનુમાન લેન, કાલબાદેવી, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૨.

Tel. : (022) 22060636 E-mail : sareekanchi@gmail.com Sunday Closed

એટલે કે - “હે મહાબાહો! આપનું ઘણાં મુખ તથા આંખોવાળું, બહુ હાથ, સાથળો તથા પગવાળું, ઘણાં પેટવાળું તેમજ બહુ દાઢોથી વિકરાળ આપનું આ રૂપ જોઈને બધા લોકો અને હું ઘણા વ્યાકુળ થયાં છીએ.”

પોતાના કાળ-સ્વરૂપનું દર્શન કરાવે છે ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ કહે છે.

*કાલોડસ્મિ લોકક્ષયકૃપ્રવૃદ્ધ લોકાન્સમાહૃત્મિહ પ્રવૃત્તઃ ।
ઋતેડપિ ત્વાં ન ભવિધ્યન્તિ સર્વે યેડવસ્થિતા પ્રત્યનીકેષુ યોધાઃ ॥*

“હું લોકોનો નાશ કરનારો અત્યંત વૃદ્ધિ પામેલો મહાકાળ છું અને લોકોનાં સંહાર કરવા અહીં પ્રવૃત્ત થયો છું. તેથી દરેક સૈન્યમાં જે બધા યૌદ્ધાઓ ઊભા છે, તેઓ તારા વિના પણ રહેશે નહિ. અર્થાત્ તું લડીશ નહિ, તો પણ તેઓ નાશ પામશે.” આમ સ્વયં પ્રભુ જ મહાકાળ પણ છે. તેઓ કહે છે કે

પ્રભવઃ પ્રલયઃ સ્થાનમ્ બીજં અવ્યયં અહમ્ ।

એટલે કે - “હું જ તમારો જન્મદાતા છું, હું જ તમારો પાલક છું અને હું જ તમારો સંહારક છું. છેવટે તમે સહુ મારામાં ભળી જવાના છો. કેમ કે સર્વનું અંતિમ કારણ હું જ છું.”

પરમાત્મા પરમ આત્મા છે, તેથી તેઓ સર્વે આત્માના પિતા છે, પરમ પિતા છે.

આ પરમ પિતા કર્મો અનુસાર, મૃત્યુ પછીની ગતિ નક્કી કરે છે. તે માટે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન કહે છે.

*યદા સત્વે પ્રવૃદ્ધે તુ પ્રલયં યાતિ દેહભૃત ।
તદોત્તમવિદાં લોકાનમલાન્મતિ પદ્યતે ॥*

એટલે કે “જ્યારે સત્ત્વગુણની વૃદ્ધિ થઈ હોય, ત્યારે દેહધારી પ્રાણી મૃત્યુ પામે તો તે ઉત્તમ જ્ઞાનીઓના નિર્મળ લોકને પામે છે.

અને પછીના શ્લોકમાં તેઓ કહે છે

*રજસિ પ્રલયં ગત્વા કર્મસંગિષુ જાયતે ।
તથા પ્રલીનસ્તમસિ મૂઢયોનિષુ જાયતે ॥*

એટલે કે રજોગુણની વૃદ્ધિ થઈ હોય તો મૃત્યુ પામીને જીવ કર્મમાં આસક્તિવાળા મનુષ્ય લોકમાં જન્મે છે અને તમોગુણની વૃદ્ધિ થઈ હોય તો મૃત્યુ પામનાર મૂઢયોનિ (પશુ-પક્ષી-સ્થાવર આદિ)માં જન્મ પામે છે.

ઉપર જે રીતે કર્મની સ્થિતિ અનુસાર મર્યા પછી મનુષ્યની ગતિ થાય છે, તે મુદ્દો સૂક્ષ્મ છે. અહીં સત્ત્વગુણ, રજોગુણ અને

તમોગુણની ચર્ચા કરવી જોઈએ, કેમ કે મૃત્યુ પહેલાં કયો ગુણ માણસે કેળવવો જોઈએ, તેની સમજણ પ્રાપ્ત થાય છે.

ઉપરના મુદ્દાના સંદર્ભમાં કહેવામાં આવ્યું છે : “સત્ત્વગુણથી જ્ઞાન, રજોગુણથી લોભ અને તમોગુણથી પ્રમાદ, મોહ અને અજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે.”

એટલે એમ કહી શકાય છે - “જે સત્ત્વગુણી હશે તેનામાં જ્ઞાન દેખાતું હશે - તે જ્ઞાની હશે. સંતો - સજ્જનો - મહાત્માઓ અને સૂઝવાળા માણસો વિવેકશીલ, ક્ષમાશીલ અને ચારિત્ર્યવાન હોય છે; તેથી જો જ્ઞાનીઓના નિર્મળ લોકમાં જવું હોય તો મૃત્યુ પહેલાં જ્ઞાનની આરાધના કરવી જોઈએ અને ‘હું આત્મા છું, પરમાત્માનો અંશ છું’ એવા જ્ઞાનની અનુભૂતિ જ મોટું જ્ઞાન છે.”

એ જ રીતે રજોગુણી અને તમોગુણી મનુષ્યોનું છે. પણ આપણે માણસ તરીકે સત્ત્વગુણી જ થવું જોઈએ. નિર્મળ લોકમાં - સ્વર્ગલોકમાં આવા જ માણસો પ્રવેશી શકે છે. આથી જ યૌદ્ધમા અધ્યાયના અઢારમા શ્લોકમાં ભગવાન કહે છે કે

*ઊર્ધ્વ ગચ્છન્તિ સત્ત્વસ્થાં મધ્યે તિર્ષ્ઠન્તિ રાજસાઃ ।
જથન્યગુણઃ વૃત્તિસ્થાં અધો ગચ્છન્તિ તામસાઃ ॥*

એટલે કે “સત્ત્વગુણમાં રહેલા મનુષ્યો મરણ પછી ઉચ્ચલોક (સ્વર્ગલોક) માં જાય છે. રજોગુણમાં રહેલા મનુષ્ય મરણ પછી મધ્યલોક (મનુષ્ય લોક) માં રહે છે અને અધમ તમોગુણમાં રહેલા મનુષ્યો નીચલોક (નરક) માં જાય છે.

પ્રભુના પરમ પદને એવા જ લોકો પામી શકે, જે આ શ્લોકમાં કહ્યા મુજબ કરે છે. યૌદ્ધમા અધ્યાયના ઓગણીસમા વીસમા શ્લોકમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે -

*નાન્યં ગુણોભ્યઃ કર્તારં યદા દ્રષ્ટાનુપશ્યતિ ।
ગુણોભ્યશ્ચ પરં વેત્તિ મદ્ભાવં સોડધિગચ્છતિ ॥
ગુણાનેતાનતીત્ય ત્રીન્દેહી દેહસમુદ્ભવાન્ ।
જન્મમૃત્યુજરાદુઃ ખૈર્વિમુક્તોડમૃતમશ્નુતે ॥*

એટલે કે “જ્યારે જ્ઞાની મનુષ્ય ત્રણ ગુણો સિવાય બીજો કોઈ કર્તા નથી એમ જુએ છે અને પોતાને એ ગુણોથી પર રહેલો જાણે છે, ત્યારે તે મનુષ્ય આ શરીરની ઉત્પત્તિના કારણરૂપ આ ત્રણ ગુણોને તરી જઈને જન્મ, મૃત્યુ, વૃદ્ધાવસ્થા અને દુઃખોથી મુક્ત થઈને અમૃત અથવા અમરપણાનો અનુભવ કરે છે અને મારા પરમ સ્વરૂપને પામે છે.”

અર્જુન જ્યારે પૂછે છે : ‘હે પ્રભુ! આ ત્રણ ગુણોથી પર

॥ ક્ષમા વીરસ્ય ભૂષાડામ્ ॥

રાયચંદ કાનજી ઘુલ્લા પરિવાર - સુથરી

“ધુલ્લા વિલા”, બંગલા નં.-૨૦, ડ્રીમલેન્ડ સોસાયટી, જયશાસ્ત્રી નગર, એન.આર. હાઈલેન્ડ પાર્ક, મુલુંડ (વેસ્ટ), મુંબઈ-૪૦૦ ૦૮૨.

ફોન : ૨૫૮૨૪૪૪૬, ૨૫૬૨૪૫૪૪, ૨૫૮૧૪૫૪૪, ૬૬૩૪૩૫૭૭

થયેલા મનુષ્યનાં કેવાં લક્ષણો હોય છે, તેનો આચાર હોય છે તથા કયા ઉપાયથી મનુષ્ય આ ત્રણ ગુણોથી પર થઈ શકે છે?”

ત્યારે પ્રભુ જવાબ આપે છે : “હે અર્જુન! જે મનુષ્ય સત્ત્વ, રજસ અને તમોગુણથી થનારા પ્રકાશ, પ્રવૃત્તિ અને મોહ પ્રાપ્ત થતાં તેમની ઈચ્છા નથી કરતો અને તટસ્થ રહે છે. તે ગુણોથી વિચલિત થતો નથી, ‘ગુણો જ ગુણોમાં વર્તે છે’ એમ માનીને સ્વસ્થ રહે છે, સ્વરૂપના ભાનમાંથી ખસતો નથી, સુખ-દુઃખને સમાન સમજે છે; માટી, પથ્થર તથા સોનું સમાન છે તથા પ્રિય અને અપ્રિયમાં, નિંદા અને સ્તુતિમાં, માન અને અપમાનમાં તથા શત્રુપક્ષ અને મિત્ર પક્ષમાં સમભાવે વર્તે છે.”

બધાં કર્મોમાં કર્તાપણાના અભિમાનથી રહિત છે, તે મનુષ્ય ત્રણ ગુણથી પર થયેલો ‘ગુણાતીત’ કહેવાય છે, અને જે મનુષ્ય અસ્પષ્ટિત નિષ્ઠાપૂર્વક ભક્તિયોગ વડે મને ઉપાસે છે, તે આ ત્રણ ગુણોથી પર થઈ બ્રહ્મભાવ પામવા યોગ્ય બને છે.

આ બ્રહ્મની સ્થિતિ તે હું છું, અવિનાશી અમરતા મોક્ષનું સ્વરૂપ પણ હું છું અને સનાતન ધર્મનો તથા અનંત, અખંડ, એકરસ સુખનો, આનંદનો આશ્રય પણ હું જ છું.”

આમ, ‘ભગવદ્ ગીતા’ માં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણએ મૃત્યુ, આત્મા, મોક્ષ, કર્મયોગ, પરમ પદ વગેરે વિશે વિસ્તૃત સમજણ આપી છે. મૃત્યુ પહેલાં અને પછી આત્મા અને દેહ વિશે આપણે કેવી સ્થિતિ - ગતિ અને મતિ પ્રાપ્ત કરવાની છે તેની સંપૂર્ણ સમજ અહીંથી મળી જાય છે.

● જૈન ધર્મ મૃત્યુ વિશે શું માને છે?

મહાવીર સ્વામીએ બીજો એક સંદેશ આપ્યો છે : જે મૃત્યુ વિરોધી હોવા છતાં મૃત્યુને સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી જોનાર છે - ‘જીઓ ઓર જીને દો.’ અહીં, જીવનની આરાધના છે, એથી જ તેમને અહિંસા જેવો મોટો વિચાર આવ્યો છે. અહિંસા એ જીવનલક્ષી વ્યવહાર છે. તેને યોગ્ય રીતે સમજીને ઉપયોગ કરવાથી કે અહિંસામય જીવન જીવવાથી મૃત્યુ મોક્ષમાં પરિણમે છે.

જૈનદર્શનમાં ત્રણ પ્રકારના સંથારા-મરણ કલ્પાં છે : (૧) પાદપોગમન, (૨) ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન, (૩) ઈંગિત મરણ. સંથારો એટલે જીવનના છેલ્લા શ્વાસોચ્છ્વાસ સુધી કાંઈપણ પ્રવૃત્તિ કર્યા વિના જગતનું સર્વ ત્યાગ કરી જેવું એક જગ્યાએ ઝાડની ડાળી કાપેલી પડી હોય તેમ પડ્યા રહેવું. ‘ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન’ માં આહાર-પાણીનો જીવજીવ માટે ત્યાગ કરવાનો હોય છે. ‘ઈંગિત’ માં અમુક અમુક મર્યાદાઓ કરતા કરતા આગળ વધવું. ટુકડે-ટુકડે એક-એક ચીજ છોડતા આગળ વધવું.

આમ તો હિંદુ ધર્મનો જ એક ફાંટો જૈન ધર્મ છે, તેથી ઘણી બધી માન્યતાઓ હિંદુ ધર્મને મળતી આવે છે. માત્ર થોડા ફેરફાર મૃત્યુ, આત્મા, મોક્ષ, જીવન વિશેની માન્યતાઓમાં જોઈ શકાય છે.

જૈન ધર્મ દેહને તુચ્છ માને છે અને આ દેહમાં રહેવાવાળા આત્માને પવિત્ર માને છે. તેથી જિનવાણી કહે છે કે “આત્મા જ સુખ અને દુઃખ ઉત્પન્ન કરે છે અને આત્મા જ તેનો નાશ કરે છે. સદ્માર્ગ પર ચાલવાવાળો આત્મા મિત્ર છે અને બદ્માર્ગ પર ચાલવાવાળો આત્મા શત્રુ છે.

હિંદુ ધર્મમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે આત્મા તો સ્વયં પવિત્ર છે, જ્યારે દેહ માયામાં ફસાય છે. જૈન ધર્મ આત્માને પણ માયામાં ફસાતો જુએ છે. પરંતુ આ જ આત્મા ઘણું બધું છે એમ કહે છે. જેમ કે “આ આત્મા જ વૈતરણી (સ્વર્ગની નદી) છે અને આ જ આત્મા શાલ્મલી વૃક્ષ છે. આ જ આત્મા કામધેનુ (ઈચ્છાપૂર્ણ કરવાવાળી ગાય) છે અને આ જ આત્મા નંદનવન છે.”

જૈન ધર્મ દેહદમન દ્વારા સ્વર્ગ મેળવી શકાય છે એમ માને છે. તેથી જિનવાણી કહે છે : “પોતાની જાતનું દમન કરો, કેમ કે પોતાની જાત જ દમન કરવાને લાયક છે. પોતાની જાત પર વિજય મેળવવાવાળો જ આ લોકમાં અને પરલોકમાં સુખી જાય છે.”

કોને મોક્ષ મળે? જિનવાણી કહે છે : “સરળ આત્માની જ શુદ્ધિ થાય છે. શુદ્ધ હૃદયમાં જ ધર્મ ટકે છે, જેવી રીતે ઘીથી પ્રજ્વલિત અગ્નિ દિવ્ય પ્રકાશ આપે છે, તે રીતે શુદ્ધ આત્માના તેજથી જ પરમ મોક્ષ મેળવી શકાય છે. જિનેશ્વર દેવે મુક્તિનો માર્ગ દર્શાવતાં કહ્યું છે : “જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર્ય અને તપ જ મોક્ષનો માર્ગ છે.”

જૈન ધર્મ પુનર્જન્મમાં માને છે. જિનવાણી કહે છે : “જો જીવમાં મોહ રહી જાય તો તે પુનર્જન્મ પામે છે. ભલેને કોઈ નગ્ન રહે અને ઘોર તપ દ્વારા દેહનું દમન કરે, ભલે કોઈ ઉપવાસ કરે, પરંતુ જો તેની માયા છૂટી નથી, તો તેને પૃથ્વી પર જન્મ લેવો પડશે. આવો જીવ જન્મ અને મરણના ચક્રમાં ફરતો જ રહે છે.”

જિનવાણી કહે છે, “સંસારનાં બધાં પ્રાણીઓ પોતપોતાનાં સંચિત કર્મોનું ફળ ભોગવે છે. પોતપોતાનાં કર્મો અનુસાર તેઓ ભિન્ન-ભિન્ન ગતિ મેળવે છે. ફળ ભોગવ્યા વિના ઉપાર્જિત કર્મોથી છુટકારો મળતો નથી. રાગયુક્ત આત્મા કર્મના બંધનમાં પડે છે અને રાગરહિત આત્મા કર્મોથી મુક્તિ મેળવે છે.”

Aristo™
STAINLESS STEEL

Mfrs. of Aristo Brand Stainless Steel Utensils

ARISTO PLUS

177/A, Panjrapole Road, Opp. Sarvodaya Nagar, Mumbai-400 004.

Tel. : 2242 6555 / 2242 2666 • Fax : 2242 7324

E-mail : aristo_steel@yahoo.co.in • www.aristosteel.com

જૈન ધર્મ માને છે, “દુઃખ હંમેશાં મનુષ્ય એકલો જ ભોગવે છે. મૃત્યુ આવે તો જીવ એકલો જ પરલોકમાં જાય છે. આથી જ્ઞાનીપુરુષો કોઈને શરણરૂપ માનતા નથી.

જિનવાણી કહે છે : “મનુષ્યજન્મ મહત્વનો છે. દેવગતિ પ્રાપ્ત થવા માટે આ જન્મ જ ઉપયોગી છે. જો આ જન્મ નિરર્થક જાય તો મનુષ્યને ચોક્કસ નરક પ્રાપ્ત થાય છે કે પશુગતિ રૂપી હાનિ થાય છે.”

જૈનો અભયદાનને સૌથી મોટું દાન ગણે છે. એમાં પણ મૃત્યુથી ફક્ડતા જીવોને અભયદાન આપવું, એ તો સૌથી મહાન દાન છે. આમ, જૈન ધર્મ મૃત્યુને એક અનિવાર્ય ઘટના માને છે. પરંતુ આ મનુષ્ય જન્મ-મૃત્યુ સુધી જો સમ્યક્ દષ્ટિથી જીવે અને દમનનો માર્ગ અપનાવી પોતાના દેહ પર અને પોતાના આત્મા પર વિજય મેળવે તો તેને પરલોક પ્રાપ્ત થાય છે. જૈન ધર્મ પરલોક અને પુનર્જન્મ બંનેમાં આસ્થા ધરાવે છે.

● બૌદ્ધ ધર્મ મૃત્યુ વિશે શું કહે છે?

બુદ્ધે પોતાના અંતિમ સમયમાં કહ્યું : ‘હે ભિક્ષુઓ! જે કોઈ જન્મ્યું છે, તે જવાનું છે. પેદા થયેલા સર્વ પદાર્થો કાળે કરીને નાશ પામતા હોય છે. માટે ચિત્તની શાંતિ માટે પુરુષાર્થ કરીને નિર્વાણ પ્રાપ્તિને જ ધર્મ સમજો. તમને સૌને નિર્વાણ પ્રાપ્ત થાઓ.’”

આમ તો બુદ્ધનું મૃત્યુ વિશેનું દર્શન ‘ભગવદ્ગીતા’ ને જ અનુસરે છે. પણ તેઓ કેટલીક બાબતોમાં જુદા પડે છે. જેમ કે બુદ્ધના જમાનામાં આત્મવાદી અને જડવાદી એમ બેઉ પ્રકારના દાર્શનિકો હતા. આત્મવાદીઓ દેહવિલય પછી આત્માના અમરત્વને માનતા હતા, પરંતુ જડવાદીઓ એવો ખ્યાલ ધરાવતા હતા કે જડવસ્તુઓથી અલગ અન્ય કોઈ વસ્તુ નથી. તેઓ એટલે સુધી વિશ્વાસ ધરાવતા હતા કે જડવસ્તુઓમાં જ ચેતન ઉદ્ભવે છે અને જડવસ્તુઓના વિનાશની સાથે જ ચેતનનો નાશ થાય છે.

ભગવાન બુદ્ધે આત્મવાદની સ્પષ્ટ અવગણના કરી અને સાથે જ જડવાદનો પણ સ્વીકાર કર્યો. તેઓ ચૈતન્યને હરેક ક્ષણે પરિવર્તનશીલ માનતા તેમજ ચેતન પરમાણુઓના સંતતિ પ્રવાહને એક પ્રવાહ તરીકે ઓળખાવતા. તેમણે એવા સિદ્ધાંતનું પ્રતિપાદન કર્યું : “જીવન એક અવિછિન્ન રેખા નથી, પરંતુ કરોડો જીવન પરમાણુઓનો સમૂહ છે. પ્રત્યેક પરમાણુ પ્રત્યેક જીવનનો પ્રતિનિધિ છે. જીવનનો દરેક પરમાણુ પ્રત્યેક ક્ષણે નાશ પામે છે, પરંતુ તેનાથી જીવનનો પ્રવાહ વેરવિખેર બની જતો નથી. એક પરમાણુની જગ્યાએ બીજો પરમાણુ પોતાનું સ્થાન લઈ લે

છે અને બીજાની જગ્યાએ ત્રીજો આવે છે. આ જે જીવન પ્રવાહ છે, તેને આ પાર્થિવ શરીરના નાશ પછી પણ શુભાશુભ કર્મો પ્રમાણે રૂપ ધારણ કરવું પડે છે. તેમાં કર્મોના ફળદાતા કોઈ નથી. માનવ જેવાં કર્મો કરે છે, તે મુજબ તેના જીવનનું રૂપ ઘડાય છે. બુદ્ધના સિદ્ધાંત મુજબ દરેક માનવ દરેક ક્ષણે અનંતકાળના સર્જિત સદ્ગુણો કે દુર્ગુણોનો એક સમૂહ છે.

આમ, બુદ્ધ માને છે કે - ‘મૃત્યુ એ એક સાથેની ઘટના નથી, પણ ક્રમશઃ મૃત્યુ થાય છે. શરીરના પરમાણુ પ્રત્યેક ક્ષણે નાશ પામે છે.’

બૌદ્ધ ધર્મ મોક્ષ વિશે શું માને છે? : “આ સંસાર કોણે બનાવ્યો? એનો અંત હશે કે નહિ? આત્મા એક જ છે કે દરેક શરીરનો આત્મા જુદો છે? આવા પ્રશ્નોના ચિંતનમાં માનવ જાતિનું કોઈ જ શ્રેય નથી એવું તેઓ માને છે. માનવ જાતિ દુઃખોથી પીડિત છે. માનવની તૃષ્ણા જ તેના સર્વ દુઃખોનું મૂળ છે અને તે તૃષ્ણાનો નિરોધ જ મોક્ષ છે.”

બૌદ્ધ ધર્મ પુનર્જન્મ વિશે શું કહે છે? : “દરેક માનવના મનમાં હંમેશાં એક વિચાર પ્રગટતો હોય છે કે મૃત્યુ પછી શું હોય છે? ભગવાન બુદ્ધના વિચાર અનુસાર ચાર ભૌતિક પદાર્થો કે જે પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ અને વાયુથી જ મનુષ્યનું શરીર બનેલું છે. શરીરના અંત પછી આ ચારેય મહાભૂતો આકાશમાં વિચરતાં હોય છે કે જ્યાં આગળ તેના જેવા જ બીજા ભૌતિક પદાર્થો સામૂહિક રૂપે તરતા હોય છે. તેમાં તે ભળી જાય છે. આ તરતી પદાર્થ રાશિનું જ્યારે પુનર્મિલન થાય છે ત્યારે પુનર્જન્મ થાય છે.”

આ ભૌતિક પદાર્થોને માટે એ જરૂરી નથી કે તે જ શરીરના ભૌતિક અંશ પણ હોઈ શકે છે. ભગવાન તથાગત આ રીતે પુનર્જન્મમાં શ્રદ્ધા ધરાવે છે. તેમની આ સાથે એવી પણ એક વિશિષ્ટ દષ્ટિ રહેલી છે કે ‘પુનર્જન્મ જરૂરી છે, પણ આત્મા નામની કોઈ વસ્તુ નથી.’ આની સામે એક જબરો વાવંટોળ ઊભો થયેલો. આત્મા વિના પુનર્જન્મ કેવી રીતે શક્ય બની શકે! આ પ્રશ્નનું સમાધાન આ રીતે લાવી શકાય.

‘કેરીનું જે બીજ હોય છે, તેનાથી કેરીનું વૃક્ષ પેદા થાય છે. આંબાના વૃક્ષ પર જ કેરી લાગતી હોય છે. એ રીતે કેરીનો પુનર્જન્મ થાય છે. એ રીતે આત્મા સિવાય પણ પુનર્જન્મ થઈ શકે છે.’ આ સિદ્ધાંત વર્તમાન વિજ્ઞાનના સિદ્ધાંત સાથે સંપૂર્ણ રીતે સામ્ય ધરાવે છે, એમ કાંતિભાઈ મકવાણા પોતાના ‘મંગલપથ’ નામના પુસ્તકમાં નોંધે છે.

સાબર : “મૃત્યુ : માંગલિક ઉત્સવ”

MILAN
MASALA

K. K. MASALAWALA

31, K.N. ROAD, MASJID (W), MUMBAI-400 009.
TEL. : 2377 4209 2375 7674
TELEFAX : 2379 0883

MILAN
MASALA

જૈન દર્શનમાં પર્યાવરણ

• રાકેશ પટેલ •

મહાવીરના અમૂલ્ય વિચાર અઢી હજાર વર્ષનાં દીર્ઘકાળથી અક્ષુણ્ણ ચાલ્યા આવે છે. વાસ્તવમાં ભગવાન મહાવીરનું વ્યક્તિત્વ અને કૃતિત્વ, કાળની સીમામાં બાંધી શકાય તેવું નથી. એમનું બહુમૂલ્ય ચિંતન દેશ અને કાળની સીમાઓથી સર્વથા પર છે. મહાવીરના સિદ્ધાંત દેશવિશેષ, વર્ગવિશેષ અને યુગવિશેષના ન હોઈ શકે. હજારો વર્ષ પહેલાં એમની જેટલી આવશ્યકતા હતી તેટલી આજે પણ છે. મહાવીરનું તત્ત્વજ્ઞાન સર્વથા અવિરોધી છે. એમનો ધર્મ વર્ગવિહીન માનવધર્મ છે. પ્રાણીમાત્રનો આ ધર્મ વિશ્વધર્મ કહેવાને સર્વથા યોગ્ય છે.

આ પ્રમાણે સમસ્ત પ્રાણીઓના સર્વાંગીણ અભ્યુદયને સાધવાને કારણે મહાવીરના ધર્મને સર્વોદય તીર્થ કહેવામાં આવે છે. તીર્થ એટલે ઘાટ, જ્યાં ઉતરવાથી આસાનીથી નદી પાર કરી શકે છે. મહાવીરનો ધર્મ સમસ્ત જીવોના કલ્યાણ સાધવાનો દાવો કરે છે. આ ધર્મમાં કોઈ પ્રકારનો ભેદભાવ નથી. ભગવાન મહાવીરે મનુષ્યોને જ નહીં, પશુ-પક્ષીઓને પણ પોતાનો કલ્યાણકારી પવિત્ર ઉપદેશ આપ્યો હતો. એમની ઉપદેશસભામાં કોઈપણ પ્રાણી માટે કોઈ રૂકાવટ નહોતી.

જૈનધર્મ એક માનવતાવાદી ધર્મ છે જે સાધ્ય અને સાધન બંનેની પવિત્રતામાં વિશ્વાસ રાખે છે. જેણે જાતિ અને વર્ગના ભેદભાવને દૂર કરી પ્રાણીમાત્રની શક્તિને પૂર્ણ સ્વતંત્રતા આપીને પ્રતિષ્ઠિત બનાવ્યાં છે. માટે જૈન ધર્મ કોઈ વિશેષ કાલખંડમાં પ્રારંભ થયો, એવું માનવામાં નથી આવતું. એનો પ્રારંભ તો માનવ આ વસુંધરા ઉપર અવતર્યો, ત્યારથી છે. જૈન ધર્મને ખરેખર 'માનવધર્મ'ની સંજ્ઞા આપી શકાય. માનવતાની ઊંડાણપૂર્વકની દૃષ્ટિ જૈનધર્મ આપી છે, જે અન્યત્ર દુર્લભ છે.

શ્રમણ સંસ્કૃતિમાં સમતા, શમતા અને શ્રમશીલતાનું આગવું મહત્ત્વ છે. સમતા અર્થાત્ બધા સમાન છે. જન્મથી નથી કોઈ બ્રાહ્મણ કે વૈશ્ય કે શૂદ્ર. શમતા એટલે કર્મોનો સમૂલ વિનાશ. જેને નિર્વાણ કહી શકાય. વૈદિક સંસ્કૃતિ મૂલભૂત રીતે સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ સુધી સીમિત હતો. એમાં નિર્વાણની વાત જૈનધર્મના પ્રભાવથી ઉપનિષદ્કાળમાં શરૂ થઈ. જૈનધર્મ અનુસાર નિર્વાણના દરવાજા બધા માટે ખુલ્લા છે.

શ્રમશીલતા એટલે વ્યક્તિના વિકાસ માટે સ્વયંના પુરુષાર્થ પર આધાર રાખવો તે છે. વૈદિક સંસ્કૃતિમાં સ્વપુરુષાર્થ ઉપરાંત ઈશ્વરની કૃપા જરૂરી મનાઈ છે. પ્રાચીન સાહિત્યના અધ્યયનથી ખ્યાલ આવે છે કે જૈન જીવન પદ્ધતિ ખૂબ પ્રભાવક હતી. તેની સાથે પ્રામાણિકતા, અહિંસાત્મકતા, શાંતતા હતી તે અન્ય કોઈ જગ્યાએ નહોતી. મહાવીરે નવા સમાજનું નિર્માણ કર્યું હતું. નવા સંસ્કારો આપ્યા હતા. મહાવીરે જે સંસ્કાર આપ્યા તે ગૃહસ્થની દૃષ્ટિએ ખૂબ અગત્યના હતા, કારણ કે સાધુઓની અપેક્ષાએ ગૃહસ્થોનું જીવન અધિક બહુઆયામી હોય છે. તેણે સાધુવૃત્તિને આધાર તો આપવો જ પડે છે પણ સાથે પરિવાર, સમાજ અને રાજ્યની સાથે સમાયોજન કરવું પડે છે. આથી તેનું સુસંસ્કૃત બનવું આવશ્યક છે.

મહાવીરના સમય પહેલા મુક્તિના ત્રણ માર્ગો હતા : જ્ઞાનમાર્ગ, ભક્તિમાર્ગ અને કર્મમાર્ગ પ્રબળ રીતે પ્રચલિત હતા. મહાવીરે કહ્યું કે આ ત્રણે માર્ગો એકાંગી રીતે અનુપયોગી છે, પણ સાપેક્ષ રીતે તેમનો પ્રયોગ હિતકારી છે. આથી સમ્યક્ દર્શન, સમ્યક્ જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચરિત્રનો સમન્વિત માર્ગ મુક્તિનો માર્ગ મહાવીરે ચીંધ્યો. આને જ બીજા શબ્દોમાં જ્ઞાન, શ્રદ્ધા, નિગ્રહ અને શોધન પણ કહેવામાં

આવે છે. શોધ તપનો સમાનાર્થક છે. શ્રદ્ધા જાગ્રત થવાથી સમર્પણનો ભાવ આવે છે. સંયમથી સંસ્કારોની શુદ્ધિ થાય છે. આત્માથી પરમાત્માની અવસ્થાને પામવાનો માર્ગ છે પર્યાવરણની ચેતનાને સમજવી અને તેને પ્રદૂષિત થતી બચાવવી.

જૈનધર્મની દૃષ્ટિએ મનુષ્ય નીતિ એક જ છે. કર્મ આધારિત જાતિ હોઈ શકે નહિ કે જન્મ આધારિત. સંસાર કામ અને અર્થ પ્રધાન છે જેને સંમિત કરવા માટે ધર્મની આવશ્યકતા છે. કામ અને અર્થ થકી સ્વાર્થ જન્મે છે અને સ્વાર્થથી શોષણ, ભ્રષ્ટાચાર, અનૈતિકતા, અપ્રામાણિકતા વગેરે દોષો જન્મે છે. ત્યાંથી જ સામાજિક વિષમતા જન્મે છે. આ સામાજિક પ્રદૂષણ છે જે આપણા સમગ્ર સમાજના પર્યાવરણને દૂષિત કરે છે. મહાવીરે સામાજિક વિષમતા દૂર કરવા નવો માર્ગ બતાવ્યો. ધર્મને તેમણે આત્માથી જોડ્યો અને તેની પવિત્રતાની આસપાસ વ્યક્તિના સ્વયંકૃત કર્મોને મૂક્યા. આ કર્મો દ્વારા મોક્ષપ્રાપ્તિ સ્વીકારી. આ મોક્ષપ્રાપ્તિ સમાજ બહારની નથી, તેના થકી અહિંસા અને અપરિગ્રહના સિદ્ધાંત જોડીને સમાજ વ્યવસ્થાનો સૂત્રપાત કર્યો.

વિજ્ઞાન, પણ જડમાંથી ચેતનાની શોધ તરફ જઈ રહ્યું છે. ગ્રહો પર જીવનની શોધ, અતીન્દ્રિય ચેતનાની સત્તાનું અસ્તિત્વ, મસ્તિષ્કમા જ્ઞાન તત્ત્વ, પરંપરાગત જીન્સ આદિના મૂળમાં આત્માના અસ્તિત્વની સ્વીકૃતિ તરફ આગળ વધી રહ્યું છે. ભાવના, સંવેદના, વિચારણાને આપણે સ્વીકારતા હોઈએ તો તેનો આધાર આત્મા જ હોઈ શકે! જીવન ક્યારે અને કેવી રીતે ઉદ્ભવ્યું તેનો જવાબ વિજ્ઞાન પાસે આજે પણ નથી. વિજ્ઞાને અંતે તો અમૂર્ત ચેતનાનો સ્વીકાર કરવો

જ પડશે.

આઈન્સ્ટાઈને ખૂબ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સ્વીકાર કર્યો છે કે જડ પ્રકૃતિની અંદર એક અમૂર્ત ચેતનાનું અસ્તિત્વ છે જે જાણવાનું અને જોવાનું કામ કરે છે.

મહાવીરે અણુ, પરમાણુ પર ખૂબ સૂક્ષ્મ ચિંતન કર્યું છે. જે આજે વૈજ્ઞાનિકો માટે ગંભીર અધ્યયનનો વિષય બન્યો છે. કુદરતી આપત્તિઓ પાછળ પરમાણુઓનું બનેલ જગતનું દોહન છે. આથી વિજ્ઞાન સાથે દર્શન સમ્મિલીન નહીં થાય ત્યાં સુધી પર્યાવરણ સંતુલિત નહીં થાય. વિજ્ઞાન અને દર્શનના સમન્વયથી વિવેકનું જાગરણ થાય, જડ અને ચેતનના અસ્તિત્વની સ્વીકૃતિ થાય અને સાથે અહિંસક સમાજની રચના થશે.

સામાન્ય રીતે જીવો વિવિધ કામનાઓથી મૂઢ બની, અનેક કર્મો કરી, પરિણામે સંસારમાં અનેકવિધ યોનિઓમાં જન્મ પામ્યા કરે છે. તેઓ કોઈવાર દેવલોકમાં, કોઈવાર નરલોકમાં, તો કોઈ વાર અસુરલોકમાં પણ જાય છે. પરંતુ રાજાની જેમ કામિની કાંચનથી કંટાળતા નથી, તેમ તે પ્રાણીઓ અધમ કર્મોને વળીવળીને સ્વીકારવાથી વારંવાર બદલાતી યોનિઓમાં જન્મતાં કંટાળતા નથી. કામનાઓથી મૂઢ બનેલાં તથા વિવિધ કર્મોવાળાં તે પ્રાણીઓ આમ અત્યંત દુઃખ અને વેદના અનુભવતાં, મનુષ્યેતર યોનિઓમાં જ ભટક્યાં કરે છે. તેમ કરતાં કરતાં ઘણે લાંબે કાળે, કમે કરીને કોઈકવાર શુદ્ધિ પામેલા વિરલ જીવો કર્મોનો નાશ કરી શકાય તેવું મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત કરે છે.

પરંતુ એ પ્રમાણે દુર્લભ એવું મનુષ્યપણું પામવા છતાંય, તપ, ક્ષમા અને અહિંસામાં પ્રવૃત્તિ કરાવનાર સદ્ધર્મનું શ્રવણ થવું દુર્લભ છે.

કદાચ કોઈને સદ્ભાગ્યવશાત ધર્મનું શ્રવણ પ્રાપ્ત થાય, તો પણ તેમાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થવી અતિ દુર્લભ છે. કારણ કે, ઘણાય લોકો ધર્મ જાણવા છતાં તેનાથી દૂર રહે છે. અને કદાચ કોઈને ધર્મમાં શ્રદ્ધા પણ ઉત્પન્ન થાય, પરંતુ તે પ્રમાણે પુરુષાર્થ કરવો, તે તેથી પણ દુર્બોધ છે. કારણ કે, ઘણાં માણસોને સારી સારી વસ્તુઓમાં શ્રદ્ધા હોવા છતાં, તે પ્રમાણે તેઓ આચરણ નથી કરતા.

પરંતુ જેઓ મનુષ્યપણું પામી, સદ્ધર્મનું શ્રવણ કરી, તેમાં શ્રદ્ધાયુક્ત બની, તે પ્રમાણે આચરણ કરે છે, તેવા સરળ અને શુદ્ધ માણસો જ, પાણીથી સિંચાયેલા અગ્નિની પેઠે નિર્વાણ પ્રાપ્ત કરે છે. માટે કર્મબંધનના વિવિધ હેતુઓ જાણી, તેમનો ત્યાગ કરો તથા વિવિધ પ્રકારનાં શીલો વડે ઊર્ધ્વગતિ સાધો. પ્રયત્ન કરવા છતાં, આ જન્મમાં જ સંપૂર્ણ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત ન થઈ, તો તેથી નિરાશ થવાનું કાંઈ કારણ નથી. તેવા મનુષ્યો ઉત્તમ વિભૂતિવાળી દેવયોનિઓમાં જન્મ પામી, આયુષ્ય પૂરું થયે, ફરી મનુષ્યયોનિમાં સારાં સારાં કુળોમાં અવતરે છે.

પૂર્વજન્મના સંસ્કારોને કારણે પ્રથમથી જ વિશુદ્ધ આચરણવાળા તેઓ, અસામાન્ય માનુષિક વિભૂતિઓ ભોગવતા છતાં તેમાં અનાસક્ત રહી, શુદ્ધ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે; તથા જ્ઞાનીઓએ વર્ણવેલો સંયમપ્રધાન મોક્ષમાર્ગ સ્વીકારી, તપથી કર્મશોનો નાશ કરી, શાશ્વત સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે. આ ઉપદેશ પાછળ જૈનધર્મની સમગ્ર ફિલસૂફી છુપાયેલી છે. કામનાઓ ત્યાગીને મનુષ્યને યોગ્ય માર્ગદર્શન મળે તો તે પરમ સિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરી શકે. બધાં દર્શનોમાં સૌથી વધુ આચારમૂલક, પર્યાવરણ તરફી, અહિંસાધારક અને માનવ ઉપકારક જૈનદર્શન જ છે તેવું સ્પષ્ટ રીતે કહી શકાય. ■

અનશન - મધ્યની ક્ષણનો અનુભવ

(અનુસંધાન : પાના નં.-૫૮ ઉપરથી ચાલુ)

છે. પરંતુ આપણે જ્યારે ભોજન છોડીએ છીએ ત્યારે ચેતના વગેરે વધતાં નથી, કેવળ ભોજનનું ચિંતન વધે છે. એનું કારણ એ છે કે આપણે જ્યારે ભોજન છોડીએ છીએ ત્યારે આપણને એનો સાચો ખ્યાલ જ હોતો નથી કે આપણે શા માટે ભોજન છોડીએ છીએ. આપણને તો એટલું જ જણાવ્યું છે કે ભોજન છોડી દેવામાં જ પુણ્ય છૂપાયું છે. જો તમે વિચારો છો કે કેવળ ભોજન છોડી દેવામાં પુણ્ય છે તો ભોજન છોડવા છતાં તમે ભોજનનું જ ચિંતન કરતા રહેશો. કારણ કે ભીતરનું જે અસલી તત્ત્વ છે એના વિશે તો તમને કશી ખબર જ નથી. તમે બેઠા બેઠા ભોજનનું જ ચિંતન કર્યા કરશો. એ ધ્યાન રાખો, ભોજનના ચિંતન કરતાં તો ભોજન જ બહેતર છે, કારણ કે ભોજનનું ચિંતન બહુ ખતરનાક છે. એનો અર્થ એ થયો કે પેટનું કાર્ય તમે મસ્તિષ્ક પાસેથી લો છો જે ખરેખર બહુ મૂઝવણ પેદા કરે છે. તમારા સંપૂર્ણ વ્યક્તિત્વને એ માંદું બનાવી દે છે. આના વિશે આપણે આગળ પણ વાત કરીશું, કારણ કે બીજા સૂત્રમાં મહાવીર આ વાત પર બહુ ભાર આપે છે.

ભોજનનું ચિંતન ભોજન કરતાં બદતર છે, કારણ કે ભોજન તો પેટ માટે છે જ્યારે ચિંતન મસ્તિષ્ક કરે છે. મસ્તિષ્કનું કામ ભોજન સાથે છે જ નહીં. સારું તો એ છે કે પેટને જ એનું કામ કરવા દઈએ. હા, જો મસ્તિષ્કમાં ભોજનનું ચિંતન ના થાય તો જ અનશનનો કોઈ ઉપયોગ છે. એ ત્યારેજ બને જ્યારે ભોજન પણ ન હોય અને ભોજનનું ચિંતન પણ ન હોય. ■

AMBA
SHIPPING AGENCIES

CLEARING FORWARDING & SHIPPING AGENTS

HIRALAL DAGHA

401, Rajgor Chambers, 99, Masjid Siding Road, Near Masjid Station (E),
Mumbai-400 009. E-mail : ambashipage@rediffmail.com
Cell : 98210 69299 Tel. : 23772744 Telefax : 23710875 Resi. : 24097776

અનશન : મધ્યની દાણનો અનુભવ

અસ્તિત્વમાં કોઈ આગળ પાછળ હોતા નથી. આટલી વાતનો ખ્યાલ રહે, પછી આપણે મહાવીરના બાહ્ય તપથી શરૂઆત કરીએ.

બાહ્ય તપમાં મહાવીરે જે પહેલું તપ કહ્યું છે તે છે અનશન. અનશનની બાબતમાં જે કંઈ આપણે સમજીએ છીએ એ ખોટું છે. અનશનની બાબતમાં જે ગુણ સૂત્ર છે, જે ગહન છે તે હું આપને કહેવા માંગુ છું. એના વિના અનશનનો કોઈ અર્થ નથી. જે ગુહ્ય અનશનની પ્રક્રિયા છે તે હું આપને કહેવા માંગુ છું, એ સમજાતાં આપને નવી દિશાનો બોધ થશે.

મનુષ્યના શરીરમાં બેવડાં યંત્રો છે, ડબલ મિકેનિઝમ છે. આ બેવડાં યંત્રો એટલા માટે છે કે ક્યારેક કટોકટીની ક્ષણોમાં એકાદ યંત્ર કાર્ય ન કરે તો બીજું કાર્ય કરી શકે. એક યંત્ર તો છે જેનાથી આપણે પરિચિત છીએ, આપણું શરીર. આપણે ભોજન કરીએ છીએ, શરીર ભોજનને પચાવે છે, લોહી બનાવે છે, હાડકાં બનાવે છે, આ સાધારણ યંત્ર છે. પરંતુ કોઈ માણસ જંગલમાં ભૂલો પડી જાય અથવા સમુદ્રમાં નૌકા ડૂબી જાય અને કેટલાય દિવસ સુધી કિનારો ના મળે તો ભોજન ન મળે, એવા સમયે શરીર પાસે એક ઈમર્જન્સી એરેન્જમેન્ટ - આપાતકાલીન વ્યવસ્થા છે, એક સંકટકાલીન વ્યવસ્થા છે, જ્યારે શરીરને ભોજન તો નહીં મળે, પરંતુ ભોજનની જરૂર તો રહેવાની. કારણ કે શ્વાસ પણ લેવાનો હોય, હાથ પણ હલાવવાના હોય, જીવવાનું પણ હોય તો ભોજનની જરૂરિયાત છે, ઈંધણની જરૂર છે. આપને જો ઈંધન ન મળે તો આપના શરીર પાસે એક એવી વ્યવસ્થા છે જે સંકટની ઘડીમાં આપના શરીરમાં અંદર જે ભેગું થયેલું ઈંધણ છે તેને જ ઉપયોગમાં લેવા માટે. શરીરની પાસે એક બીજું ઈનર-મિકેનિઝમ છે. જો

આપને સાત દિવસ સુધી ભોજન ન મળે તો શરીર પોતાની જાતને પચાવવાનું શરૂ કરી દે છે. ભોજન તમારે બહારથી લઈ જવાની જરૂર નથી પડતી, તમારી અંદરની ચરબીમાંથી જ ભોજન બનવાનું શરૂ થઈ જાય છે. એટલે ઉપવાસમાં તમારું એક પાઉન્ડ વજન રોજ ઓછું થવા લાગે છે. એ એક પાઉન્ડ તમે તમારી જ ચરબી પચાવી જાવ છો. સાધારણ સ્વસ્થ માણસ નેવું દિવસ સુધી મરશે નહીં કારણ કે એટલું રિઝર્વોયર, એટલું એકઠું કરેલું તત્ત્વ શરીરની પાસે છે. કે ઓછામાં ઓછા ત્રણ મહિના સુધી એ પોતાની જાતને કોઈ ભોજન આપ્યા વિના ચલાવી શકે છે. શરીરના આવા બે હિસ્સા છે. એક શરીરની વ્યવસ્થા સામાન્ય છે. રોજબરોજની છે. કટોકટીમાં સંકટની ઘડી માટે એક બીજી જ વ્યવસ્થા છે. જ્યારે શરીરને બહારથી ભોજન ન મળે તો પોતાની અંદર જે સંગ્રહિત ભોજન છે તેને પચાવવાનું શરૂ કરી દે છે.

અનશનની પ્રક્રિયાનું રહસ્ય એ છે કે જ્યારે શરીર એક વ્યવસ્થા છોડીને બીજી વ્યવસ્થા અપનાવે છે અથવા એ આપોઆપ બદલાય છે, ત્યારે વચ્ચેની કેટલીક ક્ષણો માટે તમે એવી જગ્યાએ પહોંચો છો જ્યાં શરીર નથી હોતું. આ જ એનું રહસ્ય છે. જ્યારે તમે એક ચીજ પરથી બીજી પર ચાલ્યા જાવ છો, એક નિસરણી પરથી બીજી નિસરણી પર ચઢો છો ત્યારે એક ક્ષણ એવી હોય છે જ્યારે તમે બેમાંથી એક પણ નિસરણી પર હોતા નથી. જ્યારે તમે એક સ્થિતિમાંથી બીજી સ્થિતિમાં છલાંગ લગાવો છો તો વચમાં એક ગેપ એક અંતરાલ બને છે, જેમાં તમે બેમાંથી એક પણ સ્થિતિમાં હોતા નથી, છતાં તમે હો છો.

શરીરની એક વ્યવસ્થા છે સામાન્ય ભોજનની, પરંતુ જો એ વ્યવસ્થા બંધ કરી

દેવામાં આવે તો અચાનક તમારે બીજી વ્યવસ્થા પર રૂપાંતર કરવું પડે છે, અને વચ્ચેની કેટલીક ક્ષણ તમે આત્મ-સ્થિતિમાં હો છો. આ ક્ષણોને પકડી લેવા માટે અનશનનો ઉપયોગ છે. એટલે જે માણસ અનશનનો અભ્યાસ કરે છે તે અનશનના ફાયદા મેળવી શકતો નથી. જો તમે અભ્યાસી છો તો તમે એમાં એટલા કુશળ થઈ જાવ છો કે એક સ્થિતિમાંથી બીજી સ્થિતિમાં જતાં, વચ્ચેનો જે વચગાળો-અંતરાલ છે તેની તમને ખબર જ નથી પડતી. એટલા માટે અભ્યાસીઓને અનશનથી કોઈ લાભ થતો નથી. અને અભ્યાસ માટેની જે પ્રક્રિયા છે તે જ એવી છે કે તમને એ વચગાળા-અંતરાલ વિશે ખબર ન પડે. એક માણસ ધીરે ધીરે અભ્યાસ કરતો રહે તો એટલો કુશળ થઈ જાય છે કે ક્યારે એણે સ્થિતિ બદલી એનો એને ખ્યાલ જ આવતો નથી. આપણે રોજ સ્થિતિ બદલીએ છીએ પરંતુ અભ્યાસને કારણે એની ખબર પડતી નથી.

રાત્રે તમે સૂઈ જાવ છો - જાગવા માટે શરીર બીજી પ્રક્રિયાનો ઉપયોગ કરે છે, સૂવા માટે એનાથી જુદી. બંનેમાં પ્રક્રિયા અલગ છે, બંનેમાં યંત્ર અલગ છે. તમે જે યંત્રથી સૂઈ જાવ છો એ જ યંત્રથી જાગતા નથી. એટલે તો તમારા જાગવાનું યંત્ર વધારે પડતું સક્રિય બને તો તમે સૂઈ શકતા નથી. એનું બીજું કારણ નથી. તમે એ બીજી વ્યવસ્થામાં પ્રવેશી શકતા નથી. પહેલી જ વ્યવસ્થામાં અટકી જાવ છો. જો તમે દુકાન, ધંધો કે કામની વાતો વિચારતા રહો છો તો આપનું જાગવા માટેનું યંત્ર કામ કરતું રહે છે, જ્યાં સુધી એ કામ કરતું રહે છે, ત્યાં સુધી ચેતના એના પરથી હટતી નથી. ચેતના ત્યારે જ હટશે જ્યારે તમારા કામના વિચાર બંધ થશે અને ત્યારે એ તત્કાલ હટી જશે. ચેતના એ બીજા યંત્ર પર ચાલી જશે જે સૂવા માટેનું યંત્ર

છે. પરંતુ આપણને એટલો અભ્યાસ છે કે આપણને વચ્ચેનાં અંતરાલની ખબર પડતી નથી. જાગવા અને સૂવાની વચ્ચેની એ ક્ષણ એવી જ છે જેવી ભોજન છોડવા અને ઉપવાસની વચ્ચેની ક્ષણ છે, એટલા માટે તો તમને ઉંઘમાં ભોજનની જરૂર નથી પડતી. તમે દસ કલાક સૂતા રહો તો પણ તમને ભોજનની જરૂર પડતી નથી. દસ કલાક જો જાગતા રહો તો ભોજનની જરૂર પડે છે.

તમને ખબર છે કે ધ્રુવ પ્રદેશમાં પોલર બીઅર હોય છે, સાઈબેરિયામાં રીંછ હોય છે. ત્યાં છ મહિના જ્યારે ભયંકર બરફવર્ષા થાય છે ત્યારે કોઈ ભોજન મળતું નથી. એ સૂઈ જાય છે. બસ બરફ નીચે દબાઈને સૂઈ જાય છે. એ એની ટ્રિક છે, એ એની તરકીબ છે. કારણ કે ઊંઘમાં ભૂખ નથી લાગતી. એ છ મહિના સૂઈ જાય છે. છ મહિના પછી એ ત્યારે જાગે છે જ્યારે ભોજન મળવાની સુવિધા શરૂ થઈ જાય છે. આપણી અંદર જે નિદ્રાનું યંત્ર છે તેમાં તમને ભોજનની કોઈ જરૂરત નથી, કારણ એ યંત્ર એ જ છે જે ઉપવાસમાં પ્રગટ થાય છે. એ આપની આપાતકાલીન વ્યવસ્થા છે. સંકટની સ્થિતિમાં એનો ઉપયોગ કરવાનો હોય છે. એટલે તમને એ જાણીને નવાઈ લાગશે કે જો સંકટની સ્થિતિ વિકટ બને તો માણસ નિદ્રામાં ચાલ્યો જાય છે. તમને એ જાણીને પણ નવાઈ લાગશે કે જો સંકટની સ્થિતિ એટલી કઠિન બની જાય તો તમે ઊંઘમાં ચાલ્યા જાવ છો. તમે બેહોશ થઈ જાવ છો, જો સંકટ અસહ્ય બને તો. એનું બીજું કોઈ કારણ નથી, તમારી દુઃખની સ્થિતિ એવી થઈ જાય છે કે તમારું જાગ્રત મસ્તિષ્ક એને સહન કરવામાં અસમર્થ બની જાય છે તો એ તત્કાલ સ્થિતિ બદલીને ઊંડી નિદ્રામાં ચાલ્યું જાય છે. બેહોશ થઈ જાય છે. બેહોશી દુઃખથી બચવાનો ઉપાય છે.

આપણે ઘણીવાર કહીએ છીએ-મને ખૂબ અસહ્ય દુઃખ છે. પરંતુ ધ્યાન રહે, અસહ્ય દુઃખ તો ક્યારેય હોતું નથી. અસહ્ય બનવાની પહેલાં તો તમે બેહોશ થઈ જાવ છો. જ્યાં સુધી સહન થઈ શકે છે ત્યાં

સુધી તો તમે હોશમાં હો છો. જેવું એ અસહ્ય બને છે તમે બેહોશ થઈ જાવ છો. એટલે તો કોઈ માણસ ક્યારેય અસહ્ય દુઃખ ભોગવતો નથી. ભોગવી શકતો જ નથી. વ્યવસ્થા જ એવી છે કે એના અસહ્ય બનતા પહેલાં તો તમે બેહોશ થઈ જાવ છો. એટલે તો મૃત્યુ પહેલાં ઘણા લોકો બેહોશ થઈ જાય છે. કારણ કે મૃત્યુ પહેલાં જે યંત્રથી તમે જીવી રહ્યા હતા એની હવે કોઈ જરૂરત રહેતી નથી. ચેતના તત્કાલ એ બીજા યંત્ર પર ચાલી જાય છે જે આ યંત્રની પાછળ જ છુપાયેલું છે. મૃત્યુ પહેલાં તમે એ બીજા યંત્ર પર પહોંચી જાવ છો.

મનુષ્યના શરીરમાં બેવડાં શરીર છે. એક શરીર એ છે જે રોજબરોજનું કામ કરે છે. જાગવાનું, ઊઠવાનું, બેસવાનું, વાતો કરવાનું, વિચારવાનું, વ્યવહાર કરવાનું, એક બીજું યંત્ર છે અંદર છુપાયેલું, ગુહ્ય, જે આપાતકાલીન છે, સંકટકાલીન છે. અનશનનો પ્રયોગ એ બીજા આપાતકાલીન યા સંકટકાલીન યંત્રમાં પ્રવેશનો છે. આ જાતના ઘણા પ્રયોગો છે જેનાથી વચ્ચેની ગેપ, વચ્ચેનો વચગાળો કે અંતરાલ ઉપલબ્ધ થાય છે. સૂફીઓએ અનશનનો ઉપયોગ કર્યો નથી. એમણે જાગવાનો ઉપયોગ કર્યો છે. વાત એક જ છે. એમાં કોઈ ફરક નથી. પ્રયોગ અલગ છે, પરિણામ એક. સૂફીઓએ રાતમાં જાગવાનો પ્રયોગ કર્યો છે - ઊંઘો નહીં, જાગતા રહો, એટલા જાગતા રહો કે જો ઊંઘ હાવી થવા માંડે તો એને હાવી થવા ના દો, જાગતા જ રહો, જાગતા જ રહો, જાગતા જ રહો. જો જાગવાની ચેષ્ટા ચાલુ જ રહે અને જાગવાનું યંત્ર થાકીને બંધ થઈ જાય અને એક ક્ષણ પણ તમને એવી પ્રાપ્ત થઈ ગઈ કે જેમાં તમે જાગતા પણ ન રહ્યા કે ના ઊંઘમાં ચાલ્યા ગયા, તો તમે એ વચ્ચેના અંતરાલમાં પહોંચી જાવ છો. એટલા માટે જ સૂફીઓએ નાઈટ વિજિલંસને, રાત્રિ જાગરણને બહુ મહત્ત્વ આપ્યું છે, એનું મૂલ્ય આંક્યું છે. મહાવીરે એ જ પ્રયોગ અનશન દ્વારા કર્યો છે. પ્રયોગ એ જ છે.

તંત્રનો એક અદ્ભુત ગ્રંથ છે, વિજ્ઞાન

ભૈરવ તંત્ર. એમાં શંકર ભગવાને પાર્વતીને આવા પ્રયોગો કહ્યા છે. દરેક પ્રયોગ બે પંક્તિના છે. દરેક પ્રયોગનું પરિણામ એક જ છે કે મધ્યની એ ક્ષણ પ્રાપ્ત થાય. શંકર કહે છે શ્વાસ ભીતર જાય છે, શ્વાસ બહાર જાય છે, પાર્વતી, તું એ બન્નેની વચ્ચે અટકી જજે તો તું સ્વયંને ઓળખી શકીશ. જ્યારે શ્વાસ બહાર પણ ના જતો હોય અને અંદર પણ ના જતો હોય ત્યારે તું અટકી જજે, વચ્ચે જ, એ બન્નેની વચ્ચે. કોઈ પ્રત્યે પ્રેમ થાય છે, કોઈ પ્રત્યે ઘૃણા થાય છે, ત્યાં જ અટકી જાઓ જ્યાં પ્રેમ પણ ન હોય અને ઘૃણા પણ ન હોય, એ બેની વચ્ચેજ અટકી જવાનું. તું સ્વયંને પામી શકીશ. દુઃખ હોય છે, સુખ હોય છે, તું ત્યાં અટકી જજે જ્યાં ન દુઃખ હોય, ન સુખ હોય, વચ્ચે જ, મધ્યમાં, અને તને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ જશે.

અનશન એનો જ એક વ્યવસ્થિત પ્રયોગ છે. અને મહાવીરે અનશનને શા માટે પસંદ કર્યું? મારું માનવું છે કે બે શ્વાસોની વચ્ચે અટકી જવાનું બહુજ કઠિન ક્રિયા છે. કારણ કે શ્વાસ જે છે તે નોનવેલેંટરી છે, શ્વાસ તમારી ઈચ્છાથી નથી ચાલતો, એ તમારી જાણ બહાર ચાલતો રહે છે. તમને એની એવી કોઈ જરૂર નથી હોતી. તમે રાત્રે સૂઈ જાવ છો ત્યારે પણ શ્વાસ ચાલતો રહે છે. ભોજન એ રીતે ચાલતું નથી. ભોજન વોલેન્ટરી છે. તમારી ઈચ્છા હોય તો લઈ શકાય છે. તમે ભોજન વધારે પણ લઈ શકો છો, ઓછું પણ લઈ શકો છો. તમે ત્રીસ દિવસ ભૂખ્યા પણ રહી શકો છો. પરંતુ શ્વાસ લીધા વિના નથી રહી શકતા. શ્વાસ લીધા વિના થોડી જ ક્ષણો મુશ્કેલ બની જાય છે. અને શ્વાસ લીધા વિના અગર થોડી ક્ષણ રહ્યા તો એટલા બેચેન બની જવાય છે કે એ બેચેનીમાં પેલી વચ્ચેની જગ્યા હોય છે, તે દેખાતી કે સમજાતી નથી, બેચેની જ રહી જાય છે. એટલા માટે મહાવીરે શ્વાસનો પ્રયોગ ન કર્યો. મહાવીરે એક એવો પ્રયોગ પસંદ કર્યો જે વોલેંટરી છે, કારણ કે ઊંઘનો પ્રયોગ પસંદ કરવો, તે પણ થોડો મુશ્કેલ છે, કારણ કે ઊંઘ

નોનવોલેન્ટરી છે, તમે જાતે પ્રયત્ન કરીને લાવી શકતા નથી. આવે છે ત્યારે આવી જાય છે, ખબર પણ પડતી નથી. નથી આવતી તો લાખ ઉપાય કરો, નથી આવતી. ઊંઘ પણ તમારા વશમાં નથી. ઊંઘ પણ તમારી ઈચ્છા બહાર છે, ઊંઘ પર કાબુ મેળવવાનું એને વશમાં કરવાનું બહુ જ કઠિન છે.

મહાવીરે બહુ જ સરળ એવો પ્રયોગ પસંદ કર્યો, જેને ઘણા લોકો કરી શક્યા - ભોજન. એક તો એવી સુવિધા છે કે નેવું દિવસ ઊંઘ લીધા વિના રહેવાનું થાય તો પાગલ થઈ જવાય. નેવું દિવસ તો બહુ મોટી વાત છે, નવ દિવસ પણ ઊંઘ વિના રહેવાનું બને તો પાગલ થઈ જવાય. બધુ બ્લર્ડ-અસ્પષ્ટ થઈ જાય. ખબર જ નથી પડતી કે જે જોઈએ છીએ એ સપનું છે કે સત્ય. જો નવ દિવસ ઊંઘ ન લેવાય તો હાલત એ થઈ જાય કે જે લોકો સામે બેઠા છે તે હકીકતમાં બેઠા છે કે તમે કોઈ સપનું જોઈ રહ્યા છો એનો ફરક કરવો મુશ્કેલ બની જાય. બધુ બ્લર્ડ-અસ્પષ્ટ થઈ જાય. ઊંઘ અને જાગરણ એવાં કન્ફ્યુઝ થઈ જાય કે કશું નક્કી ન કરી શકાય કે શું થઈ રહ્યું છે. તમે જે સાંભળી રહ્યા છો તે કોઈ સાથેજ કોઈ બોલે છે કે પછી તમે કેવળ સાંભળી રહ્યા છો એ નક્કી કરવાનું મુશ્કેલ બની જાય. અને એ ખતરનાક પણ બને. કારણ કે વિક્ષિત થઈ જવાની પૂરી સંભાવના છે, ડર છે.

આજે માઓના અનુયાયીઓ ચીનમાં પોતાના વિરોધીઓને જે મોટામાં મોટી પીડા આપી રહ્યા છે તે છે એમને ઊંઘવા ન દેવાની. ભૂખ્યા રાખીને તમે એમને વધુ પરેશાન કરી શકતા નથી કારણ કે સાત આઠ દિવસ પછી તો ભૂખ જ મરી જાય છે. શરીર બીજા યંત્ર પર ચાલ્યું જાય છે. સાત આઠ દિવસ પછી ભૂખ જ લાગતી નથી, ભૂખ જ સમાપ્ત થઈ જાય છે. કારણ કે શરીર નવી રીતથી ભોજન મેળવવાનું શરૂ કરી દે છે. અંદરથી ભોજન મળવાનું શરૂ થઈ જાય છે. પરંતુ ઊંઘ? બહુ મુશ્કેલ બાબત છે. સાત દિવસ પણ કોઈ માણસને ઊંઘ વિના રાખી દેવામાં આવે તો એ

વિક્ષિત થઈ જાય છે. અને ડામાડોળ થઈ જાય છે. સાત દિવસ જો કોઈ માણસને ઊંઘ વિના રાખવામાં આવે તો એની બુદ્ધિ એટલી બધી ડામાડોળ થઈ જાય છે કે એના પછી તમે એને જે પણ કહો તેને એ કરવા લાગે છે. એટલે ચીનમાં વિરોધીઓને સાત કે નવ દિવસ સુધી ઊંઘ લીધા વિના રાખ્યા પછી એમને કમ્યુનિઝમનો પ્રચાર અનુસરવાનું કહેવામાં આવે છે. કમ્યુનિઝમનાં પુસ્તકો એમની સામે વાંચવામાં આવે છે. માઓના સંદેશ એમને સંભળાવવામાં આવે છે. અને જ્યારે એ પોતે એનો વિરોધ કરવાની સ્થિતિમાં હોતા નથી ત્યારે તમે જે કહો છો તે ખોટું છે એવી સમજ જ નથી પડતી, તર્કબુદ્ધિ નષ્ટ થઈ જાય છે. ઊંઘ વેરણ થતાંની સાથેજ તર્ક પણ તૂટી જાય છે. હવે એમને માનવું પડે છે કે તમે જે કહી રહ્યા છો તે ઠીક જ છે, તમે સાચું કહો છો.

મહાવીરે ઊંઘનો પ્રયોગ ન કર્યો અને અનશનનો પ્રયોગ કર્યો. માણસના હાથમાં જે સર્વાધિક સુવિધાપૂર્ણ સરળતમ પ્રયોગ છે બે યંત્રોની વચ્ચે અટકી જવાનો, તે ભોજન છે. પરંતુ તમે જો એનો અભ્યાસ કરી લો તો એનો અર્થ નહીં રહે. આ પ્રયોગ આકસ્મિક છે અચાનક!

તમે ભોજન લીધું નથી, અને જ્યારે ભોજન લીધું નથી ત્યારે ધ્યાન ન તો ભોજન પર રહે કે ન તો ઉપવાસ પર, બસ ધ્યાન એ બન્નેની વચ્ચેના બિંદુ પર રહે કે એ ક્યારે આવે છે. આંખ બંધ કરીને હવે ભીતર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરો કે શરીરનું યંત્ર ક્યારે એની સ્થિતિ બદલે છે. ત્રણ દિવસમાં ચાર દિવસમાં, પાંચ દિવસમાં, સાત દિવસમાં, ક્યારે સ્થિતિ બદલાય છે. અને જ્યારે સ્થિતિ બદલાય છે ત્યારે તમે બિલકુલ નવા પ્રદેશમાં પ્રવેશ કરો છો. તમને પહેલી વાર એ સમજ આવે છે કે તમે શરીર નથી, ન તો એ શરીર જે અત્યાર સુધી કાર્ય કરતું હતું, ન તો એ શરીર જે હવે કાર્ય કરી રહ્યું છે. આ બન્નેની વચ્ચેનો ગાળો, એની એક ક્ષણનો બોધ પણ કે હું શરીર નથી, માણસના જીવનમાં અમૃતમાં દ્વાર ખોલી નાખે છે.

પરંતુ મહાવીરની પાછળ જે પરંપરા ચાલી આવી છે તેમાં અનશનનો અભ્યાસ કરાય છે. અભ્યાસી છે, વર્ષો-વર્ષ એનો અભ્યાસ કરે છે, જીવનભર અભ્યાસ કરતા રહે છે, એ એટલા અભ્યાસી થઈ ગયા છે - જેટલા અભ્યાસી, એટલા દૃષ્ટિહીન, હવે એમને કશું દેખાતું નથી. જેમ તમે તમારા ઘરે જે રસ્તે રોજ રોજ આવો છો એ રસ્તે તમે આંખ બંધ કરીને અંધની જેમ ચાલવા લાગો છો, પછી તમને એ રસ્તા પર કશું નજરે પડતું નથી, કશું દેખાતું નથી. પરંતુ જ્યારે કોઈ માણસ પહેલી વાર એ રસ્તા પર આવે છે ત્યારે એને સઘળું દેખાય છે. જો તમે કાશ્મીર જાવ અને દાલ સરોવરમાં બોટ દ્વારા ટહેલ કરો તો તમને જે સૌંદર્ય અને કુદરતનાં દર્શન થાય છે તેવાં દર્શન તમારી બોટ ચલાવનાર એ ખેવટને થતાં નથી. એ રોજ રોજના ફેરાથી અંધ બની જાય છે.

અભ્યાસ આંધળા બનાવી દે છે. આ વાત થોડી સમજી લઈએ. એને એ એટલી બધીવાર જોઈ ચૂક્યો છે કે એને હવે જોવાની કોઈ જરૂર રહેતી નથી. એ જોયા વિનાજ એનું કાર્ય કરતો રહે છે. એવી જ રીતે આપણે જેમની સાથે રહીએ છીએ એમના ચહેરા આપણને દેખાતા નથી. એ ચહેરામાં આપણને કશું જોવા જેવું દેખાતું નથી. જો તમે ટ્રેનની મુસાફરીમાં કોઈ અજાણ્યા વ્યક્તિ સાથે વાતચીત કરી હશે તો એનો ચહેરો આજે પણ તમને યાદ હશે. પરંતુ તમે આંખ બંધ કરીને તમારા પિતાનો કે માતાનો ચહેરો યાદ કરવાનો પ્રયત્ન કરશો તો એ ધૂંધળો ને અસ્પષ્ટ દેખાશે. સ્પષ્ટ રીતે યાદ નહીં આવે. યાદ ન કરો તો તમને લાગશે કે તમારા પિતાનો ચહેરો કેવો છે એ મને ખબર છે. આંખ બંધ કરો અને યાદ કરો તો લાગશે કે એ ક્યાંક ખોવાઈ ગયો છે. એ નથી મળતો, કેવો છે. પિતાનો ચહેરો તો દૂર જ છે, તમે પોતાનો ચહેરો તો રોજ અરીસામાં જુઓ છો. આંખ બંધ કરીને એને યાદ કરો તો ખોવાઈ જશે. નહીં મળે. તમે આંધળાની જેમ અરીસા તરફ જોઈ રહો છો. અભ્યાસ પાકો છે.

અભ્યાસ આંધળા બનાવી દે છે અને જે સૂક્ષ્મ ચીજો છે તે નજરે ચડતી નથી, દેખાતી નથી. અને આ બહુ જ સૂક્ષ્મ બિંદુ છે. ભોજન અને અનશનની વચ્ચેનું જે સંક્રમણ છે, ટ્રાન્સમિશન છે તે બહુજ સૂક્ષ્મ અને બારીક છે, બહુ ડેલિકેટ છે, નાજુક છે. થોડા અભ્યાસથી તમે એને ચૂકી જશો, એનો તમને ખ્યાલ નહીં આવે. એટલા માટે જ અનશનનો ભૂલથી પણ અભ્યાસ કરશો નહીં. ક્યારેક અચાનક એનો ઉપયોગ બહુ જ કિંમતી છે, ખૂબ અદ્ભુત છે. જેમ તમે આ ઓરડામાં સૂતા હો અને અચાનક તમારી ઊંઘ તૂટે અને તમને લાગે કે તમે કાશ્મીરના દાલ સરોવર પર છો તો તમારી હાજરી ત્યાં એટલી સઘન હશે જેટલી તમે યાત્રા કરીને ઠેઠ કાશ્મીર પહોંચો અને દાલ સરોવરમાં પહોંચો ત્યારે એટલી સઘન નહીં હોય. તમે અચાનક આંખ ખોલો અને દાલ સરોવર પર છો એવું અનુભવો તો ગભરાઈ જશો, અચરજ થશે કે હું ક્યાં સૂતો હતો અને ક્યાં આવી ગયો છું, આ શું થઈ ગયું. તમે એટલા બધા કોશિયસ થઈ જશો, એટલા સચેત બની જશો, કે જેનો કોઈ હિસાબ નથી.

ગુર્જેફ પાસે જે લોકો સાધના માટે જતા હતા છેલ્લાં પચાસ વર્ષોમાં ગુર્જેફ બહુ મહત્વનો મૂલ્યવાન માણસ હતો. તો ગુર્જેફ આ જ કામ કરતો હતો, પરંતુ બિલકુલ ઊલટા ઢંગથી અને કોઈ જૈન એ વિચારી પણ નહીં શકે કે ગુર્જેફ અને મહાવીરની વચ્ચે કોઈ જાતનો સંબંધ હોઈ શકે છે. તમે અગર ગુર્જેફની પાસે જાવ તો સૌથી પહેલાં તો એ તમને ખૂબ ભોજન કરાવે, એટલું બધું કે તમને લાગે કે તમને મોત આવી જશે! એટલું ભોજન કરાવે કે તમને એવું જ લાગે કે તમે મરી જશો. એ જીદ કરીને તમને જમાડે. કેટલાય લોકો તો એની પાસેથી એટલા માટે ભાગી જતા કે એટલું બધું ભોજન લઈ શકાતું નહીં. રાતના બે વાગ્યા સુધી એ તમને ભોજન માટે આગ્રહ કરતો અને ગુર્જેફ જેવો માણસ તમને આગ્રહ કરે, કે મહાવીર તમારી સામે થાળીમાં કશું મૂકીને ચાલ્યા જાય, તો તમારે માટે ઈનકાર કરવાનું મુશ્કેલ બની

જાય, અને ગુર્જેફ હતો કે વધુને વધુ આગ્રહ કરતો જાય, લો થોડું વધારે લો, બસ આપતો જ જાય. એ ભોજન એટલું બધું ઓવરફ્લો થઈ જાય કે પાંચ દસ દિવસમાં તો એના ભોજનથી, એની ખવડાવવાની રીતથી તમારે માટે ભોજન જ અરૂચિકર બની જાય. ધ્યાન રાખો, અનશન ભોજનમાં રુચિ પેદા કરી શકે છે. અતિશય ભોજન અરુચિ પેદા કરી દે છે. એ તમને એટલું ખવડાવે, એટલું ખવડાવે કે તમે ગભરાઈ જાવ, ભાગી જવાનું મન થઈ જાય. કહી દો કે હવે મરી જવાશે, આ શું કરો છો તમે! બસ ચોવીસ કલાક પેટનું જ સ્મરણ રહે. ત્યારે અચાનક એ તમને અનશન કરાવે. ત્યારે પેલી ગેપ બહુ મોટી થઈ જાય. ખૂબ ખાધા પછી એકદમ ન ખાવાનું કહી ધક્કો મારી દેતો. ત્યારે પેલી વચ્ચેની જગ્યા થોડી વધુ મોટી બની જતી, કારણ કે એકદમ વધુ પડતા ભોજન પછી એકદમ ન ખાવાની બીજી બાજુ પર ધક્કો મારી દેતો. દસ દિવસ એટલું ખવડાવ્યું હતું કે તમે રડવા જેવા થઈ ગયા હતા. હાથ જોડી રહ્યા હતા કે હવે વધારે ના ખવડાવે. અગિયારમે દિવસે સવારે તમને કહી દીધું કે ભોજન બંધ. પેલી ગેપને વધુ મોટી કરી દીધી. એ ભોજન બંધના આદેશમાં તમને હજુ સુધી જે ભોજનનું સ્મરણ હતું, તે ભોજન એકદમ બંધ.

ગુર્જેફ ગરમ પાણીથી નવડાવતો, એટલું ગરમ કે તમારી ચામડી બળવા લાગે અને પછી ઠંડા પાણીના ફુવારા નીચે ઊભા રાખી દઈને કહેતો - એ અંતરાલથી સભાન બનો. એ જે ગરમ પાણીથી શરીર તપ્ત થઈ ગયું હતું, અમારે કારણે પસીનો-પસીનો થઈ ગયો હતો, પછી એકદમ ઠંડા-બરફ જેવાં ઠંડા-પાણીમાં મૂકી દીધા. ઘણીવાર એવું કરતો કે બહાર બરફ પડતો હોય એવી કડકડતી ઠંડીમાં એ તમને સગડીમાં દેવતા સળગાવીને તમને બેસાડી દેતો. બહારની ઠંડી અને આ ગરમીથી પસીનો-પસીનો થઈ જવાય, તમે ચીસ પાડી ઊઠો કે મરી જઈશ, દાઝી જઈશ, મને બહાર કાઢો, પણ એ માનતો નહીં. અચાનક એ દરવાજો ખોલી દેતો અને

કહેતો ભાગો, સામે જે બરફથી થીજી ગયેલું સરોવર છે તેમાં દોડવા માંડો. અને કહેતો, વચ્ચેની જે સંક્રમણની ક્ષણ છે તેનું ધ્યાન રાખજો. અને ન જાણે કેટલા લોકોને એ વચ્ચેની ગેપ, એ ક્ષણનો અનુભવ થતો, એ ક્ષણ દેખાતી હતી.

મહાવીરના અનશનમાં પણ એ જ પ્રયોગ છે. મધ્યના એ બિંદુનો અનુભવ થઈ જાય, જ્યારે એક શરીરથી બીજા શરીર પર સ્થિતિ બદલાય છે, બદલાવ કરે છે, જેમ એક નાવમાંથી બીજા નાવમાં બેસનાર કરે છે, એક ક્ષણ તો એવી હોય છે કે બેઉ નાવ છૂટી જાય છે, એક ક્ષણ એ વચમાં જ હોય છે, કૂદકો માર્યો, હજુ પહેલી નાવમાંથી છૂટ્યો અને બીજા નાવમાં પહોંચ્યો નથી, હજુ તો સરોવરના પાણી પર છે, બસ એના જેવી જ છલાંગ, એવો જ કૂદકો ભીતર અનશનમાં પણ લાગે છે. અને જો તમે એ છલાંગ કે કૂદકાની ક્ષણમાં હોશમાં આવી એને જોઈ લો, જાગ્રત મનથી અનુભવી લો તો તમને પહેલી વાર એક ક્ષણ માટે એ નાનકડો અનુભવ, એક દૃષ્ટિમાં, એક દ્વાર ખૂલતું હોય એવું જણાશે. એ જ અનશનનો ઉપયોગ છે. પરંતુ જે જૈન સાધુ છે તે તો અનશનનો અભ્યાસ કરી લે છે અને એ ક્યારેય નથી મળતું. એ અભ્યાસની વાત જ નથી. એ આકસ્મિક પ્રયોગ છે, અભ્યાસ તો વાતને જ મારી નાખે છે, જે વાત માટે એ પ્રયોગ છે. એટલે ભૂલથી પણ અનશનનો અભ્યાસ ના કરશો. આકસ્મિક, અચાનક છલાંગ લગાવી લેજો, કૂદકો મારી લેજો, એક સ્થિતિથી બીજી સ્થિતિ પર કે જેથી વચ્ચેની એ ક્ષણનો અનુભવ થાય.

જો આપને વિશ્રામ કરવો હોય તો અનેક પુસ્તકો છે જે આપને સમજાવશે કે બસ સીધા સૂઈ જાવ, એન્ડ જસ્ટ રિલેક્સ, બસ વિશ્રામ કરો. તમે પૂછશો, કેવી રીતે? જો ખબર જ હોત, જસ્ટ રિલેક્સ આટલું આસાન હશે તો અમે પહેલાં જ કરી લીધુ હોત. તમે કહો છો કે સૂઈ જાવ, રિલેક્સ કરો, વિશ્રામ કરી લો. કેવી રીતે કરી લઈએ? પરંતુ જાપાનમાં જૈન ફકીર એવી સલાહ નથી આપતા. જે માણસ સૂઈ નથી

શકતો, વિશ્રામ કરી નથી શકતો, એને એ કહે છે - પહેલાં, બી ટેન્સ એઝ મય એઝ યુ કેન. હાથ-પગ ખૂબ હલાવો, માથું જેટલું નમાવી શકતા હો એટલું આગળ-પાછળ નમાવો, હાથ-પગને જેટલા ખેંચી શકતા હો તેટલા ખેંચી રાખો, બિલકુલ પાગલની જેમ તમારા શરીરની સાથે વ્યવહાર કરો. જેટલા તંગ બની શકાય એટલા તંગ બનો. જરાય હળવાશ ના અનુભવશો. ખેંચો, બી ટેન્સ. એ કહે છે માથાને જેટલું આમ તેમ કરી શકો તેટલું કરો, કપાળ પર જેટલી કરચલીઓ પાડી શકાય એટલી પાડવાનો પ્રયત્ન કરો. બધા અંગોને એટલાં સંકોચી રાખો કે જાણે આ છેલ્લી ક્ષણ આવી ગઈ છે. સંપૂર્ણ શક્તિને ખેંચીને કેન્દ્રિત કરવાનો પ્રયત્ન કરો, અને જ્યારે એ તંગદિલીના શિખર જેવી હદ આવી જાય, ત્યારે ઝેન ફકીર કહે છે - નાઉ રિલેક્સ, બધું હળવું છોડી દો. તમે એક સ્થિતિમાંથી બીજી સ્થિતિમાં ફેંકાઈ જાવ છો. હવે તમે જ્યારે એકમાંથી બીજી સ્થિતિમાં ફેંકાવ છો ત્યારે વચમાં એ મધ્યબિંદુ જેવી ક્ષણ આવે છે, જ્યાં સ્વયંનો જાતનો પહેલો સ્વાદ માણવા મળે છે.

આના અનેક પ્રયોગ છે, પરંતુ બધા પ્રયોગમાં એક સ્થિતિમાંથી બીજી સ્થિતિમાં ફૂદકો મારવાની વાત છે. ગમે ત્યાંથી એક સ્થિતિમાંથી બીજી સ્થિતિમાં પ્રવેશ કરી લો. જો અભ્યાસ થઈ જશે તો એ વચ્ચેનું મધ્યબિંદુ ઘણું નાનું બની જશે. એટલું નાનું બની જશે કે ખબર જ નહીં પડે એ ત્યાં છે. પછી તો એના વિશે કોઈ બોધ, કોઈ અનુભવ થશે નહીં.

અનશનની બીજી બે-ત્રણ વાતોનો પણ ખ્યાલ રાખવો જોઈએ કારણ કે મહાવીરનો ભાર અનશન ઉપર બહુ વધારે હતો. કારણો શું હશે? એક તો મેં જે ઉપર કહ્યું તે એસોટેરિક, એનો આંતરિક હિસ્સો છે, એનો ગુહ્યતમ હિસ્સો છે. એનું રહસ્ય, એનું સિક્રેટ તો એમાં જ છે. પરંતુ એ સિવાય બીજી કઈ વાતો હતી? મહાવીર જાણતા હતા અને આ દિશામાં જે કંઈ પ્રયોગ કર્યા છે - એ પણ જાણે છે કે શરીરમાં, આ શરીરમાં તમારો જે કંઈ

સંબંધ છે તે ભોજન દ્વારા છે. આ શરીર અને તમારી વચ્ચે જે સેતુ છે, તે ભોજન છે. જો તમારે એ વાત જાણવી છે કે તમે આ શરીર નથી તો એ ક્ષણે જાણવું જરૂરી છે જે ક્ષણે તમારા શરીરમાં બિલકુલ ભોજન ન હોય, જે લિંક તમને જોડી રાખે છે તેનો સંપૂર્ણ અભાવ હોય ત્યારે એ વાત જાણવી આસાન બનશે કે તમે શરીર નથી. જોડવાવાળી એ ચીજ જેટલી વધુ માત્રામાં હશે, એટલું જ જાણવાનું મુશ્કેલ બનશે. ભોજન જ જોડે છે, એટલે ભોજનના અભાવમાં નેવું દિવસ બાદ એ સંબંધ તૂટી જશે, આત્મા અલગ થઈ જશે, શરીર અલગ થઈ જશે. કારણ કે બંનેને જોડવાવાળી જે કડી હતી તે અલગ થઈ ગઈ, એ વચ્ચે જ પડી ગઈ. એટલે મહાવીર કહે છે જ્યાં સુધી શરીરમાં ભોજન પડ્યું છે, ત્યાં સુધી કડી જોડાયેલી છે. તમે એ સ્થિતિમાં પહોંચી જાવ જ્યાં શરીરમાં બિલકુલ ભોજનનું અસ્તિત્વ ન હોય, તો આમ આસાનીથી જાણી શકશો કે તમે શરીરથી અલગ છો, જુદા છો, આઈડેન્ટિફિકેશન તૂટી શકશે. તાદાત્મ્ય તૂટી શકશે.

આ સત્ય છે. એટલા માટે જેટલું વધારે ભોજન શરીરમાં હોય છે એટલું જ વધુ તાદાત્મ્ય શરીરની સાથે રહે છે. શરીરમાં જેટલું વધારે ભોજન હોય છે એટલું જ શરીરની સાથે તાદાત્મ્ય હોય છે. એટલે ભોજન પછી તરત જ ઊંઘ આવવી શરૂ થઈ જાય છે. શરીર સાથેનું તાદાત્મ્ય વધી જાય છે ત્યારે મૂર્છા વધી જાય છે. શરીર સાથેનું તાદાત્મ્ય તૂટે છે તો હોશ વધે છે. એટલા માટે ઉપવાસી માણસને બહુ મુશ્કેલીથી ઊંઘ આવે છે. ભૂખ્યા પેટે - ખાધા વિના - રાત્રે ઊંઘ આવતી નથી. ઊંઘ મુશ્કેલ બની જાય છે, વેરણ થઈ જાય છે.

આની ત્રીજી વાત પણ ધ્યાનમાં લઈ લો. મહાવીરના બધાજ પ્રયોગ જાગરણના છે. અમૂર્છાના છે, હોશના - અવેરનેસના છે. એટલે મહાવીર કહે છે - ભોજન જો કે મૂર્છાને વધારે છે, તંદ્રા પેદા કરે છે, ભોજન પછી ઊંઘ અનિવાર્ય બની જાય છે

એટલે ભોજન ન લીધું હોય, ભોજન ન કર્યું હોય, તો એનાથી ઉલટી અસર જણાય છે. હોશ વધે છે, અવેરનેસ વધે છે, જાગરણ વધે છે. આ તો આપણા સૌનો અનુભવ છે. એક અનુભવ તો આપણા સૌનો છે જ કે ભોજન બાદ ઊંઘ વધે છે. રાત્રે જો ખાલી પેટ સૂવાનો પ્રયત્ન કરીએ તો સમજાય છે કે ઊંઘ મુશ્કેલ બની જાય છે. વારંવાર ઊંઘ તૂટી જાય છે.

પેટ ભરેલું હોય તો ઊંઘ વધારે આવે છે. કેમ? તો એનું વૈજ્ઞાનિક કારણ છે. શરીરના અસ્તિત્વ માટે ભોજન સર્વાધિક મહત્વપૂર્ણ ચીજ છે. સર્વાધિક, આપની બુદ્ધિથી પણ વધારે. એક વાર બુદ્ધિ વિના તો ચાલી જશે.

મેં સાંભળેલી વાત છે. એક વાર મુલ્લા નસિરુદ્દીનને ચોરોએ ઘેરી લીધા. અને એમણે કહ્યું - ગજવું ખાલી કરી દો, નહીં તો ખોપડી પિસ્તોલથી ઊડી જશે. મુલ્લાએ કહ્યું ખોપડી વિના ચાલી જશે. પરંતુ ગજવાં ખાલી હોય તે તો ના પરવડે. મુલ્લાએ કહ્યું કે ખોપડી વિના ચાલી જશે. એવા ઘણા લોકોને મેં જોયા છે જે ખોપડી વિના ચલાવી રહ્યા છે, પરંતુ ખાલી ગજવે નથી ચાલતું. મુલ્લાએ કહી દીધું-તમે ખોપડીને ગોળી મારી દો.

ચોરોની હેરાનીનો તો પાર નહીં રહ્યો હોય. પરંતુ મુલ્લાએ જે કહ્યું તે ઠીક જ કહ્યું. એ આપણે પણ જાણીએ છીએ.

એક એવી કથા છે કે મુલ્લાના મસ્તિષ્કનું ઓપરેશન થયું. એક ડોક્ટરે એક નવી ચિકિત્સા પદ્ધતિ વિકસિત કરી હતી કે ખરાબ થયેલું આખું મસ્તિષ્ક બહાર કાઢી લઈ એને રીપેર કરી પાછું એની જગ્યાએ ગોઠવી દેવાતું. મુલ્લાનું મસ્તિષ્ક કાઢીને એને રીપેર કરવા બીજા રૂમમાં ગયા અને એ ઠીક થઈ ગયા પછી એને પાછું મૂકવા પાછા આવ્યા તો મુલ્લા ત્યાં હતા નહીં, એ તો જતા રહ્યા હતા. એ ડોક્ટર તો પરેશાન થઈ ગયા હતા. મુલ્લા છ વર્ષ પછી દેખાયા. ડોક્ટરે પૂછ્યું આટલા દિવસ તમે રહ્યાં ક્યાં? અરે, તમે ભાગી કેવી રીતે ગયા અને આટલા દિવસ તમે બચ્યા કેવી

રીતે? તમારી એ ખોપડી તો મારી પાસે છે. મુલ્લાએ કહ્યું - નમસ્કાર. એના વિના તો મારા દિવસો મઝામાં પસાર થઈ ગયા. હું ઈલેક્શનમાં ચૂંટાઈ આવ્યો અને હું દિલ્હીમાં હતો. રાજધાનીથી જ પાછો આવ્યો. હું એટલું જ કહેવા આવ્યો છું કે હવે તમે પરેશાન ના થશો. એને તમે જ સંભાળજો.

પ્રકૃતિ પણ તમારી બુદ્ધિની કોઈ ચિંતા કરતી નથી, એને તમારા પેટની ચિંતા છે. એટલે જેવું પેટમાં ભોજન પહોંચે છે કે તમારા શરીરની બધી ઉર્જા પેટના ભોજનને પચાવવા માટે દોડી જાય છે. તમારા મસ્તિષ્કની ઉર્જા જે તમને જાગ્રત રાખે છે તે પણ પેટ તરફ ચાલી જાય છે અને પેટના ભોજનને પચાવવામાં લાગી જાય છે. એટલે તમે તંદ્રાનો અનુભવ કરો છો. આ વૈજ્ઞાનિક કારણ છે. એટલે તો તમને તંદ્રાનો અનુભવ થાય છે કારણ કે તમારા મસ્તિષ્કની ઉર્જા જે મસ્તિષ્કને માટે જરૂરી છે તે હવે પેટમાંનું ભોજન પચાવવામાં કામે લાગી જાય છે. એટલે આ પૃથ્વી પર જે લોકો મસ્તિષ્કનો વધુ ઉપયોગ કરે છે, એમનું ભોજન રોજ રોજ ઘટતું જાય છે. જે લોકો મસ્તિષ્કનો ઉપયોગ બહુ ઓછો કરે છે, જે મહેનતું છે, એમનું ભોજન વધતું જાય છે. કારણ એમને માટે એ જ જીવન બચે છે, બીજું કશું જીવનમાં રહેતું નથી.

મહાવીરે એ અનુભવ્યું કે જ્યારે શરીરમાં બિલકુલ ભોજન હોતું નથી, ત્યારે પ્રજ્ઞા એની સંપૂર્ણ શુદ્ધ અવસ્થામાં હોય છે કારણ કે ત્યારે આખા શરીરની ઉર્જા મસ્તિષ્કને મળી શકે છે. કારણ પેટમાં કશું પચાવવાનું હોતું નથી. એટલે આપણે જેમ જેમ મહાવીરને વધુ સમજતા જઈશું તેમ તેમ આપણને એ ખ્યાલ આવતો જશે કે મહાવીર બિલકુલ ભોજન બંધ કરી દેવા શા માટે કહેતા હતા. શરીરની બધી ક્રિયાઓ બંધ થઈ જાય, શરીર બિલકુલ એક મૂર્તિ જેવું બની રહે, હાથ પણ ન હાલે, કામ વગર આંગળી પણ ન હાલે, બધી ક્રિયાઓ ન્યૂનતમ થઈ જાય, સાવ મિનિમમ બની જાય, તો જ શરીરની સંપૂર્ણ

ઉર્જા જે અલગ અલગ કાર્યોમાં વપરાતી હતી તે એક મસ્તિષ્કને માટે ઉપલબ્ધ થઈ શકે અને મસ્તિષ્ક પહેલીવાર જાગવા માટે સક્ષમ બને, નહીં તો જાગવા માટે સમર્થ નથી હોતું.

જ્યાં મહાવીરે ભોજનમાં પણ પસંદગીઓ સ્વીકારી છે, કે શાકાહાર હોય પણ માંસાહાર ન હોય તો ત્યાં કેવળ અહિંસાનું જ કારણ ન હતું, અહિંસા તો માત્ર એક કારણ હતું. એનાથી વધુ મહત્વનું કારણ બીજું હતું અને એ કારણ એવું હતું કે માંસાહાર પચવામાં ભારે હતો, વધુ ઊર્જાનો વ્યય થતો, અને બુદ્ધિની મૂર્છા વધી જતી. અહિંસા એકલું જ કારણ હોત તો મહાવીર કહી શક્યા હોત કે મરેલા જાનવરનું માંસ ખાવામાં કોઈ હર્જ નથી. બુદ્ધે એવું કહ્યું હતું. જો અહિંસા એકમાત્ર કારણ હોત તો મારીને ના ખાવ...કારણ કે મારવામાં હિંસા છે, માંસ ખાવામાં તો કોઈ હિંસા નથી. જો એક જાનવર મરી ગયું છે, આપણે તો મારતા નથી, જાતે મર્યું છે, એનું માંસ ખાઈ રહ્યા છો, તો માંસ ખાવામાં કોઈ હિંસા નથી. મરેલા જાનવરનું માંસ ખાવામાં કોઈ હિંસા નથી. એટલા માટે બુદ્ધે આજ્ઞા દીધી હતી કે મરેલા જાનવરનું માંસ ખાઈ શકાય છે. હિંસા તો મારવામાં હતી. પરંતુ મહાવીરે તો મરેલા જાનવરનું માંસ પણ ખાવાની આજ્ઞા કરી નથી. કારણ કે મહાવીરનું પ્રયોજન કેવળ અહિંસા ન હતી. મહાવીર માટે એનાથી પણ ઊંડું પ્રયોજન એ હતું કે માંસ પચવામાં ભારે છે અને એમાં વધુ ઉર્જાનો વ્યય થાય છે, શરીરની સાથે પેટને પણ વધુ મહત્વપૂર્ણ બનાવી દે છે, અને ઉર્જાના વ્યયને લીધે મસ્તિષ્કની ઉર્જા ખર્ચાઈ જાય છે. પરિણામ સ્વરૂપ તંદ્રા વધી જાય છે.

એટલા માટે મહાવીરે એવા હલકા ભોજનની સલાહ આપી છે કે જેમાં ઓછામાં ઓછી શક્તિનો વપરાશ હોય અને મસ્તિષ્કની ઉર્જા પણ ઓછી ન થાય. આ મસ્તિષ્કની ઉર્જાનો પ્રવાહ ચાલુ રહે તો જ તમે જાગ્રત રહી શકો છો, તમે હાલ જે સ્થિતિમાં છો તે સ્થિતિમાં રહી

શકો છો. એટલે એને બાહ્ય તપ કહ્યું છે, એને આંતરિક તપ કહ્યું નથી. જે માણસ આંતરિક તપ પામી શકે છે તે તો ઊંઘમાં પણ જાગ્રત રહે છે. એનો તો કોઈ સવાલ જ નથી. જે માણસ આંતરિક તપ પામી શક્યો છે તેને તો તમે શરાબ પીવડાઓ તો પણ તે હોશમાં હોય છે. એને તો મોર્ફિયાનું ઈન્જેક્શન આપીએ તો પણ એનું શરીર જ સુસ્ત થઈ જાય છે. શરીર જ ઢીલું પડી જાય છે, ભીતર એની જ્યોતિ જાગતી રહે છે, એની પ્રજ્ઞા પર કોઈ અસર થતી નથી.

પરંતુ આપણી હાલત એવી નથી. આપણને તો થોડુંક, ભોજનનો એક ટુકડો પણ આપણી કોન્સિયસનેસને બદલી નાખે છે, આપણી ચેતનાને ડામાડોળ કરી મૂકે છે. આપણે ભીતર બીજા જ બની જઈએ છીએ. તો મહાવીરે જે કહ્યું તે, આને પહેલું તપ કહ્યું છે, એ બાહ્ય તપને, ચેતનાને વધારવી છે તો જ્યારે શરીરમાં ભોજન નથી ત્યારે આસાનીથી એને વધારી શકાય છે. નાની નાની વાતોનાં પરિણામ જોવા મળે છે કારણ કે આપણે જ્યાં જીવીએ છીએ ત્યાં આપણે નાની નાની ચીજોથી જ ભરેલા અને બંધાયેલા હોઈએ છીએ. જે દિવસે આપણે માણસને એની ભોજનની જરૂરિયાતથી મુક્ત કરી દઈશું એ દિવસે માણસ પૂર્ણ રૂપે ચેતનાથી ભરાઈ જશે. આપણે પૃથ્વીના બંધનમાં નથી, પેટના બંધનમાં છીએ. આપણું ઊંડું બંધન પદાર્થ સાથે નથી, સાચું કહીએ તો ભોજન સાથે છે. જેટલા પ્રમાણમાં તમે ભોજન માટે આતુર હો છો, એટલા જ પ્રમાણમાં તમે મૂર્છિત હો છો, ઊંઘમાં હો છો, અને તમારી ભીતર જાગરણ લાવવામાં અડચણ પડે છે, કઠણાઈ પડે છે.

સવાલ એટલો જ નથી કે ભોજન છોડી દીધું. એ તો કેવળ બાહ્યરૂપ છે. ભીતર ચેતના વધે તો કેવી રીતે વધે એ મહત્વનું છે. આપણે આંતરિક તપ વિશે જાણીશું ત્યારે આપણને ચેતના કેવી રીતે વધે એ સમજાશે. પરંતુ ભોજન છોડીનેય ક્યારેક ચેતના વધારવાનો પ્રયોગ કિંમતી

(અનુસંધાન : જુઓ પાના નં.-૫૨ ઉપર)

ચિંતન

‘વસંત’ એટલે સાચા અર્થમાં ભારતીય ‘વેલેન્ટાઈન’

વસંતપંચમી આવ્યાની સાથે પ્રકૃતિ તુરંત નવપલ્લવિત થાય છે. તેમ આંબાના વૃક્ષમાં મંજરીઓ પર ભમરાઓનો ગુંજારવ, કોયલના મીઠાં ટહુકા સંભળાય છે. વૃક્ષમાં નવા નવા કુપરની દર્શન થાય છે. પ્રકૃતિમાં નવીન માદકતા આવે છે. ...તો મિત્રો...ઋતુઓની રાણી વસંતરાણીના આગમનને વધાવીએ તથા પ્રકૃતિનો આનંદ માણીએ. અમેરિકામાં આવ્યા પછી પ્રેમનું પર્વ વેલેન્ટાઈન ડે... વસંતોત્સવની જેમ જ ઉજવાય છે. ૧૪મી ફેબ્રુઆરીએ યુવક યુવતીઓ સંત વેલેન્ટાઈનને અંજલિ આપી ઉજવણી કરે છે. પ્રેમના સંદેશા અને ફૂલ પાઠવવાની પરંપરા છે અને એટલે જ કાર્ડની ગુલાબની આ દિવસે બોલબાલા વધતી જાય છે... બીજા શબ્દોમાં એમ કહો કે વેલેન્ટાઈન ડે એટલે શાશ્વતપ્રેમ અને લાગણીને અભિવ્યક્ત કરવાનો અનોખો દિવસ. વેલેન્ટાઈન ડે એટલે દિલના સંદેશા સાથે ગુલાબનું ફૂલ પાઠવી પ્રેમ વ્યક્ત કરવાનો શુભ અવસર અને વસંતપંચમી એટલે વસંતના આવણાનો પહેલો પડઘમ. ઝાડીએ રંગોના નવા વસ્ત્રો પહેરવાની મોસમ.... વૃક્ષોની ડાળે ખીલેલી લીલી કુંપળોને જોઈને દરેકના મનમાં પ્રેમના અંકુરણ પણ જાણે-અજાણે ખીલે છે. વસંત પંચમીના દિવસે જ કામદેવ અને રતિએ પહેલીવાર મનુષ્ય હૃદયમાં પ્રેમ તથા આકર્ષણનો સંચાર કર્યો હતો. વસંતપંચમી એટલે કામદેવ અને રતિના પ્રથમ મિલનનો દિવસ અને એટલે જ એને મદનોત્સવ પણ કહે છે. વસંત અને વેલેન્ટાઈન ડે માં ખૂબ સામ્યતા છે. જેમ પ્રેમ સોળે કળાએ વેલેન્ટાઈનના દિવસે ખીલે છે તેમ પ્રકૃતિ પણ વસંત આવતાં ખીલે છે. વસંતને યૌવન ગણવામાં આવે છે, વસંત એટલે ફરીથી ખીલવું તેમ પ્રેમ કરો પણ મરતો નથી. મુરઝાઈ ગયેલો પ્રેમ પ્રકૃતિની સાથે ખીલે છે. પશ્ચિમના દેશોમાં વેલેન્ટાઈન ડે ઉજવવામાં આવે છે પણ આપણા ભારતમાં જોવા જઈએ તો પ્રેમના સૌથી મહત્વના દિવસ તરીકે કદાચ વસંત પંચમીની જગ્યા કોઈ ન લઈ શકે.

વસંત એ સૃષ્ટિનું યૌવન છે અને યૌવન એ જીવનની વસંત છે. વસંત એટલે નિસર્ગનો છલકાતો વૈભવ. વસંત એટલે જીવન ખિલવવાનો ઉત્સવ. વસંત ઋતુ એટલે તરુવરોનો શણગાર. વસંત એટલે નવપલ્લવિત થયેલું, ખીલેલું, માદક સેવાથી મહેકી ઉઠેલ અને પ્રસન્નતાથી છલકાતું નિસર્ગ...તેમાંય કોયલનું મધુર કુંજન પણ મનને આનંદવિભોર બનાવે છે અને એટલે જ વસંતપંચમી એટલે સાચા અર્થમાં ભારતીય ‘વેલેન્ટાઈન ડે’

નિસર્ગના સાન્નિધ્યથી માનવીના મનમાં ઉલ્લાસ, પ્રેમ અને ચેતના પ્રગટે છે. વેલેન્ટાઈન અને વસંતપંચમી બન્નેમાં આશાનું પ્રતિક છે, પ્રકૃતિ પણ પાનખરને, નિરાશાને ખંખેરી પુલકિત થાય છે તેમ માનવી પ્રેમની કુંપળો ખીલવી પોતાના પ્રેમને જગાડે છે. જેમ અહંકારને પોષતો નથી તેમ નિસર્ગ અહંસુન્ય છે, પ્રેમ અને પ્રકૃતિ સુખ અને દુઃખથી પર પ્રભુને સ્પર્શ છે અને તેથી જ મહર્ષિ વાલ્મીકિએ રામાયણમાં વસંતનું સુંદર ચિત્ર આલેખ્યું છે. કોઈ કવિ કે લેખકની કલમ પ્રેમ અને વસંત પર લખ્યા વગર રહી નથી, ભગવાન કૃષ્ણે ભાગવત ગીતામાં વસંતને ઋતુરાજ અને પોતાની વિભૂતિ તરીકે બિરદાવ્યો છે, જીવન અને વસંતને જેણે એક રૂપ કરી નાખ્યા છે તેવા માનવને આપણી સંસ્કૃતિ સંત કહીને બિરદાવે છે. પોતાના કે કોઈના જીવનમાં વસંત પ્રગટાવે તે સંત અને વસંતપંચમી એટલે સૂર અને શબ્દના દેવી મા સરસ્વતી...

પશ્ચિમી દેશોમાં કાર્ડ - ગીફ્ટ કંપનીઓના જોરે વેલેન્ટાઈન ડે છવાયો, એની સદીઓ અગાઉ ભારતમાં વસંતપંચમીથી વસંતોત્સવ ચાલુ હતો. સંસ્કૃતિનું પુનરુત્થાન અને ઈતિહાસનું પુનરાવર્તન કરનારાઓને અંગ્રેજોને બદલે સંસ્કૃત ભણાવવાની વાતો કરવી છે. પણ સંસ્કૃતમાં માત્ર ધર્મગ્રંથો જ લખાયા નથી, અવનવું અદ્ભુત સાહિત્ય પણ છે. પણ એનો અભ્યાસ કરો તો ‘મર્યાદા’ ની વર્ષોથી

રાખેલી ‘બાંધી મુઠ્ઠી’ તરત ખૂલી જાય! જે ‘વેસ્ટર્ન કલ્ચર’ ને આપણે ઉઘાડું, કામુક, મસ્તીખોર, સ્વચ્છંદ, પાપી ગણીએ છીએ.... એ મુક્ત જીવનશૈલી કંઈ આજકાલના ‘મેટ્રોકલ્ચર’ ની સોગાત નથી. એ બહુ વખણાતી ભારતીય સંસ્કૃતિનું, આ દેશના પ્રાચીન વારસાનું અભિન્ન અંગ છે.

જરા વિચારજો, વેસ્ટર્ન કલ્ચર તો હજુ વેલેન્ટાઈન ડે ને પ્રેમનું પર્વ ગણીને પ્રમોટ કરે છે. પણ પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિના વેલેન્ટાઈન ડે સમાન વસંત પંચમીમાં આટલો દંભ પણ નથી. વસંત આપણે ત્યાં ઉઘાડે છોગ પ્રેમની નહિ, ‘કામ’ (સેક્સ) ની જ ઋતુ ગણાઈ છે. એના વર્ણનોમાં બે જ વર્ણનો ભારતના ઋષિઓથી લઈને કવિઓએ કર્યા છે : એક તો મદગરતી પ્રકૃતિની રંગછટાઓનું વર્ણન...બીજું મદમસ્ત માનુની (નારી) ની કામાવેગભરી ચેષ્ટાઓનું વર્ણન! મોટે ભાગે તો યુવતીના દેહસૌંદર્ય સાથે કુદરતી સૌંદર્ય સરખાવાય!

વસંતના મદનોત્સવમાં ઉધાનવિહાર થતો... વેલેન્ટાઈન ડેમાં ગાર્ડન પિકનિક થાય છે. આજની પેઢી બિચારી ‘સુધરી’ ગઈ છે. એટલે જાહેરમાં ખુલ્લેઆમ યુંબન પણ થતું નથી. બાકી, વસંતોત્સવમાં જાહેરમાં યુંબન તો કેવળ શરૂઆત હતી...આ ઉન્મુક્ત ઋતુમાં વનવિહાર કરીને યુગલો ‘સંભોગશૃંગાર’ નું રસપાન કરતા. (આ શબ્દ પણ સંસ્કૃતિનો છે!) ગામમાં આગ લાગી હોય અને ધમાલ-મચી હોય, એવું નૃત્ય, સંગીત, રંગરાગ અને જલસાનું વાતાવરણ રચાતું. (આ પણ પ્રાકૃત મુક્તકનું વર્ણન છે!) બહારગામ યાત્રાએ કે કમાવા ગયેલા પુરુષો દોડીને ઘેર પિયુની રાહ જોતી પ્રિયા પાસે પહોંચી જતા. વાસંતી પર્વોમાં ફુલોની ભેટ અપાતી, વેલેન્ટાઈન ડે માં પણ ‘રોઝ’ અપાય છે. વસંતોત્સવમાં મધુર પીણાઓ - આસવો પીવાતા. વેલેન્ટાઈન ડે માં સોફ્ટ ડ્રિન્ક્સ પીવાય છે. મદનોત્સવમાં કામજવર (વાસનાના તાપ) થી પીડાતી સ્ત્રીઓ સખીઓની મારફતે પ્રિયતમને જલદી

આવીને બાહુપાશમાં ભીંસી દેવાના સંદેશાઓ મોકલતી. વેલેન્ટાઈન્સ ડે માં પ્રિન્ટેડ કાર્ડ્સ અપાય છે. વસંતોત્સવમાં ભમરાનો ગુંજારવ અને કોયલના ટૂકા સાંભળીને યુગલો ઉત્તેજિત થતા. વેલેન્ટાઈન્સ ડે માં સી.ડી. પ્લેયર પર પાર્ટી મ્યુઝિક ધણધણે છે.

માટે વેલેન્ટાઈન્સ ડે તો ભારતે ગુમાવેલી તક છે. સ્ત્રી-પુરુષના 'મેટિંગ કોલ' ના ઉત્સવની ખૂબસૂરત કલ્પના જગતભરમાં પહેલા ભારતે કરી. સુરતસંગ્રામ (શારીરિક સમાગમ) ને પ્રેમના પડીકામાં બાંધનાર સમાજ અગાઉ ભારતમાં હતો! પછી બુદ્ધ, મહાવીર, શંકરાચાર્ય ઈત્યાદિના પ્રભાવને લીધે ભારતીય લોકજીવન આનંદકેન્દ્રિત મટીને અધ્યાત્મકેન્દ્રિત થઈ ગયું. પ્રેમ, કળા અને પ્રકૃતિ પર આ પહેલું આંતરિક આક્રમણ હતું. પછી પરદેશી ગુલામીનું સેંકડો વર્ષોનું બાહ્ય આક્રમણ થયું. કર્મકાંડીપણાના જોરને લીધે દરેક ઉત્સવના ધાર્મિક મહાત્મયોના જ ગુણગાન પેઢી દર પેઢી ગવાતા રહ્યા. એમાંનાં ઉમંગ અને મસ્તીના તત્વોની ટીકા થવા લાગી. બાહ્ય ગુલામીમાંથી તો અંતે દેશમુક્ત થઈ ગયો. પણ કળા, પરિવર્તન અને આનંદની સતત વિરોધી રહેલી ધર્મની સદંતર ખોટી અને અધૂરી વ્યાખ્યાઓની આંતરિક ગુલામી દિવસે દિવસે વધતી જાય છે. એમાંથી મુઠ્ઠીભર ચોખલિયાઓ કાગારોળ (કાગડાના કર્કશ કા...કા...કા...ને કાગારોળ કહેવાય) કરીને બહુમતી સમાજને દંભી અને ડરપોક બનાવે છે.

આટલી વાતથી ખાતરી ન થતી હોય, તો જરા ભારતના પ્રાચીન વાસંતી સાહિત્યનો ઊંડાણથી અભ્યાસ કરજો. આમ પણ પ્રેમ ન કરવો હોય, ગાવું-નાચવું ન હોય, હરવું ફરવું ન હોય, મસ્તીતોફા ન હોય, કશું આકર્ષક સર્જવાનું ન હોય...તો પછી બીજું કરશો શું? કમ સે કમ ખરેખરા 'રંગીન' ભારતનો 'સ્વાધ્યાય' કરવાનું પુણ્ય તો લેજો! જો અગાઉથી જ વસંતને જીવનમાં વસાવી હોત તો પછી આજે દુનિયામાં વેલેન્ટાઈન્સ ડે ને બદલે ભારતના કામસૂત્રની જેમ જ વસંતોત્સવની બોલબાલા હોત! આપણે જ ખાડો ઉલેચીને ખાલી કર્યો, પછી એમાં ક્યારેક આયાતી વેલેન્ટાઈન્સનો વરસાદ વરસે જ ને! ઈટસ નેચરલ... ઈનએવિટેબલ (ટાળી ન શકાય)!

હવે આવું વાંચીને લાગણી દુભાઈ હોય તો સ્વર્ગ સંચરીને કાલિદાસને નોટિસ આપજો... પણ વારતહેવારે વાસંતી થનગનાટની ટીકા જ કરી હશે, તો પછી નરક જ મળશે ને! ભારતીય કાવ્યશાસ્ત્ર જ નહિ, કૃષ્ણભક્તિની સર્વોત્કૃષ્ટ કૃતિઓમાંની એક ગણાતી 'ગીતગોવિંદ' માં પણ મુરલીધર માધવનું વેલેન્ટાઈન સ્વરૂપ ઝીલાયું છે. પ્રાચીન ભારતમાં ડગલે ને પગલે આ બધું છુટ્ટે હાથે ઠલવાયેલું છે. ઉર્મિશીલ કવિ જયદેવ માટે એવી દંતકથા છે કે એને અનહદ પ્રેમકરતી સ્વરૂપવાન પત્ની પન્નાવતીની પરીક્ષા લેવા કોઈએ એને પતિના મૃત્યુના ખોટા સમાચાર આપ્યા. પ્રેમઘેલી પ્રિયા આઘાતથી મૃત્યુ પામી! કવિ જયદેવે પ્રવાસેથી પાછા ફરીને વિગત જાણી. સત્યવાન સાવિત્રીના કિસ્સાથી ઉલટમાં જયદેવે બધું ભૂલી પ્રિયાના જડ દેહ સામે વીણા લઈ 'શ્રિતકમલાકુચમંડલ' થી શરૂ થતો પ્રબંધ ગાયો. આ પ્રેમસ્તુતિને લીધે કૃષ્ણ પ્રસન્ન થયા અને પન્નાવતી આળસ મરડીને બેઠી થઈ! ઘેટ્ટસ મેજક ઓફ લવ! ટ્રિબ્યુટ ટુ વેલેન્ટાઈન્સ ડે!

આવા 'જય જગદીશ હરે' ના રચયિતા કૃષ્ણપ્રિય કવિ જયદેવનું 'ગીતગોવિંદ' ગદ્ભોને અશ્લીલ અને ગુણવાનોને કળાત્મક લાગે એવી રાધાકૃષ્ણની કામકીડાના વર્ણનોથી, વિશ્વસાહિત્યમાં અમર બન્યું છે. ભારતીય શાસ્ત્રીય નીતિરીતિ મુજબ 'વિપ્રલંભશૃંગાર' (વિરહના સોંદર્ય) થી 'સંભોગશૃંગાર' (મિલનના સોંદર્ય) ની એમાં સફર છે. વૃંદાવનમાં વસંતઋતુમાં મદનઘેલી બનેલી રાધિકા કૃષ્ણને કુંજોમાં શોધે છે, ત્યાંથી 'ગીતગોવિંદ' નો ઉપાડ થાય છે. એક સખી આવીને રાધાને 'આ રમણીય વસંતમાં ગોપીઓ સાથે કૃષ્ણ શૃંગાર રચે છે' કહીને રાધાને વિહવળ કરે છે. જયદેવના વર્ણન મુજબ ઋતુરાજ વસંતમાં દક્ષિણ દિશાએથી આવતો 'મલયાનિલ' પવન લતાઓની મીઠી ખુશબુથી નાયકનાયિકામાં આલિંગનનો ઉન્માદ ભરી દે છે. ડોલતી ડાળીઓ જડ સૃષ્ટિમાં અને ગાતા પંખીઓ ચેતન સૃષ્ટિમાં શૃંગાર જગાવે છે. ભમરાઓ ફુલો પર મધુરસ ચુસતી ડોલે છે, એ જોઈને વિલાસિની નારીઓ પોતાના નરને સંભારી કામાગ્નિથી બળી મરે છે! કેતકીના પુષ્પ

કામદેવના ભાલાના ફળા જેવા લાગે છે, તો કેસુડાં કામદેવના વાઘ જેવા વાંકા નખ લાગે છે! મન્મથ (કામદેવ) આ નખથી વીજળીવેગે રસિકજનોનો હૃદય પર કરે છે! વસંતનો આવો કેફ તપસ્વીઓના તપ ડોલાવી નાખે એવું સદીઓ પહેલા જયદેવ લખી ચૂક્યો છે. આવા વાતાવરણમાં મદહોશ રાધિકા ઉદીમ બનીને ઉગ્રત ઉરોજ સાથે નટવર કૃષ્ણને ચાંપવા માટે કૃષ્ણપ્રશસ્તિ શરૂ કરે છે... અંતે રાધાકૃષ્ણનું મિલન અને સમાગમનું અદ્ભુત શૃંગારિક વર્ણન છે.

આ જયદેવની રસિકતાને સદીઓ પહેલા રાધાકૃષ્ણ જેવા ભક્તિપૂર્ણ ચરિત્રો હોવા છતાં ભારતીય સમાજે સાચવી, સ્વીકારી, સમજી અને શણગારી! પણ આજે બે નોર્મલ યુવક-યુવતી વસંતઘેલા થઈને વેલેન્ટાઈનમય થાય તો 'ઘોર અધ:પતન'... 'મહાપાપ' કહીને વેદિયાઓ (વાતવાતમાં વેદનો શાસ્ત્રાર્થ કરનારા પરથી આ શબ્દ આવ્યો હશે?) તૂટી પડે છે! અરે ભારત! ૨૧મી સદીમાં તારે ૧લી સદીથી પણ પછાત થવાનું? કોઈ હિંદુત્વવાદી સદીઓ પહેલાના ભારતને સજીવન કરવાની વાત કરે, ત્યારે માત્ર તપોવનો કે મંદિરનું જ નિર્માણ? આ શૃંગાર, આ રસભોગ, આ કળાત્મકતાની સદીઓ પહેલાની વાતોમાંથી બાદબાદી કરી નાખવાની? પછી એ બધું અપનાવી લેનાર પશ્ચિમી પવનો ભારતીય નવી પેઢીની પાંખોમાં પવન પૂરે, એમાં શી નવાઈ?

ભારતીય વેદોમાં ઉપસસૂક્ત, નદીસૂક્ત, પર્જન્યસૂક્ત વગેરેમાં પ્રકૃતિના વર્ણનો છે. પણ ઋતુઓનું નયનરમ્ય વર્ણન પહેલી વખત વાલ્મીકિ રામાયણમાં જોવા મળે છે. વર્ષા, શરદ, વસંતનું કિષ્કિધાકાંડમાં ૧ સર્ગ જેટલું વર્ણન છે. પછી તો અઢળક સંસ્કૃત-પ્રાકૃત રચનાઓમાં વસંતશૃંગાર પૂરબહારમાં છે.

આજનો માહોલ કંઈ હજુ આટલો ઉન્મુક્ત બનતો નથી. પણ યૌવનવસંતને વાતેવાતમાં વખોડવા માટે 'પ્રાચીન ભારતીય સંસ્કૃતિ' નો જ હવાલો આપવો હોય તો આ પણ એ જ વારસાનો હિસ્સો છે. જો પ્રાચીનતાની વાત 'છી...છી' કહીને પડતી મુકવી હોય તો પછી વધે છે : આધુનિકતા! યાને વેલેન્ટાઈન કલ્ચર!

સૌજન્ય : "ગુજરાત ઘાસ"

અસ્તિત્વ તમને પોતાને જ પ્રતિબિંબિત કરે છે

એક અદ્ભુત ઝેનગુરુ થયા. 'જેનરેન' એમનું નામ.

એ નિરંતર એવું કહેતા કે પાનખર આવે અને વૃક્ષો પરથી તમામ પાંદડા ખરી જાય તો એવું ન માનશો કે જગત ઉજ્જડ કે વેરાન થઈ ગયું છે એ તો માત્ર વસંત આવવાની પૂર્વતૈયારી છે. રડવાની કે ઉદાસ થઈ જવાની કોઈ જરૂર નથી. થોડી સમજ વિકસાવો અને દૂર ભવિષ્ય તરફ દૃષ્ટિ દોડાવો સુંદર મજાના કુમળા પાનથી ફરી આ વૃક્ષો લચી પડશે. એના પર રંગબેરંગી, સુંદર મજાના સુગંધી પુષ્પો આવશે. આખું વાતાવરણ ફરીથી, ઉત્સવ, આનંદ અને રંગોથી ભરાઈ જશે.

રાત અંધારી થઈ જાય અને ક્યાંય કોઈ અજવાસ ન દેખાય તો એવું ન માનશો કે સૂર્યોદય થવાનો નથી. ઘનઘોર રાત્રિ પછી જ સૂર્યોદયની સંભાવના છે. જીવનનું ચક્ર સતત ફરતું રહે છે. અહીં ક્યાંય કશું સ્થિર નથી. અંધકાર પછી પ્રકાશ, દુઃખ પછી સુખ, મૃત્યુ પછી નવજીવન અને પાનખર પછી વસંત — જીવનનો આ સતત ચાલ્યા કરતો ક્રમ છે.

કોઈ તમને છેતરી જાય, દુઃખ અને વિષાદથી હૃદય ભરાઈ જાય એટલી હદે નુકસાન પહોંચાડે તો પણ એવું ન કહેશો કે પૂરી માનવજાત પરથી હવે વિશ્વાસ ઊઠી ગયો છે. એક, બે કે પાંચ-પચાસ માણસો પરથી પૂરી માનવજાત વિષે નિર્ણય ન લઈ શકાય. એના બદલે જો સુખી જ થવું હોય તો આ રીતે પણ વિચારી શકાય : ભલે આજે કોઈ એક મિત્ર તરફથી દગો થયો તેણે તમારી આશા અને ધારણાને ઠેસ પહોંચાડી પણ મહત્ત્વની વસ્તુ તો તમારી આશા, તમારી અંદર પડેલી શ્રદ્ધા અને વિધાયક દૃષ્ટિ છે. ભલે થોડું નુકસાન થાય પણ માનવજાત પરનો વિશ્વાસ, એના

તરફનો પ્રેમ અને સદ્ભાવ ન ઘટવો જોઈએ. ચીંથરાની સાથે જો રતનને પણ ફેંકી દઈએ તો એ સૌથી મોટું નુકસાન છે. જગતના મોટાભાગના માણસો ભલે દગો કરે, પરંતુ છેલ્લો માણસ પણ જો હજુ બાકી હોય તો એના પર વિશ્વાસ કરજો. કદાચ એ તમારી આશા પૂરી કરે. તમને છેતરવાને બદલે, તમારા જીવનકાર્યમાં કદાચ એ સહયોગ કરે. છેલ્લો એક માણસ પણ તમારી આસ્થા અને વિધાયકતાને બચાવી લેવા માટે પર્યાપ્ત છે. અને માનો કે છેલ્લો માણસ પણ તમને નુકસાન પહોંચાડે તો તમે શા માટે એવું ન વિચારી શકો કે તમે જે વિચારો છો કે જીવો છો તેમાં જ કદાચ ભૂલ હોય? બીજા બધા ખોટા છે એના બદલે, તમે એ રીતે કેમ ન વિચારી શકો કે તમેય ખોટા હોઈ શકો.

ઓશો તો કાયમથી કહે છે : તમારી અંદર જે પ્રેમ અને આસ્થાનો દીપક છે તે ખૂબ કિંમતી છે. ચારેકોરથી એ દીપકને બુઝાવી દેવાની કોશિષ ચાલશે પણ તમે જીવના જોખમે ય એનું જતન કરજો. કેમ કે એ દીપક તમને છેક મંઝિલ સુધી લઈ જશે. કાયમ એ તમારું માર્ગદર્શન કરશે. માટે એને બુઝાવા ન દેશો.

માનો કે કોઈ એક માણસે તમારું દિલ તોડ્યું. તમારી ધારણાથી વિરુદ્ધનું વર્તન કર્યું, તો શું એ માણસના એક જ કૃત્ય પર તમે નજર કરશો? એના જીવનના શું બીજા કોઈ પાસા નથી? તમારા માટે કશુંક સારું પણ કર્યું હોય, એનું શું તમને સહેજેય સ્મરણ નથી? એના આ કૃત્યથી ભલે તમે એ સાહસ પ્રત્યે નફરત કરો પરંતુ ભવિષ્યમાં એ જ માણસ સારો નહીં સિદ્ધ થાય એની ખાતરી શી? આખું ભવિષ્ય હજુ બાકી છે અને છેલ્લી ક્ષણે

પણ માણસ સુધરી શકે.

મહત્ત્વની વાત એ માણસે શું કર્યું તે નથી પણ તમારી અંદર જે આસ્થા અને પ્રેમનો દીપક છે તે બુઝાઈ ન જાય તેનો ખ્યાલ સદૈવ રાખવો ઘટે કેમ કે એ કિંમતી છે.

આનો અર્થ એવો હરગીઝ નથી કે ધોખો ખાવો એ સારી વાત છે અથવા તો કોઈ તમારું શોષણ કે નુકસાન કરતું રહે અને તમે બાધાની જેમ હંમેશા છેતરાતા જ રહો. સ્થૂળ કરતાં ય વાત વધુ સૂક્ષ્મ છે. બીજાના કારણે પોતાની જાતને જ નુકસાન ન પહોંચી જાય તેની સાવધાની રાખવાનો આ અંગૂલી નિર્દેશ છે.

નિષેધ આવે ત્યાં દ્વાર બંધ થઈ જાય છે. વિસ્તરવાની વાત પણ ત્યાં સમાપ્ત થઈ જાય છે. નકારાત્મક દૃષ્ટિકોણ માણસને પથ્થર જેવો સખત બનાવી શકે છે અને સખત બની જઈએ તો નુકસાન આપણને પોતાને જ થાય છે. ઓશો સદા હકાર અને વિધાયક દૃષ્ટિકોણના પક્ષપાતી છે. એ તો કહેજ છે કે સામે આવતું એકાદ દ્વાર કદાચ બંધ હોય તો અટકી જવાનું કોઈ કારણ નથી. દિશા બદલો અથવા થોડા આગળ વધો તો નજીકનું કોઈ દ્વાર જરૂર ખુલ્લું હશે અને માનો કે દ્વાર બંધ હોય તો થોડું ખટખટાવો એ જરૂર ખૂલશે. અથવા તો એવું પણ બને કે દ્વાર બંધ જ ન હોય. તમને જ ઝોકું આવી ગયું હોય અને હાથ તમારા દિવાલ પર ફંફોળતા હોવ. જરા આંખ ખોલો અને બંધ દ્વાર પણ ખૂલી જશે.

ઝેન વિચારધારા એકદમ નિરાળી અને સંઘર્ષહીન છે. લડ્યા વિના જ જીતવાની એ રીત છે કેમ કે ઝેનધારા સદૈવ એવું માને છે કે, જે લડે છે તે હારે છે.

(અનુસંધાન : જુઓ પાના નં.-૬૨ ઉપર)

પ્રદેશ ભૂમિ છે અને ભૂમિ પૃથ્વી છે

સૂર્ય નહીં પણ પૃથ્વી ફરે છે અને એના પર દિવસ અને રાત્રિ આવે છે. સૂર્ય દેખાતો નથી ત્યારે આકાશમાં ચંદ્ર દેખાય છે; પૃથ્વી ફરે છે એ સાથે દિશાઓ બદલાતી, ફરતી નથી, કારણ કે ગોળાકારની આસપાસ અવકાશ જ હોય. તેને પાસાં, ખૂણા હોય નહીં, ગોળાકારને તમામ દિશા ખુલ્લી, પૂર્વ નહીં, પશ્ચિમ નહીં, પણ પૃથ્વી પર રહે તેમને દિશા જ નહીં, ઠામ, મુકામ પણ ખરાં પણ પૃથ્વી એટલી વિશાળ કે એની ચક્રગતિ રહેનાર માટે સ્થિર. સ્થિર હોય કે સ્થિર લાગે તેને દિશાઓ હોય, સ્થાન હોય ત્યાં દિશા હોય, સ્થિર સૂર્ય પણ સ્થિર લાગતી પૃથ્વી ફરતી હોય તે છતાં સ્થિર અનુભવાય. પૃથ્વી પર સાગરો, મહાસાગરો, સરિતાઓ એમને વળી કાંઠાઓ પણ ખરા. હવામાન પણ એક સાથે એકસરખું નહીં, ફરંદી પૃથ્વી પર હવામાન પણ ફરે; સાગરોએ પૃથ્વીના ખંડો પાડી નાખ્યા. અથવા એ હતા એટલે આસપાસની ભૂમિ ખંડ બની ગઈ. પૃથ્વી પર જીવસૃષ્ટિ આવ્યા પછી માણસોની વસતી તો ખાસ્સા સમય પછી આવી, આદિમાનવ વિકસતો ગયો, આ પૃથ્વીનો સ્પષ્ટ કોઈક તો છે. તે કોણ એની શોધમાં ઈશ્વર, વિશ્વનિયંત્ર જે હતા તેને પોતાના જ્ઞાનનો વિષય બનાવ્યા; જીવતા માણસને લાગ્યું કે અહીં જ જીવન છે એવું ન હોય, જીવન પછીયે જીવન અને તે પૃથ્વી પર જ હોય પણ તેનીયે આગળ દૂર દૂર ઊંચેરું સ્વર્ગ હોય, વૈકુંઠ હોય. આ તો આપણા ખંડની વાત, પણ મોડે મોડે પૃથ્વી પરની બીજી પ્રજાઓએ પણ ઈશ્વરની શોધ કરી અને તેમની પ્રાપ્તિ માટે ધર્મની યોજના કરી.

ઈશ્વરની શોધ તો સૌની એકસમાન હતી પણ આચારો તો પ્રજા વસતી હોય ત્યાંના હવામાન, રહેણીકરણી, સ્થાનિક સગવડો, ભાષા, પ્રણાલી અનુસાર હોય. એટલે ઈશ્વર અલ્લા, ગોડ એક પણ નામ જુદાં અને ધર્મચારણ પણ રહેતા હોય એ ધરતી પર જીવાતા જીવનનો, ધર્મચારણનો વિચાર એક

પણ આચાર, ભાષા વિધિ બધું ત્યાંની ધરતી પ્રમાણે, ત્યાંના હવામાન, રહેણીકરણી, જીવાઈની પરંપરા અનુસાર રહ્યાં.

પ્રત્યેક ભૂમિખંડને પોતાની અલગતા, વિશેષતા હોય છે અને પૃથ્વી પર અરણ્યો અને રણો પણ આવેલાં છે. વળી ત્યાંની ભાષા પણ જુદી અને ધર્મના આચાર પણ ત્યાંની ધરતી, હવામાન અને ઊપજ પર આધાર રાખે, વળી બોલી અને ભાષા પણ ત્યાંની સ્થાનિક. એટલે ઈશ્વર તે અલ્લા અને ગોડ પણ ખરા. જેટલી ભાષા જેટલી બોલી એટલાં ઈશ્વરનાં નામ; ધર્મચાર, ભૂમિ, હવામાન, સ્થાન તેમજ ત્યાંના નિર્માયા અને રૂઢ થયા હોય, રૂઢ થયેલાં જ માણસોએ દરિયો ખેડ્યો, સ્થાનિક લોકો પ્રવાસી થયા, કોઈને કોઈ હેતુએ અને જ્યાં ગયા ત્યાં જ જીવનઆધાર વધારે સારો લાગતાં તે રહી ગયા, કેટલાકોએ ચઢાઈ, યુદ્ધો કરી ભૂમિ જીતી, રાજ્ય કરવા માંડ્યું એટલે કે સ્થાનિક સંવેદશીય કે વિદેશી થયો પણ રહી ગયો એટલે દેશી પણ થયો, અરે કેટલાકોએ જીતેલી ભૂમિ પર રાજ્ય કર્યું અને તેમનો ધર્મ રાજ્યાશ્રિત થતાં સત્તાના ધોરણે ફેલાયો પણ ખરો; કાલે કરી કૂંજેડ, કહેવાતાં ધર્મયુદ્ધો પણ થયાં અને અથડામણો તો આજેય ચાલે છે.

ભૂમિ, ભૂમિખંડ બદલાયા પણ મૂળ ભૂમિના આચારધર્મ અને માન્યતા બદલાયા નહીં. એટલે મૂળ અને આગંતુકો વચ્ચે અથડામણો કહેવાતા ધર્મના નામે થઈ. સમન્વયને સ્થાને સ્વયંનો આગ્રહ, જીદ તેય ધર્મને નામે આવી અને અથડામણો, સંઘર્ષો આવ્યાં... મૂળે જે આગંતુકો હતા તે સ્થાનિક થયા પણ તેમની મૂળ જન્મભૂમિની ભૌગોલિક સ્થિતિ આધારિત જે કંઈ હતું તેને વળગી રહેવાની જીદ. આ કારણે સંઘર્ષો આવ્યા. છૂટું ઢોર પણ જાણે ખીલે બંધાયેલું. ધર્મને નામે, મૂળે બહારથી આવી અહીં સ્થાયી થયેલા પોતાના આચારધર્મને મૂળ ઈશ્વર, અલ્લા સહિત, તમામ માન્યતા સહિત તે જ શ્રેષ્ઠ એવી જીદ કરે છે ત્યારે માણસોને

એક કરતો ધર્મ માણસ માણસ વચ્ચે વિચ્છેદ અને સંઘર્ષ કરે છે જેઓ માણસ થઈને માણસ સુધી પહોંચતા નથી, બલકે વિચ્છેદ સર્જે છે, માન્યતા અને તેના અજ્ઞાન અને અજ્ઞાન વિશેની હઠમાં જીવે છે. તેઓ નજીકના માણસથી દૂર વિચ્છેદમાં જીવે છે, અજ્ઞાનમાં જ રત છે તેમને માટે માણસ નથી એટલે ઈશ્વર, ખુદા, ગોડ પણ નથી. ■

અસ્તિત્વ તમને પોતાને જ પ્રતિબિંબિત કરે છે

(અનુસંધાન : પાના નં.-૬૧ ઉપરથી ચાલુ)

જગતમાં લડવા જેવું કશું છે જ નહીં. અહીં જે કંઈ પણ છે તે એક અને અદ્વૈત છે. પરસ્પર વિરોધી લાગતી વાતો પણ અંદરથી એક હોય છે કેમ કે એકની જ જુદીજુદી થતી અભિવ્યક્તિ છે. મણકો તો એક જ છે માત્ર એના પાસા જુદી જુદી જગ્યાએ ઊભા રહીને જોવાથી અલગ અલગ દેખાય છે. આખો આ વિરાટ મણકો દર્પણનો જ બનેલો છે. એની સામે જે રંગ લઈને જશો, જેવી દૃષ્ટિ કે આકૃતિ લઈને ઊભા રહેશો તેને એ એવી જ પ્રતિબિંબિત કરશે.

અહીં જે, જેટલી... અને જે કંઈ લડાઈ છે તે પ્રતિબિંબની છે. લોકો પ્રતિબિંબ સામે જોઈને લડે છે પણ મૂળ મણકાને (મૂળ સ્ત્રોતને) જોતા જ નથી. તમે જેવા છો (દર્પણનો બનેલો આ પાસાદાર) મણકો તમને એવા જ પ્રતિબિંબિત કરે છે. તમે સારા તો જગત સારું. તમે બૂરા તો જગત આખું ખરાબ

‘જેન’ સંતો પાસે જીવન અને જગતને જોવાની, આ એક તદ્દન નિરાળી, લડાઈ, ઝઘડા વિનાની એ વિધાયક દૃષ્ટિ છે જેમને દુઃખી નથી થવું, અહોભાવ સાથે જીવવું છે; રસ, રંગ, નૃત્ય અને ઉત્સવને જ જીવન ધ્યેય માનીને જીવવું છે તેમણે અનિવાર્ય રીતે એમની આ વાત અને જીવનશૈલી પર ધ્યાન આપવું જ પડશે.

— સંકલિત

વાર્તા

હેવાતન

• કેશુભાઈ દેસાઈ •

‘વનિતા વૃદ્ધાશ્રમ’નું પાટિયું વાંચીને એ અટક્યો.

એકાએક એને વિચાર સ્ફુર્યો : મેના માટે આનાથી વધુ સારી જગા ભાગ્યે જ હોઈ શકે! એની બાકીની જિંદગી ઈશ્વરભજન કરતાં કરતાં આવી રળિયામણી ભોમકામાં પસાર થઈ જાય, તો કેવું સારું! કોઈ જફા નહીં, કોઈ જવાબદારી નહીં...

જગા ખરેખર રળિયામણી હતી. રસ્તાના એક કિનારે ગંગા, ને એની તદ્દન સામે આશ્રમ. આશ્રમોનો તો હરદ્વારમાં તોટો જ ક્યાં છે? પરંતુ આ આશ્રમ જરા જુદી ભાતનો લાગ્યો. એમાં વૃદ્ધ સ્ત્રીઓની દેખરેખ રખાતી હતી. કહેવાય છે કે આશ્રમના સ્થાપક સ્વામી સર્વેશ્વરનંદજીને એક દિવસ એમના પૂર્વાશ્રમનાં માતાજીએ સપનું આપીને આ આશ્રમ સ્થાપવાની પ્રેરણા આપી હતી. સ્વામીજી દેશવિદેશમાં ધર્માટન કરતા હોઈ, એકવાર કોઈ સંકલ્પ પ્રગટ કરે, તો એની પૂર્તિમાં ખાસ કોઈ તકલીફ પડતી નહીં. માતાજીના સ્વપ્નાદેશની વાત એમણે લંડનના એક શિષ્ય સમક્ષ મૂકેલી. ગણતરીના જ દિવસોમાં આશ્રમ માટે જરૂરી અર્થવ્યવસ્થા ગોઠવાઈ ગઈ હતી. પછી એક દિવસ સ્વામીજીએ દેશનાં મહિલા પ્રધાનમંત્રીના હસ્તે એની શિલારોપણ વિધિ કરાવી દીધી હતી. આજે એ વાતને નહીં નહીં તોય વીસ-બાવીસ વરસ થઈ ગયાં.

એણે એક નજર મેના સામે નાખી. મેના માનશે ખરી? માની જાય તો એના માથેથી કેવડો મોટો જવાબદારીનો બોજ ઊતરી જતો હતો! વળી, પોતે આશ્રમને કંઈક આપી છૂટવા પણ તૈયાર હતો. એમ

કંઈ ખોડા ઢોરની પાંજરાપોળમાં પોતાની પિતરાઈ બહેનને થોડી ધકેલી મુકાય એમ હતી? આ તો ભવ્ય, શ્રી-સ્ટાર હોટલ જેવી સગવડોવાળો આશ્રમ હતો. સારા ઘરની બહેનો એમની વૃદ્ધાવસ્થા ગંગાકિનારે ગાળવા માગતી હોય, તો એમના માટે સ્વામીજીના પૂર્વાશ્રમનાં માતાજીએ સપનું આપીને પ્રતાપી દીકરા પાસે પુણ્યાર્થ અને પરમાર્થનું કામ કરાવ્યું હતું.

આશ્રમની સ્થાપના વિશે શરૂ થયેલી ભાત ભાતની દંતકથાઓ નાનકડી પુસ્તિકા સ્વરૂપે આશ્રમની હદમાં મુકાયેલા ગલ્લાઓ પર વેચાતી હતી. નજીવી, ફક્ત એક રૂપિયાની કિંમતમાં વેચાતો ગુટકો લઈને એણે પાનાં ફેરવવાં માંડ્યાં.

મેનાએ પૂછ્યું : જાણે બહુ રસ પડી ગયો છે, ભાઈ!

એને દંતકથામાં ખરેખર રસ પડ્યો હતો. સ્વામીજી જેવા ધર્મપુરુષ સાથે સંકળાયેલી ન હોત, તો આખી વાર્તાને એણે ઉપજાવી કાઢેલી જ માની લીધી હોત.

‘સાંભળીશ તો તને પણ રસ પડ્યા વગર નહીં રહે.’ એણે યશમાં સરખાં કરતાં કહ્યું : ‘આ જગ્યાએ સ્વામીજીનાં પૂર્વાશ્રમનાં માતાજીએ ગંગાજીની આરાધના કરેલી છે. સ્વામીજીને આ વાત એમનાં માતાજીએ સપનામાં કહી અને આ સ્થળે વૃદ્ધ સ્ત્રીઓ માટે એક ભવ્ય આશ્રમ બાંધવા આદેશ કર્યો—!’

‘ગપ્પાં જ લાગે છે મને તો!’ મેનાથી અનાયાસ બોલાઈ ગયું. જો કે પછી થોડો પસ્તાવો પણ થયો : ‘ભલભલી દુનિયા છે, ભાઈ! આપણે આપણી ટૂંકી નજરે એને

મૂલવવા માંડીએ, એ પણ બરાબર નહીં!’

ભાઈ-બહેન જાત્રા કરવા આવ્યાં હતાં. આમ તો બેઉ પિતરાઈ ભાઈબહેન થતાં હતાં, પણ એ સંબંધ તો એ ખુદ પણ ભૂલી ગયાં હતાં. ગોવિંદપુરામાં જઈને પૂછો તો ભાગ્યે જ કોઈ એ બેઉ પિતરાઈ હોવાની વાત કરે. ગામ આખું તો આ બેઉ વૃદ્ધોનો આદર કરતું હતું. મેનાએ આખી જિંદગી પિયરમાં કેમ કાઢી નાખી, એનું રહસ્ય ભાગ્યે જ કોઈ જાણતું હતું — ખુદ એ જેના આશ્રયે જીવતી હતી એ અંબાલાલ સુધ્યાં નહોતો જાણતો, ત્યાં બીજું કોઈ તો ક્યાંથી જાણે!

અંબાલાલનું ચલણ ચાલ્યું, ત્યાં લગી તો મેનાને કશી અડચણ નહોતી લાગતી. એણે તો જાણે સગો ભાઈ હોય, એમ મેનાનો માનમરતબો સાચવ્યો હતો. મેનાને અંબાલાલના કાકાએ પણ દીકરો સમજીને જ ઉછેરી હતી. એને પરણાવવાના તો એમને પણ ઘણા કોડ હતા. પરંતુ એ કોડ પૂરા કરવા જેટલી જિંદગી એમના ફાળે નહોતી આવી. મેનાની મા તો એને ધાવણી મૂકીને જ મરી ગયેલી. એટલે જ્યારથી મેનાને સમજણ આવી, ત્યારથી એ અંબાલાલની મા-જણી બહેનની જેમ જ જીવી હતી. કાકા-કાકીનાં હેત પણ જેવાં તેવાં નહોતાં. એ જૂની ઘરેડના જીવોએ અનાથ મેનાને સગા દીકરા કરતાં અદકેરાં લાડ પીરસીને મોટી કરી હતી.

અંબાલાલ અને મેનાના જીવ જુદા નહોતા. ઘરમાં મેનાનો હુકમ ચાલતો. એનો શબ્દ ઉવેખવાની હિંમત અંબાલાલની પત્નીમાં પણ નહોતી.

પરંતુ બધા દિવસ એકસરખા થોડા જાય છે?

હરખરંદ ગડા (મો. ૯૩૨૮૪ ૪૦૦૪૦) ★ નીલેશ ગડા ★ રીતેશ ગડા

લગનપદ, ઘરવપરાશ, લ્હાણી તથા હોટલ કેન્ટીન વાડી ફરાસખાના માટેના મોટા વાસણોના હોલસેલ વેપારી

એલ/૧૦૪૦/૭, વિજય ટ્રાન્સપોર્ટ પાસે, જી.આઈ.ડી.સી., અંકલેશ્વર. ફોન : ૦૨૬૪૬-૩૨૯૩૦૩, ૨૨૦૯૪૨

E-mail : kaykay_industries@yahoo.com

અંબાલાલના વચેટ દીકરાની વહુની જીભ જરા લાંબી હતી. એક દિવસ વાત વાતમાં એ મેના સાથે વઢી પડી, ત્યારથી અંબાલાલનો જીવ ખાટો થઈ ગયો હતો. એ વખતે તો એ સમસમીને રહી ગયો હતો : પરંતુ મનોમન એણે પાકી ગાંઠ વાળી દીધી હતી - હવે આ ઘરમાં મેના નહિ રહી શકે... મારે એનાં ધોળાંમાં ધૂળ નથી પડવા દેવી...! હું એને આ કરમચંડાળોના હવાલે મૂકીને મરું તો મારો જીવ અવગતિએ જાય... એના કરતાં તો એને ગંગાજીમાં ધક્કો મારીને વહેતી કરી દેવી સારી!

અંબાલાલના મનમાં જાત જાતના વિચારો ધૂમરીઓ લેતા હતા. મેના સમક્ષ બધું પ્રગટ કરી દેવાની હિંમત નહોતી ચાલતી, પરંતુ જ્યારે ગોવિંદપુરાથી ગંગા નહાવા નીકળ્યાં, ત્યારે કોણ જાણે નણંદ - ભોજાઈને ભેટતાં જોઈને એકાએક ક્યાંથી આ શબ્દો બોલાઈ ગયેલા : ‘જીવ્યા-મર્યાના જુહાર કલી લ્યો, બોન! કોને ખબર, ગંગાજી હેમખેમ પાછાં મોકલશે કેકેમ!’

ને એ દૃશ્ય અંબાલાલ હજી લગી ભૂલ્યો નથી : નણંદ-ભોજાઈ બેઉની આંખોમાં શ્રાવણ - ભાદરવો શરૂ થઈ ગયો હતો. અંબાલાલની પત્નીએ પગે પડતાં કહ્યું હતું : અમારે તો આ ઘેર બેઠાં ગંગા ગણીએ એવાં તમે હતાં, બોન! તમને માતાજી હેમખેમ પાછાં લાવશે, ઓછું ના આજ્ઞાશો! કોઈ નાદાન વતુંઓછું બકી ગયું હોય, તો એનો ડંખ મનમાં ના રાખશો! તમે તો સાક્ષાત્ મીરાંબાઈ છો...

અંબાલાલને એ બધું અક્ષરશઃ તાદંશ થઈ રહ્યું.

મેના સામે ન સમજાય એવી નજરે એણે જોયું. બની શકે તો એ મેનાને અહીં છોડીને જવા માગતો હતો. વધતી વય સાથે એનું મનોબળ ઘટતું ચાલ્યું હતું. એને ખાતરી હતી કે પોતાની હયાતી નહીં હોય ત્યારે પણ ગોવિંદપુરામાં મેના સામે કોઈ તું-કારો નાખી

શકે એમ નહોતું. છતાં એની સાથે પેલી ચિંબાવલી વચેટ વહુએ જે વર્તન કરેલું, એ અંબાલાલને રહી રહીને સાંભરી આવતું હતું. એવી બલાના પનારે પડવું, એ કરતાં અહીં ગંગાજીના સથવારે જિંદગી વિતાવવી શું ખોટી? અંબાલાલ પચીસ હજાર જેવી રકમ ગાંઠે બાંધીને નીકળ્યો હતો. તે આટલા સારુ જ. એ હરદ્વારમાં પ્રવેશ્યો ત્યારથી આશ્રમોનાં પાટિયાં વાંચી રહ્યો હતો.

આખરે એને જે સ્થળની તલાશ હતી, એ મળી ગયું હતું...

‘મેના, તું અહીં-’ એ આગળ ન બોલી શક્યો. એને એમ હતું કે આશ્રમની વ્યવસ્થા નિહાળીને ખુદ મેના જ સામે ચાલીને અહીં રહી પડવાની તૈયારી દર્શાવે એ જ ઠીક ગણાય.

‘હું કહેતો’તો તને આવો આશ્રમ ગમે કે?’ અંબાલાલે ફેરવી તોળ્યું.

મેના નહોતી સમજતી એવું થોડું છે? પિતરાઈ ભાઈના મનની અમૂંઝણ તો એ દિવસની પારખી ગઈ હતી. એને ઊલટાની ભાઈની કાળજી કોણ રાખશે, એ ચિંતા કોરી ખાતી હતી. ભાભીની આંખ મીંચાઈ ગઈ, તે દિવસે ભાઈનું કોણ?

મેનાએ હસીને કહ્યું : ‘આપણે બંને સાથે રહી શકીએ ખરાં?’ એણે મનની અમૂંઝણ પ્રકટ કરતાં કહ્યું : ‘તમને જેમ મારી ચિંતા રહ્યા કરે છે, એમ મનેય તમારી ફિકર-’

હજી વાક્ય પૂરું બોલી પણ નહોતી ત્યાં અચાનક આશ્રમના પ્રાંગણમાં લાલ રંગની આકર્ષક મર્સિડિઝ બેન્ઝ આવીને ઊભી રહી. ચોકીદારો આઘાપાછા થઈ ગયા. સ્વામી સર્વેશ્વરાનંદજી પધાર્યા હતા. અંબાલાલ એમના દર્શન માટે ઘાંઘો થઈ રહ્યો હતો. સ્વામીજીએ ગાડીમાંથી ડોકું કાઢ્યું, ને મેનાને જોઈને ઘડીક તો એ હેબતાઈ જ ગયા. એક હળવું સ્મિત, અને જાણે જૂની ઓળખાણ

હળુ હળુ કરતી હવાઈ ગઈ...

—ને પછી મેના ‘વનિતા વૃદ્ધાશ્રમ’માં જ રહી ગઈ.

અંબાલાલને ખાસ કશો આગ્રહ ન કરવો પડ્યો. એણે પચીસ હજાર રૂપિયા સ્વામીજીનાં ચરણોમાં મૂક્યા, ત્યારે સ્વામીજી મેનાની આંખોમાં નજર પરોવીને મરક મરક મલક્યા હતા. મેનાથી એ ન જીરવાયું. એટલે એ બોલી ઊઠી હતી : ‘એની કોઈ જરૂર નથી, ભાઈ! સ્વામીજીને રૂપિયા આપનારાનો કંઈ તોટો છે?’

સ્વામીજીએ ચહેરા પર કૃત્રિમ ગંભીરતા ધારણ કરીને કહ્યું : ‘ગઈ રાત હમતો સપનેમેં એક ચહેરા દિખાઈ દિયા... પતા નહીં, ઈતની ઉંમરમેં યે ઔરતકા ચહેરા કેસે દિખાઈ પડા! ગુત્થી સુલજા નહીં પા રહા થા. ફિર સબેરે આશ્રમકી મુલાકાત પે ચલા આયા : ઔર દેખા, જો રાતમેં મેરે સપનોમેં આઈ થી વો ઔરત તો સાક્ષાત્...’

અંબાલાલ ભાવવિભોર થઈને સાષ્ટાંગ દંડવત્ની મુદ્રામાં લાંબો થઈ ગયો. મેનાએ હોઠે આવી ગયેલા શબ્દો માંડ પાછા ઠેલ્યા : ‘બસ, હજી એવા ને એવા ગપ્પીદાસ જ રહ્યા છો કે!’

એને વર્ષો પહેલાંની એ પૂનમની રાત સાંભરી આવી.

‘મેના, તું આમ ને આમ લબડાવ્યા કરીશ તો યાદ રાખજે, એક દિવસ તારો આ સુખલાલ બાવો બની જશે...!’

એ વખતે મેનાએ એની ધમકીને હસી કાઢેલી. આટલાં વર્ષો બાદ એને એનો સુખલાલ જરા જુદા રૂપે મળી ગયો, એનો હરખ એ કોની આગળ વ્યક્ત કરે? અલબત્ત, એને જોતાંની સાથે એની ઉંમરમાં સામટા ચાર દાયકાનો કાપ જરૂર મુકાઈ ગયો હતો... એને એનું ખોવાયેલું હેવાતન જડી ગયું હતું!

તીર્થ પર

હરીભાઈ ભીખાભાઈ પેઈન્ટર

જૈન ધર્મના કેન્વાસ પેઈન્ટિંગ, તીર્થપટ, માર્બલ કાર્વિંગ તીર્થપટ - તીર્થ રચના બનાવનાર

★ તળાવ એરીયા, પ્રાઈમરી સ્કુલ સામે, પાલીતાણા-૩૬૪ ૨૭૦. ★ ૧૩, બાલમંદિર શોર્પીંગ સેન્ટર, તળેટી રોડ, પાલીતાણા.

Tel. : (02848) 252454 • Mo. 94262 46176, 99240 36761

ખીટી

• હરીશ નાગ્રેયા •

ઘરકામ કરી છેલ્લે શ્વાસે નોકરીએ પહોંચવા રોજ ભાગદોડ કરતી શહેરની અસંખ્ય યુવતીઓમાંની એક હું પણ છું હેતલ. જે સાલસતાથી સૌ સાથે હું હસીને વરતું છું એના પરથી કોઈને અણસારેય આવતો નથી કે મનમાં અપરાધભાવ જાગે એવું હું કેટલું બધું અનુભવું છું. આવું અનુભવવું જોઈએ કે નહીં, ખબર નથી, પણ રોકી શકતી નથી, શું કરું! આજે ઘેર પાછાં આવતાં 'કામ્પોઝ' લેતી આવી છું.

જયંતીને છે, હું ભોળી અને નમાલી હોઉં, જેથી એની સામે ન થાઉં. પણ એવી દેખાઉં જરાય નહીં કે એને જાહેરમાં મારી શરમ આવે. આ જયંતી એટલે મારો બાપ. આ એના તરફ તોછડાઈ કે તિરસ્કાર નથી. જયંતી બાપુ છે એ સાથે એ એક પુરુષ વ્યક્તિ પણ છે, એ હકીકત સ્વીકારવાનો આ વસમો આયાસ છે. નહીં તો બાપુને અન્યાય થઈ જાય એમ છે, જે મારે કરવો નથી, કારણ કે હું બાપુને ચાહું છું. પછી એ કલ્પના જ કેમ ન હોય! બાપુને મારી પાસે કોઈ જ અપેક્ષા નથી. જયંતીને અપેક્ષા સિવાય કશું જ નથી. બાપુ અને જયંતી એકબીજામાં એવા ઓતપ્રોત છે ક્યારેક થાય, બાપુનું મહોરું પહેરી જયંતી મને છેતરી તો નથી રહ્યો ને! દર વખતે બાપુને હું આંબવા જાઉં છું ને જયંતી જ સામો અથડાય છે. હું ભોંકી પડી જાઉં છું ગમતું નથી.

આખો દિવસ મારો જીવ જયંતી સામે બળાપો કાઢ્યા જ કરે છે. કામ પરથી હું ઘરે પાછી ફરું છું, બાપુને જોઉં છું ને અપરાધભાવે દુણાઉં છું. એમનું મન જીતવા સતત આડી આડી આવું છું બાપુ ખુશ થાય એ પહેલાં જ જયંતી નારાજગીનો ઢોંગ કરતો મારી પાસે ધાર્યું કરાવ્યે જાય છે. ત્યારે મન ગિનાય છે. જયંતીને ભાંડતાં અચકાતી નથી. બાપુ સામે નજર મેળવી શકતી નથી. જયંતી ફાવી જાય છે. ક્યારે, કોણ હોય છે કળાતું નથી, ને ગૂંગળાયા

કરું છું. જયંતી અને બાપુને છૂટા પાડ્યા વિના આ ગૂંગળામણમાંથી છૂટવું મારા માટે શક્ય નથી.

હું જે કરવા માગું છું. થિંક અલાઉડ, એ વાત અમારી છે. પોતીકાને ઉઘાડા પાડવા જેટલી હું નગુણી નથી. પણ જે થયું છે, એ હવે પછી ન થાય એ અટકાવવા જયંતીને, જેને કોઈ કાળે નકારી શકાય એમ નથી. એને, જેવો છે તેવો, સ્વીકારવો જ પડશે. તો જ સમજાશે કે હવે મારે જયંતી જોડે કેમ વરતવું. હું બાપુની નહીં, જયંતીની જ વાત કરીશ, જેથી હું પાપદ્રોહના વમળમાં ચકરાવે ચડી ન જાઉં પુષ્પાની જેમ.

મારો રોષ, ચીડ જયંતી તરફ છે. એ ક્યારેય બાપુ બની શક્યો નથી. ઓથ, હૂંફ, વહાલ અનુભવાવી શક્યો નથી. જે એ નથી એનો દોષ દઈને શું? છતે બાપે સતત એવું જ લાગે છે કે હું અનાથ છું. આ અભાવનું કરવું શું? પિતૃદેવો ભવની કલ્પનાને પોષ્યા કરવી એ જયંતીનું જ પાખંડ છે. જયંતી એક ગરજૂડો વ્યક્તિ છે જેની જોડે મારો પનારો પડ્યો છે.

બે વર્ષ પહેલાં પુષ્પા ગુજરી ગઈ. મારી મા છૂટી ગઈ, જયંતીથી. હું ઘરમાં દીકરી તે અપેક્ષાની જાળમાં ફસાઈ ગઈ. જયંતીએ પુષ્પાને સુખેથી જીવવા તો ન દીધી, સુખેથી મરવાય ન દીધી. પુષ્પાને જિવાડવા જયંતીએ બહુ ફાંફા માર્યા. પૈસા વાપર્યા. માનતાઓ માની જેથી કોઈ હિસાબે એ જીવી જાય. એનો સંસાર ન ખોરવાય. એનો ઢસરડો એ વેંઢાર્યા જ કરે. પણ અહીંયા એનું કંઈ ન ચાલ્યું. પુષ્પા ગુજરી ગઈ. ગઈ પછી તો ખાંપણનો ખરચોય બોઝો લાગતાં જયંતી બબડ્યો'તો : એ તો ગઈ, હવે એની જ કોઈ જૂની સફેદ સાડીથી કામ નહીં ચાલે! નાલાયક, છે ને! આમ વિચારવા સિવાય મારે છૂટકો નથી. મારે નિર્ણય લેવાનો છે. મારે શું કરવું? જો હું બાપુનો વિચાર કરીશ તો દ્રોહભાવમાં ભાંગી પડીશ. આવા બધા ભાવોના કાટમાળ વચ્ચે

જિવાય થોડું? ને જિવાય તો કેવું ચીંથરા જેવું!

પુષ્પા એટલે સવાર - સાંજ જયંતીના બળાપા ઝીંકવાનો પથરો. એને શરદી થાય કે કબજિયાત, લેંઘાની નાડીમાં ગાંઠ પડી જાય કે દાઢી કરતાં બ્લેડ લાગી જાય. વાંક બસ પુષ્પાનો. વાતે વાતે ધુન્કારે. મને પુષ્પા પર ચીડ ચડે : આ તું શું કરે છે મા? વાંકગુના વિના, આ માણસ પોતાની અણઆવડતને છાવરવા તને! પુષ્પા મોં સંતાડી શીખ આપે : ના બોલીએ એમને માટે આવું, એ તારા બાપુ છે. હું અકળાઉં : મને એ દીઠા ગમતા નથી. પુષ્પાની આંખો ચૂઈ પડે.

નાનપણથી જ પુષ્પાને લઈને જયંતી જોડે હું બહુ લડતી. પંદર વર્ષની થઈ ત્યાં સુધી જયંતી ઝટિયાં ઝાલી, મને ધુમ્બી, ચૂપ કરી દેતો. પણ જે દિવસે બીમાર પુષ્પા પર મીઠું ભૂલી ગયાના વાંકે જયંતીએ ગરમ દાળનો વાટકો ફેંક્યો તે દિવસે મેં રસોઈના બધાં જ તપેલાં મોરીમાં ઊંધાં વાળી કહી દીધું : જાવ હવે જ્યા જવું હોય ત્યાં મીઠાવાળી દાળ ઝોબરવા! જયંતી ધૂંઆપૂંઆ પગ પછાડતો, દાંતિયા કરતો, ભૂંભાટતો ભાગી ગયો. ત્યારે પુષ્પાનેય મેં તડકાવી હતી : તારામાં જ મીઠું નથી, સહન કરે છે તે. આને તું પરમેશ્વર માને છે તારો, નપાણિયાને! પણ હું આ બોલી શકી નહોતી.

મારો નમણો, મલકતો ચહેરો જોઈ કોઈ પણ મોહી પડે મારા પર. પણ હું અંદર આવી જ છું બળીઝળી, રાવ ખાતી, અણગમો થાય એવી. પુષ્પા ઘણીવાર કહેતી : ચાર પાંચ વર્ષની થઈ ત્યાં સુધી હું જયંતીને બહુ વહાલી હતી. પછી ધીરે ધીરે અબખે પડવા માંડી. બહુ પૂછપૂછ કરતી'તી સામે. બાપને મન દીકરી વહાલનો દરિયો જ્યાં સધી કાલું કાલું અને બાપને ગમતું ગાયા કરે ત્યાં સુધી. એ જ દરિયામાં પ્રતિભાની ભરતી પડકારતી સામે આવે તો

એ અકારો, ખારો થઈ પડે. વહાલ કાચિંડો તો નથી કે રંગ બદલે! એ બાપ બન્યો તોય હંમેશ જયંતી જ રહ્યો છે.

તે દિવસ પછી જયંતી મને વતાવતો નહીં. મને ગમતું સાથે ઓછું આવતું. મીંદડીને જોઈ ડાઘિયો ઘૂરકે એમ મારી હાજરીમાં એ ધૂંધવાયા કરતો. એને દીકરીની કાળજી નહોતી, પણ એને કેમ કહ્યાગરી કરી કાબૂમાં, કબજે કરી રાખવી એનું જયંતીને ખુન્નસ હતું. અસે મસે એ અકળાતો : આને હવે ક્યાં સુધી બેસાડી રાખવી છે ઘરે! ઢાંઢી બાવીસની થવા આવી. કાઢો આને ઝટ. બસ, ઘર ભેગી કરી દો એના, તે જાન છૂટે. જાતજાતના મુરતિયા બતાડ્યા. હું એકની બે ના થઈ. હું કાળું મોં કરી કુળનું નામ બોળીશ કહી મને મારી નજરમાં રોજ હલકી પાડવા મંડ્યો. છોકરીને જાણે જીવનમાં કંઈ બીજું કરવા જેવું સૂઝતું જ નહીં હોય. પંકજ અને મારા સંબંધની હજી કોઈને ખબર નહોતી.

દર મહિને જેવો મારો પગાર એના હાથમાં પડતો થયો કે જયંતી ઢીલો પડી ગયો. પણ પુષ્પાની ટાંચ તો એ જ રહી. મેં પગાર સીધો પુષ્પાને આપવા માંડ્યો. એટલે જયંતીએ પુષ્પાને ઘર ખર્ચ આપવાનો બંધ કરી દીધો. પુષ્પાને લીધે હું હારી ગઈ. મારાથી મોટો ભાઈ, આનંદ, તો ક્યારનોય હારી ગયો હતો. ઘરમાં એ એમ રહેતો, જાણે પ્લેટફોર્મ પર ગાડી આવવાની રાહ જોતો હોય. જયંતી જોડે એ પનારો પાડતો જ નહીં, પડતો ત્યારે એ મૂંગો જ રહેતો. ઉપેક્ષાથી જયંતી ઊકળતો. પુષ્પાનું જીવવું હરામ કરી નાંખતો : જો જણ્યાં છે એકએક પથરા મૂંગીએ મારે માથે ઝીંકવા! ઘરની બાજુમાં જ કંસારાની દુકાન હોય તેમ પુષ્પા જયંતીની કચકચથી ટેવાઈ ગઈ હતી. એ ચંદુની સારવારમાંથી ઊંચી ક્યાં આવતી હતી?

પંકજ મિત્ર છે. મારાં સુખ:દુખ સહિયારે છે. એની સાથે રહેવું મને ગમે છે. એ મારી સાથે બેંકમાં જ કામ કરે છે. ઘરમાં કંટાળું છું ત્યારે પંકજનાં સ્વપ્નો જોવામાં ખોવાઈ જાઉં છું. મા ક્યારેક પૂછે : શું વિચાર કરે છે? ત્યારે કહ્યું : ‘પંકજ મને ખૂબ ગમે છે, ક્યારેક તો એટલો

વહાલો લાગે છે કે થાય કે કુમળી કાકડીની જેમ કાચો જ ખાઈ જાઉં.’ આવું કહેતાં મને મા પાસે સંકોચ ન થાય. મારો આવેશ જોઈ પુષ્પા બાધી બની જાય ને રહીને ટપારે : આમ બેફામ ન બોલાય છોકરીથી, ગમે તોય. હું પુષ્પા જોડે વિવાદ ન કરું. વિચારું, ગમવું, નાલેશી થોડી જ છે, સંતાડવું પડે! જીવ હોય એને જ ગમો-અણગમો થાય. છોકરીને જીવ નથી? એને ગમે તો એ કહે કેમ નહીં? આવા નજીવા સુખથીય વંચિત! સૌની જેમ મનેય મન છે, તો પછી આ નકારો દઉં તો કોને? મને પંકજ ગમે છે. હું એનો ઢંઢેરો નથી પીટતી તો ઢાંકપિછોડોય નથી કરતી. પંકજ એ જાણે છે. જીવનમાં બસ આટલો જ સંતોષ છે. એ પણ ક્યાં ટક્યો!

ક્યારેક થાય, ત્રણ ભાઈ વચ્ચે હું એકની એક બહેન, પણ બધો બોજો મારા પર જ કેમ? વેંઢારું છું એટલે? નફફટ નથી થઈ શકતી એટલે? કે ક્યાં જઈશની બીકમાં! રવિ સૌથી તેજસ્વી તે નિશાળમાં જ પોંખાઈ ગયો. શિષ્યવૃત્તિ મેળવી, જતો રહ્યો બોર્ડિંગમાં રહેવા. ખરું તો એ જયંતીને ઓળખી ગયો હતો, એટલે જ છટકી ગયો ભીંસમાંથી ભણતરને બહાને. કજિયાનું મોં કાળું સમજી આનંદ સોસવાઈ રહ્યો. પોતાનું પુરુષાતન પ્રમાણવા, જયંતી આનંદની ઊણપો ચીંધતો, વારેઘડી ઘરમાં એને કોડીનો કરી નાંખતો, તે પરણતાં પહેલાં જ, નોકરીમાં સામેથી બદલી માંગી એ જબલપુર જતો રહ્યો. પછી તો જયંતીએ તને-જ-છોકરાંને-સાયવતા-આવડ્યાં-નહીંના માછલાં ક્યાંય સુધી પુષ્પાના માથે ધોયા કર્યા.

હવે મારો વારો હતો, જયંતીથી દબાઈને રહેવાનો. એના પર જ એ નભતો હતો, જેની મને ચીડ હતી. આનંદ ગયો કે એનો રૂમ મેં મારા માટે માંગ્યો. તારો રૂમ? જયંતી ભડક્યો. પોતાનો રૂમ જોઈતો હોય તો હા પાડી દે એકાદ મુરતિયાને. તે થયું. હું જીદે ચડી : ‘છું ત્યાં સુધી આનંદનો રૂમ મારો જ રહેશે.’ એ રવિનો છે. જયંતી તાડુક્યો. પરણીને આવશે તે જોઈશેને એને! જયંતીએ રૂમને ધરાર તાળું મારી રૂમમાં મૂકેલો મારો સામાન બહાર ફેંકી દઈ, એણે મને મારા જ ઘરમાં

નિરાશ્રિત કરી નાંખી. આવું બાપુ હરગિઝ કરે નહીં. એ જયંતીની જ આડાઈ હતી. હું પડકાર હતી. જયંતી સાંખી શકતો નહોતો. મેં નક્કી કર્યું છે, જયંતીનું હું જતું કરી એને ફાવી જવા નહીં દઉં. એમાં બાપુની અવહેલના છે, જે હું કરવા નથી માંગતી. મારા અને જયંતીના આવા રોજના ઝઘડામાં પુષ્પા ગળતી ગઈ.

પુષ્પાનો જીવ મારામાં છે, પણ જીવે છે ચંદુ માટે. વીસ વર્ષનો પુષ્પ પુરુષ જેવો ચંદુ મેન્ટલી રિટાર્ડ છે. એના સારા થવાની કોઈ શક્યતા નથી. ચંદુની ઓઠે પુષ્પાને દૂણવાની જયંતીને મઝા પડે છે : આ તે કાંઈ માણસ છે, સાલો ચીભડું. નાંખી આવવા દે ગાંડાને હોસ્પિટલમાં તે જાય લપ માથેથી. પુષ્પા જેમ કરગરે તેમ જયંતીને શૂરાતન ચડે. આ જોઈ ક્યારેક એવું થાય, ચાલ ભાગી જાઉં પંકજ જોડે. પણ પુષ્પાને જોઈ સમસમી બેસી રહું. આટલું ઓછું હતું કે જયંતીએ પાંચ વર્ષ વહેલી નિવૃત્તિ લઈ લીધીને બેસી ગયો ઘરે. ઘરમાં નવરા બેઠાં સૌની ખોડખાંપણ કાઢ્યા વિના એનો દિવસ હવે આથમતો નહીં.

પુષ્પા જેમ નબળી પડતી જતી હતી તેમ ચંદુ બળદ જેવો જોરાવર થતો જતો હતો. એને સાચવતાં પુષ્પા અધમૂઈ થઈ જતી. આખો દિવસ ચંદુ રાડો પાડતો, ત્યારે જયંતી જેવો લાગતો. તે દિવસે નવડાવતાં અચાનક પુષ્પાને અજાણતાં જ ચંદુનો ધક્કો લાગ્યો ને ભીંત સાથે જોરથી અફળાઈ. સાબુવાળો ચંદુ એમ જ બાથરૂમની બહાર આવતો રહ્યો. એને જોઈ જયંતીનો પિત્તો ગયો. બેદરકારી માટે પુષ્પાને ભાંડતો ક્યાંય સુધી એ બેસી રહ્યો. ક્યાં-મરી-ગઈ-તું કરતો જ્યારે એ ઉઠ્યો, તે પહેલાં જ પુષ્પા પાછી વળી ગઈ હતી. આનંદ અને રવિ એક દિવસ વધુ રોકાયા નહીં. જયંતીએ ઉશ્કેર્યા, પણ બંને હરફ પાડ્યા વિના, અસ્થિકુંભ લઈ, હું મારું જીવન બરબાદ કરું છું, એવી સલાહ આપી જતા રહ્યા.

પુષ્પાની ગેરહાજરીમાં જીવન બદલાઈ ગયું. પુષ્પાની આટલી મોટી ખોટ પડશે એની મને ખબર નહોતી. જયંતી પુષ્પાની ખોટ જરાય સહી ન શક્યો. ઘાંધો થઈ ગયો. પણ હું ખોટી પડી. એને કંઈ ફરક

પડ્યો નહોતો. જ્યંતીનું વર્તન ત્રીજે જ દિવસે બદલાઈ ગયું. પુષ્પાના ગયા છતાં એ પોતાના જીવનક્રમમાં સહેજ પણ ફેરફાર સ્વીકારવા કે સહેવા તૈયાર નહોતો. એને મન હું પુષ્પાની અવેજમાં હતી. હું દીકરી હતી. જ્યંતીને સંભાળી લેવાની મારી ફરજ હતી. પુષ્પા પર ઠલવાતો રોજનો રોષ હવે મારા પર ઠલવાવા માંડ્યો. મેં ડઘાઈ જઈ ઘર માથે ઉપાડી લીધું. સવાર-સાંજ રસોઈ, ચંદુને જોવાનો, નોકરીએ પહોંચવાનું, રાતે એ જ કામનો ઢગલો, ને પછી થાકીને લોથ.

સગાંવહાલાં, આડોશપડોશી મને જોઈને ખુશ છે. પોતાનાં સંતાનોને મારો દાખલો આપીને મહેણાં-ટોણા મારી શકે છે. એમને મન હું સમજું, ઠરેલ, કહ્યાગરી છું. પોતાના ઉમંગ-ઓરતા કોરે મૂકીને મેં માની ગેરહાજરીમાં ઘરડા બાપ અને ગાંડા ભાઈની જવાબદારી સરસ રીતે ઉપાડી લીધી છે. લોકો વખાણ કરે છે ત્યારે મને ગમે છે. પણ વખાણ મારા શ્વાસ તો નથી, ક્યાં સુધી ટકશે? પછી મારું કોઈ જીવન નહીં? મને જીવવાનો કોઈ હક્ક નહીં? બધું ભૂલી જવાનું? પંકજનેય?

જ્યંતીની ફરિયાદો તો ખૂટતી જ નથી. હવે કહે છે, નોકરી છોડી દે, ઘર બરોબર સચવાતું નથી. હું નોકરી છોડીને ચંદુનું ધ્યાન રાખું એટલે એ છૂટો, જે મારા માટે શક્ય નથી. રહી રહીને જ્યંતી હવે ત્રાગાં કરે છે. પુષ્પાના સ્પર્શના હેવાયા ચંદુની મારફાડ મારાથી જીરવાતી નથી. ચંદુને જ્યંતીએ સાચવવો પડે છે એની લાયમાં એણે મને વગોવવા માંડી છે : આ છપ્પરપગીને છે કોઈ માયા-મમતા! લાચાર ભાઈ અને ઘરડા બાપ કરતાં લોભણીને એની નોકરી જ વહાલી છે. મોત પડે છે છોડતાં, બસ, પૈસો, પૈસો મારો પરમેશ્વર. કપરા કાળમાં સંતાન સાથ ન આપે તો કામનાં શું મને! હું સમસમી રહું છું. સાવ નગુણો છે. મને કલ્પના જ નહીં, પુષ્પાની લડાઈ એની ગેરહાજરીમાં મારે આમ બમણા જોરથી લડવાની આવશે. પંકજ પણ હવે નારાજ થવા માંડ્યો છે. એણેય લગ્નની ઉતાવળ કરાવવા માંડી છે.

મને ઘેર આવતાં એ દિવસે મોડું થયું,

તે જ્યંતીને બહુ વાંકું પડ્યું. મારાથી રહેવાયું નહીં. મેં પૂછી નાંખ્યું : આમ આ ક્યાં સુધી ચાલશે? દીકરી છું એટલે શું ઘર સંભાળવાની ફરજ ફક્ત મારી જ? કહેવાતા ઘરના ઘણીની નહીં? ભાઈને મારે જ સાચવવાનો? ચંદુના બાપની જવાબદારી નહીં? હું નોકરી છોડી દઉં, કેમ? તમારો સલાહો સંભાળવાનો શું મેં ઠેકો લીધો છે? મારે મારો સંસાર માંડવાનો કે નહીં? બાપની આવી કેવી અપેક્ષા દીકરી પાસે કે 'ટૂંપાઈ જા'! જ્યંતીને જાળ લાગી ગઈ. હાથ પકડી ઉંબરે ઢસડતાં એ તાડૂક્યો : જોઉં છું કોણ સંઘરે છે તને! મને પેટમાં ફાળ પડી, શું કરું! રહું કે જાઉં? ક્યાં?

આવા પ્રસંગના અંદેશમાં મેં છૂટાં, એકલાં રહેવાનો વિકલ્પ કરી જોયો હતો. જે જગ્યા સુરક્ષિત હતી, ત્યાં હું એકલી-જ-રહેવાની છું જાણી એ લોકોએ મને હડસેલો દેતાં હોય એમ મોં ફેરવી લીધું, જાણે મારી ખુદની જગ્યામાં એકલાં રહેવાનો મારો ઈરાદો ઉઘઈ હોય અને એમના સંસારને કોરી ખાઈ જવાની હોઉં! દીકરી કરગરતી રહી : તું માની જા, ડાહી સમજુ છે, આ પુણ્યનું કામ કરે છે, કર. હેતલ કકળતી રહી : આ આપઘાત છે, અન્યાય, ગુનો. એ વખતે પંકજે મને સધિયારી.

મેં જ્યંતીને પંકજની વાત કરી. ડૂબતાના હાથમાંથી તરણું સરકતું હોય તેમ ઝાવું મારતો જ્યંતી તતડ્યો : નોકરીએ એટલે જાય છે, આવું છિનાળું કરવા! જ્યંતી ત્યારે ભૂલી ગયો હતો, ત્રણ વર્ષ પહેલાં, મારો ભાર ઉતારવા, એ કોઈને પણ મારું દાન દેવા તૈયાર હતો. એ વખતની જરૂરિયાતના કાચિંડાએ રંગ બદલ્યો હતો. એને મન મારાં લગ્ન એનો દ્રોહ હતો. કોઈના પણ ભોગે એ પોતાની જરૂરિયાતોને પોષવા છટપટવા માંડ્યો હતો. એના સુખ-સગવડનાં યજ્ઞકુંડમાં મેં મારાં લગ્નનાં હાડકાં નાંખ્યાં હતાં. એટલે જ્યંતીએ મને બદદુઆ દેતાં અલ્ટિમેટમ આપી દીધું : સગા બાપ અને ભાઈને રજળતા મૂકી, તું તારું સુખ શોધવા નીકળી છો ને, પણ યાદ રાખજે, તારા હાથમાં ધૂળ ને ઢેફાં આવશે, સાલી ઘરની ઘાતકું, નીકળ પહેરેલે કપડે ઘરની બહાર. ઊભે પગે હાલતી થા, અબઘડી તું,

જા જેની પાસ જવું હોય..તારે, સમજી!

પંકજ તો ક્યારનો લગ્નની ઉતાવળ કરાવતો હતો. એણે તરત રજિસ્ટર્ડ મેરેજ માટે નોટિસ આપી દીધી. પંકજનું કહેવું હતું, માથે પડશે ને જો તું નહીં હોય તો જ્યંતી તરત શોધી કાઢશે બીજું કોઈ ભોગ લેવા જેવું. આવા જળો જેવા લોકો બીજાને ભોગે જ નભતા હોય છે. પંકજનું કહેવું સાચું લાગ્યું. મને કળ વળી. એ સમજાવતો હતો : જો હેતલ, તું થાકી ગઈ છે. હવે તું આરામ કર. નોકરી છોડી દે. બહુ કરી. મને ખૂબ ગમ્યું. કોઈક તો છે જે વિચાર કરે છે મારો. પણ મેં ના પાડી. હમણાં નહીં પંકજ, થોડાં વરસો વધુ કામ કરવા દે. આપણાં માટે, બાળકો માટે થોડું સધર થઈ જવા દે, પછી છોડી દઈશ. તું મારું આટલું કહ્યું પણ નહીં માનેની રીસમાં પંકજ બે દિવસ મને મળ્યો નહીં.

મળ્યો ત્યારે પંકજનો તોબરો ચડેલો હતો : બા સખત બીમાર છે હેતલ, ઘરમાં કોઈ પોતીકું નથી એમની સંભાળ લેવા. લગ્ન પછી નોકરી કરવાની તારે જરૂર નથી. હવે તું રાજીનામું આપી દે. હું હાંફતી ઊભી રહી. જો હેતલ, મારાથી હવે વધુ રાહ જોઈ શકાય એમ નથી. કેમ, તું શું વિચારે છે? બોલતી કેમ નથી, હા કે ના...ખેર...તને આ જો મંજૂર ન હોય તો મારું તને કોઈ દબાણ કે બંધન નથી. તારી મરજી. પણ બે દિવસમાં જવાબ આપજે. નહીં તો હું...

હું ત્યાં જ ખોડાઈ ગઈ ખીંટી જેવી. ખીંટી, જેના પર પંકજે પણ જ્યંતીની જેમ પોતાની જરૂરિયાત ટિંગાડી દઈ મને અલ્ટિમેટમ આપી દીધું હતું.

અત્યારે ગારુડીના સાણસામાં સપડાયેલી સાપણની જેમ વળ ખાતી વિચારું છું. મહુવરના સૂરે વશવર્તી ડોલું કે ઈચ્છાધારી થઈ ફૂંફાડું? છે ત્રીજો કોઈ વિકલ્પ મારા માટે, કિંમત ચૂકવ્યા સિવાયનો? હવે સવાલ છે તો એક જવાબનો. કોને દઉં? કેવો દઉં? દઉં કે નહીં? કામ્પોઝ લાવી'તી, ક્યાં મૂકી દીધી મેં? લઈ લેવા દે. સવારની વાત સવારે...

સૌજન્ય : 'વાર્તાવિશેષ' હરીશ નાગેચા
સંપાદક : શરીફા વીજળીવાળા

અલ્લાદીન અને જાદુઈ ચિરાગ

હજારો વર્ષ પહેલાંની આ વાત છે.

અરબસ્તાન નામના દેશમાં એક ગરીબ વિધવા રહેતી હતી. તેનો એક દીકરો હતો. તેનું નામ અલ્લાદીન.

ઘરનું ગુજરાન ચલાવવા માટે અલ્લાદીન દૂર દૂરથી ફળો લાવતો અને શહેરમાં વેચતો. એક દિવસ તેને એક ઊંચો કાળો માણસ મળ્યો. તે જાદુગર હતો. જાદુગર અલ્લાદીનને કહે, 'તું મારું એક કામ કરે તો હું તને ચાંદીનો એક સિક્કો આપીશ.'

જાદુગર તેને એક ભોંયરા પાસે લઈ ગયો. જાદુગરે કહ્યું, 'જો, આ ભોંયરાનો દરવાજો ખૂબ નાનો છે. તું અંદર જઈને મારી એક વસ્તુ લઈ આવ.'

અલ્લાદીન અંદર ઊતર્યો. ભોંયરામાં ખૂબ અંધારું હતું. ત્યાં એક ચિરાગ સળગતો હતો. ચિરાગના અજવાળામાં અલ્લાદીને ચારે તરફ જોયું તો તે દંગ થઈ ગયો! અહીં હીરા, માણેક, મોતી અને સોનાનાં ઘરેણાંનો ખજાનો હતો.

જાદુગરે બૂમ પાડીને કહ્યું, 'અલ્લાદીન, કોઈ ચીજને હાથ ન લગાડીશ. ફક્ત પેલો ચિરાગ લઈને પાછો આવતો રહે!' અલ્લાદીને ચિરાગ હોલવીને ખિસ્સામાં મૂક્યો. અંધારામાં તે જેમતેમ કરતો ભોંયરામાં દરવાજે પાછો આવ્યો.

જાદુગરે દરવાજામાંથી હાથ લંબાવીને કહ્યું, 'લાવ, એ ચિરાગ મને આપી દે!'

અલ્લાદીન કહે, 'ના! પહેલાં તમે મને બહાર કાઢો!' અલ્લાદીને જાદુગરનો હાથ પકડી લીધો. જાદુગર બૂમ પાડવા લાગ્યો, 'મારો હાથ છોડી દે! નહિતર હું

તને આ ભોંયરામાં પૂરી દઈશ.'

પણ અલ્લાદીને જાદુગરનો હાથ ન છોડ્યો. એટલે જાદુગરે ગુસ્સામાં આવીને અલ્લાદીનને ધક્કો માર્યો અને ભોંયરાનો દરવાજો બંધ કરી દીધો.

અલ્લાદીન ખૂબ ગભરાઈ ગયો. પણ ખેંચાખેંચીમાં જાદુગરની વીંટી તેના હાથમાં આવી ગઈ હતી. અલ્લાદીને મુઠ્ઠી ખોલીને જોયું, 'આ શું છે?' તે વીંટીને ગોળગોળ ફેરવવા લાગ્યો.

અલ્લાદીને ત્રણ વાર વીંટી ફેરવી ત્યાં તો એક ચમકારો થયો. વીંટીમાંથી એક જીવન પ્રગટ થયો. 'હુકમ કરો માલિક!' જીન મોટા અવાજે બોલ્યો.

અલ્લાદીન તો ડઘાઈ ગયો હતો. તે માંડમાંડ બોલ્યો, 'મારે મારા ઘરે જવું છે.' જીને તરત જ એક તાળી પાડી અને ચમત્કાર થયો. અલ્લાદીન તેના ઘરે આવી ગયો!

તેની માએ પૂછ્યું, 'તું ક્યાં ગયો હતો?' અલ્લાદીને બધી વાત કરી અને પેલો ચિરાગ આપ્યો. મા કહે, 'આ ચિરાગ તો બહુ જૂનો લાગે છે. લાવ તેને સાફ કરું.' એમ કહી તે કાપડના ટુકડા વડે ચિરાગને ઘસીને સાફ કરવા લાગી.

હજી ત્રણ વાર ચિરાગને ઘસ્યો ત્યાં તો ચિરાગમાંથી એક જીન પ્રગટ થયો! આ જીન તો ખૂબ જ મોટો હતો. 'હુકમ કરો માલિક!' જીન બુલંદ અવાજે બોલ્યો.

અલ્લાદીન કહે, 'તું અહીં ક્યાંથી આવ્યો?' જીન કહે, 'હું ચિરાગમાં રહું છું. જેની પાસે આ ચિરાગ હોય તેના હુકમનું પાલન કરું છું. મારી શક્તિઓ અપાર છે. હું કોઈ પણ કામ ચપટીમાં કરી શકું છું!'

'એમ?' અલ્લાદીન કહે, 'હમણાં તો અમને ખૂબ ભૂખ લાગી છે. અમારા માટે સરસ મજાનું ખાવાનું લઈ આવ.' જીને ત્રણ તાળી પાડી અને ચમત્કાર! બત્રીસ જાતનાં ભોજન હાજર થઈ ગયાં!

અલ્લાદીનને તો મજા પડી ગઈ. તેણે સરસ મજાનું ઘર બનાવડાવ્યું અને રોજ ખાઈપીને મજા કરવા લાગ્યો. એમ કરતાં કરતાં અલ્લાદીન જુવાન થઈ ગયો.

એક દિવસ તે શહેરમાં ફરતો હતો. ત્યાંથી રાજકુમારીની સવારી નીકળી. અલ્લાદીન રાજકુમારીના રૂપને જોઈને મોહી પડ્યો. 'પરશું તો હવે આ રાજકુમારીને જ પરણું!'

ઘરે આવીને અલ્લાદીને તેની માને કહ્યું, 'મા, મારે રાજકુમારી સાથે લગ્ન કરવાં છે.' મા કહે, 'આપણે રહ્યા સાદાસીધા માણસ. રાજાની પાસે તો કેટલી બધી દોલત છે?'

'તો શું થયું?' અલ્લાદીન કહે, 'આપણી પાસે જાદુઈ ચિરાગ છે ને?' તેણે તો જાદુઈ ચિરાગને ત્રણ વાર ઘસ્યો. જીન હાજર થઈ ગયો. અલ્લાદીન કહે, 'મને ચાલીસ પેટીઓ ભરીને કિંમતી હીરા જોઈએ. પેટીઓ ઉપાડવા ચાલીસ ગુલામ જોઈએ અને તેમની રક્ષા કરવા માટે ચાલીસ ઘોડેસવારો જોઈએ!' જીને ત્રણ તાળી પાડી. પલક વારમાં બધું હાજર થઈ ગયું.

બીજા દિવસે અલ્લાદીન ઠાઠમાઠથી રાજા પાસે આ બધું લઈને ગયો અને રાજકુમારીના હાથની માગણી કરી. રાજા દંગ થઈ ગયો. છતાં તે કહે, 'પણ મારી દીકરી રહેશે ક્યાં? તેને માટે એક ભવ્ય

PRAKASH METAL CRAFT PVT. LTD.

E-56/57, Sarvodaya Nagar, 1st Panjrapole Lane, Mumbai-4.

Tel. : 2242 7461 Telefax : 2242 6636

E-mail : prakashmetalcraft@rediffmail.com • Website : www.prakashmetalcraft.com

Prakash®

MFG. ST. STEEL UTENSILS

મહેલ બનાવ. તો હું રાજકુમારીને તારી સાથે પરણાવું.’

જનની મદદથી મહેલ તૈયાર થઈ ગયો. અલ્લાદીનનાં લગ્ન રાજકુમારી સાથે ધામધૂમથી થઈ ગયાં. બન્ને મહેલમાં રહેવા લાગ્યાં.

એક દિવસ પેલો જાદુગર ફરતો ફરતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. મહેલની શાન જોઈને તેને થયું, ‘હોય ન હોય, આ કમાલ જાદુઈ ચિરાગની જ છે!’ તેણે એક ફેરિયાનો વેશ ધારણ કર્યો અને જ્યારે અલ્લાદીન બહાર ગયો ત્યારે તે મહેલ પાસે આવીને બૂમ પાડવા લાગ્યો, ‘લઈ તો...લઈ લો! જૂના ચિરાગના બદલામાં નવા ચિરાગ લઈ લો!’

રાજકુમારીને થયું કે ‘લાવને, પેલા જૂના ચિરાગના બદલામાં નવો ચિરાગ લઈ લઉં?’ આમ વિચારી તેણે જૂનો ચિરાગ ફેરિયાને આપી દીધો.

ફેરિયા બનેલા જાદુગરના હાથમાં જાદુઈ ચિરાગ આવતાં જ તેણે જનને હુકમ કર્યો, ‘આ મહેલ અને રાજકુમારીને હજારો

માઈલ દૂરના દેશમાં પહોંચાડી દે. અને સાથે મને પણ લઈ જા.’

અલ્લાદીન પાછો આવીને જુએ તો ન મળે મહેલ કે ન મળે રાજકુમારી. હવે શું કરવું?

ત્યાં તેને પેલી જાદુઈ વીંટી યાદ આવી. અલ્લાદીને ત્રણ વાર વીંટી ગોળ ગોળ ફેરવી. જન પ્રગટ થયો. અલ્લાદીન કહે, ‘મને રાજકુમારી પાસે લઈ જા.’

વીંટીના જીને તરત જ અલ્લાદીનને રાજકુમારીના મહેલ પાસે પહોંચાડી દીધો. અલ્લાદીન સંતાતો સંતાતો મહેલમાં ઘૂસ્યો. રાજકુમારી તેને જોઈને કહે, ‘અલ્લાદીન, તું?’ અલ્લાદીન કહે, ‘શી...શ! ધીમે બોલ.’

અલ્લાદીને રાજકુમારીને એક પડીકી આપીને કહ્યું, ‘આમાં ઊંઘની દવા છે. જાદુગરના શરબતમાં ભેળવી દેજો!’

રાજકુમારીએ ચાલાકીથી જાદુગરના શરબતમાં ઊંઘની દવા ભેળવી દીધી. શરબત પીતાંની સાથે જ જાદુગર ઘસઘસાટ

ઊંઘવા લાગ્યો. આ તકનો લાભ લઈને અલ્લાદીન જાદુઈ ચિરાગ શોધવા લાગ્યો.

આખરે તે ચિરાગ જાદુગરના ઓશિકા નીચેથી મળ્યો. અલ્લાદીને તરત જ ત્રણ વાર ચિરાગ ઘસ્યો. જન પ્રગટ થઈને બોલ્યો, ‘સારું થયું કે તમે ફરી મારા માલિક બન્યા. બોલો, શો હુકમ છે?’

‘સૌથી પહેલાં તો આ દુષ્ટ જાદુગરને સાંકળોમાં બાંધીને સમંદરના તળિયે ડૂબાડી દે, જેથી એ ક્યારેય પાછો ન આવે!’ અલ્લાદીને કહ્યું, ‘પછી અમને અમારા મહેલ સાથે પાછો અરબસ્તાનમાં લઈ જા!’

જીને ત્રણ તાળી વગાડી અને ચમત્કાર! દુષ્ટ જાદુગર સાંકળે બંધાઈને સમંદરના તળિયે પહોંચી ગયો અને અલ્લાદીન તેના મહેલ તથા રાજકુમારી સાથે પાછો અરબસ્તાનમાં આવી ગયો.

મહેલ પાછો આવી ગયેલો જોઈને રાજા તથા નગરજનો આનંદમાં આવી ગયા.

પછી બધાંએ ખાધું, પીધું અને મજા કરી. ■

ઓળખો છો આ માણસને?

• શાંતિલાલ સંઘવી •

એક એવો માણસ હતો :

જે પોતાના સમગ્ર જીવન દરમિયાન કદી મંદિર, મસ્જિદ, ચર્ચ, દેરાસરમાં ગયો ન હતો. કદી મૂર્તિ, આરતી, પૂજા, દર્શન, યજ્ઞ, હોમ, હવન, યોગ, ધ્યાન કે તીર્થયાત્રા વગેરેની જેને ક્યારેય જરૂર પડી ન હતી.

જેને કદી દાઢી કે ચોટી, માળા કે તિલક, જટા કે મુંડનની જરૂર પડી ન હતી.

જેણે જીવનમાં અગણિત શુભ કાર્યો કર્યા હતાં. પણ દરેક શુભ કાર્ય વખતે પ્રથમ પૂજાતા ગણેશજીને કદી તકલીફ આપી ન હતી.

જેના ગુરુઓ કહેવાય એવા થોરો, રસ્કિન, ટોલ્સટોય, રાજચંદ્ર, ગોખલેજી વગેરેની ગુરુપૂર્ણિમાને દિવસે કદી ગુરુવંદના કરી ન હતી કે ગુરુની પાદુકા પૂજન કર્યું ન હતું. ઘીનો દીવો કર્યો ન હતો કે મિણબત્તી જલાવી ન હતી.

જેણે ભૂતકાળના તમામ ભગવાનો ભૂલી ગયા હતા તેવા અસ્પૃશ્યોને, અછૂતોને અને ક્ષુદ્રોને ગળે લગાડ્યા હતા.

જેણે ભૂતકાળના તમામ ભગવાનો ભૂલી ગયા હતા તેવા ગરીબો, વંચિતો, બીમારોની સતત સેવા કરી હતી.

જેણે ન કદી કોઈ દેવ-દેવીની ધજા ચડાવી કે ન કોઈના પારણા જૂલાવ્યા.

જેણે ન કદી સંન્યાસ લીધો, ન કદી દીક્ષા લીધી, ન કદી ગૃહત્યાગ કર્યો, ન કદી કર્તવ્યનું પાલન છોડ્યું.

જેણે ગુરુમંત્ર તો લીધો પણ તે કોઈ પરમપૂજ્ય ધર્મધૂરંધર ગુરુજી પાસેથી નહિ પણ પોતાના કુટુંબનીજ એક દાસી પાસેથી લીધો. આવું તો જગતના ઈતિહાસમાં કદી બન્યું નથી.

જે પોતે બહુ વિદ્વાન અને શાસ્ત્રોનો અભ્યાસી ન હતો, ઉત્તમ વક્તા પણ ન હતો અને દેખાવે રૂડો રૂપાળો પણ ન હતો. અને છતાં એનાથી પ્રભાવિત ન થવાનું ભલભલા માટે મુશ્કેલ હતું.

જેણે જીવનમાં ક્યારેય જુદા જુદા ધર્મોના ભેદભાવને સ્વીકાર્યા ન હતા. માનવ માનવ વચ્ચેના ઊંચનીચના ભેદને પણ સ્વીકાર્યા ન હતા.

જેણે જીવનમાં કોઈપણ ધર્મની કોઈપણ ક્રિયાકાંડમાં ભાગ લીધો ન હતો.

જેણે પોતાની નિંદા કે સ્તુતિની કોઈ જાતની અસર પડવા દીધી

ન હતી. પ્રશંસાથી કદી ફૂલાયા ન હતા અને તીવ્ર નિંદાથી કદી દુભાયા ન હતા અને ન તો કદી કોઈની ખુશામત કરી હતી.

જેણે માત્ર પોતાના દેશબંધુઓનું જ નહિ પણ સમગ્ર માનવજાતનું સદા ભલું ઈચ્છ્યું હતું.

જેણે આકાશમાં ફરતા જડ પદાર્થો જેવા કે શનિ-મંગળ-રાહુ-કેતુ વગેરેને ક્યારેય રત્તીભર મહત્ત્વ આપ્યું ન હતું. શુભ અશુભ મુરત કદી જોવડાવ્યા ન હતા. જયોતિષીઓને સદા દૂર રાખ્યા હતા.

જેણે સાચું કહેવા માટે કદી કોઈ રાજા મહારાજા કે ગવર્નર કે વાઈસરોયની શરમ રાખી ન હતી.

જેણે પોતાની ખુદની ખામીઓ, નબળાઈઓ અને ભૂલોનો જાહેર સ્વીકાર કરવામાં કદી નાનપ અનુભવી નહિં.

જે ન કોઈથી ડર્યા, ન કોઈને ડરાવ્યા.

જેણે સદા બીજાના ભલા માટે અને બીજાને ન્યાય મળે તે માટે આકરા ઉપવાસો કર્યા. પોતાના ભલા માટે, પોતાનો પરલોક સુધારવા માટે તથા પોતાના આત્માના કલ્યાણ અર્થે ઉપવાસ કરવાનો તેણે કદી વિચાર કર્યો નહીં.

જે માણસ કદી યમરાજથી પણ ડર્યો ન હતો, એને મોતની સહેજ પણ બીક ન હતી. પોતાના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરતાં ગમે તેટલાં કષ્ટો વેઠવા પડે તેને હસતાં હસતાં સ્વીકારવાની જેની તૈયારી સદા હતી.

જેના જીવનમાં ન સ્વાર્થ, ન દંભ, ન કપટ, ન જૂઠું, ન હિંસા, ન નફરત, ન ઈર્ષ્યા, ન અભિમાન, ન કાયરતા.

જેણે “ઈશ્વર સત્ય છે” એમ નહીં પણ “સત્ય જ ઈશ્વર છે” એમ કહીને જાત જાતના અને પ્રકાર પ્રકારના ભગવાનો વચ્ચેનો ભેદ જ ભૂંસી નાખ્યો.

જેનો એકે એક શ્વાસ-ઉચ્છવાસમાં એનો મંત્ર સમાયેલો હતો. એની પ્રાર્થનામાં જ એનો પૂરો ધર્મ સમાયો હતો. એના હૃદયમાં જ એનો ઈશ્વર વસતો હતો.

આવો માણસ આ પૃથ્વી પર જન્મ્યો હતો, એણે તો આપણા જ દેશની ધરતીને પાવન કરી હતી

આ માણસ હતો : મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી

આર.એચ./૨, પુણ્યશ્રી એપાર્ટમેન્ટ,
ગુજરાત યુનિવર્સિટી પાસે, આંબાવાડી,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫.

સરદાર અને મણિબેન

• જોસેફ મેકવાન •

મહાત્મા ગાંધી પછી એક સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ અને બીજા લાલબહાદુર શાસ્ત્રી વિના આ દેશનો કોઈ પણ નેતા મને હૈયે સંઘરવાજોગ નથી લાગ્યો! સરદાર વિશે ઘણું લખાયું છે. સરદાર તો એકમાત્ર સરદાર જ હતા. એમના પેંગડામાં પગ તો શું એ પેંગડાને સ્પર્શવાલાયક પણ કોઈ બીજો પોલાદી અદ્ભુત - વિરલ કોઠાસૂઝવાળો, વ્યવહાર વિશારદ અને મુત્સદીમાં કૌટિલ્યનેય બાજુ પર ખેસવે એવો વીર નાયક પેદા નથી થયો.

આ નરોત્તમ નરપુંગવની અવિરલ મહાનતાની પડછે એક એકનિષ્ઠ સેવાવ્રતધારિણી સન્નારીના મૌન-મૂક ત્યાગ સમર્પણની વાત મારે કરવી છે. હા, સરદારસુતા મણિબેનની. જગતે જોતો ના જડે એવાં તપ-તિતિક્ષા જે મણિબેને સાવ નિઃસ્પૃહભાવે દાખવી જાણ્યાં એની નોંધ ઐતિહાસિક હોવા છતાં બહુ ઓછી લેવાઈ છે!

સફળ ઉદ્યોગવીર શ્રી ઘનશ્યામદાસ બિરલા નિષ્ઠાવાન દેશભક્ત જ ન હતા, એ જે એકમેવ ભાવે પૂ. બાપુને ચાહતા એટલા જ અદકા ભાવે બાપુભક્ત સરદાર પટેલનોય સ્નેહાદર કરતા. એ એક અચ્છા ચરિત્રલેખક પણ હતા. એમની નોંધવણીમાંથી સરદારપુત્રી મણિબેન વિશે જે નવનીત નીતરે છે, એ શબ્દામૃતનું આયમન કરાવવાનો આ પુણ્યપ્રયાસ છે.

૧૯૪૫ના શિયાળાની વાત છે. દિલ્હીમાં ગાત્રો ચિજવતી ઠંડી પડી રહી હતી. આકાશ સ્વચ્છ રહેતું. દિવસના ભાગે તાપ સહેજ આકરો હોવા છતાં મીઠો લાગતો. એ જ શિયાળામાં સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ રાજકારણ નિમિત્તે દિલ્હી આવેલા. મણિબેન પણ સાથે હતાં. આમ તો હું (બિરલાજી) સરદાર પટેલ

અને મણિબેન બંનેને વર્ષોથી જાણતો હતો. પણ ૧૯૪૫ પછીના પાંચ વરસોમાં એ પિતા-પુત્રીનો જે નિકટનો સંપર્ક થયો, એ સંનિધિએ જ એમના જીવનપાપનના અનેકવિધ પાસાંનું અધ્યયન કરવાનો મને વિશેષ અવસર પ્રાપ્ત થયો.

દાંત કકડાવતી ઠંડીથી બચવા અમે ઓરડો બંધ કરી અંગેઠી સળગાવી તાપતાં. એ જોઈને સરદારને અમારી દયા આવતી. એ પોતે તો ખાદીનું એક પહેરણ ને એના પર એક ગરમ જાકીટ ચડાવી કાતિલ ઠંડીનો સામનો કરી લેતા હતા. મણિબેનની જરૂરિયાત તો એથીયે ઓછી હતી. ખાદીની એક જાડી સાડી, ને એના પર એક સફેદ સ્વેટર એમને બસ થઈ પડતાં. પછી ભલેને ટાઢ હાડકાં કંપાવતી. એમને એની પરવા જ ન રહેતી.

માથા પરના કેશમાં આવવા માંડેલી આછી સફેદ ઝાંચ, બેઠી દડીનું કદ અને માંસલતા વિનાનો જીર્ણકાય દેહ. પણ એમની વ્યવસ્થા અદ્ભુત! રહેણાંકમાંની હરએક ચીજ-વસ્તુને યથાસ્થાને એ જ ગોઠવતાં. એ સાથે સરદાર સાહેબના હરેક કાર્યકલાપનું એ ભારે ચીવટથી સમાયોજન કરતાં. બાપ-દીકરી બંને સમયપાલનમાં એકદમ ચુસ્ત. એ સાથે મહેમાનની સગવડ-અગવડનું પણ એટલું ધ્યાન રખાતું કે એ ક્વચિત્ અતિથિનેય સંકોચ પમાડતું.

સરદાર સાહેબ અઠંગ કર્મઠ જણ હતા. એમનું દિમાગી મશીન હરદમ ચાલ્યા કરતું. એ મોટેભાગે ઓરડામાં ટહેલતા રહેતા. બેસવાની એમને આદત જ નહીં. ચલલકદમી કરતા કરતા અચાનક જ એ બોલી પડતાં : ‘અમુકને બોલાવો તો...’ સાંભળનાર નવતર હોય તો એનો અર્થ પામી જ ન શકે! કોને અને ક્યાંથી બોલાવવાનું છે? પણ મણિબેન બરાબર

સમજી જતાં કે એ સંબોધન કોને માટે છે. અને બોલાવવાનો અર્થ કોને ટેલિફોન પર હાજર કરવાનો છે. ક્યારેક ટેલિફોન પર આમંત્રિત સજજન પુનામાં હોય તો ક્યારેક મુંબઈ, કલકત્તા, નાગપુર યા પેશાવરમાં. પરંતુ મણિબેને એ તમામના ફોન નંબરોની યાદી પોતાના મગજમાં સંઘરી રાખી હતી. જેને કારણે જરાય ખચકાટ વિના, સામું કશું જ પૂછ્યા વિના એ પોતાની ફરજમાં મંડી પડતાં.

આજીવન મણિબેનનું લક્ષ્ય શું રહ્યું હતું એ જો એમને ખુદને પૂછવામાં આવ્યું હોત તો એ પોતેય કશી સ્પષ્ટતા ના કરી શકત. કારણ કે મનુષ્ય જ્યાં સુધી પોતે જ પોતાનું અધ્યયન કે આત્મચિંતન નથી કરતો ત્યાં સુધી એ પંડે પણ નથી પામી શકતો કે પોતે શું છે? પણ એક હકીકત કે સત્ય એ હતું કે મણિબેનના જીવનનું એકમાત્ર લક્ષ્ય એમના જનક જ બની રહ્યા હતા. સૂર્યાસ્ત પછી સરદારને એમનો પડછાયો પણ વિશ્રામ માટે છોડી દેતો હતો; પરંતુ એમના પરનો મણિબેનનો પહેરો તો ચોવીસેય કલાક ચાલ્યા જ કરતો.

નિયમાનુસાર કેબિનેટની બેઠક હોય ત્યારે કેબિનેટ કક્ષમાં નાયબ વડાપ્રધાનની હેસિયતે એકલા સરદાર જ જઈ શકતા. આવે ટાણે મણિબેન બહાર બેસીને એમની ભાળ રાખ્યા કરતાં. એ જ રીતે સરદાર સંસદમાં જતા ત્યારે એ પ્રેક્ષક દીર્ઘામાં બેસતાં. મણિબેનને આનો તલભાર સંકોચ ન થતો. કારણ કે તનથી નહીં તો મનથી તો એ પિતાની પડખે જ હોવાનો અહેસાસ અનુભવતાં.

સરદારનો નિત્ય કાર્યક્રમ શૌચ સ્નાનાદિથી પરવારી ફરવા જવાનો રહેતો. એમનું ચાલવું તેજકદમી - અત્યંત ઝડપી. બે-ત્રણ માઈલ સવારે એટલા જ સાંજે.

ઘરે પણ સરદાર અને મણિબેન વિશે ઘણાં ઘણું લખ્યું છે પણ ઓછી વિશદતાથી અને ઊંડાણથી કોઈએ નથી લખ્યું.

કામે ન હોય તો એ આંટા માર્યા જ કરતા. કદાચ આમ ટહેલતા રહેવાથી એમની વિચારપ્રક્રિયા પણ તીવ્રવેગી એટલી જ ધારદાર સ્પષ્ટ રહેતી હતી. એમની આ તેજકદમ ચાલમાં કૃશકાય મણિબેન પણ સાથે જ રહેતાં. સરદાર જ્યારે પહાડીમુલકમાં હવાફેર માટે જતા ત્યારે એમનું ચાલવાનું સવાર-સાંજનું મળી ત્રીસેક કિલોમીટરનું થઈ જતું. આવા લાંબા ફાસલે પણ મણિબેન સરદારનાં પગલાં દબાવતાં ચાલતાં. ઘસડાતાં લગીરેય નહીં, ના હાડ-ચામના માળાને હાંફ વર્તાતો. આ હતી મણિબેનના દેહકૌવલની ધૃતિશીલતા! આહારવ્રતનું પાલન અને સંકલ્પદૃઢતા એમના મનોબળનું જોમ હતાં.

હૃદયરોગના હુમલા પછી સરદાર સાથે મણિબેનનું ચાલવાનું બંધ થઈ ગયું. હવે સરદાર કેવળ મોટરમાં જ ધુમતા. મણિબેન એમાંયે સાથે જ. જે સરદારનો કાર્યક્રમ, એ જ પુત્રી લેખે એમનોય. એક ક્ષણ પણ પિતાને એ રેઢા ના મૂકતાં.

એ સ્નાન કરવા જતા ત્યારે મણિબેન રૅટિયો લઈ બાથરૂમના બારણા નજીક બેસી જતાં ને તન્મયતાથી સુતર કાંત્યાં કરતાં. એક આંખ રૅટિયા પર, બીજી સ્નાનગૃહ પર. અંદરથી પાણીના કલકલ નીનાદલી, ખાંસી ખાવાની, કોગળા કરવાની કે ખાસડાં પહેરવાની આહટ આવતી. અવાજના એ તમામ સંકેતોથી મણિબેન ભલીભાંતે જ્ઞાત હોતાં! પાણીનો એક પ્રકારનો અવાજ એટલે સરદાર શરીર પર પાણી રેડી રહ્યા હશે, બીજો અવાજ જણાવતો કે એ મોં ધુએ છે ને કંઠના ઊંડાણનો હિસ્સો સાફ કરી રહ્યા છે. અમુક ધ્વનિથી પમાતું કે હવે એ ગમછા વડે દેહ લૂછતા હશે. સ્લીપર પહેરવાની પેરવી પરથી જ મણિબેન કળી જતાં કે ધોતી પરિધાન થઈ ગઈ, હવે સરદાર બહાર

નીકળશે. તરત જ મણિબેનનો ચરખો બંધ થઈ જતો ને દેશી ચામડાનાં ચંપલ બારણા આગળ મુકાઈ જતાં. એ બાજુ પર ખસતાં ને સરદાર બહાર નીકળતા. એ બેઠકખંડમાં પહોંચતા ને પાછળ રૅટિયા સમેત મણિબેન. કંતાઈનું ભારણ એટલું કે બેય બાપ-દીકરીની એક વર્ષની ખાદી એમાંથી જ વણાઈ રહે ને તે છતાં મણિબેનના કાર્યકલાપમાં ક્યાંય વ્યતિક્રમ ન રહેતો. આમ ગજબનાં વિચક્ષણ હતાં મણિબેન!

શારીરિક ઉપભોગોનો ત્યાગ કાંઈ કેટલાય જણે કર્યો. કેટલાક એવાય હતા જેમની પાસે ભોગની સામગ્રી જ ન હતી, ને વિના ત્યાગે જ એ ત્યાગી કહેવાયા. પરંતુ સરદારે સાવ સાચા અર્થમાં ત્યાગ કરી જાણ્યા. કારણ કે બેરીસ્ટરી પાસ કરીને એ અઢળક કમાયા, પૂરા અંગ્રેજી ઠાઠમાઠથી જીવનક્રમ ચલાવ્યો. બાળકોને કોન્વેન્ટ સ્કૂલોમાં જ ભણાવ્યાં, મોજશોખમાં લખલૂટ ખર્ચે તોયે ખૂટે નહીં એટલું અર્થોપાર્જન કર્યું અને પછી એકી ધડાકે સર્વ કાંઈ ત્યાગી દીધું. ત્યાગ્યું તે એવું કે, ફરી પાછા વળીને એની સામે ડાફેર સુધ્યાં ના મારી! કાકા કાલેલકરના શબ્દોમાં કરેલા ત્યાગને એ એટલા તો યોગ્ય ઠર્યા કે ત્યાગ ખુદ લજવાય! રાજસત્તા આવી, અદકા અધિકાર પામ્યા, છતાં પણ એમની જીવનશૈલીમાં કોઈ જ ફરક ન પડ્યો. એ જ સાદું જીવન, એ જ રહેણી-કરણી, એ જ સાદાં ખાનપાન અને એ જ ગ્રામીણ વેશભૂષા! પણ મણિબેનનો ત્યાગ તો એમનાથીયે ઉત્કૃષ્ટ. કારણ કે સરદારે તો ભોગવીને ત્યજ્યું હતું, જ્યારે મણિબેન તો ભોગને સ્પર્શ્યા સુધ્યાં નથી. ‘હું ત્યાગું છું’ એવો મણિબેનને ખ્યાલ હોય તો જ અભિમાન પણ હોય, પણ નહીં એહસાસ નહીં અભિમાન!

‘બીરબલ લા કોઈ ઐસા નર, પીર, બબર્યાં ભિસ્તી ખર!’ મણિબેન એવાં જ પીર, બબર્યાં, ભીસ્તી-ખર પુરવાર થયાં. ઘરની દેખભાળમાં બબર્યાં કહો યા ચાકર, ઘરભરમાં સફાઈ તો એવી કે કંચન સમું આંગણું, ઘૂળનો કણ સુધ્યાં શોધ્યો ના જડે.

ખર્ચ ઓછામાં ઓછું છતાં રાજા મહારાજાઓ, રાજદૂતો અને મહેમાનોની આગતા-સ્વાગતા, ખાણી-પીણીમાં તલભારની કંજૂસાઈ નહીં.

સરદાર સાથે સંસદ ભવનમાં જઈ એ એમનાં વ્યાખ્યાનોની નોંધ લેતાં. સરદારની તમામ પોસ્ટ એમની નજર તળેથી જ પસાર થતી. મુલાકાતોની સૂચિ પણ એ જ રાખતાં અને રાત્રે આખા દિવસની ‘ડાયરી’ લખતાં - એવાં એ ‘પીર’ હતાં! રાત્રે સરદારને સુવડાવ્યા પછી જ એ સુતાં અને તેય કાગા કાં શ્વાનનીંદરે. પડખું બદલવાની કે ખાંસી ખાવાની રજભાર અસહજતા પરખાતાં જ એ ઊભા થઈ જતાં. જઈને જુએ તો સરદાર નિરાંતે ઊંઘતા હોય. જો એ બેઠા થઈ ગયા હોય તો મુખભાવે જ કહી દે કે, તારે ચિંતા કરવા જેવું કશું જ નથી! અને તોયે પિતાની પહેલાં ઊઠી જવાનો એમનો નિત્યક્રમ. એ નાનકડા એક જ દેહમાં એ સરદારનાં પુત્રી, ચાકર, મંત્રી, ધોબી એ અંગરક્ષકનો રોલ અદા કરી રહ્યાં - જીવનભર!

સરદારની અંગરક્ષામાં મણિબેને ઘણા જણને તંગ કર્યા, અનેકોને ક્ષુબ્ધ કર્યા. કેટલાકને અપમાનિત કર્યા તો કેટલાયને નારાજ, પણ મણિબેનને એનો કોઈ જ ખ્યાલ નથી. કેમકે પોતે કોઈનું અપમાન કર્યું હોય એવું એમને જણાયું જ નથી. એમને તો બસ એક જ અવધાન રહેતું - તે સરદારની સુરક્ષાનું.

મણિબેનની પિતૃભક્તિ સર્વથા મૌન-મૂક હતી તો સામે પક્ષે સરદારનું પુત્રી-વાત્સલ્ય પણ અનુપમ-અબોલ હતું. ઉભય એક-મેકની ભક્તિ અને સ્નેહથી સંપ્રજ્ઞાત હતાં. બંનેની સ્વીકારોક્તિ પણ મૂક જ રહેતી. તેમાંય મણિબેનનો મૂક સમર્પિતભાવ તો ઈતિહાસનું અગોચર-સુવર્ણ પૃષ્ઠ બની રહ્યું છે. એક વાર મણિબેન બીમાર પડ્યાં ને સરદારની મૂક જબાનના બંધ છૂટી પડ્યા : ‘એ મરી તો હું યે મર્યો જ જાણો!’ પણ એ તો અંતઃઝોતા દીકરીને તજી એમની પહેલાં જ

વધા ગયા!

સરદાર અંતિમ રુગ્ણશૈયામાં સપડાયા ત્યારે એકમાત્ર મણિબેનને જ સ્પષ્ટ સમજાયું હતું કે હવે મૃત્યુનાં દ્વાર ખૂલી ગયાં છે. મરણશૈયા પર પડ્યા-પડ્યા સરદાર ગણગણ્યા કરતા : ‘મંગલ મંદિર ખોલો, દયામય! મંગલ મંદિર ખોલો!’ ને તોય પિતા-પુત્રીનું એ ચિરકાલીન મૌન તો એમનું એમ જ રહ્યું. સરદારે દીકરીને ક્યારેય ના જ કહ્યું કે, ‘હું હવે સંચરીશ ને બેટા! તારે આ કે તે કરવાનું છે!’ અને મણિબેનેય પિતાને ના જ પૂછ્યું કે, ‘બાપુજી, હવે પછીનો આપનો આદેશ શો છે?’ એ રીતે બંને પૂરાં ઈશ્વરવાદી જ ઠરી રહ્યાં, એટલે જ સર્વકાંઈ ભગવાનને સુપરત કરી દઈને બંને નિશ્ચિંત બની રહ્યાં. ને મણિબેન ક્યારેય પોતાના કર્તવ્યથી વિચલિત ના થયાં, ના ગભરાયાં.

એ દિવસોમાં જ મણિબેને મુરબ્બી ઘનશ્યામદાસ સામે જરાક મન ખોલેલું : ‘જે દિવસનો મને ડર હતો એ હવે નજીક આવી રહ્યો છે!’ એમનાં આંસુ અસ્ખલિત રેલાઈ રહ્યાં. બિરલાજીએ એમને દિલાસો બંધાવતાં ગણ્યા શબ્દો કીધેલા : ‘આપણે એવું શા માટે માનવું?’ પણ તેઓ તો સુપેરે જાણતા જ હતા કે નિરતિશય કર્તવ્યબોજ વહીને સરદારનો દેહ હવે જંપી જવા તલખી રહ્યો છે.

૧૯૪૫ના શિયાળામાં સરદાર દિલ્હી આવ્યા હતા અને ૧૯૫૦ ના શિયાળામાં જ એમણે દિલ્હીથી અંતિમ વિદાય લીધી. સરદાર દિલ્હી છોડી રહ્યા છે એ જાણી એમને છેલ્લીવારનું મળી લેવા એમના અંતરંગ મિત્રો મળવા આવવા લાગ્યા. સરદાર પોતે જ જાણતા હતા કે મિત્રોની અને દિલ્હીની પણ આ અંતિમ મિલન ઘડી

છે. મણિબેન પણ એથી વિદિત હતાં. પણ એમણે ધીરજ ના ખોઈ : ‘પરમાત્માએ જે ધાર્યું હશે એ થશે, એમાં ગભરાવાની જરૂર ક્યાં છે?’

વિદાયની છેલ્લી વેળાએ અનેક મિત્રો દિલ્હીના વિમાનીમથકે સરદારનાં અંતિમ દર્શન કરી લઈ એમને વળાવવા આવ્યા. વિમાનના દરવાજા પાસે એક ખુરશી મુકાવેલી. એના પર બેઠા-બેઠા સરદાર સૌની સાથે હસતા-હસતા શુભેચ્છા સ્વીકારતા રહ્યા. હાથ જોડીને નમસ્કાર ઝીલતા રહ્યા. મુખ વિવર્ણ, પીળાશ પડતું, મુદ્રા કલાંત, દેહ અત્યંત દુર્બળ નિતાંત અશક્ત! પેલી પહાડી વજ્રસ્કંધ કાયા જાણે સાવ રિસાઈ ગયેલી. પેટમાં અસહ્ય પીડા ને તેમ છતાં મનોબળ પોલાદી. સૌની સાથે હસે, મજાક કરે! ભીતરી વેદનાની આછી રેખા પણ ચહેરે ના ફરકે. એમના જીવનભાથામાં હવે ગણતરીના થોડાક કલાકો કે દિવસો જ બાકી બચ્યા હતા પણ એ અનાગત ભવિષ્યની એમને લગરીકેય ચિંતા ન હતી. મણિબેન એ ખુરશીની પાછળ ઊભીને સ્થિરભાવે પિતાના કાર્યકલાપ નિહાળી રહ્યાં હતાં. શાંત ચિત્તે, ભક્તિનિમગ્નભાવે. એ પછી તેઓ મુંબઈ પહોંચ્યાં! અને ત્રીજે જ દિવસે ‘મંગલ મંદિરનાં દ્વાર’ સરદારના સત્કાર માટે ઊઘડી ગયાં.

સરદારે પ્રાણ છોડ્યા ત્યારેય મણિબેનનો સમ્યક્ વિવેક અખંડ રહ્યો. દર્શનાર્થીઓની ભારે ભીડથી બધા જ ખંડ ભરાઈ ગયા ત્યારે ખુદ મણિબેન જ વ્યવસ્થા સ્થાપવામાં લાગી ગયાં. મૃતદેહ છોડીને એ બહાર આવ્યાં અને દંઢસ્વરે સરદારને છાજે એવા વ્યવહારની શીખ આપી એમણે શિસ્ત સ્થાપી.

મિત્રોનો આગ્રહ હતો : ‘સરદાર સાહેબના દાહસંસ્કાર ચોપાટી પર સંપન્ન કરીએ.’

ત્યારે મણિબેન બોલ્યાં : ‘મારી દીદી સોનાપુર ગઈ. મુંબઈનું દરેક ગરીબ માણસ સોનાપુર જ જાય છે. તો મારો બાપ બીજે ક્યાં જાય?’

છતાં લોકોનો આગ્રહ ચોપાટી માટે જ ચાલુ રહ્યો ત્યારે એમણે અચળ અવાજે જણાવ્યું : ‘હું સરદાર સાહેબની દેહજા જ નથી આત્મજા છું. એ શું ચાહતા કે ઈચ્છતા હતા તે મારાથી વિશેષ કોઈ ન જાણી શકે. સમજી લો હું મારા બ્રહ્મલીન પિતાની જ અંતિમ ઈચ્છા વ્યક્ત કરી રહી છું.’

આખરે સોનાપુરમાં જ પ્રજ્વળીને સરદારનો મૃતદેહ આ દેશના સર્વસાધારણ જણની ભસ્મ સાથે ભળી ગયો.

દિલ્હીમાં ‘શાંતિઘાટ’ છે, ‘વીજઘાટ’ છે. ‘શક્તિ ઘાટ’ છે. પણ સરદારના વંશવારસોએ કે મણિબેને આ દેશને એકસૂત્રે બાંધી એવું વિશાળ રાષ્ટ્રનું નિર્માણ કરનાર સરદાર પટેલ માટે ‘રાષ્ટ્રઘાટ’ કે ‘સાર્વભૌમત્વઘાટ’ ની અપેક્ષા નથી સેવી. ભારતીય ઈતિહાસે સરદાર - કર્તૃત્વની તુલા કરવાની હજી બાકી છે.

કથાઓમાં પિતૃભક્ત પુત્રો મળે છે : રામ તો હતા જ, શ્રવણકુમાર એ જ શ્રેણીના. પતિપરાયણા સાવિત્રી, સીતા અને અનેક દેવીઓથી આ દેશ રળિયાત છે. સેવકમાં હનુમાન અનન્ય તો ભાઈઓમાં ભરતનું સ્થાન સર્વશ્રેષ્ઠ છે.

પરંતુ પિતા પર અનન્ય નિષ્ઠા રાખનાર સર્વથા નિરીહ, નિઃસ્પૃહા મણિબેન જેવી બીજી કોઈ દીકરી પેદા થઈ જાણી નથી.

સૌજન્ય : “નયા માર્ગ”

સાંઘવ-રત્ન સ્વ. પૂ.શેઠ શ્રી મુરજી રાઘવજી લોડાયાના સ્મરણાર્થે....
MRL CLEARING
AND FORWARDING PVT. LTD.
 (CHA No. 11/374)

13/B, Sucheta Niwas, 285, Shahid Bhagat Singh Road, Fort, Mumbai-400 001.
 Tel. : +91 22 22661380 / 22661600 Fax : +91 22 22703624
 E-mail : imp@mrlshipping.com Web : www.mrlshipping.com

Clearing, Forwarding & Shipping Agents

પર્યાવરણ

છોડમાં રણછોડનાં દર્શન પશુપાલનની જેમ વૃક્ષપાલન દ્વારા આવક

• કિરણ ચાંપાનેરી 'સેતુ' •

આપણે પ્રકૃતિના તત્વોની પૂજા કરીએ છીએ. વારતહેવારે વૃક્ષની પૂજા કરીએ છીએ. પીપળાને પિતૃતર્પણ અને વટસાવિત્રીના વ્રત નિમિત્તે સ્ત્રીઓ વડલાદાદાની પૂજા કરે છે. અરે તુલસીક્યારે તો રોજ દીવો અગરબત્તી કરીને પૂજા થાય છે. તુલસીમાંથી ગળાઈને આવતી હવા ઘરમાં પ્રવેશી ઘરના વાતાવરણને શુદ્ધ અને આરોગ્યપ્રદ બનાવે છે. જોકે શહેરીકરણ અને બહુમાળી મકાનોની વ્યવસ્થામાં તુલસીક્યારો વિસરાઈ ગયો! લીમડાના તો જેટલા ગુણો ગાઈએ તેટલા ઓછા. લીમડાના ફૂલ-મોર, પાંદડા, છાલ, મૂળિયા દરેક ભાગ ઔષધિ તરીકે ઉપયોગમાં આવે છે. લીમડા પરની ગળો પણ ગુણકારી છે. વટેમાર્ગુઓ વૃક્ષોની શીતળ છાયામાં બેઠાડી વિસામો લઈ ટાઢો કોઠો કરી આગળ વધે છે. ગુણકારી ઉપકારી વૃક્ષોને પૂજન અર્ચન દ્વારા આપણા જીવન વ્યવહારમાં વણી લીધા! તેની સાથે વૃક્ષોનું વાવેતર, ઉછેર અને જતન કરવાની ભાવના રહેલી છે.

મનુષ્ય જન્મથી મૃત્યુ દરમિયાન દરેક પ્રસંગમાં વૃક્ષનો - લાકડાનો ઉપયોગ ક્યાંકને ક્યાંક થતો રહે છે. વૃક્ષો કાર્બન ડાયોક્સાઈડ પોતાની શ્વસનપ્રક્રિયામાં લઈને વિપુલ માત્રામાં ઓક્સિજન વાતાવરણમાં છોડીને હવાને શુદ્ધ બનાવે છે. વૃક્ષવન-હરિયાળા જંગલો વરસાદને ખેંચી લાવે છે. વૃક્ષો જમીનને બંજર થતી રોકે છે અને રણ વિસ્તારોને આગળ વધતા અટકાવે છે. હરિયાળા જંગલોમાં વન્યજીવ સૃષ્ટિ - પક્ષીઓ, પ્રાણીઓ આનંદકિલ્લોલથી વિહરે છે.

માનવજીવન માટે અને વન્યજીવ સૃષ્ટિ માટે ઉપકારી એવા વૃક્ષો એટલે તો પૂજનીય સ્થાન પામ્યા! પરંતુ વિકાસ અને

માનવીની લોભવૃત્તિને કારણે ધીમે ધીમે હરિયાળા વૃક્ષોનું નિકંદન નીકળતું ગયું. વનપ્રદેશોમાંથી દિનપ્રતિદિન વૃક્ષો ઓછા થતા ગયા. ગુજરાતમાં ગીર, બરડા, ડાંગ, સુલપાણેશ્વરના જંગલો લાકડું મેળવવા માટે કપાઈ કપાઈને સાવ પાંખા થઈ ગયા છે. અરવલ્લીની ડુંગરમાળા ધીરે ધીરે બોડી થઈ રહી છે. શહેરી વિસ્તારોમાં મકાન બાંધકામ માટે વૃક્ષોનું છેદન થતું રહ્યું છે. શહેરોમાં ટાઉન પ્લાનિંગ અને રસ્તાઓ પહોળા કરવાના નામે વૃક્ષોને વગર વિચાર્યે કાપવામાં આવે છે. આના પરિણામે વૃક્ષોની સંખ્યા ઘટી રહી છે. હરિયાળા જંગલ પ્રદેશોમાં ઘટાડો થતા પૃથ્વી પરનું તાપમાન વધતું રહે છે. તાજેતરમાં પેરિસમાં મળેલ હવામાન પરિવર્તન પરિષદમાં પૃથ્વીના વધતા જતા તાપમાન અંગેની ચિંતા મુખ્ય વિષય હતો.

માત્ર ગુજરાત જ નહીં આખા દેશ અને દુનિયામાં વૃક્ષોનું આડેધડ નિકંદન નીકળી રહ્યું છે. ત્યારે ગુજરાતના પર્યાવરણ પ્રેમીઓ, વૃક્ષપ્રેમીઓ અને સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓએ સંગઠિત થઈ ગ્રીન ગ્લોબલ બ્રિગેડની રચના કરી છે. અને ગુજરાતના ૧૮૦૦૦ ગામડાંઓમાં એક વર્ષમાં ૧૧ કરોડ વૃક્ષો વાવીને ઉછેરવાનો વિચાર વહેતો મૂક્યો છે.

ખેતીની સાથોસાથ જેમ પશુપાલન કરવામાં આવે છે તે રીતે વૃક્ષપાલન કરીને પણ આવક થઈ શકે છે. ચીકુ, આંબા, દાડમ, જામફળ, સીતાફળ જેવા ફળાઉ વૃક્ષોના બગીચાઓ તો જે તે વિસ્તારોમાં સારી રીતે લહેરાય છે. આવા ફળાઉ ઝાડનાં વનથી કૃષિ આવક થાય છે. ઉપરાંત ખેતરના શેઢે પાળે સરગવો, બોરડી પણ વાવી શકાય. સાગ, સીસમ, ચંદન જેવા ઈમારતી અને કિંમતી વૃક્ષોનું વાવેતર

કરી વૃક્ષપાલન થઈ શકે. ખેડૂતો જેમ પશુપાલન દ્વારા આવક મેળવે છે તેમ આ પ્રકારે વૃક્ષપાલન કરીને પણ કાયમી આવક મેળવી શકાય છે.

સુરત જિલ્લાના કામરેજ (ધામદોડ) માં રક્તચંદનની ખેતી કરતા વલ્લભભાઈ પટેલના મંતવ્ય પ્રમાણે વૃક્ષોનું વાવેતર એટલે પર્યાવરણનું, પ્રકૃતિ માતાનું જતન. એક રક્ત ચંદન વૃક્ષ ખેતરમાં કે શેઢેપાળે વાવવું એ તિરૂપતિ બાલાજીની સેવા સમાન છે! ખેડૂતોએ ખેતરના શેઢે પાળે ચંદનના દસ પંદર ઝાડ વાવીને આવનાર પેઢીને સમૃદ્ધિ આપી શકે છે. ચંદનનું એક ઝાડ વીસેક વર્ષે પરિપક્વ થઈને ૫૦૦ કિલો જેટલું ચંદન લાકડું આપે છે. જેનો કિલો દીઠ ભાવ રૂ. ૧૦,૦૦૦ જેટલો હોય છે. એટલે રક્તચંદનનું એક ઝાડ વીસેક વર્ષે પચાસ લાખ રૂપિયા કમાવી આપે છે.

ગ્રામ્યસ્તરે ગૌચર જમીનમાં, પડતર જમીનમાં વૃક્ષોનું વાવેતર થઈ શકે. શાળાઓ-શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં વૃક્ષારોપણ કરાવી વિદ્યાર્થીઓમાં વૃક્ષ પ્રત્યે પ્રેમ અને પર્યાવરણ જાગૃતિ લાવી શકાય. ગામની સહકારી મંડળ, દૂધ સહકારી મંડળીમાં જો મંડળીની ખુલ્લી જગ્યા હોય તો તેમાં વૃક્ષારોપણ કરાવી શકાય. મંડળીના સભાસદોને રોપા આપી, વાડીએ વાડીએ વવરાવી વૃક્ષ ઉછેર અને જતન કરાવી શકાય. વૃક્ષજતન સ્પર્ધા યોજીને સભાસદ ખેડૂતને પ્રથમ, દ્વિતીય, તૃતીય ઈનામ આપી શકાય... અને તે દ્વારા છોડમાં રણછોડનાં દર્શન થાય!...

૧૦૪/૧૮૪૨, કૃષ્ણનગર,
સૈજપુર બોધા,
અમદાવાદ-૩૮૨ ૩૪૬.
મો. ૯૬૬૨૮ ૩૩૨૬૮

સાંપ્રત

હેડલીનું કબૂલાતનામું : પાકિસ્તાન માટે મોં બતાવવું મુશ્કેલ

પાકિસ્તાનની નાપાક હરકતો વિશે દુનિયાભરમાં સર્વસંમતિ સધાઈ હોવા છતાં અમેરિકા અને ચીન જેવાં શક્તિશાળી રાષ્ટ્રો એને મદદ કરતાં રહે છે અને પોતપોતાની અનુકૂળતા મુજબ એનો ઉપયોગ કરતાં રહે છે તે આપણા સમયની મોટી વિડંબના ગણાવી જોઈએ. ૨૬-૧૧ના મુંબઈ હુમલા પાછળ પાકિસ્તાનનો સીધો હાથ હોવાની કબૂલાત કરીને ડેવિડ હેડલીએ પાકિસ્તાનનો સાચો ચહેરો દુનિયા સમક્ષ ખુલ્લો પાડી દીધો છે. આ હુમલો પદ્ધતિસરના આયોજન પછી પાકિસ્તાનની કુખ્યાત ગુપ્તચર એજંસી આઈએસઆઈ એ કરાવ્યો હતો એનો આથી મોટો પુરાવો કયો હોઈ શકે? હેડલી મૂળે પાકિસ્તાની મુસલમાન છે અને અમેરિકાની અદાલતે એને મુંબઈ હુમલાના માસ્ટર માઈન્ડ એવા લખવી તથા હાફિઝ સઈદને ભારતની વિવિધ જગ્યાઓની આગોતરી રેકી કરીને નકશા તથા વિડિયો પૂરા પાડ્યા હતા. આ બધા ઉપક્રમમાં પાક સેના અને આઈએસઆઈએ સક્રિય ભૂમિકા ભજવી હતી તથા જરૂરી નાણાં પૂરાં પાડ્યાં હતાં તથા સુરક્ષાકવચ પણ પૂરું પાડ્યું હતું. અમેરિકાના પ્રતિષ્ઠિત અખબાર 'ન્યુયોર્ક ટાઈમ્સ'માં હેડલીએ એનઆઈએ સમક્ષ કરેલ આ કબૂલાતનામું છપાયા પછી પાકિસ્તાન પાસે બચાવ કરવાનો કોઈ સ્કોપ જ બચતો નથી. આઈએસઆઈ દ્વારા જ કદાચ આઈએસઆઈએસ- 'ઈસ્લામિક સ્ટેટ' નો આઈડિયા પણ રમતો મુકાયો હોવાની શક્યતા નકારી શકાય એમ નથી. છેલ્લાં ઘણાં વર્ષોથી આંતરરાષ્ટ્રીય જેહાદી પરિબળોને પ્રોત્સાહન આપી રહેલ આઈએસઆઈને મહાસત્તાઓ ક્યારે બ્લેક લિસ્ટમાં મૂકશે? યુનો સહિત તમામ શાંતિ ચાહકો વારંવાર ભારત પર પાકિસ્તાન સાથે સંબંધો સુધારવાની અને વધારવાની સલાહ આપતી રહે છે. પરંતુ જો સામી પાર્ટીને શાંતિપૂર્ણ સહ અસ્તિત્વ જોઈતું જ ન હોય, જો એ કોઈને કોઈ બહાને દેશની સરહદો સળગતી જ રાખવા કૃતસંકલ્પ હોય તો એની સાથે વાટાઘાટોનો કોઈ અર્થ ખરો? અફઘાનિસ્તાન અને ભારત સહિત અનેક દેશોમાં જેહાદી પરિબળોને સક્રિય મદદ કરતું પાકિસ્તાન ઘરઆંગણે આતંકવાદનો શિકાર બનતું રહ્યું છે અને એવી પેશાવર-બ્રાન્ડ ઘટનાઓનો એ પોતાની ઢાલ તરીકે ઉપયોગ પણ કરતું રહ્યું છે. પરંતુ પાક સેના રાષ્ટ્રવાદી આંદોલનોને ડામી દેવા માટે એ જ તાલિબાન અને અલકાયદા જેવાં આતંકવાદી સંગઠનોનો ઉપયોગ કરે છે, તે કોઈથી અજાણ્યું નથી રહ્યું. પાકિસ્તાન અફઘાનિસ્તાનમાં ભારતના હસ્તક્ષેપથી અકળામણ અનુભવે છે. તાલિબાનનો ઉપયોગ કરી અફઘાનિસ્તાનને એ સુન્ની પ્રભાવક્ષેત્રમાં પકડી રાખવા ધમપછાડા

કરતું રહે છે. પાકિસ્તાનનો ઈસ્લામિક એજન્ડા દેશ અને દુનિયા માટે ખતરનાક છે. આ એજન્ડાના ભાગરૂપે જ આઈએસઆઈએસ જેવી ખૂંખાર આતંકી એજન્સી ઊભી થઈ છે, જેનાં થાણાં હવે ભારતમાં પણ નંખાઈ ચૂક્યાં છે. ખરું જોતાં મુસ્લિમ પ્રજાની આખી દુનિયામાં બેઈજજતી કરી રહેલ પાકિસ્તાન સામે દેશના મુસલમાનોએ જ જેહાદ ઉપાડવી જોઈએ, પરંતુ પૂરતી માહિતીના અભાવે તથા લઘુમતી સહજ અસલામતીની ભાવનાને કારણે આપણા દેશની મુસ્લિમ પ્રજા આ પ્રકારનું રાષ્ટ્રીય આંદોલન ઊભું કરવામાં સદંતર નિષ્ફળ રહે છે તે ખૂબ જ દુઃખદ બાબત છે. ■

જીવન માત્ર સુખી જ હોય એ પૂરતું નથી, એ સુંદર પણ હોવું જોઈએ. આ સુંદરતા માટે આપણા પૂર્વજોએ 'ભદ્ર' એવો શબ્દ પ્રયોજેલો છે.

તો આ 'ભદ્રતા' એટલે શું?

પરસ્પર પ્રેમ કરવો એ ભદ્રતા,

દ્રેષ કે ઈર્ષા કરવી તે અભદ્રતા.

અંતરમાંથી પ્રગટતી મીઠી વાણી તે ભદ્રતા

પણ કર્કશ, અનિષ્ટ, નિરર્થક,

આક્ષેપાત્મક, કડવી વાણી તે અભદ્રતા.

શાંતિ અને સ્વસ્થતા એ ભદ્રતા

ઘોંઘાટ એ અભદ્રતા

અહિંસા એ ભદ્રતા

હિંસા તે અભદ્રતા.

કરુણાપૂર્વકની પરોપકારવૃત્તિ તે ભદ્રતા

સ્વકેન્દ્રી ઉડાઉપણું એ અભદ્રતા.

સ્વચ્છતા અને સુઘડતા તે ભદ્રતા

અસ્વચ્છતા અને ગંદકી તે અભદ્રતા.

સુમેળ અને સમન્વય તે ભદ્રતા

પારકી પંચાત અને નિંદા તે અભદ્રતા.

વ્યવસ્થા, નિયમિતતા તે ભદ્રતા

અનિયમિતતા અને કુવડપણું તે અભદ્રતા.

ભદ્રતા એટલે જ સંસ્કારિતા

અભદ્રતા એટલે અસંસ્કારિતા.

સ્વ. રમણપાઠક (વાચસ્પતિ)

'રેશનાલિઝમની રાહે' માંથી

પ્રેષક : શાંતિલાલ સંઘવી - અમદાવાદ

ઇતિહાસ

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદનો ઇતિહાસ

પ્રકરણ-૪૬

• સંકલન : દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહ •

રવિવાર, તા. ૧૩-૨-૨૦૧૧ના રોજ સવારના ૮ થી ૧૨ કલાક દરમિયાન શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી ખાતે સર્વજનો માટે આંખના મોતિયાના નિ:શુલ્ક નિદાન કેમ્પનું આયોજન સમાજના ટ્રસ્ટી શ્રી હીરજીભાઈ પી. શાહ અને કે.ડી. શાહની ઉપસ્થિતિમાં કરવામાં આવ્યું હતું જેમાં સંસ્થાના મેડિકલ વિભાગના આંખના નિષ્ણાત સર્જન ડૉ. દેવલભાઈ શાહ અને લીનાબેન કોઠારીએ પોતાની સેવાઓ આપી હતી. આ કેમ્પમાં ૫૦થી ૭૫ વર્ષની વયના ૪૪ જેટલા દર્દીઓમાંથી ૩૦ પુરુષોએ તથા ૧૪ મહિલાઓએ લાભ લીધો હતો. જેમાંથી ૨૮ દર્દીઓ ફેકો પધ્ધતિના ઓપરેશન માટે નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા.

ઉલ્લેખનીય છે કે સંસ્થાના મેડિકલ સેન્ટર દ્વારા પ્રત્યેક વર્ષ દરમિયાન જનતાની આરોગ્ય સુખાકારી અંગે વિવિધ પ્રકારના કેમ્પોનું આયોજન કરવામાં આવે છે. જેવા કે : (૧) યુવાન વયે થતા હાર્ટ એટેક સંબંધિત કાર્ડિયાક, (૨) હાડકાના રોગો, (૩) કેન્સરના દર્દી, (૪) શરીરમાં થતાં અસહ્ય દુ:ખાવા, (૫) બોન મેરો - ડેન્સિટી વગેરેના નિદાન અને સારવાર અંગેના કેમ્પો મુખ્ય હતા.

ગત વર્ષ દરમિયાન નેત્ર રોગના ફી નિદાન કેમ્પના આયોજનમાં ૧૪૭ દર્દીઓએ લાભ લીધો હતો. આ રીતે થતા વિવિધ પ્રકારના કેમ્પોની જરૂરિયાતવાળા દર્દીઓ દ્વારા સમાજની આવી પ્રવૃત્તિઓની પ્રશંસા થતી હોય છે.

આપણા સમાજની લાડલી દીકરી શ્રીમતી ફાલ્ગુની હીરેન શાહ કે જેણે અત્યાર સુધી સમાજના ઘણાબધા સમારંભોમાં એન્કર તરીકેની જવાબદારી સફળતાપૂર્વક સંભાળેલ છે તથા સંસ્થાના કાર્યક્રમોમાં સક્રિય ભાગ લીધેલ છે. લોકકલાને સમર્પિત સંસ્થા લોકકલા ફાઉન્ડેશન - અમદાવાદ દ્વારા પ્રતિવર્ષ એનાયત થતો ચાલુ વર્ષનો “રાષ્ટ્રીય ગૌરવ પુરસ્કાર” ૮મી માર્ચ, ૨૦૦૧ના મહિલા દિને અમદાવાદમાં આયોજિત એક સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમમાં અમદાવાદની ‘સ્પંદન’ સંસ્થાનાં સંચાલિકા શ્રીમતી ફાલ્ગુનીબેન શાહ કે જેઓ આપણા સમાજના ટ્રસ્ટી અને પૂર્વપ્રમુખ શ્રી ચંદ્રકાંતભાઈ દેઢિયાનાં સુપુત્રી થાય તેમને અર્પણ કરવામાં આવ્યો હતો. આ એવોર્ડમાં સ્મૃતિચિહ્ન, પ્રમાણપત્ર તથા રૂ. ૧૧ હજાર પુરસ્કાર રૂપે આપવામાં આવે છે.

તેમને આ એવોર્ડ કચ્છની લોકકથા ‘વ્રજવાણીનો ઢોલી’ આધારિત નૃત્ય નાટિકા માટે આપવામાં આવેલ. આ નૃત્ય નાટિકાનું આયોજન અમદાવાદ, વડોદરા અને સુરતમાં પણ કરવામાં આવ્યું હતું. ફાલ્ગુનીબેને છેલ્લા ૨૨ વર્ષથી ગુજરાત, સૌરાષ્ટ્ર અને કચ્છની લોકસંસ્કૃતિ અને લોકનૃત્યની વિરાસત ફાંસ, બેલ્ચિયમ, જર્મની, ઈટાલી, પોલેન્ડ, કોરિયા વગેરે દેશોના આંતરરાષ્ટ્રીય મહોત્સવોમાં ગૌરવપૂર્વક રજૂઆત કરીને પોતાની સંસ્થાનું,

ગુજરાતનું અને કચ્છનું તેમજ શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદનું નામ રોશન કરેલ છે તેમજ તેઓ દૂરદર્શનમાં ઘણા સમયથી ન્યુઝ રીડર તરીકે ફરજ બજાવે છે. ઉપરાંત લિમ્કા બુક ઓફ રેકોર્ડ્સમાં પણ તેમનું નામ નોંધાયેલ છે. તેમના પતિ શ્રી હીરેનભાઈ શાહ સમાજ ઉત્કર્ષની પ્રવૃત્તિઓમાં પણ કારોબારી સભ્ય તરીકે સક્રિય છે.

★ સમાજની વયસ્ક સમિતિ દ્વારા તા. ૮-૩-૨૦૧૧ના રોજ સમાજના સાંસ્કૃતિક હોલમાં જૂનાં ફિલ્મી ગીતોનો એક રંગારંગ કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો હતો. જેમાં અમદાવાદના અંધજન મંડળના સભ્યો દ્વારા જૂના ફિલ્મી ગીતોના સૂરની સરવાણીથી સંગીતના સૂરોથી પધારેલ વયસ્કજનોને તેમના જીવનની મધુર પળોની યાદ દેવાડાવી હતી.

આ પ્રસંગે યોજેલ ભજન અંગેના દાતા તેમજ સમાજના ટ્રસ્ટી શ્રી કાંતિભાઈ વેલજી સાવલા, શ્રીમતી પ્રભાબેન કાંતિભાઈ સાવલા તથા શ્રી શાંતિભાઈ સાવલાએ કલાકારોને શાલ ઓઢાડી તેમજ રૂ. ૫૦૦૧/- આપી બહુમાન કર્યું હતું. આ રકમનું અનુદાન એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી સાંપડેલ હતું. તેમજ આ પ્રસંગે અન્ય નવ દાતાઓ તરફથી કુલ રૂ. ૫૫૦૨/-નું અનુદાન મળેલ. તથા ભોજનદાતા શ્રી કાંતિભાઈ સાવલા તેમજ શ્રીમતી પ્રભાબેન સાવલાને શાલ ઓઢાડી તેમનું બહુમાન સમાજના ટ્રસ્ટી શ્રી શાંતિભાઈ સાવલા તથા શ્રી મણિલાલભાઈ ગોસર અને વયસ્ક સમિતિ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. અંતમાં સુરુચિ ભોજનનો આસ્વાદ માણી સૌ છૂટા પડ્યા હતા.

વયસ્ક સમિતિ દ્વારા તા. ૨૦-૫-૨૦૧૧ના રોજ સંસ્થાના પાલડી ભવન ખાતે ફિલ્મી ગીતોનો એક રંગારંગ કાર્યક્રમમાં ગાયક કલાકારોએ પોતાની ગાયકી કલા તથા મિમિક્રી રજૂ કરી હતી. તે સમયે સમાજના ટ્રસ્ટી શ્રી નરેન્દ્રભાઈ શાહ (રંગવાલા)એ સ્વ. મુકેશના ફિલ્મીગીતો રજૂ કર્યાં હતાં. આ કાર્યક્રમના મુખ્ય દાતા શ્રીમતી સવિતાબેન પ્રફુલ્લભાઈ વોરા અને પ્રભુલાલભાઈ રાઘવજી વોરાને સન્માનિત કરવામાં આવ્યા હતા. આ પ્રસંગે અન્ય દાતાઓ તરફથી પણ અનુદાન મળ્યું હતું. અંતમાં કાર્યક્રમમાં પધારેલ સર્વે વડીલ મિત્રો ભોજનનો આસ્વાદ લઈ છૂટા પડ્યા હતા.

તા. ૧૬-૪-૨૦૧૧ને રવિવારના રોજ શ્રી મહાવીર જન્મ કલ્યાણ નિમિત્તે અમદાવાદના સમસ્ત જૈન સંઘો માટે જૈનોની સંસ્થા ‘જીતો’ દ્વારા પ્રેરિત રથયાત્રામાં હજારો જૈનોએ ઉજવણીમાં ભાગ લીધો હતો. આ રથયાત્રાનો માર્ગ શ્રી કચ્છી જૈન ભવન પાસેથી પસાર થતાં સમાજના દાતા ટ્રસ્ટી શ્રી નરેન્દ્ર છગનલાલ શાહ તરફથી વરિયાળી તથા ખડી સાકરના મિશ્રણના ૧૦,૦૦૦ જેટલી બોટલનું વિતરણ કરવામાં આવ્યું. તેમજ ૮૦૦૦ જેટલા ચિક્કીના

પેકેટનું વિતરણ શ્રી દામજી પ્રેમજી નીસર તરફથી કરવામાં આવેલ. આ સમગ્ર વિતરણ વ્યવસ્થા પાલડી ભવનના સ્ટાફગણ તથા સમાજના કાર્યકરોએ સંભાળેલ.

આ રથયાત્રા બાદ યોજાયેલ ધર્મસભાનું આયોજન શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદના ટ્રસ્ટીઓ શ્રી હસમુખભાઈ ગઢેયા, શ્રી નરેન્દ્ર છ. શાહ તથા સંસ્થાના ઉપપ્રમુખ શ્રી કાંતિભાઈ સાવલાએ અગ્રીમપદે રહી સેવા આપેલ. ધર્મસભાનું સંચાલન મુંબઈના શ્રી ધીરજભાઈ છેડાને ખાસ આમંત્રણ આપી બોલાવ્યા હતા.

સંસ્થાની અવિરતપણે ચાલતી પ્રવૃત્તિઓમાં શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદની પરિચય મિલન સમિતિ દ્વારા એક પરિચય મેળાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. જેના અંતર્ગત તા. ૫-૬-૨૦૧૧, રવિવારના રોજ સવારના ૯ વાગ્યાથી શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ દ્વારા ચતુર્થ લગ્નોત્સુક પરિચય મિલન સમારંભનો શુભારંભ થયો હતો. જેમાં કચ્છ, ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, મધ્યપ્રદેશ, આંધ્રપ્રદેશ, તામિલનાડુ, કર્ણાટક, પશ્ચિમ બંગાળ, કેરાલા વગેરે દૂરનાં રાજ્યોમાંથી લગ્નોત્સુક ૭૭ યુવકો અને ૫૮ યુવતીઓ આ સંમેલનમાં ભાગ લેવા પોતાના વડીલો સાથે આવી હતા. આ સમારંભમાં ભાગ લેવા માટે ૧૫૯ ઈચ્છુક વ્યક્તિઓના ફોર્મ આવેલ, જેમાંથી ૧૩૫ વ્યક્તિઓ હાજર રહી હતી.

કાર્યક્રમની શરૂઆત કુસુમબહેનની પ્રાર્થના સાથે કરવામાં આવેલ. પધારેલ સર્વેને પરિચય મિલન સમિતિના કન્વીનર શ્રી હીરજી પાસુભાઈ શાહે આવકાર્યા હતા. આ સમયે સુરત કચ્છી જૈન સમાજના પ્રમુખ શ્રી લહેરચંદભાઈ મહેતા, કચ્છી જૈન સમાજના પ્રમુખ શ્રી અશોકભાઈ મહેતા તથા અન્ય ટ્રસ્ટીગણ દ્વારા દીપ પ્રાગટ્ય કરાયેલ અને સમારંભની શરૂઆત કરાવેલ. સંસ્થાના મંત્રી શ્રી પ્રતાપભાઈ દંડે સંસ્થાનો ટૂંકમાં પરિચય આપી સંસ્થા દ્વારા ચલાવાતી પ્રવૃત્તિઓની માહિતી આપી હતી.

સંસ્થાના પ્રમુખ શ્રી અશોકભાઈ મહેતાએ જણાવેલ કે જીવનસાથીની પસંદગીમાં વડીલો તો માત્ર સાથ પુરાવતા હોય છે. પરંતુ આજનો ટેકનોલોજિક વિચારવંત યુવાવર્ગ પોતાની જિંદગી સંબંધિત ઉચિત નિર્ણય લે તેવી અપેક્ષા તેમણે વ્યક્ત કરી હતી.

સર્વે ઈચ્છુક યુવા વર્ગે સ્ટેજ ઉપર આવી પોતાનો પરિચય તથા પસંદગીની વિગતો જણાવી, પોતાની યોગ્યતા જણાવી હતી. ત્યારબાદ આ રીતે એકબીજાને પસંદ પડેલ યુવક - યુવતીઓનો મેળાપ કરાવીને જીવનસાથી બનાવવા પ્રયાસ થયેલ. આ પ્રસંગે અગાઉના પરિચય મિલનમાં મેળાપથી લગ્નજીવન શરૂ કરનાર બે દંપતી પણ હાજર રહ્યાં હતાં.

આ પ્રસંગે શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - સુરતના પ્રમુખ શ્રી લહેરચંદભાઈ મહેતા તથા અન્ય હોદ્દદાર શ્રી ભરતભાઈ વોરા, શ્રી કચ્છી વીસા ઓસવાળ સમાજ - મધ્યપ્રદેશના શ્રી સતીષભાઈ ગોસર તેમજ ત્યાંની સંસ્થાના સ્થાપક પ્રમુખ શ્રી શામજીભાઈ દેઢિયા, કચ્છી સમાજ - અમદાવાદના હોદ્દદારો શ્રી ધીરજભાઈ સોમપુરા, શ્રી ભરતભાઈ ઓઝા તેમજ શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદના ટ્રસ્ટીગણ તથા કારોબારી સભ્યોની હાજરી ખાસ નોંધપાત્ર હતી.

ચતુર્થ યુવા પરિચય મિલનના આ કાર્યક્રમ માટે શ્રી હરખચંદભાઈ કુંવરજી સાવલા - ગાંધીનગર, શ્રી ભલારા દાદા એસ્ટેટ એજન્સી ગ્રુપ (પરિવાર) - ગાંધીધામ તથા શ્રી હરખચંદભાઈ કે. ગડા (વિંઝાણ - કચ્છ) - અંકલેશ્વર (મે. કે.કે. ઈન્ડસ્ટ્રીઝ) તરફથી આર્થિક સહયોગ પ્રાપ્ત થયો હતો. અંતમાં શ્રી હસમુખભાઈ ખાંડવાલાએ આભારવિધિ કરી હતી.

આ પ્રસંગે આવનાર ઉમેદવારો અને તેમના વડીલો માટે રહેવા તેમજ નાસ્તા તથા ભોજનની વ્યવસ્થા શ્રી સમાજ દ્વારા કરવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે યુવક - યુવતીઓની માહિતી પુસ્તિકા પણ શ્રી સમાજે પ્રકાશિત કરી હતી.

આ સંપૂર્ણ કાર્યક્રમનું સફળતાપૂર્વક સંચાલન શ્રી પ્રફુલ્લભાઈ શામજીભાઈએ કરેલ. તેમાં તેમને સમિતિના સભ્યો તથા સંસ્થાના મેનેજરશ્રી અને સ્ટાફનો સહયોગ પ્રાપ્ત થયો હતો.

તા. ૧૭-૭-૨૦૧૧ના સમાજની ૨૪મી વાર્ષિક સામાન્ય સભાનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. સવારના ૯.૩૦ વાગે સામાન્ય સભાની શરૂઆત કરવામાં આવી હતી. અંદાજિત ૮૫ સભ્યો આ સભામાં ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. જેમાં નીચે મુજબના ટ્રસ્ટીઓને વર્ષ ૨૦૧૧-૧૨ માટે બિનહરીફ ચૂંટાયેલ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા. જેમાં દાતા ટ્રસ્ટીઓ તરીકે (૧) શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દંડ, (૨) શ્રી હસમુખ બાબુભાઈ શાહ (ખાંડવાલા), (૩) શ્રી શાંતિલાલ મુળજી સાવલા. સામાન્ય ટ્રસ્ટી (માનદ્ ગ્રુપ) (૧) શ્રી અશોકકુમાર સાકરચંદ મહેતા તથા સામાન્ય ટ્રસ્ટી (સ્વજન ગ્રુપ) તરીકે શ્રી આણંદજી વેલજી વીરા તેમજ શ્રી હરખચંદ કુંવરજી શાહ તથા શ્રી વીરેન્દ્ર રાઘવજી લોડાયાની કો-ઓપ્ટ ટ્રસ્ટી તરીકે વરણી કરવામાં આવી હતી. વર્ષ ૨૦૧૧-૧૨ના વર્ષ માટે શ્રી અશોકકુમાર સાકરચંદ મહેતાની મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી તથા પ્રમુખ તરીકે સર્વાનુમતે વરણી કરવામાં આવી. જ્યારે કારોબારી સમિતિમાં છ સભ્યો પણ બિનહરીફ ચૂંટાયેલ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા. જેઓ (૧) શ્રી પોપટલાલ નેણશી ધરોડ, (૨) શ્રી બચુભાઈ હીરજી રાંભિયા, (૩) શ્રી જશવંતકુમાર જયંતીલાલ કોઠારી, (૪) શ્રી નવીન જેઠાભાઈ લાલકા, (૫) શ્રી વિશાલ મહેન્દ્ર શાહ અને (૬) શ્રી વિમેશ ગુલાબચંદ શાહ. (૧) શ્રી ગુલાબચંદ ધનજી દંડ, (૨) દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહની કો-ઓપ્ટ સભ્યો તરીકે તથા શ્રી બાબુભાઈ ખેતશી મહેતાની આમંત્રિત સભ્ય તરીકે વરણી કરવામાં આવી હતી.

સામાન્ય ટ્રસ્ટી (માનદ્ ગ્રુપ)ની ખાલી રહેલ એક સીટ પર શ્રી નવીન નાનજી શાહની સર્વાનુમતે વરણી કરવામાં આવી હતી.

આ સભામાં ઓડિટેડ હિસાબો સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા. કેટલાક બંધારણીય સુધારા પાસ કરી ફરીથી લખવામાં આવેલ. સર્ળંગ સ્વરૂપનું બંધારણ મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું. તેમજ તા. ૧૪-૪-૨૦૧૨થી તા. ૧૩-૪-૨૦૧૩ (સંસ્થાનું ૫૦મું વર્ષ) સુધીના સમયગાળાને સુવર્ણ જયંતી વર્ષ તરીકે ઉજવવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાં ૩૧ જેટલી જુદી જુદી સમિતિઓની રચના કરવામાં આવી હતી.

લઘુકથા

બે લઘુકથાઓ

• નટવર આહલપરા •

શૈશવ

રજાનો દિવસ.

કમ્પ્યુટર્સ, હોમવર્ક અને સ્કૂલના અભ્યાસમાં સવારથી સાંજ સુધી ગળાડૂબ રહેતા આઠ-દસ વર્ષના કેવિન-કેવિનાને લઈ મમતા અને મયૂર શહેરથી દૂર ફરવા નીકળ્યાં.

પાદર, લીલીછમ વાડી. ચારેબાજુ શાંતિ. મોટર ઊભી રહી. વડલા નીચે ઓટલે બેઠેલાં બાળકો શૈશવની મજા માણી રહ્યાં હતાં.

સૈયર રમવાને આવો. અમને રમતાં ન આવડે. રાધે ગોવિંદ રાધે, શીરાપુરી રાધે, શીરાને તો વાર છે, પુરીઓ તૈયાર છે. જમે હરગોવિંદ, પીરસે ભોજાનાથ.

ચકી ચોખા ખાંડે છે, પીતાંબર પગલાં પાડે છે. ગણગણ મોશલો ને તેલ-તેલ પળી, ઊઠ રે લાલિયા ઝૂંપડી બળી, બળતી હોય તો બળવા દેજે, ઠરતી હોય, તો ઠરવા દેજે, આવરે કાગડા કઢી પીવા.

ઈતે ઈતે પાણી, ધૂળ ધૂળ પાણી. આ દરવાજો ખોલૂંગા, છરો લઈને મારુંગા.

તાવડીમાં કાંકરા તડતડ થાય, સાસુ વઢે ને વહુ ભજિયાં ખાય.

કેવિન-કેવિના મોટરમાંથી ઊતરી ગયાં.

બંનેની પાછળ દોડતાં દોડતાં મમતા બોલી : 'નો...નો...કેવિન-કેવિના... આ બધાં ડટી ગામડિયાં છે!' ■

વ્યસન છોડો - લખપતિ બનો

આજનો યુગ એ અર્થયુગ છે. માનવી જાણે 'પૈસો મારો પરમેશ્વર ને હું પૈસાનો દાસ' થઈ ગયો છે. આમ છતાં અભણ તો ઠીક પણ ભણેલા ગણેલા પણ નાના મોટા વ્યસનમાં પોતે જિંદગીમાં કેટલો ખર્ચ કરે છે તેનો ભાગ્યે જ હિસાબ માંડે છે. 'ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય' અને 'કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય' કહેવત જેવી જ આ વાત છે. આજના મોંઘવારીના જમાનામાં સિગારેટ-બીડી-ગુટાખા માટે સામાન્ય સ્થિતિના વ્યસનીને દૈનિક રૂ. ૧૦ નો ખર્ચ થઈ જાય છે. તેની ગણતરી કરતાં વર્ષે રૂ. ૩૬૫૦ ખર્ચ થાય અને ૨૦ વર્ષે રૂ. ૭૩૦૦૦ ખર્ચ થાય. પણ વ્યસનને બદલે બચત કરી હોય તો આ રકમ લાખોની થાય. ૪૦ વર્ષે મોંઘી કાર કે ઘરના ઘરનો માલિક થઈ શકે પણ તે માટે સાચી સમજ કેળવવી પડે. ■

બોજ

ઢળતી સાંજ, નયનરમ્ય વાતાવરણ, અમદાવાદ-રાજકોટ ફોર-ટ્રેકની બંને બાજુ હરિયાળી. ડોક્ટર વસંત તેમજ તેમનાં પત્ની અમદાવાદ કોન્ફરન્સમાં ભાગ લેવાં જતાં હતાં. બાજુના ટ્રેકમાં ટ્રક અને કારની ટક્કર. નાસભાગ. ચિચિયારી. બચાવો-બચાવોની બૂમ. કારમાં બેઠેલું દંપતી કણસતું હતું. તેમની બે વર્ષની દીકરી બચી ગયેલી. ટ્રકના ડ્રાઈવરનો પગ કપાઈ ગયો. ડોક્ટર વસંતે ભયંકર રીતે ઘાયલ દંપતીને બચાવવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ વ્યર્થ. વાહનવ્યવહાર ઠપ્પ. અરેરાટીભર્યા દૃશ્યો. લોકોનાં ટોળાં. ચર્ચા : 'કુદરતની કરામત તો જુઓ! મા-બાપ છીનવીને આ બે વર્ષની ફૂલ જેવી દીકરીને નોંધારી બનાવી દીધી. ભાઈ, ક્યારે શું બની જાય કહેવાતું નથી.'

મા વિનાની માસૂમ દીકરીનું આકંઠ.

'પોલીસ આવે, પંચનામું થાય ત્યાં સુધી આ માસૂમ દીકરીને ભૂખી તરસી થોડી પડી રહેવા દેવાય.' ડોક્ટર વસંતે બોલતાં-બોલતાં નોંધારી દીકરીને વહાલ કરી, પોતાની કારમાં પોતાના દીકરાની બાજુમાં સુવડાવી ત્યાં જ..

'આ શું કરો છો? જો જો પાછા દયાળુ થઈને આ બોજને દત્તક લેતા નહીં!!' ■

ક્યાં સુધી?

વાર-તહેવારે જે મળવું ક્યાં સુધી?
તેલ - પાણી જેમ ભળવું ક્યાં સુધી?
શબ્દશ: ઉપરછલ્લાં અભિવાદનો...
હાય! હેલો! કૃત્રિમ છળવું ક્યાં સુધી?!
સ્નેહ-સંમેલન પરેખર સ્નેહવશ?!
ના, છતાં પણ ટોળે વળવું ક્યાં સુધી?
ફોન-પત્રોના સદા સૂકામણા...
શૂન્યની છોળે પલળવું ક્યાં સુધી?
મારી દુનિયા કેદ મારામાં જ હો...
અન્યની હુંફે પીગળવું ક્યાં સુધી?
રોજ ઘરમાં પ્રશ્નના વંટોળને
રોજનું ભાગી નીકળવું ક્યાં સુધી?
પોત-પોતાની જ તનહાઈ ભલી!
દુ:ખ બીજાઓનું ચગળવું ક્યાં સુધી?

- બકુલેશ દેસાઈ

અજુબા

એક દેડકું હતું. એક કૂવામાં રહેતું હતું. કૂવો સાવ છીછરો તો'ય દેડકાને તો એ મહાસાગર લાગે. એટલે પછી મહાસાગરમાં મહાલતું હોય એમ મહાલે. ઠેકડા ભરે, કૂદકા લગાવે, ફેડકા ભરે ને ડ્રાઉ... ડ્રાઉ... કર્યા કરે. પછી એક દિવસ બહુ જ વરસાદ પડ્યો. નદી-નાળા છલકાઈ ગયા. ઝાડ-પાંદડા-લોક સૌ મલકાઈ ગયા ને પેલો કૂવોયે ભરાઈ ગયો. તે દેડકું બિચારું કૂવાની બહાર ફેંકાયું. ફંગોળાતું ફંગોળાતું જાય પાણીના પ્રવાહમાં.

નજીકમાં એક બીજો કૂવો હતો. એ જરી મોટો અને પહોળો હતો. પેલું દેડકું પાણીના પ્રવાહમાં તણાતું તણાતું બીજા કૂવામાં જઈ પડ્યું ને થોડીવારમાં તો વરસાદ બંધ થઈ ગયો.

હવે દેડકું મોટા કૂવામાં હતું. મોટા ફેંડકા લેતું હતું, એને નવાઈ લાગી. થયું અત્યાર સુધીની જિંદગી પાણીમાં ગઈ. સાવ નાના ખાબોચિયાં જેવા કૂવામાં જીવી ખાધું. કૂવો તો આ કહેવાય. આના જેવડો કોઈ નૈ. એ ને હવે આંઈ લીલા લહેર... ને એમ વિચારી દેડકું તો મંડ્યું કૂદાકૂદ કરવા. મોટે મોટેથી ડ્રાઉ... ડ્રાઉ... કરવા મંડ્યું. ને જેને ને તેને કુવા વિશે કહેવા મંડ્યું!

એમ ઘણા દિવસો વીતી ગયા. ફરી પાછો એક દિવસ ધોધમાર વરસાદ વરસી પડ્યો. નદીનાળા છલકાઈ ગયા. ઝાડ-પાન-પંખી ને લોક બધા મલકાઈ ગયા. મન મૂકીને મેઘલો વરસ્યો તે આપણા દેડકાં ભાઈનો કૂવો ય છલકાઈ ગયો ને દેડકાંભાઈ તો પડ્યા ફેંકાઈને કૂવાની બહાર. પછી પાણીના પ્રવાહમાં તણાતાં તણાતાં જાય. શું બની રહ્યું છે એની કશી ગતાગમ પડે નૈ... પાણીના પ્રવાહમાં આંખો મિચીને પડ્યા પડ્યા ખેંચાતા જાય,

ફંગોળાતા જાય, તણાતા જાય. તણાતાં તણાતાં નજીકના એક બીજા કૂવામાં જઈને પડ્યા, ને વરસાદ બંધ થઈ ગયો. તોફાન પણ શમી ગયું, બધું શાંત થઈ ગયું. દેડકા ભઈએ આંખો ખોલી તો રાજાના મહેલને ય ટક્કર મારે એવા મસ્ત મોટા કૂવામાં પોતાની જાતને મહાલતી અને ફાલતી જોઈ દેડકા ભૈ તો ખુશખુશાલ. થયું, ખરી મજા તો હવે પડવાની. આથી મોટો તો કોઈ કૂવો હોય જ નૈ. અરે, આથી મોટું બીજું કેં હોય જ નૈ. ને કૂદવા મંડ્યા, ફેડકા ભરવા મંડ્યા. લાંબા લાંબા કૂદકા ભરવા મંડ્યા. મસ્ત મોટા કૂવામાં રાજાધિરાજની જેમ ફૂલવા મંડ્યા ને આવડ્યા એવા ગીતો ગાવા મંડ્યા. આખો દા'ડો ડ્રાઉ... ડ્રાઉ... કરવા મંડ્યા.

એમ ઘણા દિવસો વીતી ગયા. ફરી પાછો વરસાદ તૂટી પડ્યો ને ફરી પાછા છલકાઈ, તણાઈ, ફંગોળાઈ નજીકના એથીય મોટા કૂવામાં જઈ પડ્યા. એમ સમયાંતરે કેટલાક કૂવામાં ખેંચાઈને પહોંચવાનું થયું. દર વખતે એમ લાગે કે આથી મોટું કશું હોય જ નૈ. ભરમાઈ જાય ને પણ એથી મોટામાં જઈ પડે ત્યારે લગીર શરમાઈ જાય પણ ફરી પાછા ગુલતાન થઈ ફરી તાન છેડે ડ્રાઉ... ડ્રાઉ... કરે! પણ પછી એકવાર એવી જગ્યાએ પહોંચ્યા કે જ્યાં એમને કેંક જુદું જ વાતાવરણ લાગ્યું. થયું; આ કૂવો તો નથી જ. કૂવો આવો ના હોય. અગાઉના બધાય કૂવા કરતાં અહીંનો અનુભવ તો સાવ જુદો જ! દેડકા ભૈની સીકલ બદલાઈ ગઈ. હવે ના તો કૂદકે છે કે ના તો ફેડકા ભરે છે કે ના તો કૂદમકૂદ કરે છે. એક ખૂણામાં આંખો મિચીને સ્થિર પડ્યા રહે છે ને ડ્રાઉ... ડ્રાઉ... પણ કરતાં નથી. કંઈ જ બોલતાં નથી, મોં બોલતા નથી. અજુબા જુએ છે. હવે નથી કૂવા, નથી નદીઓ,

નથી ઝાડપાન-પશુ પંખી કે નથી બીજા દેડકાં, કોઈ ઝંઝાવાત ને નથી કોઈ પ્રલય. નથી કોઈ વાત વિચાર ને નથી કોઈનોય આધાર. છે તો બસ અજુબા. લાલ ચટ્ટક હિરા-મોતી માણેકના રસ્તાને અજવાળતાં થાંભલા છે તો બસ મસ્ત મોટો અજવાળાનો દરિયો ને પોતે ઓગળે છે કે પોતાનું દેડકાપણું ઓગળે છે. એની કોઈ ગતાગમ પડતી નથી. ને અલ્લે લે...લ્યો હવે દેડકા ભૈ તો પાણીનું ઝળહળતું ટીપું થઈ ગયા ને અજવાળાના દરિયામાં ભળી ગયા ને અલ્લે...લે ઝળહળતો દરિયો થઈ હિંચોળા લે છે. અજુબા જુએ છે અરે! હવે તો કશું જ નથી ને છે તો કેવળ અજુબા જ છે. કેવળ અજુબા! અહો અજુબા અહાહાહા...ઓહોહોહો...અમરતનો આહારને આનંદનો વરસાદ અજુબા જ અજુબા...ને દેડકું તો છે જ નૈ?

સૌજન્ય : 'ટાઈમ્સ ઓફ કચ્છ'

“કોઈ પણ પ્રજા સ્વશિસ્ત આત્મશિસ્ત ન સ્વીકારે તો એના ઉપર દેવોની કૃપા વરસતી નથી.”
ઘનિષ્ઠ શિક્ષણ, કાયદાકીય જોગવાઈઓ ઉપરાંત ભારતીય સંસ્કૃતિની દેણરૂપ ધ્યાન પ્રાણાયામ અને યોગના પ્રચાર-પ્રસાર થકી ચેતના-દિવ્યતા દીપી ઊઠશે, જેના પરિણામે સ્વજાગૃતિ, સંયમ અને આત્મશિસ્ત કેળવીને સમસ્ત માનવ સમાજ વ્યસન મુક્ત અને સ્વસ્થ બની શકશે.

વ્યસનોને તો જો આવતાં જ અટકાવાય તો તન, મન, ધનની બરબાદીથી બચાય.

— રોમન કવિ હોયુંસ

કાના રૈ કાના....

• ડૉ. નલિની ગણાત્રા •

આજકાલ આપણા પૂર્વમાં પેલા પશ્ચિમની હવા પેસી ગઈ છે. જેમાં 'અ' નું 'આ' કરવાનું હોય છે. યોગનું યોગા...કરો તો કા...કા...કરતું કાઉડ દોડી આવે. અને એ યોગાનું ધ્યાનબહેરાને પણ ધ્યાન (યોગ) લાગી જાય! એક પ્રયોગ કરી જોજો. તડબૂચને તડબૂચા નામથી વેચવા બેસજો. ત્રણ મિનિટમાં બીયા સોતા તડબૂચ ન વેચાઈ જાય તો તડબૂચ મારા અને બીયા બધ્યાં તમારા બોસ, જાવ!

શીર્ષક વાંચીને તમે પણ ભરમાયા હશો કે હું કૃષ્ણકથા કરવા બેઠી છું. પણ ના, આ લેખ ભગવાન શ્રી કાનનો નહીં, પણ ઈન્સાનના કાન વિશેનો છે. આ તો આસ્તિકોને આકર્ષવા મેં કાનનું કાના કર્યું. બાકી કાના (શ્રી કૃષ્ણ) ને તો હું ક્યાં મળી છું તે પાને પાના ભરીને એમના વિશે લખી શકું? હા, એપોઈન્ટમેન્ટ માટે ફાઈલ મૂકી છે. મુલાકાત થયા પછી એમના વિશે જરૂર લખીશ. જોકે એમને રૂ-બ-રૂ થયા પછી મને લખવાનો મોહ થોડો જ રહેવાનો? પછી તો એય...ને...તમે કા'નની વાતો કરજો... હું રમીશ એની સંગ રાસા!!

વનમાં જતાં પહેલાં એટલે કે એકાવનમું બેસે એ પહેલાં મેં શરીરના લગભગ બધા અવયવોની કલમ કેરી કૂણી લાકડીથી જડતી લઈ નાખી છે. 'પગ' ના ટાંટિયા ખેંચ્યા છે, તો 'હાથ' સફાઈ પણ કરી છે. 'દાંત' ની દંતકથા કરી છે તો લલાટે લેખ પણ લખ્યો છે. નાક દબાવ્યું છે અને જીભ સાથે જીભાજોડી પણ કરી છે. માથાના વાળ ખેંચ્યા છે તો ગાલની પણ છાલ નથી છોડી. સમય આવ્યે આંખ પણ બતાવી દીધી છે. અને "બોડી, ધ મિરેકલ એન્ડ મોબાઈલ કિટ" શિર્ષક હેઠળ આખ્યા શરીરને હોલસેલમાં લઈ નાખીને માનવ શરીરને જાદુઈ પુરવાર કરી આપ્યું છે. બસ, એક કાનને વીંધવાના બાકી હતાં એટલે આજે કાન પકડ્યા. કા'ન અંત સમયે જ યાદ આવે ને? અહીં અવયવોના અંતની વાત કરું છું, મારા અંતની નહીં હોં! જોજો પાછા ખુશ થઈ જતા!

બીજા ધોરણમાં કાનના ઉપયોગ વિશે ભણવામાં આવતું. એટલે બીજું ધોરણ પાસ હોય એને જાણ છે જ કે કાનનું કામ સાંભળવાનું છે. પરંતુ હું બીજું ધોરણ પાસ નથી. મતલબ મેં ઉચ્ચ અભ્યાસ પણ કરેલો છે એટલે મને વિશેષ જ્ઞાન છે કે ન સાંભળવું એ પણ કાનનું જ કામ છે. આ ન સાંભળનારના પણ બે પ્રકાર છે : બહેરા અને બિન્દાસ! એમાં બહેરા સાંભળી શકતા નથી. એમને બહેરાશ ગોડ ગિફ્ટમાં મળેલી હોય છે. જ્યારે બિન્દાસ લોકો કોઈનું સાંભળી લેતા નથી. એક ઊણપને કારણે અને બીજો બેફિકરાઈને કારણે છતે કાને સાંભળતા નથી. બહેરાનાં પણ બે પ્રકાર છે : એક તદ્દન બહેરા અને બીજા

ડિસ્કાઉન્ટવાળા બહેરા. ડિસ્કાઉન્ટ બહેરાના પણ બે પ્રકાર છે : અધબહેરા અને ધ્યાનબહેરા! આમાં ધ્યાનબહેરાના ટાવરમાં ખામી હોય છે. ક્યારેક ટાવર પકડાય અને ક્યારેક...આપ જિસ નંબર કો ડાયલ કર રહે હો વહાં સે કોઈ જવાબ નહીં દે રહા હૈ...! આ નેટવર્કને 'બેનીફીટ ઓફ ડાઉટ' મળતો રહે છે. તમે બોલ્યા હશો પણ મારું ધ્યાન નહોતું એમ કહીને એ ગમે ત્યારે નાદારી નોંધાવી દે છે. અને નિર્દોષ ગુનેગાર તરીકે સમાજમાં વિચરતા રહે છે. એટલે જ હું કહું છું કે શક્ય એટલા જલદી 'ધ્યાનબહેરા' તરીકે પ્રસિદ્ધ થઈ જવામાં જ શાણપણ છે.

જો કે આ ધ્યાનબહેરા પાછા અધબહેરા કરતાં ઘણી સારી ક્વોલિટીના ગણાય. હા, અધબહેરા તો આપણને સાવ અધકચરી કંડિશનમાં મૂકી દે છે. આપણે કાપડ મંગાવીએ તો એ પાપડ સાંભળીને પાપડ લઈ આવે. એય શેકેલો પાપડ! હવે આપણે તો એ પાપડનો જ પાયજામો સીવડાવીને પહેરવો પડેને? અને એ પહેરીએ એટલે અધકચરી કંડિશન જ થઈ જાય કે નહીં? આપણે રોટલી માગીએ અને મૂળચંદ, બાવાજીની ચોટલી લઈ આવે પછી આપણે તો ચોટલી અને શાક જ ખાવું પડે ને? એટલે જ કહું છું બાપલિયા કે માણસ બહેરો હજો પણ અધબહેરો ક્યારેય ન હજો. આડઅસર જેવા ત્રીજા પ્રકારના બહેરા પણ જોવા મળે છે. એને, "એ બહેરા..." એવું કહીને બોલાવીએ તો જ સાંભળાય. આવાઓને બહેરા સમજવા કે સાંભળતા એ એક સંશોધનનો વિષય છે. અણસમજુઓએ સમજદારો પર આફરીન થઈને એવો ફતવો બહાર પાડ્યો છે કે સમજદારોંકો ઈશારા કાફી હૈ. પરંતુ બહેરા લોકો તો ઈશારાની ભાષામાં નિષ્ણાત હોય છે. એ હિસાબે બહેરા તો સુપર સમજદાર થયા કે નહીં? તો આજ પછી સહુ બોલજો કે સમજદારો ઔર બહેરો, દો...નોંકો ઈશારા કાફી હૈ. જોયું? મોનોપોલી કોઈની ટકતી નથી! સમજદારોની મોનોપોલી સાવ બહેરાઓએ તોડી, સાવધાન! બાય ધ વે, મારી આ ગોળ ગોળ વાતોથી એવું ન સમજતાં કે હું સમજદારોને બહેરા કહી રહી છું. જોકે એવું કહેવું જ શું કામ પડે હેં? કારણ કે સમજદારો કો તો...(ઈશારા કાફી હૈ, એવું કોણ બોલ્યું?)

હવે બેફિકર બહેરાની વાત કરીએ. જીવનમાં દુશ્મન અને ફિલ્મોમાં વિલન એક ડાયલોગ બોલતા હોય છે કે, "કાન ખોલકે સુન લો...!" આવો ડાયલોગ સાંભળીને સરળ માણસોને તો સ્વાભાવિક જ આશ્ચર્ય થાય કે કાન તો ખુલ્લેઆમ ખુલ્લા છે છતાં આવું કેમ કહેતા હશે? પરંતુ અમરીશ પુરી જેવો વિદ્વાન વિલન તો સમજી વિચારીને જ બોલતો હોય ને! હા, જે બેફિકરાઈને

કારણે છતે કાને સાંભળતા નથી, એને સમાધાન કરવા, ચેતવણી આપવા જ બૂમ પાડીને બોલાતું હોય છે કે...કાન ખોલકે સુન લો... અને સામાની ત્રાડ સાંભળીને તાત્કાલિક અસરથી બિન્દાસ બહેરાદાસ બનીને, સરન્ડર થઈને સાંભળી લે છે. કહેવાય છે ને કે જે પાણીએ મગ ચડે એ પાણીએ ચડાવવા, એમ જે વાણીએ અડગ ડગે એ વાણીએ ડગાવવા!

આપણે જોઈએ છીએ કે કાન હલ્યા વગર સાવ સાઈડમાં પાર્ક થઈને પડ્યા રહે છે. કાનની આવી પોઝિશન જોતાં એવું લાગે છે કે જાણે ચહેરાની પંચાયતે (આંખ, કાન, ગાલ, કપાળ અને જડબું) કાનને એનાં આવા ન સાંભળવાના ગુનાસર એટલે કે ફરજ વિમુખ થતા હોવાથી જ એને 'ફેસબુક' ની બહાર કાઢી મૂક્યા હોય! અને ફરમાન કર્યું હોય કે તારે માત્ર સાંભળીને સ્થિર બેસી રહેવાનું છે. અકર્મનું પણ ફળ મળે છે એ આનું નામ!!! (ન સાંભળવું એ અકર્મ જ કહેવાય ને?)

જો કે ક્યારેક ખામી પણ સાવ નક્કામી નથી હોતી. જેમકે, બહેરાશને કારણે બહેરાને બે મોટા ફાયદા થાય છે. અવાજ કે ઘોંઘાટને કારણે ક્યારેય એની ઊંઘ નથી બગડતી અને બીજું, સંભળાય નહીં એટલે ઝઘડો ન થાય. છતાં બહેરાને બેટરહાફ (પત્ની) બનાવવા કોઈ બેબાકળું નથી થતું બોલો! એ ખામીની ખોટ, બીજું શું?

હવે બહેરાને બાજુ પર મૂકી કાનની કામની વાતો કરું. સાંભળવું એ કાનનું કામ છે. અને એક કાનથી પણ સાંભળી શકાય. છતાં ઈશ્વરે બે કાન આપ્યા છે. જે સૂચવે છે કે જ્યારે ન્યાય તોળવાનો હોય ત્યારે એક પક્ષનું ન સાંભળતા બંને પક્ષનું સાંભળીને જ ન્યાય કરવો. આમ બે કાન સમતોલના સૂચકાત્મક છે. અરે, અત્યારે તો શાંતિથી સાંભળવું એ આવડતમાં ખપે છે. અને એ આર્ટિસ્ટને 'ગુડ લિસનર' ના એવોર્ડથી નવાજવામાં આવે છે. જોકે, આવા એવોર્ડ માટે એવોર્ડ ફંક્શનના આયોજન થતાં નથી. પણ તેથી શું? આપણે તો રોટલા સાથે કામ હોય, ટપટપ સાથે નહીં, ખરું ને? વહેવારમાં બે વિરોધાભાસ જોવા મળે છે. પોતાને બુદ્ધિશાળી માનતા કેટલાક મૂળચંદો કોઈને ગણતા-સાંભળતા નથી હોતા. જ્યારે 'ગુડ લીસનર' બધાનું સાંભળીને જ જતે દિવસે જ્ઞાની ઉર્ફે બુદ્ધિશાળી બની જાય છે. એ તો એવું ત્યારે!

ટૂંકમાં સાંભળવું એ સુંદર કામ છે પરંતુ સાંભળવાના કાર્યથી કાન બે પ્રકારની તબાહી સર્જે છે. સારી અને નરસી. કેટલાક લોકો ગમતીલા ગીત-ગઝલ સાંભળીને ગાંડા ગાંડા થઈ જતા હોય છે. ગાંડા થવું એ નાની સૂની તબાહી નથી. પરંતુ એ તબાહી આનંદ આપે છે. એટલે એને સારી તબાહીની કેટેગરીમાં મૂકી શકાય. સારી તબાહીનું બીજું ઉદાહરણ આપું. કોઈ છોકરો ને છોકરી ભલેને છેલ્લી પાં...ય પાં...ય મિનિટથી પ્રેમમાં પડ્યા હોય (અત્યારે તો પ્રેમ ટકવામાં પાંચ મિનિટ પણ વધારે ગણાય) પરંતુ મોઢેથી એકરાર ન કરે ત્યાં સુધી, પ્રેમમાં પડ્યા રહ્યા

હોય એવું લાગે. પરંતુ છઠ્ઠી મિનિટે 'આઈ લવ યુ' કહે અને સાંભળે એટલે તન-મન-બદનમાં એવી તબાહી સર્જઈ જાય કે બંને જણા ગાવા માંડે "...આજ મેં ઉપર, આસમાં નીચે..." આમ પોતે જીવતે જીવ ઉપર પહોંચી જાય અને નિરાભિમાની આસમાનને 'ડાઉન ટુ અર્થ' કરી નાંખે. હવે બિચ્ચારું આસમાન કંઈ નીચે આવવા થોડું નવરું હોય? એનેય ચાંદ, તારા, ગ્રહો, નક્ષત્રોને સાચવવાની જવાબદારી હોય કે નહીં? પણ આવી ખૂબસૂરત તબાહીનું એ પણ આશિક હોય એટલે હેતું પડતું યે હોય! આમ પહેલામાં માણસ ગીત સાંભળીને ગાંડો થાય અને આ બીજામાં ગાંડો થઈને ગીત ગાવા માંડે. ટૂંકમાં કાનથી સાંભળવાનો પ્રકોપ નાનો સૂનો નથી હોતો.

ખરાબ તબાહી એટલે મહાભારતનું સર્જન! આપણને મહાભારતનું મહાકાવ્ય કાન દ્વારા જ પ્રાપ્ત થયું છે. દુર્યોધન બહેરો હોત તો એને દ્રૌપદીનાં "આંધળાના પુત્ર આંધળા જ હોય" એ શબ્દો સંભળાયા ન હોત અને મહાભારતની નરસી તબાહી સર્જઈ ન હોત. આ રીતે મહાભારતના ફાઉન્ડેશનમાં કાનનો જ હાથ હતો. વળી મહાભારતમાં કા'ન પણ હાજર હતાં જ. એજ સૂચવે છે કે "કા'ન" ની પહોંચ ભલભલાની પહોંચ ફાડી નાખે એવી છે. આ પહોંચ ઉર્ફે રસીદ ઉપર મારો સવાશેર જેવો એક શેર અર્જ કરવું.

**"ફાડવી તો રસીદ અને મારવો તો મીર
મરદ થઈને ખેંચવા શું દ્રૌપદીનાં ચીર"**

તાળી પાડવાથી તબિયત બની જાય એવો શેર છે ને? તો પાડો તાળી અને બનાવો તબિયત!!

પ્રકાર પછી હવે કાનના કેટલાક પ્રસિધ્ધ આકાર જોઈએ. કેટલાકના કાન સૂપડા આકારના હોય છે. જો કે એવા કાનથી અનાજ ઝાપટી શકાતું નથી. કેટલાકના કાન ભગવાન બુદ્ધ જેવા હોય છે, પરંતુ એવા લોકો બુદ્ધિશાળી ન હોતા, તદ્દન બુદ્ધ જેવા પણ હોય છે. કેટલાકના કાન ચામચીડિયા જેવા ચપટા હોય છે છતાં અહીંથી તહીં ઉડાઉડ નથી કરતા. એ પણ બધાનું સાંભળીને એક જ જગ્યાએ ચોંટી રહે છે. બહેરા લોકો આખો દિવસ હેં...હેં? શું...શું? કરતા હોય છે એટલે જ પ્રશ્નાર્થ ચિહ્ન કાન આકારનું રાખવામાં આવ્યું છે અને કાનના આકારનું અંતિમ સત્ય એ છે કે કાન એ પૂછપરછની બારી હોવાથી જ કાનનો આકાર પ્રશ્નાર્થ ચિહ્ન જેવો છે!

કાન કશું બોલ્યા વગર બધાનું સાંભળી લે છે. એટલે કાન સદ્અંગ લાગે છે. વાસ્તવમાં કાન એ મીઠું અવયવ છે. કારણ કે સાંભળે છે કાન અને માર બીજાએ મતલબ માથા, મોઢા, પેટ કે પીઠને ખાવો પડે છે. કાન જો સાંભળેલું બીજા કાનથી ચુપચાપ કાઢી નાખે તો તો કેનાલ સાફ થઈ જાય. પણ ના, એ તો વચ્ચેથી વળાંક લઈને એની ગર્લફેન્ડ મિસ જીભને ચાડી કરે છે. એટલે ચિબાવલી જીભ ઝાલી રહેતી નથી. અને જંગ

છેડે છે. વાત જાણે એમ છે કે કાન અને જીભ લિવ-ઈન-રીલેશનશીપથી જોડાયેલા છે. તેથી એમનો પ્રેમ અકબંધ છે. એટલે જ કાનને કોઈ કંઈ સંભળાવી જાય તો જીભ પોતાની હંટરથી એટલે કે વાણીથી કાનના દુશ્મનને સીધો દોર કરી નાખે છે. આ બંને જો લગ્નગ્રંથિથી બંધાયેલા હોત તો તો જીભ, એના પતિ કાનને જ સીધો દોર કરી નાખતી હોત. પરંતુ આ તો એમની વચ્ચે 'બહાર' જેવા સંબંધ હોવાથી બન્નેનું બોન્ડિંગ મજબૂત છે. એટલે સ્ત્રી જીભ કાનને કહે છે કે સાંભળ તું, સંભળાવી દઈશ હું! પેલા આંધળા-લંગડાની જેમ જીભ અને કાન વચ્ચે બહેરા-મૂંગાનો સંબંધ છે. જીભ બહેરી છે અને કાન મૂંગા છે. બંને ભેગા થઈને હરીફને હરાવવા સમર્થ બની જાય છે. કાન પુરુષ જાતિના અને જીભ સ્ત્રી જાતિની હોવાથી જ સ્ત્રીઓ બોલતી રહે છે અને પુરુષો સાંભળતા રહે છે. શું કહેવું?

એક કાનથી સાંભળેલું બીજા કાનથી કાઢી નાખવાની સુંદર કુદરતી વ્યવસ્થા હોવા છતાં બધાને સીધો હાઈ-વે પસંદ નથી હોતો એટલે બાયપાસ થઈને મોં દ્વારા નીકળે છે. જો સારું નીકળે તો જનકલ્યાણ, બાકી યુદ્ધ એ જ કલ્યાણ! કેટલાક લોકો તો આપણા કાનને ઢાંકણા વગરની ખુલ્લી ગટર સમજીને સાવ ત્યાજ્ય પદાર્થ જેવા શબ્દો ઠાલવતા હોય છે. સુભાષચંદ્ર બોલે કીધું તું કે, "તુમ મુજે ખૂન દો, મેં તુમ્હે આઝાદી દૂગા" જ્યારે આવા દુભાષચંદ્ર બોલ કહે છે, "તુમ મુજે કાન દો, મેં ઉસમેં ક્યરા ભર દૂગા." જો કે કેટલાક સજ્જનો આપણા કાનને કિંમતી લોકરનો દરજ્જો આપતા કહે છે કે આ વાત મેં તમારા સિવાય કોઈને નથી કરી હોં! પણ આવું કહે એટલે મને તો ટેન્શન થઈ જાય કે એની ખાનગી વાત બધાને પહોંચાડવાની જવાબદારી એમણે મારી ઉપર નાખી દીધી. પણ લોકરનું સ્ટેટસ મળતું હોય તો એમની વાત પહોંચાડવા નોકરની જેમ ઘેર ઘેર જવું જ પડે ને? જઈ આવીએ બીજું શું?

કાન એ શાનનું એ.પી. (એક્યુપ્રેશર) સેન્ટર છે. જે મૂળચંદ્ર છતે કાને સાંભળે નહીં કે સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરે એનો કાન મચેડવામાં આવે તો એની શાન ઠેકાણે આવી જાય છે. અને એને ફટાફટ બધું સંભળાવા લાગે છે. આથી જ કહું છું કે કાન પાસે સાંભળવાનું કામ લેવાની આદત પાડવી. નહીં તો એવું થશે કે ગૃહિણીઓ જેમ નકામા પડી રહેલા કપડાંનો મસોતા તરીકે ઉપયોગ કરવા માંડે છે એમ લોકો તમારા કાનનો ઉપયોગ મચેડવા માટે કરવા માંડશે.

મા અને માસ્તર, આ બે પાર્ટી કાન મચેડવા માટે મશહૂર છે. યશોદા મૈયાએ પોતાના કાનનો કાન મચેડતો ફોટો પડાવીને જગતભરની જનેતાઓને સંતાનનો કાન મચેડવાનો અધિકાર જાહેર કર્યો છે. સ્કૂલમાં વિદ્યાર્થીઓ જો પોતાના કાનનો ઉપયોગ માસ્તરનું ભાષણ સાંભળવા માટે ન કરે તો માસ્તર એમનાં કાનનો ઉપયોગ મચેડવા માટે કરે છે. તોફાની છોકરાંઓના કાન કુદરતી મોટા-પહોળા નથી હોતા. માસ્તરોએ જ એ તોફાનીઓના કાન મચડી મચડીને હેન્ડસમ બનાવી દીધા હોય છે. જોકે આખરે

મ...મ...માસ્તરનું આખરે કેટલું જોર? એટલે એ ફાલતુ સજા આપે. પણ આપણે જો કાનનો ઉપયોગ શુભશ્રવણ માટે નહીં કરીએ તો ઈશ્વર આપણી કોઈ જ લાગવગ ધ્યાને લીધા વગર આપણને બહેરા બનાવી દેશે એ વાત નક્કી છે. આપણે જોઈએ છીએ કે ઘડપણમાં કોઈકની આંખ, કોઈકનાં કાન, કોઈકનાં દાંત, કોઈકનાં હાથ-પગ તો કોઈકની બુદ્ધિ-સ્મૃતિ નિષ્ક્રિય થઈ જાય છે. એ બતાવે છે કે ઈશ્વરદત્ત સાધનોનો ઉચિત ઉપયોગ ન કરો તો ઈશ્વર માર્કસ 'કાપી' જ લે!

બીવરામણી વાતને બાજુએ હડસેલી એક ફની વાત કરું. જેમ સુરતની ગાળ વખણાય એમ કાનની ખંજવાળ વખણાય છે. ખંજવાળવાથી ભલે એવા કંઈ ખજાના નથી મળી આવતા પણ એની મીઠાશ તો જે ખણે એ જ જાણે! અરે ક્યારેક તો કાનમાંથી મેલ પણ નથી નીકળતો, માત્ર લુખ્ખી ફોતરી નીકળી આવે છે. છતાં કાન ખોતરવાના આનંદમાં લગીરે ઓટ નથી આવતી. આવી રૂડી ખંજવાળ પર આફરિન થઈને મેં એક શેર બનાવ્યો છે.

*"નીકળ્યું કંઈક ફોતરી જેવું જ ખોતરતાં,
કાનમાં ખંજવાળ તો કેવી મીઠી ઉપડી'તી!"*

આંખના આંસુ કે નાકની શરદીમાં આવી લિજ્જત નથી મળતી, મૂળચંદ્ર! એટલે જ આ નલિની કહે છે કે ખર્વો કામ પડતાં મૂકીને કાન ખંજવાળી લેવો.

મૂળચંદ્રનું કહેવું એવું છે કે કાનમાં મેલ સિવાય કોઈ માલ જ નથી તેથી કાન ખુલ્લા મૂકી દેવાયા છે. જો કે હું તો કાનનાં મેલને પણ કિંમતી માનું છું કારણ કે માત્ર ઘરેણાંથી જ નહીં મેલથી પણ કાન ભર્યો ભર્યો લાગી શકે છે. મેલના પણ વખાણ થઈ ગયા હવે મારે કાનની વાત મેલી દેવી જોઈએ ખરું ને? છેલ્લો ફકરો, ઓ.કે.

આંખ, નાક, જીભ થોડા ડેમેજ થાય તો ચાલે. પણ ભગવદ્ કથા સાંભળવા અને ભંભેરણી કરવા કાન તો જોઈએ જ અને સરવા-નરવા જોઈએ. કાન કહાન-અર્પણ (કૃષ્ણાર્પણ) થાય તો ભયો ભયો. કાન સાઈડમાં સ્થિતપ્રજ્ઞની જેમ પડ્યા રહે છે. સારે માઠે પ્રસંગે તેઓશ્રી આંખ, નાક, હોઠ કે હાથ-પગની જેમ હલહલ નથી કરતા. સંત જેવા હોવા છતાં કે પછી એટલે જ...કાનને વીંધાવું પડે છે!! જે સમયના અભાવે કે અહંના ભાવે કરીને કોઈનું સાંભળતા નથી એવા મૂળચંદ્રોને હું મારો એક શેર સંભળાવી દઉં.

*આમેય એ ક્યાં કોઈનું સાંભળતો'તો,
શું ફરક પડ્યો એ બહેરો થયો?*

● છમ્મવડું :

કોઈપણ ખાઘ પદાર્થ બહેરાશ લાવી શકે છે, જો કાનમાં ખોસવામાં આવે તો!!

*એ-૨૦૪, સંધ્યા ટાવર, લેક વ્યુ પાઇળ,
વસ્ત્રાપુર, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫. મો. ૯૪૨૮૩ ૫૧૧૨૦*

સંકલન : ગુલાબચંદ ઘારશી રાંભિયા

બચુડો

અધા : પુત્તર બચુડા?

બચુડો : કો અધા કુરો કમ આય?

અધા : પાંજી બાજુજે ફ્લેટવારા મંગુકાકા અજ હોટલમેં જમેલા વેને વારા વા. ને વ્યાતે તરેં કોટ પેરેને વ્યા વા. ને પાછા આવ્યા તરેં આંઉ દક્કો ક કોટ પેરે વગર આવ્યા તે... સે તપાસ ત કર ક કોટ હોટલમેં જ ભૂલે તા ન્યા વાંને...?

બચુડો : (તપાસ કે ને ચેં) મંગુકાકા જમેલા વ્યા તરેં કોટ પેરે ને વ્યા વા પણ પોય હોટલજો બિલ ચૂકાયલા પૈસા ન ડેનાં અતરે હોટલ જો માલિક અનકે ચેં આંઈ ભત મથે આંજો નાં ને સરનામો લખી વેનો - તરેં મંગુકાકા ચ્યાં ત પોય મણિકે ખબર પે વેને - તરેં હોટલજો માલિક ચેં લખે પુવા અન મથે આંજો કોટ ઢકે વેનો જેસે ખબર ન પે. અતરે પોય મંગુકાકા પંઢજો કોટ હોટલમેં છોડે આવ્યા આંઈ.

ખિલખ મ ભલા

પ્રિયતમ : વહાલી, આ બથડે માં તારે ગીફ્ટમાં શું જોઈએ છે?

પ્રિયતમા : બસ તું મને એક રિંગ આપીશ તો પણ ચાલશે.

પ્રિયતમ : સારું, ધ્યાનથી સાંભળજે. પેલી રીંગ લેન્ડલાઈન પર આપીશ અને થોડીવાર પછી મોબાઈલ પર આપીશ... હવે ખુશ ને...

આલોક : આ દેશના લોકોના મનોવલણથી હું ખૂબ ચિંતિત છું.

ભૂલોક : કેમ તને એવી તે કઈ ચિંતા સતાવે છે?

આલોક : આ દેશમાં પૈસા ન હોવાને કારણે ભણવાનું છોડી દેનારા હજારો હોય છે પણ પૈસા વગર દારૂ - ગાંજો - તમાકુ - બીડી છોડનારા દેખાતા જ નથી.

મુલાકાતી : આજે આ પાગલખાનામાં આટલો બધો શોરબકોર કેમ થાય છે? બધા પાગલો ભેગા થઈ ધમપછાડા કરી નાચી

રહ્યા છે જ્યારે પેલા બે જણા ખૂણામાં શાંતિથી ખુરશી પર કેમ બેસી રહ્યા છે? કોઈ સાજા માણસો તો અહીં ભૂલથી આવી ચડ્યા નથી ને?

ડોક્ટર : ના. એ બંને પોતાને દુલ્હા - દુલ્હન સમજે છે.

મનિયો : અલ્યા યુનિયા, આમ માત્ર અંડરવેર પહેરીને, હાથમાં ફાઈલ લઈને ક્યાં જાય છે?

યુનિયો : એ તો ઈન્ટરવ્યુ આપવા જાઉં છું.

મનિયો : પણ આમ... કપડાં પહેર્યા વગર...?

યુનિયો : હા... આ તો ઓપન ઈન્ટરવ્યુ છે.

મુલાકાતી : આવું ચીટિંગ કરો છો, આ નહીં ચાલે.. હું કેસ કરીશ...

મેનેજર : પણ તમને વાંધો શું છે?

મુલાકાતી : જાહેરાતમાં તમે લખ્યું હતું આજે જ લાભ લો... શહેરની એકમાત્ર ટોપલેસ રેસ્ટોરન્ટ... પણ અહીં તો એવું કાંઈ નથી...

મેનેજર : કશું ખોટું નથી... ઉપર નજર કરો... રેસ્ટોરન્ટ છાપરા વગરની છે.

ચંકી : (સેક્સમેનને) શર્ટ માટે કાપડ બતાવો...

સેક્સમેન : પ્લેનમાં બતાવું કે ચોકડીમાં?

ચંકી : કેમ અહીં બતાવતા શું થાય છે કે ચોકડી કે પ્લેનમાં લઈ જઈ બતાવવાનું કહે છે... બતાવવું હોય તો અહીં જ બતાવ.

જગન : ઈન્ડિયન ક્રિકેટ ટીમ અને ડ્રાઈવિંગ લાઈસન્સમાં શું સરખું છે?

મગન : બંને ઈન્ડિયામાં જ ચાલે... પરદેશમાં નક્કામા...

તલવારસિંહ : હેઈ સાંભળ... મોબાઈલમાં વાતો કરવાનું કાર્ડ આપ.

દુકાનદાર : લ્યો આ સીમ કાર્ડ.

તલવારસિંહ : મારે સીમમાં નહીં પણ ગામમાંથી વાતો કરવાની છે.

વિદ્યા : ખરું છે... ભારતની બહાર કોઈ મોટા દેવ-દેવીઓના મંદિર નથી.

જમના : પણ એમાં તને ક્યાં તકલીફ પડી?

વિદ્યા : પરદેશમાં મોટા મંદિરો હોત તો આપણે કહી શકત કે આજકાલ ઈટાલીના માતાજીની ભારે બોલબાલા છે તો લઈ જાવ ત્યાં દર્શન કરવા... કેનેડાવાળા કાના બાપાની માનતા પૂરી કરવા જવું છે... ન્યુયોર્ક - શિકાગો - વોશિંગ્ટનમાં જાત્રા કરવા જવું છે વગેરે વગેરે...

૮/૨૬, ગંગામણિ ફ્લેટ્સ, વસંતનગર સોસાયટી, ગોપાલચોક, મણિનગર, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૮. ફોન : ૨૫૪૬૮૧૬૦

કચ્છી પરિવેશથી શોભતો વાર્તાસંગ્રહ

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજના માસિક મુખપત્ર 'મંગલ મંદિર' નો દિવાળી અંક અન્ય દિવાળી અંકો કરતાં જુદો પડે એવો છે. આ એક વાર્તાસાગર વિશેષાંક તરીકે પ્રગટ થયો છે અને એમાં ટૂંકીવાર્તાઓ છે એ તો ખરું જ, પણ કચ્છી માડુની ખાસ ઓળખ સમી કચ્છી ભાષાના પ્રસાર પર એમાં ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે એ નોંધપાત્ર છે. આ અંકના ત્રણ ભાગ છે : એક તો કચ્છી કસબ, બીજો ગરવી ગુર્જરી અને ત્રીજો નિયમિત વિભાગો. કચ્છી કસબમાં કચ્છી લેખકોની ગુજરાતી વાર્તાઓ છે. એમાં એક બોધકથા છે 'સદુપયોગ.' જેનો ગુજરાતી અનુવાદ પણ આપ્યો છે. તેના લેખક છે ગૌરીશંકર દયારામ રાજગોર. ઉપરાંત કુલ ૨૧ માંથી બે કચ્છી વાર્તા અને એક સિંધી વાર્તા પણ છે.

ગરવી ગુર્જરીમાં ૨૮ વાર્તાઓ છે. ધૂમકેતુ, પન્નાલાલ પટેલ, ઈશ્વર પેટલીકર, ચુનીલાલ પડિયા, મોહનલાલ પટેલ જેવા સિદ્ધહસ્ત લેખકથી માંડીને રેખાબા સરવૈયા, ડૉ. જ્યોતીન્દ્ર પંચોલી, વિઠ્ઠલરાય શ્રીમાળી અને તુષાર પરમાર સુધીની નવી પેઢીના લેખકો અહીં છે. 'વાર્તાકારોના વાણોતર - અશોક' એ શિર્ષક હેઠળ સંજય પી. ઠાકરે અશોક હર્ષે કેવી રીતે ટૂંકીવાર્તાના ક્ષેત્રમાં નવા સર્જકોનું સર્જન કર્યું તેની રસપ્રદ માહિતી આપી છે.

કચ્છી કસબમાં પણ ડૉ. જયંત ખત્રી, ધીરેન્દ્ર મહેતા, વીનેશ અંતાણી જેવા સિદ્ધહસ્ત લેખકોથી માંડીને નીતા જોશી અને હસમુખ અબોટી 'ચંદન' સુધીના નવી પેઢીના લેખકોની વાર્તાઓને સ્થાન મળ્યું છે. અહીં પણ કચ્છી પરિવેશનો સમાવેશ થતો હોય એવી વાર્તાઓ લેવાનો સંપાદકનો આગ્રહ દેખાઈ આવે છે.

ત્રીજા નિયમિત વિભાગોમાં વાચકોના પત્રો, શબ્દ રમત, જાણવા જેવું, વલોવતન, સમાજ દર્પણ, સંસ્થા સમાચાર, શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજનો માસિક અહેવાલ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. પોતાના તંત્રીલેખમાં પ્રતાપભાઈ દેડે નોંધ્યું છે કે અત્યારના સમયમાં દ્વિભાષીયતા કે બહુભાષીયતા દરેકના ઘરમાં પ્રવેશી ગઈ છે. આમ છતાં કચ્છી બોલીની મીઠાશ-મધુરતા અને પ્રાચીનતમ ભાષા લુપ્ત ન થાય તે માટે ભાષાશાસ્ત્રીઓએ ભાષાને લાંબો સમય સંચિત કરવા માટે બોધકથા અને બે કચ્છી ભાષાની વાર્તા મૂકવાનો પ્રયોગાત્મક પ્રયાસ કર્યો છે.

ગુજરાતી ભાષામાં અમર ગણાઈ ગયેલી વાર્તાઓ અહીં સમાવવામાં આવી છે. એમાં જેમ ધૂમકેતુ, પડિયા વગેરે છે તેમ મૂળ કચ્છના લેખકો ડૉ. જયંત ખત્રી, ધીરેન્દ્ર મહેતા, વીનેશ અંતાણી પણ છે.

કોઈ ચોક્કસ સમાજના મુખપત્રના અંકમાં આ રીતની નિર્ભેળ સાહિત્ય સામગ્રી હોય અને એની સાથે જે વિસ્તારનો એ સમાજ છે તેની સ્થાનિક ભાષાના પ્રચાર માટે આટલી ચાંવત રાખવામાં આવી હોય તો તે જોઈને કોઈપણ ધન્યવાદ કહી શકે.

રજનીકાંત સોની

'મંગલમંદિર' ના ફેબ્રુઆરી અંકમાં શ્રી મગનભાઈ સંઘવીનું લખાણ અને તેમણે લખેલ 'મારી વાત' વાંચીને થોડું ઉમેરવા જેવું લાગે છે.

આપણા પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતો શા માટે જૈન યુવાનોને વ્યાયામ કરવાની, ખડતલ બનવાની, બહાદુર બનવાની અને મજબૂત બનવાની સલાહ તેમજ ઉપદેશ આપતા નથી? આચાર્ય ભગવંતો જૈન કન્યાઓને હિંમતવાન બનવાની અને સ્વરક્ષણ અર્થે કરાટે જેવી તાલીમ લેવાની સલાહ અને ઉપદેશ કેમ આપતા નથી? આજના જમાનામાં આ બાબત જરૂરી નથી? જૈન યુવાનો શા કારણે માયકાંગલા જણાય છે? જૈન યુવતીઓ શા કારણે રોત્તલ જણાય છે?

પીઝા, ભાજપાંવ, મેગી અને પાણીપૂરી વગેરે જેવા જંકફૂડ ખાઈ ખાઈને જૈન યુવાપેઢી નમાલી થઈ ગઈ છે.

૧૦૮ મણકાની માળા જરૂર ફેરવો પણ પ્રથમ મરદ બનો અને પછી ભક્તિ કરો તો ભક્તિ પણ દીપી ઊઠશે.

સબળાથી સૌ કો' બીએ, નબળાને જ નડાય.

વાઘ તણો મારો નહીં, ભોગ ભવાની મા ય.

માતાજીઓ પણ કૂકડાઓ અને બકરાઓનો જ ભોગ માગે છે - સિંહ-વાઘનો નહીં.

શાંતિલાલ સંઘવી - અમદાવાદ

'મંગલમંદિર' ના બે માસના અંકો જાન્યુઆરી - ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૬ના અંકો મળતાં આનંદ થયો. વર્ષોથી 'મંગલ મંદિર'નો ગ્રાહક - વાચક છું. તેથી સામયિકના કલેવરમાં નવજીવનની છાંટ નિહાળી સાનંદાશ્ચર્ય થયું.

જીવનના દરેક પાસાને સ્પર્શતા વિષયો પરના લેખ, માર્ગદર્શન, વાર્તા, કવન, હાસ્ય, આરોગ્ય, સામાજિક સંદર્ભના કારણે સામગ્રી સમૃદ્ધ બની છે.

સમાજની પ્રવૃત્તિ, પ્રગતિ, આયોજન વગેરેની વિગતો તેમજ સંકલન હેઠળની વિગતો પરથી આપ સૌની મહેનત તથા દષ્ટિ કળાઈ આવે છે. એ જ રીતે ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ થતી રહેશે એવી શ્રદ્ધા છે.

કિશોર જે. શાહ - ભુજ, કચ્છ

'મંગલ મંદિર'નો ફેબ્રુઆરી-૨૦૧૬નો અંક

'મંગલ મંદિર'નો ફેબ્રુઆરી-૨૦૧૬નો અંક મળ્યો. સંપાદક મંડળમાં ફેરફાર થયા બાદ 'મંગલ મંદિર'માં થયેલ કેટલાક વિભાગો ઊડીને આંખે વળગે તેવા દષ્ટિગોચર થાય છે. ખાસ કરીને વાર્તા વિભાગને પૂરતા પ્રમાણમાં પ્રાધાન્ય આપવામાં આવે છે, જે અંકને વિશેષ સમૃદ્ધિ બક્ષે છે અને વાર્તાઓની પસંદગી પણ સંપૂર્ણ ચકાસણી અને સુયોગ્ય વિષય રીતે થાય છે, જે અત્યંત આવકારદાયક છે. તદુપરાંત અમારા જેવા કવિમિત્રો પણ પોતાનો ફાળો આપી શકે તે માટે કવિતાની પાખંદી પણ હળવી કરવામાં આવેલ હોય તેવું જણાય છે.

ફેબ્રુઆરીની સમાવિષ્ટ સામગ્રી અંગને સમૃદ્ધિ બક્ષે તેવા છે. ટૂંકમાં 'મંગલ મંદિર' માતબર અંકની શ્રેણીમાં મૂકી શકાય તે રસ્તે ઝડપી ગતિએ આગળ વધી રહેલ છે. સંપાદક મંડળને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન.

મુકુંદ કે. મહેતા 'અલ્પ' - આદિપુર, કચ્છ

અન્ય સંસ્થાઓના સમાચાર

બિદડા મહેશ્વરી સમાજ પ્રગતિનાં પંથે, બહેનોએ ઘૂંઘટ પ્રથાને આપી તિલાંજલી

વી.આર.ટી.આઈ-માંડવીના શ્રી સેંધાભાઈ પારેઘીના માર્ગદર્શન હેઠળ બિદડા મહેશ્વરી સમાજની બહેનોને અનેક ગૃહ ઉદ્યોગની સલાહ આપી, તેમજ વિસ્તાર પૂર્વક સમજણ આપી.

શ્રી ધણીમાતંગ ધામના સંકુલમાં તા. ૩૧-૧-૨૦૧૫ ના રોજ બિદડા મહેશ્વરી સમાજની બહેનોએ ઘૂંઘટ પ્રથાને તિલાંજલી આપી હતી અને સંકલ્પ લીધો હતો કે તેમનાં સાસુ-સસરાનું માન સન્માન રાખશે.

આ પ્રસંગે વી.આર.ટી.આઈ-માંડવીનાં નેજા હેઠળ શ્રી સેંધાભાઈ પારેઘીએ સંકુલમાં આવેલ બહેનોને ગૃહ ઉદ્યોગની વિસ્તારપૂર્વક માહિતી આપી હતી, તેમજ બિદડા મહેશ્વરી સમાજની બહેનોએ ગૃહ ઉદ્યોગનાં દરેક કાર્યોની સમજૂતિ લઈ ટૂંક સમયમાં સંકુલની અંદર નાના મોટા ગૃહઉદ્યોગ શરૂ કરવાનું સંકલ્પ લીધેલ. આ પ્રસંગે વ્યસનોને કારણે સમાજમાં આવેલી ગરીબાઈને તિલાંજલી આપવાનું સમજાવવામાં આવ્યું હતું. ત્યાં હાજર રહેલા સૌ ભાઈઓએ બીડી, ગુટખા વગેરેનું વ્યસન છોડી દેવાનો સંકલ્પ કર્યો હતો.

આ પ્રસંગે ટ્રસ્ટ બોર્ડના તમામ ટ્રસ્ટી તથા સભ્યો હાજર રહ્યા હતાં. તેઓએ બિદડા મહેશ્વરી સમાજમાં બહેનો માટે વિકાસનાં દરેક કાર્યો કરવામાં આવશે એવી ખાતરી આપી હતી. તેમજ ઠાકરશીભાઈ ધોરિયાએ વી.આર.ટી.આઈ. દ્વારા મળેલ માર્ગદર્શનનાં તમામ કાર્યો બિદડા મહેશ્વરી સમાજ કરશે એવી ખાતરી આપી હતી.

૪૦૦થી વધારે વર્ષ પ્રાચીન-શિલ્પકામ અને સ્થાપત્યની બેનમૂન કારીગરીવાળા તીર્થકર શાંતિનાથ ભગવાન અને દેવ-દેવીઓની પ્રતિમાવાળું તીર્થસ્થાન નહીં તોડાય

માંડવી શહેરના જાહેર માર્ગ પર ૪૦૦ વરસ પહેલા પ્રાણપ્રતિષ્ઠા પામેલ જૈન ધર્મના સોળમા તીર્થકર શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનના દહેરાસર તોડાય નહીં અને પ્રતિમાનું ઉત્થાપન થાય નહીં તે માટે કાયમી મનાઈ હુકમ માંગતો દાવો ભુજમાં નામદાર કોર્ટ સમક્ષ કરાયો હતો.

શ્રી પ્રિન્સિપલ સિનિયર સિવિલ જજ ન્યાયમૂર્તિ શ્રી રાજેન્દ્ર એચ. પ્રજાપતિની અદાલતમાં જૈન સમાજના વરિષ્ઠ અગ્રણી અને પૂર્વ ધારાસભ્ય શ્રી જયકુમાર સંઘવીએ પ્રતિનિધિ સ્વરૂપનો

સિનિયર જાણીતા ધારાશાસ્ત્રી શ્રી ભરતભાઈ ધોળકિયા મારફતે દાવો માંડવીના અચલગચ્છ શ્રી શાંતિનાથજી જૈન દહેરાસર ટ્રસ્ટ જેના રજિસ્ટ્રેશન નં. ૨૬૪-અ કચ્છ વિરુદ્ધ દાવો ચાલ્યો હતો.

દાવાની વિગત એવી છે કે માંડવીમાં પ્રાચીન જૈન દહેરાસર શ્રદ્ધા, આસ્થા અને આધ્યાત્મિકતાની સાથોસાથ એક પ્રાચીન સ્મારક જે અદ્ભુત કલાકારીવાળું અને બેનમૂન શિલ્પ અને સ્થાપત્યવાળું ચારસોથી વધારે વરસવાળું સાંસ્કૃતિક અને ધાર્મિક વિરાસત છે તેને જમીનદોસ્ત કરવા માટે સ્થાનિક ટ્રસ્ટે નિર્ણય લેતા તે ગુજરાત એન્સિયન્ટ મોન્યુમેન્ટ્સ અને આર્કિયોલોજિકલ સાઈટ અને રીમેન્સ એક્ટ-૧૯૬૫ ની જોગવાઈ પ્રમાણે એન્સિયન્ટ્સ મોન્યુમેન્ટ્સ છે. દહેરાસરની અંદર બિરાજમાન તીર્થકર અને દેવ-દેવીઓની મૂર્તિઓ જે શિલ્પકામ અને કોતરકામવાળું મજબૂત પથ્થરથી બંધાયેલું છે. આ રીતે આ તીર્થ ઐતિહાસિક અને આધ્યાત્મિક વિરાસત સમું છે. જેની દિવ્યતા આત્માને શાંતિ અર્પે તેવી છે. જેને તોડાય નહીં તેવી માંગણી વાદી પક્ષે કરી હતી.

આ દહેરાસરના મુખ્ય તીર્થકર શ્રી શાંતિનાથજી ભગવાન, પાર્શ્વનાથ ભગવાન, તીર્થકર વાસુપૂજ્ય વગેરે તેમજ મહાકાલી માતા, નિર્વાણી દેવી, ગરુડ યક્ષ દેવ સહિત કુલ ૧૫ દેવી - દેવતાઓની મૂર્તિઓ બિરાજમાન છે. જેની સાથે આસ્થા, શ્રદ્ધા અને આધ્યાત્મિકતાનો અદ્ભુત ધાર્મિક શિલ્પવાળું દહેરાસર છે જે પ્રાચીન મોન્યુમેન્ટ્સ હોઈ તોડવા માટે કોઈ કરાણ નથી અને તોડવામાં આવે તો પ્રાચીન ધાર્મિક તીર્થ લુપ્ત થઈ જાય - તેમ દાવા અરજીમાં દહેરાસર અને શિલ્પ અને સ્થાપત્યની દિવ્યતા દર્શાવવામાં આવી છે.

આ પવિત્ર તીર્થ હાલે જીર્ણ હાલતમાં નથી તેમજ જોખમી પણ નથી. પરંતુ મજબૂત અને અકબંધ ભવ્ય અને દિવ્ય શિલ્પવાળું ભવ્ય દહેરાસર છે જેમાં તીર્થકર શ્રી શાંતિનાથ ભગવાન અને દેવ-દેવીઓની પ્રતિમાઓ અને મૂર્તિઓ આજે પણ અખંડ છે તેનું ઉત્થાપન કરવાથી કે ખસેડવાથી તેની શક્તિ તેમજ ઉર્જા લુપ્ત થાય તેમજ ધાર્મિક લાગણી દુભાય તેમ છે. તેમ વાદી શ્રી સંઘવીએ દાવામાં જણાવ્યું હતું.

આ પ્રાચીન તીર્થ તમામ રીતે સલામત અને મજબૂત છે. તેને તોડવાની કે જમીનદોસ્ત કરવાની કોઈ જરૂર નથી. કારણ કે ૨૦૦૧ના ભારે ભૂકંપ સમયે પણ આ પ્રતિમાઓ અને દહેરાસરને કોઈ નુકસાન થયેલ નથી માત્ર સામાન્ય રીપેરિંગથી કામ ચાલી શકે તેમ છે. પ્રતિમાઓ અને દેવ દેવીઓનું ઉત્થાપન થાય નહીં તેમજ દહેરાસર તોડાય નહીં તે માટે કાયમી મનાઈ

હુકમ આપવાની દાદ માંગવામાં આવી હતી.

પ્રતિવાદીઓ ટ્રસ્ટના પ્રમુખ શ્રી નરેશ શાહ વગેરે બાર ટ્રસ્ટીઓ અને ગુજરાત સરકારશ્રી મારફતે જિલ્લા સરકારી વકીલ શ્રી અને ગુજરાતના પુરાતત્વ નિયામક શ્રી સામે શા માટે મનાઈ હુકમ આપવો નહીં તેવી કારણદર્શક નોટિસ ઈસ્યુ કરવામાં આવી હતી.

જૈન સમાજમાં ખળભળાટ મચાવનાર આ કેસમાં આખરે ટ્રસ્ટી મંડળે અદાલતમાં લેખિતમાં જણાવેલ કે વાદીના દાવા પ્રમાણે માંગણી પ્રમાણે દહેરાસરને નહીં તોડવામાં આવે, ધ્વસ્ત કરવામાં નહીં આવે તેવો સર્વસંમત ઠરાવ કરીને તેમજ મંજૂર કરીને નામદાર અદાલતમાં રજૂ કરાયા અને વાદી પક્ષ અને પ્રતિવાદી ટ્રસ્ટે પરસ્પર સહમતિ સાધી હતી અને દહેરાસરમાં જ્યારે પ્રતિવાદી ટ્રસ્ટ બાંધકામ કરવા માંગે ત્યારે વાદી શ્રી જયકુમાર સંઘવી સાથે પરામર્શ કરે તે પ્રકારની સહમતિ પુરસીસ આપતા પાંચમાં એડિશનલ સિનિયર સિવિલ જજ વિદ્વાન ન્યાયમૂર્તિ શ્રી રાજેન્દ્ર એચ. પ્રજાપતિએ હુકમ (ડિક્રી) કરેલ. જેથી દાવાનો સુખદ અંત આવ્યો.

આખરે કચ્છ અને કચ્છ બહાર રહેલ જૈન સમાજ અને સાધુ સંતોમાં ભારે વર્ષની લાગણી ફેલાઈ છે.

‘પદ્મશ્રી’ ડૉ. સુધીર શાહને અભિનંદન

ચાલુ વર્ષે ભારત સરકાર દ્વારા ડૉ. સુધીર શાહ (ન્યુરોલોજિસ્ટ, એમ.ડી.,ડી.એમ.)ને પદ્મશ્રી જેવું અતિપ્રતિષ્ઠિત સન્માન આપવામાં આવેલ છે તે જાણી સમસ્ત ગુજરાતમાં અને વિશેષપણે જૈન સમાજમાં આનંદની લાગણી ફેલાઈ ગઈ છે. પદ્મશ્રી સન્માન પોતાના ક્ષેત્રમાં વિશિષ્ટ કામગીરી કરનાર વ્યક્તિ વિશેષને જ અપાતું હોય છે. તેઓ તબીબી વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલા લોકપ્રિય ન્યુરોલોજિસ્ટ છે. એમની કુશળ તબીબી આવડત સાથે માનવતાની મહેક ભળેલી છે. અનેક અસાધ્ય દર્દીથી પીડાતા દર્દીઓને આપના તબીબી જ્ઞાનથી રાહત પહોંચી છે. ગુજરાતની સર્વોચ્ચ તબીબી પરંપરામાં એમનું નામ રત્ન સમાન ઝળહળી રહ્યું છે.

ભારત સરકારે એમની સેવાઓની કદરરૂપે પદ્મશ્રી એવોર્ડ એનાયત કરીને યોગ્ય વ્યક્તિની યોગ્ય કદર કરી છે.

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ એમને હાર્દિક અભિનંદન અને વંદન પાઠવતાં ગૌરવ અનુભવે છે.

શ્રી કચ્છી સમાજ - અમદાવાદ

શ્રી કચ્છી સમાજ - અમદાવાદના સહયોગથી અમદાવાદ - ગાંધીનગર સ્થિત પરિવારોના નામ - સરનામા - ટેલિફોન

ડિરેક્ટરી - ૨૦૧૬ બનાવવાની કાર્યવાહી હાલમાં કાર્યરત છે. જે પરિવારોએ હજુ સુધી સમાજને માહિતી મોકલાવેલ નથી તેઓએ પોતાના પરિવારની માહિતી શ્રી કચ્છી સમાજ - અમદાવાદના મુખપત્ર ‘કચ્છશ્રુતિ’માં આપેલ ફોર્મમાં વિગતો ભરીને તાત્કાલિક, શ્રી કચ્છી સમાજ - અમદાવાદની ઓફિસે મોકલાવી આભારી કરશો.

ફોર્મ ભરીને મોકલાવવાનું સ્થળ :

શ્રી કચ્છી સમાજ - અમદાવાદ કાર્યાલય
૯૦૫, સ્પાન ટ્રેડ સેન્ટર, કોચરબ આશ્રમ સામે,
એલિસબ્રિજ - પાલડી, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૭.
ફોન : (૦૭૯) ૨૬૫૭૬૧૮૪

અમદાવાદમાં

જૈન સમાજના વિવિધ ફિરકાઓનું સંમેલન

જૈન સમાજમાં ક્રાંતિકારી સુધારાના સંદેશનું પ્રસારણ કરવા માટે અમદાવાદમાં જૈન સમાજના વિવિધ ફિરકાઓનું સંમેલન, સંતશ્રી સંજયમુનિના માર્ગદર્શન હેઠળ ફેબ્રુઆરીમાં યોજાઈ ગયું.

આ સંમેલનમાં જૈન સમાજમાં ક્રાંતિકારી પરિવર્તન લાવવા માટે સમાજના તમામ ફિરકાઓ વિચારભેદ છોડી એક થવા માટે ભેદભાવ વગર સામાજિક ઉત્કર્ષ માટે કામ કરવા માટેનો અનુરોધ, ભૂણ હત્યા, સમૂહ લગ્ન, શિક્ષણ આરોગ્ય, લગ્નના ખોટા ખર્ચ પર કાપ મૂકવા જેવા મુદ્દાઓ પર ચર્ચા વિચારણા કરવામાં આવેલ હતી.

આ સંમેલનમાં ગુજરાત રાજ્યના કુટિર ઉદ્યોગ, નમક અને ગૌસંવર્ધન ખાતાના મંત્રી અને જૈન સમાજના અગ્રણી શ્રી તારાચંદાઈ છેડા ઉપરાંત જૈન સમાજના અગ્રણી ધારાસભ્ય શ્રી રાકેશભાઈ શાહ, પૂર્વ ધારાસભ્ય શ્રી જયકુમાર સંઘવી ઉપરાંત નેપાળના પત્રકાર ‘શ્રી વિમર્શ પત્ર’ના ચેરમેન શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ ઉપચરક ઉપરાંત જૈન સમાજના આગેવાનો હાજર રહ્યા હતા.

શ્રી ભદ્રેશ્વર તીર્થ - કચ્છ

શ્રી ભદ્રેશ્વર તીર્થે શ્રી પાર્શ્વચંદ્રગચ્છસૂરિશ્વર ગુરુ મંદિરની ૩૯મી વર્ષગાંઠ નિમિત્તે તેમજ શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છ વરિષ્ઠ જ્ઞાન વરિષ્ઠ અધ્યાત્મનિષ્ઠ પ.પૂ. મહોપાધ્યાય શ્રી ભુવનચંદ્રજી મ.સા.ના ચારિત્ર અર્ધશતાબ્દી પૂર્તિ સંયમ સુવર્ણ વર્ષ નિમિત્તે તા. ૧૩-૨થી તા. ૧૭-૨-૨૦૧૬ સુધી પંચાન્હિકા મહોત્સવ યોજાઈ ગયો.

આ પંચાન્હિકા મહોત્સવમાં ‘રામણસૂતં’ ઉપર શ્રી ભુવનચંદ્રજી મ.સા. તથા ડૉ. ગુલાબ દેઢિયાએ જૈન તત્ત્વની માર્ગદર્શિકા આપેલ હતી તેમજ દાદાસાહેબ શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિના બહુમુખી વ્યક્તિત્વનો પરિચય કચ્છ યુનિવર્સિટીના ડૉ. દર્શનાબેન

ઘોળક્રિયા તેમજ ડૉ. કીર્તિદાબેન શાહ (ગુજરાત યુનિવર્સિટીના ભાષા ભવનના અધ્યક્ષા) એ પરિચય કરાવ્યો હતો.

આ મહોત્સવમાં 'શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ વંદના' અને 'પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ સાહિત્ય સમુચ્ચય' એવા બે પુસ્તકોનું વિમોચન પણ કરવામાં આવેલ હતું.

આ મહોત્સવમાં સકલ સંઘના લાભાર્થીઓ ઉપરાંત ધર્મપ્રેમીઓના સહકારથી ધર્મપ્રેમીઓ માટે ઉત્સાહપ્રેરક રહ્યું.

શ્રી મહિલા આધિપત્ય ફાઉન્ડેશન

શ્રી મહિલા આધિપત્ય ફાઉન્ડેશન અને શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદના સહયોગથી નવનીત ભવનના ગૃહ ઉદ્યોગમાં તા. ૨૦-૧૧-૨૦૧૫થી મહિલાઓને સક્ષમ કરવા ટ્રેનિંગ સેન્ટર ચાલુ કરવામાં આવેલ. જેમાં બ્યુટીકલ્ચર અને બેકરી કોર્સની શરૂઆત કરવામાં આવી. આ કોર્સમાં નવનીત ભવનની બહેનોએ ઉત્સાહભરે ભાગ લીધો અને બેકરીનો કોર્સ પૂર્ણ કરેલ છે. હાલમાં સંસ્થામાં બ્યુટીકલ્ચર ઉપરાંત બાળકોને ઈંગ્લિશ સ્પીકિંગ અને બેઝિક નોલેજના કોર્સ કરાવવામાં આવે છે.

તા. ૩-૦૨-૨૦૧૬ નાં રોજ ડેમોસ્ટ્રેશનનું આયોજન હતું જેમાં બ્યુટીકલ્ચર અને હેલ્થકેર માટેની ટીપ્સ માટે ઓરીફલેમના ગોલ્ડ ડાયરેક્ટર આવેલ. હેન્ડીક્રાફ્ટ - કુંદનવર્ક વિશેની જાણકારી આપવા માટે શ્રી નિરાલીબેન પારેખ આવેલ. જેઓએ એકેલીક અને માટીની વસ્તુઓ ઉપર વર્ક કરતાં શીખવાડ્યું અને ભવિષ્યમાં લગ્ન અને બીજા શુભ પ્રસંગોમાં કેવી રીતે ગિફ્ટ પેકિંગ કરી શકાય અને રોજગારી મેળવી શકાય તેની માહિતી બહેનોને આપી. ઉપરાંત બેકરી કોર્સનાં પ્રાધ્યાપક શ્રી ઈમરાનભાઈએ અરબી મીકાઈનો ડેમો આપેલ અને બનાવતા શીખવાડેલ. જેનો બધા જ મહેમાનો અને આવનાર બહેનોને ટેસ્ટ કરાવેલ. શ્રી યોગેશભાઈ કે જેઓ ગુજરાત યુનિવર્સિટી સાથે સંકળાયેલ છે, તેઓએ સંસ્થાની મુલાકાત લીધી અને બહેનોને જે કોર્સ કરો તેમાં નિપુણતા મેળવી રોજગારી અપાવવા સહયોગ આપવાની ખાતરી આપી.

હાલમાં સંસ્થામાં સંચાલક તરીકે ચિ. નિરાલી મૈશેરી, દેખરેખ માટે શ્રીમતી નીલમબેન મૈશેરી, રાઈટર તરીકે શ્રીમતી ભાવનાબેન દેઢિયા, સફાઈકામ માટે શ્રી ખુશાલભાઈ ગોસર ફરજ બજાવે છે. ઉપરાંત બ્યુટીકલ્ચર શિક્ષક તરીકે શ્રીમતી નીતાબેન શાહ, બેકરી શિક્ષક તરીકે શ્રી ઈમરાનભાઈ, ઈંગ્લિશ સ્પીકિંગ શિક્ષક માટે શ્રીમતી જયાબેન પંચાલ, બેઝિક નોલેજ માટે શ્રીમતી અંજલીબેન સાવ કાર્ય કરી રહ્યાં છે. સંસ્થાનું ભવિષ્ય ઉજ્જવળ બને અને મહિલાઓ સ્વરોજગારી મેળવી શકે તે માટે શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજે જે પહેલ કરેલ છે, તે માટે અમો સંસ્થાનાં તમામ કાર્યકરોના આભારી છીએ.

નીતા એચ. શાહ - પ્રમુખ

આ જગમાં થોડા મલે!

જાણે ભાષાને ભાવ, અંતરના ઊંડાણથી પ્રગટાવે પુણ્ય પ્રકાશ, આ જગમાં થોડા મલે!
લખે લલિયા અનેક, ટેવના પરિણામથી મર્મ માણી જે લખે, આ જગમાં થોડા મલે!

— રશ્મિનનો રણકાર, ભાગ-૨માંથી સાભાર

Viketa Electronics

An ISO 9001-2000 COMPANY

**MANUFACTURERS OF
ELECTRICAL PANEL BOARDS**

4759, GIDC Industrial Estate,
Ankleshwar-393 002. Dist. Bharuch.

Phone : 02646-226257 Fax : +91-2646-252759

Mobile : 9824101111, 9824762141

E-mail : viketa53@rediffmail.com

જીત પર હસતો રહ્યો ને હાર પર હસતો રહ્યો,
ફૂલની શૈયા ગણી અંગાર પર હસતો રહ્યો.
ઓ મુસીબત! એટલી ઝિંદાદિલીને દાદ દે,
તેં ધરી તલવાર તો હું ધાર પર હસતો રહ્યો.
કોઈના ઈકરાર ને ઈનકાર પર હસતો રહ્યો,
જે મળ્યો આધાર એ આધાર પર હસતો રહ્યો.
કોઈની મહેફિલ મહીં થોડા ખુશામતખોરમાં
ના સ્વીકાર્યું સ્થાન ને પગથાર પર હસતો રહ્યો.
ફૂલ આવ્યા ને મળ્યા પથ્થર કદી, તેનેય પણ
પ્રેમથી પારસ ગણી દાતાર પર હસતો રહ્યો.
જીવતો દાટી કબરમાં એ પછી રડતા રહ્યા
હું કબરમાં પણ કરેલા પ્યાર પર હસતો રહ્યો.
નાવ જે મઝધાર પર છોડી મને ચાલી ગઈ,
એ કિનારે જઈ ડૂબી, હું ધાર પર હસતો રહ્યો.
ભોમિયાને પારકો આધાર લેતો જોઈને,
દૂર જઈ એ પાંગળી વણઝાર પર હસતો રહ્યો.

— જમિયતરાય પંડ્યા
પ્રેમક : શાંતિલાલ સંઘવી

સાર સમાચાર

સંકલનકર્તા : શાંતિલાલ સંઘવી

- ★ છેલ્લા થોડા મહિનામાં ૩૦૦ કરતાં પણ વધારે વખત પાકિસ્તાને યુદ્ધવિરામનો ભંગ કરેલ છે. લશ્કરી અફસરો સહિત ૫૭ ભારતીય જવાનો શહીદ થયા છે અને ૧૩ નાગરિકો પાક ફાયરિંગનો ભોગ બન્યા છે.
(નયા માર્ગ, તા. ૧-૧-૨૦૧૬)
- ★ વડાપ્રધાનશ્રીની નિશ્રામાં કચ્છમાં તમામ ડી.જી. ની મિટિંગ સફેદ રણ ખાતે મળેલી. તેમાં વડાપ્રધાનના એટેચ બાથરૂમના એક નળની કિંમત રૂ. એક લાખ હતી.
(નયા માર્ગ, તા. ૧-૧-૨૦૧૬)
- ★ ગુજરાતમાં શાળા પ્રવેશ ઉત્સવમાં ૧૦૦ ટકા નોંધણીનો દાવો કરવામાં આવે છે પરંતુ ૬ થી ૧૮ વર્ષની વયજૂથના લગભગ ૧૫ લાખ બાળકો ક્યારેય શાળામાં ગયા જ નથી.
(ગુજરાત ટુ ડે, તા. ૨૭-૧૧-૨૦૧૫)
- ★ ગુજરાતમાં હાલમાં જ થયેલી નગરપાલિકાની ચૂંટણીમાં સુરત શહેરમાં મતદાન થયું તેના કરતાં પણ EVM માંથી વધુ મત નીકળ્યા! અધિકારીઓને ફરિયાદ કરી પણ કશી કાર્યવાહી થઈ નહીં.
(ગુજરાત ટુ ડે, તા. ૨૭-૧૧-૨૦૧૫)
- ★ તાજેતરમાં કેનેડા સરકાર દ્વારા પંજાબી ભાષાને પણ રાષ્ટ્રીય ભાષાનો દરજ્જો આપીને ગૌરવાન્વિત કરવામાં આવેલ છે.
(સાધના, તા. ૯-૧-૨૦૧૬)
- ★ આફ્રિકાના દેશ અંગોલામાં સરકારે ઈસ્લામને પ્રતિબંધિત જાહેર કરેલ છે. ત્યાંની ૭૮ મસ્જિદોને તાળા લગાવી દીધા છે. સરકારે જાહેર કર્યું છે કે મસ્જિદોને મુસલમાનો જાતે જ તોડી પાડે નહિં તો સરકાર તોડી પાડશે.
(સાધના, તા. ૯-૧-૨૦૧૬)
- ★ અમેરિકાના મેક્સિકોના ડ્રગ માફિયાઓની ગેંગવોરમાં દર મહિને સરેરાશ ૩૨૫ લોકોનાં મોત થાય છે.
(દિવ્ય ભાસ્કર, તા. ૧૭-૧-૨૦૧૬)
- ★ દેશભરમાં RTI માહિતી અધિકાર કર્મશીલોની હત્યાના મુદ્દે ગુજરાત પ્રથમ ક્રમે છે. અગિયાર કર્મશીલોની હત્યા થઈ ચૂકી છે અને ૪૫ જેટલા કર્મશીલો પર હુમલા થયા છે. ૨૦૦૫થી ૨૦૧૨ સુધીમાં સાત વર્ષના ગાળામાં પોલીસ કસ્ટડી - લોકઅપમાં મૃત્યુ પામનારની બાબતે ગુજરાત ત્રીજા નંબરે છે. ૯૧ વ્યક્તિઓના મૃત્યુ થયા છે.
(ભૂમિપુત્ર, તા. ૧૬-૧-૨૦૧૬)
- ★ મહારાષ્ટ્ર સરકારે “ચૌન શોષણ અને અમાનવીય અધોરી પ્રતિબંધક વિધેયક ૨૦૧૩” એ કાયદા હેઠળ લગભગ ૧૫૦ જેટલા પાખંડી બાવા - બાબાઓને જેલભેગા કરી દીધા છે.
(દિવ્ય ભાસ્કર, તા. ૨૮-૧-૨૦૧૬)
- ★ રાજસ્થાન રાજ્ય સરકારે “રાજસ્થાન મહિલા અત્યાચાર અટકાવ સુરક્ષા વિધેયક ૨૦૧૧” હેઠળ ડાકણ પ્રથા પર પ્રતિબંધ અને સજાની જોગવાઈ કરી છે. આથી પહેલાં રાજ્યમાં આશરે ૨૫૦૦ કરતાં પણ વધારે સ્ત્રીઓના ડાકણ ગણીને મારી નાખવામાં આવેલી.
(દિવ્ય ભાસ્કર, તા. ૨૮-૧-૨૦૧૬)
- ★ ગુજરાતમાં દર વર્ષે લગભગ ૫૦૦ જેટલા કારખાના બંધ પડે છે.
(નયા માર્ગ, તા. ૧૬-૧-૨૦૧૬)
- ★ ઉત્તર પ્રદેશ જેવા પછાત રાજ્યના કાનપુર પાસેના મોહમદપુરા નામના ગામના તમામ લોકોએ માત્ર અંધશ્રદ્ધા જ નહીં પણ ધર્મોથી પણ વિમુખ થઈને, નાસ્તિક બનીને, દેવી - દેવતા - વ્રત - ઉપવાસ અને તમામ ધાર્મિક ક્રિયાકાંડો છોડી દીધા છે. ધાર્મિક તહેવારોની ઉજવણી પણ છોડી દીધી છે.
(દિવ્ય ભાસ્કર, તા. ૨૮-૧-૨૦૧૬)
- ★ તલાટીઓની ૨૪૮૦ જગ્યા માટે બાર લાખને પરચીસ હજાર અરજીઓ મળી! તેમાં ૬૦ ટકા જેટલા ગ્રેજ્યુએટ અને પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટ! ફી પેટે સરકારે ૨૭ કરોડ ખંખેરી લીધા અને જેને નોકરી મળી તેને સળંગ પાંચ વર્ષ સુધી પગાર ફક્ત રૂ. ૧૦,૦૦૦/-
(નયા માર્ગ, તા. ૧૬-૧-૨૦૧૬)
- ★ મધ્ય એશિયાઈ દેશ તુર્કમેનિસ્તાનમાં સિગારેટ પર સંપૂર્ણ પ્રતિબંધ મૂકી દેવામાં આવેલ છે. દેશની તમામ દુકાનોની તમામ સિગારેટોનો ઢગલો કરીને તેને આગ ચાંપી દેવામાં આવી છે.
(સાધના, તા. ૩૦-૧-૨૦૧૬)
- ★ જાપાનના હોકાઈ દો નામના આઈલેન્ડના કામી-શઈરાતાકી નામના રેલવે સ્ટેશને તે ગામમાં ભણતી એકમાત્ર વિદ્યાર્થિનીને લેવા તથા સાંજે મૂકવા માટે ટ્રેન આવે છે. તે વિદ્યાર્થિનીનો હાઈસ્કૂલ સુધીનો અભ્યાસ ન બગડે એટલા માટે તેના માટે ટ્રેન ચાલુ રાખવામાં આવેલ છે.
(સાધના, તા. ૩૦-૧-૨૦૧૬)
- ★ મધ્ય પ્રદેશના રતલામથી બીબરોડ ગામમાં આવેલ ઋષભદેવના જૈન મંદિર સુધી બળદગાડામાં મુસાફરી કરવાનો ચાર્જ રૂ. ૬,૦૦૦/- છે! પોષ મહિનાની અમાસના દિવસે જૈનો આ મંદિરની યાત્રા બળદગાડામાં કરે તો તે શુભ છે એમ જૈનોની માન્યતા છે. બીબરોડથી જૈન મંદિરનું અંતર માત્ર ૬ કિ.મી. છે.
(સાધના, તા. ૩૦-૧-૨૦૧૬)

વિપદના કંટકોને ધૈર્યથી પુષ્પો બનાવીને
જીવનની ફૂલદાની એમ, બેઠો છું બનાવીને.

— ગની દહીંવાલા

સૌજન્ય : “બાહતરનું બાવજગત”

NanoNine™ શબ્દ રમત-૧૧૪ સંકલન : રજનીકાંત પારેખ

૧		૨			૩			૪	૫	૬	
				૭					૮		
૯	૧૦				૧૧	૧૨	૧૩		૧૪		
૧૫					૧૬						
	૧૭	૧૮	૧૯			૨૦			૨૧		૨૨
૨૩		૨૪		૨૫				૨૬		૨૭	
		૨૮			૨૯					૩૦	
૩૧	૩૨			૩૩			૩૪	૩૫	૩૬		
૩૭			૩૮				૩૯				
					૪૦						૪૧
૪૨							૪૩			૪૪	
			૪૫						૪૬		

શબ્દ રમત ભરનારનું નામ : _____

સરનામું : _____

_____ કોન/મો. _____

આપશ્રીના જવાબો શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડીના સરનામે મોકલવા વિનંતી. (શબ્દ રમતનો જવાબ મોકલવાની અંતિમ તારીખ : ૩૧-૩-૨૦૧૬)

આડી ચાવીઓ

- એક ઘણો તેજસ્વી હીરો (૪)
- તેજ પ્રકાશ, સુંદરતા (અ.) (૨)
- અમૃત, મીઠાશ (૨)
- નાગોનો રાજા (૩)
- ભસ્મ, રખ્યા, રાખોડી (૨)
- અમિતાભ બચ્ચને ભજવેલું અને શાહરૂખે રીમેક કરેલું ચલચિત્ર (૨)
- વીજળી માપવા માટેનું યંત્ર (૩)
- રોમના રહેવાસી, રોમને લગતું (૩)
- _____ હોય તો માળવે જવાય (૨)
- લખવું તે, લખેલું તે (૩)
- જીભથી માલુમ પડતો સ્વાદ (૨)
- કોયલ કે મોરનો બોલવાનો અવાજ (૪)
- રાત્રિ (૩)
- બારણું, દરવાજો (અ.) (૨)
- દેહાતી, ગ્રામીણ (ઈ.) (૩)

- હરેક ક્ષણે, હંમેશા, સદા (ફા) (૪)
- શ્વાસનો એક રોગ, શક્તિ, પાણી, ધમકી (૨)
- રજવાડાનું (૪)
- જંગલ, ઉજ્જડ પ્રદેશ (૨)
- રાતું, હરિશ્ચંદ્ર રાજાનો પુત્ર (૩)
- કલ્યાણ, શ્રેય, લાભ, ફાયદો (૨)
- દિવસ (૨)
- કન્યાને પરણતી વખતે પહેરવાનું ધોળું વસ્ત્ર (૪)
- સોનાના કસનો આનંદ, ઊંચી જાતનું (૨)
- ગણિતના દાખલાનું લખાણ, સંખ્યા (ગણિતમાં) (૩)
- ચીજ, વસ્તુ, માલ, ઘરેણું (૩)
- બંદરમાં પ્રવેશવાનો માર્ગ, રસ્તો, છટકવાની બારી (૨)
- ગુજરાતની એક મોટી નદી, દહીં, પૃથ્વી (૨)
- ક્યારે, કોઈ સમયે, કદાચ (૨)
- સો વરસ સુધી જીવનાર (૩)

૪૬. ખરીદ કરેલો ચાકર (૩)

ઊભી ચાવીઓ

- ધાણાની ભાજી (૪)
- ઝાંઝર, પગનાં પાયલ (૩)
- એક સૂકો મેવો (૪)
- ઘાટીલું, રૂપાળું, સુડોળ (૩)
- જરી બુટાના વણાટનું એક જાતનું કાપડ, કસબ (૪)
- એક જાતનું રેશમ કે તેનું કપડું, તસર (૩)
- જેનાં ફૂલનો દારૂ બને છે તે ઝાડ (૩)
- નશો (૩)
- અગત્ય, આવશ્યકતા, ગરજ (૪)
- જલજ, કમળ, ઈંદીવર (૩)
- છેડો, અંત, હદ, સીમા (૨)
- નમસ્કાર, વંદન (૩)
- મોટો થાળ (૪)
- પંચ (૩)
- ચીરો, ફાટ, તિરાડ (૩)
- લીન, મગ્ન, આસક્ત (૨)
- વિદ્યાશાખાના અધ્યક્ષ (૨)
- કાયર, બાયલું, અધમ, નીચ (૪)
- જેના સ્પર્શથી લોખંડ સોનું બને તે મણિ (૫)
- પ્રામાણિક, ઇમાનદાર (૨)
- ઈચ્છા, આતુરતા (૩)
- પરાધીન, પરતંત્ર (૪)
- દશરથ રાજાનો પક્ષી મિત્ર, ગીધરાજ (૩)
- એક સૂકો મેવો (૩)
- બાફ, વરાળ, ધુમ્મસ (૨)
- કિંમતી પથરો, રત્ન (૨)
- _____ (૨)

NanoNine™

શબ્દ રમત-૧૧૩ના ઉકેલ

અને શબ્દ રમત-૧૧૨ના

વિજેતાઓના નામ માટે

જુઓ : પાના નંબર-૯૪

પાપનું કુટુંબ

- પાપનો બાપ લોભ.
પાપની માતા હિંસા.
પાપની પત્ની માયા.
પાપનો પુત્ર અહંકાર.
પાપની પુત્રી તુષ્ટા.
પાપની બહેન કુમતિ.
પાપનો ભાઈ જૂઠ.
પાપનું મૂળ ક્રોધ.

કચ્છ જખો જ્યું જશનામી મહિલાંઉ...

સ્વ. શ્રી પુંજમા ભીમશી રતનશી લોડાયા - જખો (૧)

જખો મેં જિન ચૈત્ય બધી, શેઠાણી પુંજામાં પાડે પ્રકાશ
પાંજરાપોળને મહાજન વાડી બધે જેજી હિંમત ન્યાર્યો ખાસ.

સ્વ. શ્રી ઘનભાઈ દેવરાજ માવજી ખોના - જખો (૨)

સંસ્કૃતમેં વિદુષી, મહિલા પાઠશાળા સંચાલિકા
ઘનભાઈ દેવરાજ માવજી ખોના, પારોલા વ્યાખ્યાનહોલજા નામી શ્રાવિકા.

સ્વ. શ્રી જયવંતીભાઈ માણેકજી ખોના - જખો (૩)

‘શ્રી માટુંગા ગુજરાતી સમાજ મંડળ’જે સ્થાપકેં મેં, ઈ પણ હિકડા સ્થાપક
જયવંતીભાઈ માણેકજી ખોના, ગીતરાસ-ગોરબેજા’વા વડા ચાહક.

સ્વ. શ્રી મણિભાઈ ચીમનલાલ મોતા - જખો (૪)

મહિલા ઉત્કર્ષ ક્ષેત્રે અગ્રણી, જખોજા મમીભાઈ ચીમનલાલ
કન્યા છાત્રાલયને ભગીની સમાજકે, સેવાથી ક્યાં ન્યાલ.

શ્રીમતી મધુરીભાઈ લાલજી શિવાડ - જખો રાયપુર (૫)

પુનશી ડોક્ટરજા ધી મધુરીભાઈ લાલજી, કંઈયે રાયપુરમેં સેવા પ્રવૃત્તિ અનેક,
ગુ. મહિલા મંડળને શિક્ષણ ક્ષેત્રે તન-મન-ધનથી સેવા કરે રખ્યાં પિંઢજી ટેક.

સ્વ. શ્રી દેવલીભાઈ વીરપાર પાસુ - જખો (૬)

જખોજી માતા દેવલીભાઈ વીરપાર, હુવા ભારી સુઝબુઝ વાળા,
સાધુ-સાધ્વી ને બ્યા ભણેં તેલા જખોમેં ભનારાંયાં જ્ઞાનશાળા.

સારે કમેમેં સંપત્તિ વાપરમેં, ન રખ્યાં જરાપણ કરકસર
રશ્મિન ચેતો ધન્ય દેવલીમાં, ઠેઠ ખાવડીમેં બંધાયા દેરાસર.

સ્વ. શ્રી નાથીભાઈ જીવરાજ વીસનજી - જખો (૭)

નાથીભાઈ સાથી સંઘ મહાજનજા ને વા ઉદાર વૃત્તિવાળા,
‘રશ્મિન’ ચે તો ધન્ય આંકે જખોમેં બંધાયા ધર્મશાળા.

સ્વ. શ્રી મમાભાઈ - જખો (૮)

અજજે જખોજો અતિથિગૃહ, વી મમા પટલાણીજી મેળી
મહાજનશ્રીજીકે ડિના ભેંટ, મમાભાઈજી ગાલ કેળી રુડી.

સ્વ. શ્રી લક્ષ્મીભાઈ ખીમજી બાબુ - જખો (૯)

લેખી ચરઈજો મકાન ચોવાજે, પણ નાર્યો લક્ષ્મીભાઈ કેળી વી ડાઈ
મહાજનકે સોંપી ડિને સજી મિલકત કરે પરભવજી કમાઈ.

શ્રી રતનભાઈ રતિલાલ ચાયા - જખો (૧૦)

રતનભાઈ રતિલાલ ચાયા, ભલીને મિટ્ટી ઈનીજી વાયા
જખો દેરાસર સામે પરબ બંધાયાં માનવતાલા ક્યાં ખાસા ખરયા.

શ્રી કમલભાઈ કરમશી પાંચારીયા - જખો (૧૧)

કમલભાઈ કરીયેં ગાલજો અમલ, ઈ કરમશીભાઈજા રૂડા ઘરવાળા
કન્યા કેળવણી પામે તેલાં પિંઢજે ખરચેં જખોમેં ક્યાં વા જૈન શાળા.

શ્રી બાયાંભાઈ ભવાનજી ઝવેરી - જખો (૧૨)

બાયાંભાઈ ભવાનજી ઝવેરી જિંઘગી હીરેકે સચ્ચે પીછાણ્યાં
આરોગ્ય સારો ત જખો સુખી, એળો મનસેં જાણ્યાં
સરકારી આયુર્વેદિક દવાખાનેલા ગિનીને ભેટ ડિના મિળી મકાન
મમતાજી મૂર્તિમાં બાયાંભાઈ અજ પણ આંલા મિણીકે આય માન.

સ્વ. શ્રી મણિભાઈ લાલજી રતનશી મૈશેરી - જખો (૧૩)

મૂક સેવક પાંજા મણિભાઈ, લાલજી રતનશીજા ઘરવાળા
ભોજનશાળાજે હોલાલ વડી રકમ ડે કમ ક્યોં સારા.

રશ્મિન ખોનાનો કાવ્ય સંગ્રહ

“ઘન્ય! દશેજી નાત ભાગ-૧”માંથી સાબાર

JETHABHAI DOONGARSHI TRANSPORT Co.

J. D. LOGISTICS

H.O. : 708/18, Bhavani Peth, Near Gurunanak Telephone Exchange, Pune-411 402.

Tel. : (020) 26434611 / 08425818000 • Fax : (020) 26434525 • E-mail : jdtcompany@gmail.com

Admn. O. : 313/315, Narshi Natha Street, Khajurwala Chamber, Masjid Buunder, Mumbai-400 009.

Tel. : (022) 23426818, 23400597 • Fax : (022) 23451950 • E-mail : jdadmnoff@yahoo.co.in

DAILY PARCEL & FULL TRUCK LOAD SERVICES

FROM MUMBAI & GUJARAT TO PUNE & SOLAPUR AND RETURN

MUMBAI OFFICE

ANDHERI	09323963410
BHAT BAZAR	09323963409
BHIWANDI	08425818022
VASAI	09323320952
VASHI	08425818023
TARAPORE	09322407169
ULHASNAGAR	09324495236
BHAYANDER	09820283922

PUNE & OTHER

MAHARASHTRA OFFICE

PUNE (BOOKING)	08425818009
PUNE (DELIVERY)	08425818012-16
CHINCHWAD	08425818011
WAGHOLI	08425818020
FURSUNGI	08425818014
TALEGAON	08425818021
SOLAPUR	08425818030
KOLHAPUR	08425818027

GUJARAT OFFICE

AHMEDABAD	08866858858
SURAT	09377763408
VAPI	09377763409
RAJKOT	09327774777

UTTAR PRADESH OFFICE

VARANASHI	09336939327
VARANASHI	0542-2454585
MAUNATH BHANJAN	09335015165

NanoNine™ Sudoku

શરતો : (૧) ૧ થી ૯ ના આંકડા ઊભી-આડી લાઈનમાં ફક્ત એક જ વખત હોવા જોઈએ. (૨) ૧ થી ૯ ના આંકડા ૩ X ૩ ના ચોકડામાં પણ એક જ વખત હોવા જોઈએ.

જાન્યુઆરી-૨૦૧૬ ના અંકમાં છપાયેલ સુડોકુ-૧૦૬૯ ના બધા સાચા ઉકેલ મોકલનારના નામ

૧. મુકુંદભાઈ શાહ - અમદાવાદ
૨. અવંતી દંડ - અમદાવાદ
૩. નિમિષ વોરા - અમદાવાદ
૪. કલ્પના પાલાણી - અમદાવાદ
૫. અનકા શાહ - અમદાવાદ
૬. ચંદ્રા શાહ - અમદાવાદ
૭. ઉષ્મા શાહ - અમદાવાદ
૮. સ્મિતા શાહ - અમદાવાદ
૯. વિનોદ મહેતા - અમદાવાદ
૧૦. પ્રભાબેન શેઠિયા - વલસાડ
૧૧. નયન મોમાયા - અંકલેશ્વર
૧૨. સરોજ ચંદુરા - સુરત
૧૩. હર્ષદ ગાંધી - બેંગલોર
૧૪. યશ પારેખ - સિકંદ્રાબાદ

ઉપર્યુક્ત જવાબ મોકલાવનારાઓમાંથી લક્ષી ડ્રો અનુસાર ત્રણ વિજેતાઓ નીચે પ્રમાણે છે. તેઓએ પોતાના ઈનામો પાલડી ભવન ખાતેના કાર્યાલયમાંથી મોબાઈલ નંબર : ૯૮૯૮૦ ૫૩૫૨૧ ફોન પર જાણ કરી મેળવી લેવા વિનંતી.

વિજેતાઓ :

૧. અનકા શાહ - અમદાવાદ
૨. નયન મોમાયા - અંકલેશ્વર
૩. સરોજ ચંદુરા - સુરત

સાચું સુખ પોતાના દેહનો અને કુટુંબીનો જ વિચાર કરવાથી મળતું નથી, પણ દેહને અને કુટુંબને અન્યની સેવા માટે હોમી દેવાથી મળે છે.

NanoNine™ Sudoku

રજનીકાંત પારેખ (૯૮૯૮૦ ૫૩૫૨૧)

સુડોકુ ક્રમાંક-૧૦૭૧ અંગે રજૂ કરવામાં આવેલ છે. તેના ચારે ભાગ ભરીને 'મંગલ મંદિર' કાર્યાલય પર તા. ૩૧-૩-૨૦૧૬ સુધીમાં મોકલી આપવા વિનંતી. તદ્દન પરા જવાબો મોકલનારનાં નામ મે-૨૦૧૬ ના અંકમાં પ્રસારિત કરવામાં આવશે.

સુડોકુ ભરનારનું નામ : _____
 સરનામું : _____
 ફોન/મોબાઈલ : _____

A **ક્રમાંક - ૧૦૭૧** **B**

2			7	4				
4		7		1				
				5		4	9	7
						1	3	4
		4		9		2		
1	3	2			8			
7	6	5		1				
			3		5		6	
			8	5				2

6				8	2		4	
		7	9				8	5
	8	3	6					2
		4			8			3
7				3				2
8			4			6		
	4				5	2	3	
3		8			1	7		
	7		3	9				8

C **D**

		7	3		9		4	
		6	8	2		9		
9							6	2
4			1				7	
				3				
	1				2			8
1	7							4
		2		5	4	7		
	6		7		8	5		

	4	9	1				2	
		8	5				1	4
		5	7	8			3	
5				3				1
8			6					3
4			8					2
	5			9	8	2		
9	7			5	1			
	8				7	3	9	

ઉકેલ : ક્રમાંક - ૧૦૭૦

A	2	4	1	5	7	3	6	9	8
	7	9	5	4	8	6	2	3	1
	6	8	3	1	2	9	4	7	5
	5	7	6	8	4	2	9	1	3
	9	1	8	6	3	5	7	2	4
	3	2	4	7	9	1	8	5	6
	4	6	9	3	1	7	5	8	2
	1	5	7	2	6	8	3	4	9
	8	3	2	9	5	4	1	6	7

B

4	9	3	2	6	5	1	7	8
1	2	6	8	9	7	5	3	4
5	8	7	1	3	4	6	9	2
7	6	2	5	4	1	3	8	9
3	5	9	6	7	8	2	4	1
8	1	4	3	2	9	7	6	5
9	3	8	7	5	2	4	1	6
2	7	1	4	8	6	9	5	3
6	4	5	9	1	3	8	2	7

C

8	4	9	7	6	1	2	5	3
5	6	2	3	4	8	1	9	7
3	1	7	5	2	9	4	6	8
7	2	3	1	9	6	8	4	5
4	9	5	8	3	2	7	1	6
6	8	1	4	7	5	3	2	9
1	7	4	6	5	3	9	8	2
9	3	6	2	8	4	5	7	1
2	5	8	9	1	7	6	3	4

D

1	7	2	6	4	9	3	8	5
4	3	6	5	7	8	1	9	2
8	5	9	2	1	3	4	7	6
9	4	3	8	6	1	2	5	7
7	6	8	3	2	5	9	4	1
5	2	1	4	9	7	8	6	3
2	9	5	7	3	4	6	1	8
6	8	4	1	5	2	7	3	9
3	1	7	9	8	6	5	2	4

જાણવા જેવું

સંકલન : રજનીકાંત પારેખ (ઓ. ૯૮૯૮૦ ૫૩૫૨૧)

- **મકરસંક્રાંતિ અને ઉત્તરાયણ** : ૧૪મી જાન્યુઆરીના દિવસને મકરસંક્રાંતિ તેમજ ઉત્તરાયણ તરીકે ઉજવવામાં આવે છે. પરંતુ ખગોળ વિજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ આ બંને જુદી જુદી ઘટના છે. તેથી દર વર્ષે ૧૪મી જાન્યુઆરીએ ઉત્તરાયણ હોય એ માન્યતા વૈજ્ઞાનિક દૃષ્ટિએ ભૂલ ભરેલી છે. ૨૦૦૦ વરસ પહેલાં સૂર્ય ૨૧ કે ૨૨ ડિસેમ્બરે પૃથ્વીના ઉત્તર ગોળાર્ધથી સૌથી દૂર રહેતો ત્યારે તે મકર રાશિમાં પ્રવેશતો અને ઉત્તર દિશા તરફ યાત્રા શરૂ કરતો. તેથી તે વખતે ઉત્તરાયણ શરૂ થતી. પરંતુ હાલમાં પૃથ્વીની ધરીની પરાંચન ગતિને લીધે જ્યારે ૨૧ કે ૨૨ ડિસેમ્બરે ઉત્તરાયણ થાય છે ત્યારે સૂર્ય મકર રાશિમાં નહીં પણ ધન રાશિમાં પ્રવેશે છે. હકીકતમાં મકરસંક્રાંતિ ૨૧ કે ૨૨ જાન્યુઆરી એ થાય છે.
- **પતંગ સંગ્રહાલય** : ચીનના વેઈડ્રાંગમાં ૧૩ હજાર ચોરસ ફૂટ ક્ષેત્રમાં બનેલું પતંગ સંગ્રહાલય જોવા જેવું છે. દેશ વિદેશના પતંગિયા, કીડાઓ, કીડી વગેરેની આકૃતિઓવાળા પતંગ અહીં છે. મ્યુઝિયમમાં ૧૨ હોલ છે. જેમાં પુરાણકાળથી લઈને ચાઈનીઝ તથા વિદેશી મળીને બે હજારથી પણ વધારે પતંગો છે. જાપાનનું શિરોન ઓદાકો મ્યુઝિયમ બીજા ક્રમે આવતું સંગ્રહાલય છે.
- **૧૦૦ સિક્સર્સ** : ન્યુઝીલેન્ડના સુકાની તથા સ્ફોટક બેટ્સમેન બ્રેન્ડન મેક્કુલમે ટેસ્ટ ક્રિકેટમાં સૌથી વધારે સિક્સર્સ ફટકારવાના ઓસ્ટ્રેલિયાના ભૂતપૂર્વ વિકેટ કીપર એડમ ગિલક્રિસ્ટના રેકોર્ડની બરાબરી કરી છે. આ લિસ્ટમાં ક્રીસ ગેઈલ બીજા, કાલીસ ત્રીજા અને વિરેન્દ્ર સેહવાગ ચોથા સ્થાને છે.
- **પહેલી વખત મહિલાઓનું લોકતંત્ર** : સાઉદી અરબમાં જ્યાં મહિલાઓ પુરુષ વાલી વગર બહાર જઈ શકતી નથી તેમના પર વાહન ચલાવવા સામે પ્રતિબંધ છે. હિજાબ અને બુરખો પહેરવાનું ફરજિયાત હોય છે. પુરુષોને મળવા પર પ્રતિબંધ હોય છે. સીધા સંપર્ક કરી મત માગી શકતી નથી. કોલેજ અને ઓફિસોમાં પુરુષ અને મહિલાઓ માટે બહાર અલગ-અલગ નીકળવાની વ્યવસ્થા છે. આવા વાતાવરણમાં રૂઢિવાદી આ દેશમાં પ્રથમ વખત મહિલાઓને જનપ્રતિનિધિ બનવા અને મતદાન કરવાનો અધિકાર છે. જ્યાં ૧૩.૫ લાખ પુરુષ વોટર્સની સામે માત્ર ૧.૩૧ લાખ મહિલા વોટર્સ છે ત્યારે ૨૧૦૦ સીટ માટે યોજાયેલ ચૂંટણીમાં ૧૭ મહિલાઓ ચૂંટાઈ આવી છે.
- **વિશ્વનો સૌથી મોટો સ્કીન** : વિશ્વભરમાં જેટલાં પણ થિયેટર છે એમાં સૌથી મોટા સ્કીનનો રેકોર્ડ ચીનના ગ્વાંગડોંગ પ્રાંતમાં જુહાઈ શહેર આઈમલોંગ ઓસન કિંગડમ

થીમ પાર્કના થિયેટરે મેળવ્યો છે. દુનિયાનો સૌથી વિશાળ આ સ્કીન સામાન્ય થિયેટરનાં સ્કીન કરતાં ચાર ગણો મોટો છે. આ સ્કીન ૮૮ મીટર લાંબો અને ૧૮ મીટર ઊંચો છે. આ માટે ૧૨ પ્રોજેક્ટર લગાડવામાં આવે છે. ૩૦૦ સ્કવેર મીટરના વિસ્તારમાં ફેલાયેલું આ થિયેટર ૧૦૦૦ દર્શકોની ક્ષમતા ધરાવે છે.

- **વોટરપ્રુફ ઘડિયાળ** : જિનિવામાં મુખ્ય મથક ધરાવતી રોલેક્સ ઘડિયાળના માલિક વિન્ડ્રોફની ઈચ્છા ઘડિયાળને વિજયનું પ્રતીક બનાવવાનું હતું. તેમની ઘડિયાળને વિશ્વભરમાં ખ્યાતિ મળે તે માટે ઈ.સ. ૧૯૨૬માં તેમણે વોટરપ્રુફ ઘડિયાળ બનાવી. આ સમયે ઈંગ્લીશ ચેનલ તરનાર ગ્લિટ્ઝ ના કાંડે આ ઘડિયાળ બાંધવામાં આવી હતી. સતત ૧૫ કલાક સુધી પાણીમાં તરીને આવનાર તરવૈયાના હાથની ઘડિયાળ એકદમ સાચો સમય બતાવતી હતી. ત્યારથી રોલેક્સ ઘડિયાળ વિજયનું પ્રતીક માનવામાં આવે છે.
- **યુ ટ્યૂબ પર એક અબજ લોકોએ જોયો** : ૨૦૧૨માં દક્ષિણ કોરિયાના સીંગર સાઈનો ગીત ગંગનમ સ્ટાઈલ ગીત યુ ટ્યૂબ ઉપર એક અબજ લોકો દ્વારા જોવામાં આવેલ વિડિયો બની ગયો હતો. આ ગીતે સમગ્ર વિશ્વના લોકોને આકર્ષિત કર્યા હતા. આ ગીત વાગતાની સાથે જ અમેરિકન રાષ્ટ્રપતિ ઓબામા પણ પોતાને ડાન્સ કરતાં અટકાવી શક્યા ન હતા.
- **આ તે કેવી અંધશ્રદ્ધા** : પર્યાવરણને બચાવવા માટે દુનિયાના વધારે ને વધારે લોકો સૂર્ય ઊર્જાનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યા છે. ત્યારે અમેરિકાના નોર્થ કેરોલિના રાજ્યના વુડલેન્ડ ગામના લોકોએ સોલર પેનલો ફીટ કરવા આવેલ કંપનીને અટકાવી દીધી હતી. કારણ એ હતું કે તેમને બીક હતી કે આ સોલર પેનલ ક્યાંક સૂર્યની સમગ્ર ઊર્જા ખેંચી લેશે. સ્થાનિક શિક્ષકે તો એવી દલીલ કરી હતી કે સોલર પેનલના કારણે ખેતરોના પાકને પૂરતો સૂર્યપ્રકાશ નહીં મળે.
- **-૨૬ ડિગ્રી ઠંડીમાં તાલીમ** : આપણે ત્યાં તાપમાનનો પારો ૧૦ ડિગ્રી સે. નીચે ઉતરે એ સાથે હાડ થીજવી દેતી ઠંડી અને ગાત્રો થીજવી દે તેવી ઠંડી જેવા વિશેષણો વપરાય છે. ત્યારે કલ્પના કરો કે - (માઈનસ) ૨૬ ડિગ્રી ઠંડીમાં ચાઈનીઝ સૈનિકોની શું વલે થતી હશે. રશિયાની સરહદને અડીને આવેલા ચીનના ઠંડાગાર પ્રદેશમાં સૈનિકોને ઠંડીનો ઉઘાડા રિલે સામનો કરવાની આકરી તાલીમ આપવામાં આવે છે.
- **દિલ્હી દેશનું પાટનગર** : ૧૯૧૧માં વાઈસરોય જ્યોર્જ પંચમ ભારતના પાટનગરને કલકત્તાથી ખસેડી દિલ્હી લાવ્યા હતા. દિલ્હી બહાર બુરાડીમાં દિલ્હી દરબારનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું જેમાં દેશના દરેક રાજ્યોના રાજા-મહારાજા મહારાણીઓની સાથે આવ્યા હતા. ■

સંકલન : દિનેશચંદ્ર જગજીવન શાહ

- ★ **નર્મદા નીર ખેડૂતો મુસીબતમાં :** ગુજરાતના મુખ્યમંત્રી, રાપરના ધારાસભ્ય, નર્મદા નિગમ તંત્રે ગાંધીનગરથી આપેલ ખાતરી છતાં નર્મદા નહેરનું પાણી મદુત્રાથી આગળ વધતું જ નથી. વાગડમાં હજારો એકર ખેતરોમાં ખેડૂતોએ નર્મદાના નીરની ખાતરી બાદ રાયડો, ઘઉં, જીરુ, એરંડા વગેરે પાકોનું વાવેતર કરેલ છે અને મોંઘા ભાવના ડીઝલ એન્જિન બેસાડેલ છે. પરંતુ છેલ્લા કેટલાય દિવસ થયા નર્મદાના પાણીની આવક ન થતાં વાગડ પંથકના ખેડૂતો માથે હાથ દઈ ચિંતામાં બેઠા છે. પૂર્વ નાણામંત્રી બાબુભાઈ મેઘજી શાહે તે અંગે નર્મદા નિગમના ડાયરેક્ટરને ફરિયાદ કરી સત્વરે પાણી ચાલુ કરવા રજૂઆત કરેલ છે.
- ★ **સી.ઈ. ઈન્સ્ટિટ્યૂટ :** ભુજ ખાતે ચાલુ મહિનામાં ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટની વેસ્ટર્ન રીજિયનની શાખાનો પ્રારંભ થયેલ છે. જેનાથી કચ્છના સી.એ. કરતાં વિદ્યાર્થી મિત્રોને સી.એ.ની પરીક્ષા માટે હવે કચ્છ બહાર જવું નહીં પડે. આ અંગે કચ્છ યુનિવર્સિટીના કુલપતિ ડૉ. જાડેજાએ કચ્છ શાખાના સી.એ.ના વિદ્યાર્થીઓની જરૂરિયાત અંગે યુનિવર્સિટીના નીતિ નિયમો અનુસાર તમામ મદદ કરવા જણાવેલ હતું.
- ★ **શિક્ષક એવોર્ડ :** રાજ્યના સવા બે લાખ પ્રાથમિક શિક્ષકોમાંથી પસંદગી પામેલ શિક્ષકોમાંથી ગુજરાત રાજ્ય પ્રાથમિક શિક્ષક સંઘ દ્વારા ગાંધીધામના ખોડિયાર નગરના પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષક મણિલાલ કે. પરમાર તથા અંજાર નગરપાલિકાના પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષક રઘુભાઈ વસોયાને તલગજરડા ખાતે મોરારી બાપુના હસ્તે વર્ષ ૨૦૧૫ માટે શ્રેષ્ઠ શિક્ષક એવોર્ડ એનાયત કરાયો હતો. સતત ૧૬મા વર્ષે આ એવોર્ડ માટે કચ્છના શિક્ષકોની પસંદગી કરાયેલ છે.
- ★ **મામેરું :** ભુજના કચ્છી વીસા ઓસવાળ જૈન મહાજન દ્વારા સંસ્થાના પૂર્વ ડ્રાઈવરના પુત્રીના લગ્ન કરાવી આપી અમરસન્સ મહાજન મામેરું અંતર્ગત રૂ. ૧૧,૦૦૦/-ના બોન્ડ અર્પણ કરેલ. રાજ્યમંત્રી અને ક.વી.ઓ. સંસ્થાના પ્રમુખ તારાચંદભાઈ છેડાની પ્રેરણાથી અત્યાર સુધી ૧૬૩ કન્યાઓને અમરસન્સ મામેરું અર્પણ થયેલ છે. વધુમાં

સંસ્થાના મંત્રીએ જણાવેલ કે મધ્યમવર્ગી તેમજ ગરીબ દીકરીના લગ્ન, ટોકન ચાર્જ લઈ ૨૦૦ વ્યક્તિના ભોજન સહિત બધી જ વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે.

- ★ **શિક્ષણ :** કચ્છમાં શ્રવણ મંદબુદ્ધિના બાળકો માટે સ્વ. શાંતુબેન પટેલ દ્વારા સ્થાપિત ધન્વન્તરી શાળામાં અભ્યાસ કરતાં ૧૨૫ બાળકોને દાતાઓ તરફથી ધોરણ ૧ થી ૮ના પુસ્તકો ધરાવતા ઈ-લર્નિંગ સોફ્ટવેર તથા સરકારી પાઠ્યપુસ્તકો અર્પણ કરવામાં આવેલ.
- ★ **વિકાસ પથ :** અંજારમાં રૂ. ૪.૧૬ કરોડના ખર્ચે પાણી યોજના સહિત વિકાસ કાર્યોના ખાતમુહૂર્ત સમયે સંસદીય સચિવ તેમજ ધારાસભ્ય વાસણભાઈ આહીરે જણાવેલ કે આવતા ૧૦-૧૫ વર્ષમાં પીવાના પાણીની તકલીફ પડે નહીં તેવું સુદ્રઢ આયોજન કરાવવું છે. જેસલ તોરલ સમાધિ સ્થળનાં વિકાસ માટે પણ સરકાર કટિબદ્ધ છે તેવું તેમણે જણાવેલ હતું.
- ★ **તારાચંદભાઈ છેડાને ધમકી :** રાજ્યમંત્રી અને માંડવી - મુંદ્રાના ધારાસભ્ય શ્રી તારાચંદભાઈ છેડાને મોબાઈલથી SMS દ્વારા ધમકી આપનાર પ્રશાંત મંગળ પટેલ કે જે કચ્છમાં અનેક સ્થળે તલાટી તરીકે ફરજ બજાવતો હતો, તેની અમદાવાદથી ધરપકડ કરી મુંદ્રા લાવેલ છે. આ કૃત્ય માટે તેણે જણાવ્યું કે મારી બદલી મારા વતનમાં કરેલ છે. તેણે કેરા પંથકની અનેક નારીઓને મેસેજ દ્વારા ઘણા લાંબા સમયથી રંજાડતો હતો તેમ જાણવા મળેલ.
- ★ **દાડમની ખેતી :** મુંબઈ સ્થિત વાગડવાસી પાટીદાર ખેડૂતો ભયાઉ સુધી પહોંચેલી નર્મદા નહેરનો લાભ લઈ પોતાના ખેતરોમાં ડ્રીપ ઈરીગેશન પદ્ધતિથી દાડમની ખેતીમાં ઝંપલાવેલ છે. જેનો લાભ તેઓને આવતા બે વર્ષમાં મળશે. બીજી તરફ બિદડાના ખેડૂતો ઓનલાઈન દ્વારા ખેતી વિષય માહિતી મેળવી આધુનિક ડ્રીપ ઈરીગેશન પદ્ધતિ અપનાવી ઉચ્ચ ગુણવત્તાવાળા દાડમ તથા અન્ય ફળોનું ઉત્પાદન શરૂ કરી દીધેલ છે. તેનો સ્વાદ ભારતના મોટા શહેરો સાથે અખાતી દેશોનો લોકો પણ માણશે.
- ★ **નર્મદા નીર :** વન વિભાગના આટાપાટામાં અટવાયેલી જેસડાથી ચોબારી સુધીની ૨૩ કિ.મી. નહેરના ૧૪૦ કરોડના ખર્ચને મંજૂરી મળતાં ધમધમાટ કામ ચાલુ થયેલ છે. આ નીર ૧૫ મહિને ભયાઉ પહોંચશે તેવી હૈયાધારણ ધારાસભ્ય પંકજ મહેતા દ્વારા મળતાં વાગડવાસીઓએ હાશકારો અનુભવ્યો હતો. તેમજ નર્મદા નિગમના ડાયરેક્ટર મૂકેશભાઈ ઝવેરીએ આ અનુસંધાને માહિતી આપતાં જણાવેલ કે ચાલુ વર્ષના અંત સુધી મુંદ્રાના પ્રાગપર ચોકડી સુધી અને આવતા વર્ષે માંડવીના મોડકુવા સુધી નર્મદાના નીર પહોંચાડવાનું આયોજન છે.

★ **ફાંટાબાજ કુદરત** : કુદરતના કરિશ્મા અવારનવાર જોવા મળે છે. આવો જ એક ફાંટાબાજ કુદરતનો અનુભવ મૂળ માંડવીના હાલે ઝારખંડના ધનબાદના કતરાસ ગામે રહેતા કલ્પેશ ચંદ્રકાંત બજાણિયાના પુત્ર આશિષ અને પુત્રવધૂ ફોરમ બહેનને કુદરતે મહેર કરી ચાર બાળકો — જેમાં બે પુત્ર તથા બે પુત્રી અવતર્યા છે. આ પરિવારમાં અચરજભર્યું એવું છે કે પચાસ વર્ષ પહેલાં કલ્પેશભાઈના માતાએ એકસાથે ત્રણ બાળકોને જન્મ આપેલ. ઉપરાંત પુત્રવધૂ ફોરમ પણ જોડિયા બહેન સાથે જન્મેલ છે. એક સાથે ચાર બાળકોના જન્મની ઘટના લગભગ ચાર કરોડ લોકોમાંથી ઘટે છે તેવું મેડિકલ નિષ્ણાતો કહે છે.

★ **ડાયનોસોર** : ભુજ તાલુકાના હબાય અને લોડાઈથી દૂર કાસહિલ પાસે કચ્છ યુનિવર્સિટીના વિદ્યાર્થીઓને પ્રોજેક્ટ વર્ક દરમિયાન શનિવાર તા. ૧૩-૨-૧૬ના રોજ સવારે ૧૪ કરોડ વર્ષ જૂના વિશાળકાય ડાયનાસોરનું હાડપિંજર મળ્યું હોવાના અહેવાલ છે. આ વિરલ અવશેષ ભારતમાં પ્રથમ હોવાનું પ્રાથમિક તારણમાં જણાવેલ હતું.

★ **સ્વચ્છ ભારત અભિયાન** : વર્લ્ડ બેંકના કન્ટ્રી ડાયરેક્ટર ઓમ્નો રુહલે તેની ટીમ સાથે કચ્છનાં ભીમાસ ગામની મુલાકાત લીધેલ હતી. ભૂકંપના દોઢ દાયકા બાદની કચ્છના પુનર્વસનની ભીમાસ ગામ જોઈને ભાવવિભોર પ્રશંસા કરતાં કહ્યું કે, 'જો આપની અનુમતિ હોય તો બિહાર અને ઉત્તર પ્રદેશના અમુક ગામોના પ્રતિનિધિ મંડળોને હું અહીં લાવી ૧૦૦ ટકા શૌચાલય અને સાફ-સફાઈ એવું માત્ર કહેવાતું જ નથી પણ થઈ શકે છે એ બતાવવા માગું છું.' ગામમાં સી.સી.ટી.વી.ને વખાણતા કહ્યું કે મહિલા સુરક્ષા માટે આ ખૂબ જરૂરી છે. આ ટીમ સાથે ભુજના યુવાન હેમાંગ કારેલિયા જોડાયેલ છે. જેઓ વિશ્વ બેંકમાં ડિઝાસ્ટર મેનેજર તરીકે ફરજ બજાવે છે. ભીમાસ ગામ મૂળ જગ્યાએથી ૫૦૦ મીટર દૂર સહારા ગ્રુપ દ્વારા રૂપિયા ૨૨ કરોડના ખર્ચે નવસર્જન પામેલ છે. આનું શ્રેય ગામના લોકોને જાય છે તેવું એક પ્રશ્નના જવાબમાં વી.કે. હુંબલે જણાવ્યું હતું.

★ **શિક્ષણ જગત** : ભુજમાં આવેલ ગુજરાત અદ્યાણી ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ મેડિકલ સાયન્સીઝ કોલેજમાં વધુ સાત બેઠક મંજૂર થતાં હવે ક્લિનિકલ અને નોન-ક્લિનિકલ મળીને ૧૭ બેઠકો થશે. જે બાબતે ગેઈન્સના મેડિકલ ડાયરેક્ટર ડૉ. જ્ઞાનેશ્વર રાવે જણાવ્યું હતું કે ચેસ્ટ, ટી.બી., સ્કીન, પેથોલોજી સહિત ક્લિનિકલ અને નોન ક્લિનિકલ બેઠક મંજૂર થયેલ છે. આ અંગેની બેઠકોની ભરતીની પ્રક્રિયા દિલ્હીથી મંજૂર થયા બાદ કરવામાં આવશે તેવી માહિતી તેમણે આપી હતી. ■

NanoNine™ શબ્દ રમત-૧૧૩નો ઉકેલ

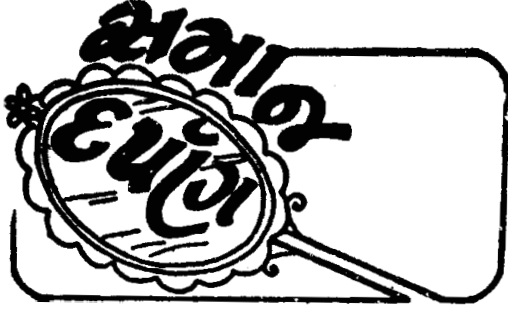
સુ	હા	સિ	ની		ગા	જ		હા	થ	તા	ળી
લો	ટ		રો	જ	મે	ળ		લ		મ	
ચ		પ	ગી		તી		સ	હ	વા	સ	
ના	દા	ર		શ		ક	ર	વા	લ		ટ
		પો	શા	ક		લ		લ		પ	
ઝ	પા	ટો		મં	દિ	ર			આ	ખ	ર
ગ			મં	દ		વ			જી	વા	ત
મ		ના	ગ		મા		જે	લ		ડિ	
ગ	જ		લા	ત		અ	ઠ	વા	ડિ	યું	
	જ	ળ	ચ	ર		ફી		જ			ના
ફૂ			ર	જ	ક	ણ		મ	ધુ	ક	ર
આ	ચ	ર	ણ		ન્યા		ના		લિ	પિ	

માસ જાન્યુઆરી-૨૦૧૬ના અંકમાં છપાયેલ નેનો શબ્દ રમત-૧૧૨ના બધા સાચા ઉકેલ મોકલાવનારના નામ

૧.	સરલાબેન શાહ	-	અમદાવાદ
૨.	ચંદ્રાબેન શાહ	-	અમદાવાદ
૩.	સ્મિતા શાહ	-	અમદાવાદ
૪.	અલકા શાહ	-	અમદાવાદ
૫.	વર્ષા પારેખ	-	અમદાવાદ
૬.	જશવંત કોઠારી	-	અમદાવાદ
૭.	વિનોદ મહેતા	-	અમદાવાદ
૮.	કલ્પના પાલાણી	-	અમદાવાદ
૯.	ચંદ્રા શાહ	-	ભરૂચ, અમદાવાદ
૧૦.	શાંતિભાઈ શાહ	-	અમદાવાદ
૧૧.	હર્ષા મહેતા	-	અમદાવાદ
૧૨.	ભાનુ શાહ	-	અમદાવાદ
૧૩.	દીપા પરીખ	-	અમદાવાદ
૧૪.	અરવિંદ ભટ્ટ	-	અમદાવાદ
૧૫.	પ્રભા શેઠિયા	-	વલસાડ
૧૬.	હર્ષદ ગાંધી	-	બેંગલોર
૧૭.	યોગેશ છોડા	-	ભુજપુર
૧૮.	સરોજ ચંદુરા	-	સુરત
૧૯.	નવીન લાલકા	-	ગદગ

ઉપર્યુક્ત સાચા જવાબ મોકલનારાઓમાંથી લક્ષી ડ્રો કરતાં, ત્રણ વિજેતાઓનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે. તેઓએ પોતાના ઈનામો સમાજના પાલકી ખાતેના કાર્યાલયમાંથી મોબાઈલ નંબર : ૯૮૯૮૦ ૫૩૫૨૧ પર જાણ કરી મેળવી લેવા વિનંતી છે.

૧.	યોગેશ છોડા	-	ભુજપુર
૨.	ભાનુ શાહ	-	અમદાવાદ
૩.	કલ્પના પાલાણી	-	અમદાવાદ

સરનામા ફેરફાર

- લહેરચંદ પદમશી સાયલા
કે-૧૨૦૧, સરૂલ હોમ, પરિસ્કાર-૨, ફેઝ-૨,
ખોખરા પોલીસ સ્ટેશન સામે,
ખોખરા સર્કલ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૮.

શરણાઈ

- રવિવાર, તા. ૧૭-૧-૨૦૧૬
ચિ. ચિંતન અશ્વિન હીરજી સાવલા (દેશલપુર - અમદાવાદ)
ચિ. અનુજા અમિત શેઠ (અમદાવાદ)
- ગુરુવાર, તા. ૨૧-૧-૨૦૧૬
ચિ. વીજ કિરીટ વસંતલાલ સંઘવી (અંબાર - અમદાવાદ)
ચિ. નીતિ વિનોદકુમાર શર્મા (અમદાવાદ)
- ગુરુવાર, તા. ૧૧-૨-૨૦૧૬
ચિ. નમ્રતા કિશોર રતનશી વીરા (દેવપુર - અમદાવાદ)
ચિ. ચિંતન હીરજી ખીમજી ગાલા (છસરા - મુંબઈ)
- રવિવાર, તા. ૧૪-૨-૨૦૧૬
ચિ. આદિત્ય અતુલ મગનલાલ સંઘવી (મુંદ્રા - અમદાવાદ)
ચિ. ભાવના કનકભાઈ ડાઘા (બિકાનેર - બેંગલોર)

પુત્ર જન્મ

- મંગળવાર, તા. ૯-૨-૨૦૧૬
ચિ. શિવાન કવિતા પ્રીતેશ પ્રદીપ વેલજી વોરા
(રંગપુર (લાલપર) - અમદાવાદ)

અવસાન નોંધ

- શુક્રવાર, તા. ૫-૨-૨૦૧૬
દિવાળીબેન (કિરશાબેન) કનકલાલ સાકરચંદ મહેતા (ઉ.વ.-૮૩)
(ભુજપુર - અમદાવાદ)

સાભાર સ્વીકાર

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદની
વિવિધ સેવાકીય યોજનાઓ માટે
નીચે મુજબ દાતાશ્રીઓ તરફથી દાન / ભેટ પ્રાપ્ત થયેલ છે.

તબીબી સહાય ખાતે

રૂ. ૨૫,૦૦૦/- એમ્કો ટ્રસ્ટ - અમદાવાદ

વૈયાવચ્ચ ખાતે

રૂ. ૧૧,૦૦૦/- શ્રી દિનેશચંદ્ર પ્રેમચંદ શાહ - અમદાવાદ
રૂ. ૧૧૦૦/- શ્રીમતી માલતી અરુણભાઈ વિક્રમ - મુંબઈ
રૂ. ૫૦૦/- શ્રી મયુર અનિલ મહેતા - ગાંધીધામ
રૂ. ૫૦૦/- શ્રી નરેન્દ્ર હરિલાલ સંઘવી - અમદાવાદ
રૂ. ૫૦૦/- શ્રી સતીષકુમાર હીરાચંદ છેડા - પૂના
રૂ. ૫૦૦/- માતુશ્રી નવલબેન પદમશી ગોસર
(બાયઠ - અમદાવાદ) તરફથી પૌત્રી
સ્વ. કુ.કિંજલ મિલન ગોસરની પ્રથમ વાર્ષિક
પુણ્યતિથિ નિમિત્તે

સંસ્થા ઉપરોક્ત તમામ દાતાશ્રીઓનો ખૂબ ખૂબ આભાર માને છે.

અભિનંદન

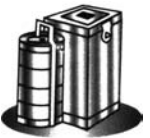

કુ. વિદિ રાજેન્દ્ર ગાલા

કચ્છ હાલાપરના હાલે અમદાવાદ સ્થિત સમાજના સભ્ય
શ્રીમતી રશ્મિ અને શ્રી રાજેન્દ્ર ભવાનજી ગાલાની સુપુત્રી ચિ.
વિદિએ તાજેતરમાં બેચલર્સ ઈન ડેન્ટલ સર્જરી (બી.ડી.એસ.)ની
ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરેલ છે.

ભવિષ્યમાં તેઓ ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ હાંસલ કરતા રહે, તેવી
શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ તરફથી શુભેચ્છા.

"ROLEX" Brand

Rushabh
STEEL CENTRE

MFGR. & DEALERS IN : **Rolex SQUARE DABBA & TIFFIN**

G-77, Sarvodaya Nagar,
Shri Mahendrakumar T. Shah Marg,
(1st Panjrapole Lane), Mumbai-400 004.
Tel. : 2242 2072, 3393 7310 • Fax : (022) 3008 0072

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

૨૬મી જાન્યુઆરીએ મળેલ સામાન્ય સભાનો અહેવાલ

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદની સામાન્ય સભા મંગળવાર, તા. ૨૬-૧-૨૦૧૬ના સવારે ૯.૩૦ કલાકે સંસ્થાના કાર્યાલય શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી ખાતે મળેલ હતી. જેમાં કુલ ૧૨૫ સભ્યો હાજર હતા.

સભાની શરૂઆતમાં જ સમાજના એક સભ્ય શ્રી રસીકલાલ ખીમજી મહેતાએ ઉગ્ર રજૂઆત કરતાં જણાવેલ કે, કોઈ એક અજાણી વ્યક્તિ સમાજના હોદ્દેદારો તથા કેટલાક ટ્રસ્ટીઓની બદનકી કરતો નનામો પત્ર આજની સભામાં આવનાર દરેક સભ્યને આપતો હતો. આવો નનામો પત્ર લખનાર વ્યક્તિ નપુંસક તથા નમાલો ગણાય. તેનામાં જો હિંમત હોત તો રૂબરૂ આવી રજૂઆત કરી હોત. આવા નનામા પત્રોને કોઈ જ મહત્ત્વ આપી શકાય નહીં. તેથી આજની આ સભા એ પત્રને, એના લખનારને તથા લખવા પ્રેરનારને સખ્ત શબ્દોમાં વખોડી કાઢતો ઠરાવ કરવાની દરખાસ્ત કરી હતી. શ્રી રસીકલાલ ઉપરાંત અન્ય કેટલાક સભ્યોએ પણ ઉગ્ર રજૂઆત કરી હતી. જેના અનુસંધાને, આવા નનામા પત્ર મારફત સમાજમાં ફાટફૂટ પડાવીને આપણા ચારેય ફિરકાઓની એકતા અને અખંડિતતા તોડવાના અને પ્રગતિ રૂંધવા માટે થયેલ નાપાક પ્રયાસને સર્વાનુમતે વખોડી કાઢવામાં આવેલ હતો.

ત્યારબાદ બંધારણની જુદી જુદી આઠ કલમોમાં રજૂ થયેલ સૂચિત સુધારા સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવેલ તેમજ બંધારણીય સુધારા માટે નિયમાનુસાર જરૂરી એવી બે તૃતિયાંશ બહુમતી ન મળી શકવાને કારણે પાંચ કલમોમાં રજૂ થયેલ સૂચિત સુધારા મંજૂર થઈ શકેલ નહીં. ■

આ પણ હતા નહેરુ

કોઈ એક સાહિત્ય મંચ પર જવાહરલાલ નહેરુએ હિંદી મહાકવિ 'નિરાલા'ને અને પોતાને એક ચીનની લોકકથાના પાત્ર રૂપે વર્ણવ્યા હતા. જેમાં એક રાજાને બે કુંવર હતા : એક ડાહ્યો અને એક મંદબુદ્ધિનો.

રાજ્યારોહણનો સમય આવ્યો ત્યારે રાજાએ મંદબુદ્ધિના પુત્રને કહ્યું : “હું તને કંઈક આપી શકું તો માત્ર આ રાજગાદી આપી શકું.”

પછી ડાહ્યા કુંવરને કહ્યું : “તારે તો બહુ મોટી સિદ્ધિઓ મેળવવાની છે. તારે તો કવિ થવાનું છે.”

આ ચીની કથા વર્ણવીને નહેરુએ ઊભા થઈને પોતાને મળેલો હાર કવિ 'નિરાલા' ને પહેરાવી દીધો.

(આજે?)

'પરબ' (જાન્યુ. ૨૦૧૬ માંથી)

પ્રેષક : શાંતિલાલ સંઘવી

વાંચન અભિયાન

પુસ્તક લાઈબ્રેરીનો અચૂક લાભ લેશો

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ સંચાલિત શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી સ્થિત પુસ્તક લાઈબ્રેરીમાં હાલે ૭૦૦થી વધુ નવાં પુસ્તકોનો ઉમેરો કરતાં પુસ્તકોની કુલ સંખ્યા ૨૫૬૦ જેવી થઈ છે અને તે કારણે પુસ્તક વાંચન કરનાર ગ્રાહકોની સંખ્યામાં પણ વધારો થતાં હાલે ૨૬૦ વ્યક્તિઓ તેનો નિયમિત રીતે લાભ લઈ રહ્યા છે. આપશ્રી આ વાંચન - અભિયાનમાં જોડાવ તેવો ખાસ આગ્રહ છે. અન્ય વિગત માટે લાઈબ્રેરિયનનો ફોન નંબર : (૦૭૯) ૨૬૫૭ ૮૮૯૨ અને ૨૬૫૮ ૧૫૦૧ પર સંપર્ક કરશો.

- ★ કુલ ૨૫૬૦માંથી બાળ વિભાગના પુસ્તકો સાથે અંગ્રેજી ભાષાના પુસ્તકો ૧૬૦
- ★ બાળ વિભાગના ગુજરાતી પુસ્તકો ૧૫૦
- ★ અન્ય ગુજરાતી વિવિધ પ્રકારના પુસ્તકો ૨૨૫૦

આ સિવાય, સંખ્યાબંધ મેગેઝિન અને વર્તમાનપત્રો સાથે ઉપરના જ સ્થળે વાંચનાલયની સગવડ છે જેનો પણ કોઈપણ વ્યક્તિ લાભ લઈ શકે છે.

સમાજ સુરક્ષા સમિતિ

હાલમાં 'શ્રાવક આરોગ્યમ્' વીમા યોજનામાં જે સભ્યો તથા પરિવારોએ જૂના વીમા રિન્યુ કર્યા છે અથવા નવા વીમા લીધેલ છે તેઓના વીમાના સ્માર્ટ કાર્ડ કંપની તરફથી આવી ગયેલ છે. સભ્યો અથવા પરિવારના (દરેકના વ્યક્તિગત) કાર્ડ સમાજ ઉપરથી લઈ લેવા વિનંતી.

સમાજના સભ્યો માટે અગત્યની જાહેરાત

તા. ૨૦-૧૨-૨૦૧૫ના રોજ ટ્રસ્ટ મંડળ દ્વારા મંજૂર કરાયેલ ઠરાવો મુજબ સભ્ય પરિવારોને અપાતા આરોગ્ય તથા અકસ્માતના કિસ્સાઓમાં વીમા કંપનીના નિયમો મુજબ અપાતી સહાયમાં નીચે મુજબ ફેરફાર કરવામાં આવેલ છે.

૧. રૂ. ૫૦,૦૦૦/-ની યોજના (બીમારી પ્રસંગે હોસ્પિટલમાં લીધેલ સારવાર માટે)

આ સારવાર અંગેની સહાય હવેથી ૮૦ વર્ષથી ઉપરના સભ્યો અથવા વાજબી કારણસર વીમો ન મળી શકતો હોય એવા સભ્યોને જ અપાશે. આ ઉપરથી નીચેના સભ્યોએ શ્રાવક આરોગ્યમ્ વીમા યોજનામાં વીમો લઈ લેવો.
૨. આ જ રીતે અકસ્માત મૃત્યુના કિસ્સામાં પણ પરિવારની મુખ્ય વ્યક્તિને શ્રાવક આરોગ્યમ્ માં ૫ લાખનો વીમો મળે જ છે. આથી સમાજ એ વ્યક્તિને આકસ્મિક મૃત્યુના કિસ્સામાં કોઈ વળતર નહીં આપે.
૩. વીમો લેનાર પરિવારની અન્ય વ્યક્તિ જો કમાતી હોય તો એવી ૭૦ વર્ષ સુધીની વ્યક્તિને જરૂરી પુરાવા આપવાથી રૂ. ૩/- લાખનું વળતર આપશે. (બાકીના રૂ. ૨/- લાખનો વીમો સરકારી યોજનામાં પોતાની બેંક મારફત માત્ર રૂ. ૧૨/- વાર્ષિક ભરવાથી મળી શકે છે.)
૪. વીમા કંપનીઓને બીમારીઓમાં લાભ નથી આપતી એવી સારવાર તથા ઘરમાં કરાતી સારવાર તેમજ દવાઓમાં અપાતી રાહત વાર્ષિક રૂ. ૨૫,૦૦૦/-ની સીમામાં અપાય છે. એ યથાવત્ ચાલુ રહેશે. આમાં નીચે મુજબની સારવારમાં વળતર મળશે.
 - (૧) મોટા ઓપરેશન બાદ લેવાતી દવાઓ.
 - (૨) લકવા અથવા અકસ્માત બાદની ફિઝિયોથેરાપી.
 - (૩) ડાયાલિસિસ.
 - (૪) બાળકોની જન્મજાત ખોડની સારવાર
 - (૫) આકસ્મિક ગર્ભપાત. પ્રસૂતિ સિઝેરિયન સહિત.
 - (૬) મોટા રોગમાં જીવનભર લેવી પડતી દવાઓ.
 - (૭) ૫૦ વરસથી ઉપરની વ્યક્તિ માટે દાંતની સારવાર.

આ તથા અન્ય સારવારના લાભ મળી શકે છે. વધારે વિગત માટે સમિતિના કન્વીનર અથવા સભ્યોનો સંપર્ક કરવો.

મંગલલાલ સંઘવી

કન્વીનર - સમાજ સુરક્ષા સમિતિ

વયસ્ક સમિતિ

સમિતિ તરફથી એક સંગીત સમારોહનો કાર્યક્રમ તા. ૮-૪-૨૦૧૬ને શનિવારે યોજવામાં આવેલ છે. જેની વિગત આ પ્રમાણે છે.

★ જાણીતા કલાકારો દ્વારા ગીત-સંગીત અને મિમિકીનો કાર્યક્રમ.

★ શનિવાર, તા. ૮-૪-૨૦૧૬

★ સમય : બપોરે ૨.૩૦થી ૫.૩૦

★ સ્થળ : એચ.કે. કોલેજ હોલ, નટરાજ સિનેમા સામે, આશ્રમ રોડ, અમદાવાદ.

★ સાંજે ૬.૦૦થી હાઉસી અને ભોજન.

★ હાઉસી અને ભોજનનું સ્થળ :

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન, પાલડી, અમદાવાદ.

કાર્યક્રમમાં ભાગ લેનારે રૂ. ૫૦/- (પચાસ પૂરા) આપીને પોતાના પાસ તારીખ ૨૫મી માર્ચ પછી શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી ખાતેથી મેળવી લેવા વિનંતી છે. પાસની સંખ્યા મર્યાદિત હોવાથી વહેલા તે પહેલાના ધોરણે આપવામાં આવશે તેની નોંધ લેવી.

રજનીકાંત પારેખ

કન્વીનર - વયસ્ક સમિતિ

શિક્ષણ અને સર્વાંગી વિકાસ સમિતિ

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ સંચાલિત શિક્ષણ અને સર્વાંગી વિકાસ સમિતિ દ્વારા ધોરણ-૬ થી ધોરણ-૮ માં અભ્યાસ કરતાં વિદ્યાર્થીઓ માટે રવિવાર, તા. ૧૩-૩-૨૦૧૬ના રોજ અમદાવાદની બાજુમાં આવેલ એક ફાર્મ હાઉસમાં જ્ઞાન - ગમ્મત - રમત સાથેની એક દિવસીય પિકનિકનું આયોજન કરવામાં આવેલ છે.

કાર્યક્રમ સવારે ૭.૦૦થી સાંજે ૭.૦૦ સુધીનો રહેશે. ફાર્મ હાઉસ પર જવા - આવવા માટેની વ્યવસ્થા સમાજ દ્વારા કરવામાં આવશે. સવારે ચા-નાસ્તો, જમવાનું અને સાંજે ચા-કોફીની વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે.

આ પ્રવાસ / પિકનિક માં રજિસ્ટ્રેશન ફી તરીકે રૂ. ૧૦૦/- (ટોકન ચાર્જ) વિદ્યાર્થી દીઠ લેવામાં આવશે.

રજિસ્ટ્રેશન ફી તથા વધુ માહિતી માટે શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી પર નિશાબેનનો સંપર્ક કરવો.

કન્વીનર - શિક્ષણ અને સર્વાંગી વિકાસ સમિતિ

મંઝીલો ઉન્હીકો મિલતી હૈ જિનકે સપનો મેં જાન હોતી હૈ
યૂંહી પંખ હોને સે, કુછ ભી નહીં હોતા
હોંસલો સે ઉડાન હોતી હૈ.

સૌજન્ય : "ભણતરનું ભાવજગત"

મહિલા ઉત્કર્ષ સમિતિ

લેટેસ્ટ બેકરી વાનગીઓનું ડેમોન્સ્ટ્રેશન

બુધવાર, તા. ૩-૨-૨૦૧૬ના રોજ મહિલા ઉત્કર્ષ સમિતિનો કાર્યક્રમ યોજાઈ ગયો. બહેનોએ બહોળી સંખ્યામાં હાજરી આપી કાર્યકરોનો ઉત્સાહ વધાર્યો હતો. બહેનોની કાર્યક્રમમાં ભાગ લેવાની હોંશ (ઉત્સાહ)ને ધ્યાનમાં રાખીને બે બેચ ગોઠવવામાં આવી હતી

આ કાર્યક્રમ બેકર્સ સ્ટુડિયો - પ્રહલાદનગર ખાતે ગોઠવાયો હતો જેના સંચાલક શ્રીમતી હેના શાહ હતા. જેમણે પોતે બેકરી વાનગીઓનું ડેમોન્સ્ટ્રેશન આપ્યું હતું. Walnut Muffin, Orange Cup Cake, Tiramitsu Dessert વગેરે વાનગીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો. આ બધી જ વાનગીઓ ઈંડા વગરની હતી, તે છતાં સ્વાદિષ્ટ હતી જે ખાસ વિશેષતા રહી હતી.

શ્રીમતી હેનાબેને અઘતન સાધનોની મદદથી અને ખૂબ જ ઝીણવટથી શીખવ્યું હતું, જે બહેનોએ ધ્યાનપૂર્વક માણ્યું હતું. બહેનોએ જે વાનગી શીખી તે જ ચાખી અને ઘરના વ્યક્તિઓ માટે પણ લઈ જઈ શક્યા હતા. ફરી પણ આ પ્રકારના કાર્યક્રમ યોજાય તેવી ઈચ્છા સાથે સૌ બહેનો છૂટાં પડ્યાં હતાં.

સુલુ જલદીપ શાહ - કન્વીનર

વિશ્વની તમામ શક્તિઓ આપણી જ છે. આપણે જ આપણા હાથ આંખો ઉપર મૂકીએ છીએ અને પછી બરાડા પાડીએ છીએ કે સર્વત્ર અંધકાર છે. જાણી લ્યો કે આપણી આસપાસ અંધકાર નથી. હાથ ઉઠાવી લ્યો એટલે પ્રકાશનું દર્શન થશે. એ તો ત્યાં પહેલેથી જ હતો. અંધકારનું, નિર્બળતાનું ક્યારેય અસ્તિત્વ ન હતું. મૂર્ખ એવા આપણે બરાડા પાડીએ છીએ કે આપણે નિર્બળ છીએ, અપવિત્ર છીએ.

તબીબી સેવા સમિતિ

આંખના મોતિયાની તપાસનો નિ:શુલ્ક કેમ્પ

તા. ૩-૪-૨૦૧૬ને રવિવારના રોજ આંખના મોતિયાની તપાસ માટેનો એક નિ:શુલ્ક કેમ્પ સવારે ૯ થી ૧૨ દરમિયાન મેડિકલ સેન્ટરમાં રાખવામાં આવેલ છે. જેમાં રૂ. ૫,૦૦૦/- વાળું મોતિયાનું ઓપરેશન + રૂ. ૧૫૦/- મણિના માપના + રૂ. ૫૦૦/- એનેસ્થેશિયા ચાર્જ મળી કુલ રૂ. ૫,૬૫૦/- ના થતા ખર્ચ સામે આ ઓપરેશન રૂ. ૪,૦૦૦/-માં તા. ૩-૪-૨૦૧૬ પછી આંખના નિષ્ણાત તબીબો દ્વારા કરી આપવામાં આવશે.

કન્વીનર, તબીબી સેવા સમિતિ

શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદનો માસિક અહેવાલ

જાન્યુઆરી / ફેબ્રુઆરી - ૨૦૧૬

- તા. ૧૩-૧-૨૦૧૬
 - ★ આજે સવારના ૧૦ વાગે શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દંડ તથા શ્રી દીપ દંડે શ્રી કચ્છી વિશ્રામગૃહ શાહીબાગના લીકેજ તથા બાથરૂમોના રિપેરિંગ કામનું નિરીક્ષણ કર્યું હતું તથા ફેરફાર કરવા માટેના સૂચનો કર્યા હતા. માસ ડિસેમ્બરના ડાયાલિસિસ સેન્ટરની કાર્યવાહી અંગે ટેકનિશિયન શ્રી જાવેદ સાથે ચર્ચા વિચારણા કરવામાં આવી હતી.
- તા. ૩૦-૧-૨૦૧૬
 - ★ શ્રી કે.ડી. શાહ, શ્રી રમણિકભાઈ ગોસરે શ્રી કચ્છી જૈન સેવા ભવન - એસ.ટી.ની મુલાકાત લીધી હતી. બીજા માળની ડોરમેટરીની સફાઈ અંગે સ્ટાફને જરૂરી સૂચનો આપ્યા.
 - ★ ત્યારબાદ નવનીત આવાસ યોજના ભવન - બહેરામપુરા ખાતે ગૃહ ઉદ્યોગની મુલાકાત લીધી.
- તા. ૩-૨-૨૦૧૬
 - ★ શ્રી કે.ડી. શાહ તથા શ્રી રમણિકભાઈ ગોસરે શાહીબાગ વિશ્રામગૃહની મુલાકાત લીધી. જનરલ બાથરૂમોના દરવાજાઓ બદલવા અને પાણીની પાઈપ લાઈન અંગે મેનેજર / પ્રમુખશ્રી સાથે ચર્ચા કરી.
- તા. ૪-૨-૨૦૧૬
 - ★ શ્રી કે.ડી. શાહ તથા શ્રી રમણિકભાઈ ગોસરે શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - એસ.ટી.ની મુલાકાત લીધી.
 - ★ નવનીત આવાસ યોજના - બહેરામપુરામાં ગૃહ ઉદ્યોગની મુલાકાત લીધી. સમાજની ૩-૪ ગૃહિણીઓ સાથે આ ગૃહ પ્રવૃત્તિઓ અંગે ચર્ચા કરી હતી.
- તા. ૫-૨-૨૦૧૬
 - ★ શ્રી પ્રતાપભાઈ દંડ, શ્રી કે.ડી. શાહ, શ્રી રમણિકભાઈ ગોસર, શ્રી રજનીકાંત પારેખ, શ્રી પરાશર વ્યાસ (મેનેજર), શ્રી અનિલ સથવારાએ એસ.ટી. ભવનની મુલાકાત લીધી અને બીજા માળની ડોરમેટરીના ધાબા ભરવા અંગે ચર્ચા કરી.
- તા. ૧૧-૨-૨૦૧૬
 - ★ શ્રી હસમુખભાઈ શાહ, શ્રી કે.ડી. શાહ અને શ્રી રમણિકભાઈ ગોસરે પાલડી ભવનના પ્યુન અને સ્વીપરો સાથે એક મિટિંગ યોજી હતી. તેમાં રૂમોની સફાઈ અને વારેઘડીએ વગર મંજૂરીએ રજા પાડતા સ્ટાફ સાથે ચર્ચા કરી હતી.
- તા. ૧૩-૨-૨૦૧૬
 - ★ આજરોજ શિક્ષણ તથા સર્વાંગી વિકાસ સમિતિની એક મિટિંગ મળેલ. જેમાં કચ્છ કોર્પોરેટ ફોરમની તા. ૧૨-૨-૨૦૧૬ની મિટિંગ અંગે ચર્ચા વિચારણા કરી હતી. જેમાં કચ્છ કોર્પોરેટ ફોરમ - મુંબઈના પૂર્વપ્રમુખ શ્રી અશોક કુંવરજી શાહ (વિ-ટ્રાન્સ) સાથે અમદાવાદમાં ચેપ્ટર શરૂ કરવા અંગે ચર્ચા વિચારણા કરવામાં આવી હતી. જે મિટિંગમાં શ્રી દેવેન છેડા, શ્રી પ્રદીપ મહેતા, શ્રી આશિષ મહેતા હાજર રહ્યા હતા. આ મિટિંગ ખૂબ હકારાત્મક રહી હતી. હવે પછીથી તે કાર્યમાં આગળની કાર્યવાહી અંગે પ્રમુખશ્રી / મંત્રીશ્રી સાથે ચર્ચા કરવી તેમ આજની મિટિંગમાં નક્કી કરાયું.
 - ★ ધોરણ-૬ થી ૮માં ભણતા વિદ્યાર્થીઓ માટે તા. ૧૩-૩-૨૦૧૬ના રોજ પિકનિકના આયોજનની ચર્ચા વિચારણા કરી હતી. 'મંગલ મંદિર'માં
- પણ જાહેરાત કરવી તેમ નક્કી કર્યું હતું.
- ★ એપ્ટિટ્યૂડ ટેસ્ટના વાલીઓને તા. ૨૮-૨-૨૦૧૬ના રોજ બપોરે ૩ થી ૫માં શ્રી કચ્છી જૈન ભવન ખાતે બોલાવવા તેમ નક્કી કરેલ છે. ઉપરોક્ત મિટિંગમાં શ્રી હીરેન કુંવરજી શાહ, શ્રી પ્રદીપ મહેતા, શ્રી દેવેન છેડા વગેરે ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.
- તા. ૧૫-૨-૨૦૧૬
 - ★ આજે સવારના ૧૦ વાગે ભવન સમિતિની એક મિટિંગ શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી ખાતે મળી હતી. જેમાં શાહીબાગ ખાતેના ગ્રાઉન્ડ ફ્લોરના તથા પ્રથમ માળના કોમન બાથરૂમોનું રિનોવેશન તાત્કાલિક ધોરણે કરાવી લેવાનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો. શ્રી કચ્છી જૈન ભવન ખાતે ૪થા માળના રૂમોનું રિનોવેશન તથા ગીતા મંદિર ખાતેની મોટી ડોરમેટરી કે જે ડોમમાં બનાવેલી છે તે રદ કરવાનું તથા તે ડોમ જરૂરિયાત મુજબ બીજી જગ્યાએ ઉપયોગમાં લેવાનું નક્કી કર્યું હતું. ઉપરોક્ત મુજબના કામો કરવા માટે રિનોવેશન સમિતિને ભલામણ કરવાનું તથા ટ્રસ્ટ મંડળની મંજૂરી લેવાનું નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું. આજની સભામાં ભવન સમિતિના કન્વીનર શ્રી કે.ડી. શાહ, શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દંડ, શ્રી રમણિકલાલ કુંવરજી ગોસર, શ્રી રજનીકાંત પારેખ તથા શ્રી લહેરચંદ મૈશેરી હાજર રહ્યા હતા.
 - ★ આજે સવારના ૧૧ વાગે શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દંડ, ડૉ. ચંદ્રકાંતભાઈ દેઢિયા તથા જનકલ્યાણ ટ્રસ્ટ - માંડવીના ટ્રસ્ટી શ્રી કિરણભાઈ શાહે ડાયાલિસિસ સેન્ટર અંગે વિસ્તૃત ચર્ચા કરી હતી. શ્રી કિરણભાઈ શાહે

માંડવીની તેઓની હોસ્પિટલમાં શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદના મેડિકલ સેન્ટરની જેમ જ અગત્યની કેટલીક કન્સલ્ટિંગ બ્રાંચો ચાલુ કરવા માટેની તેઓની વિચારસરણી રજૂ કરેલ હતી. તેઓને કાયમી ધોરણે એક સારા સર્જન તથા એક રેડિયોલોજિસ્ટની જરૂરત છે. તે માટે અમદાવાદથી સારા ડોક્ટર મળી શકે તો કોશિશ કરવા માટે ભલામણ કરી હતી.

★ આજે ભવન સમિતિની મિટિંગ સવારના પાલડી ભવન પર મળી હતી. શ્રી પ્રતાપભાઈ દંડ, શ્રી કે.ડી. શાહ, શ્રી રમણિકભાઈ ગોસર, શ્રી રજનીકાંત પારેખ, શ્રી નીતિનભાઈ ગાલા અને શ્રી લહેરચંદ મૈશેરી હાજર હતા. પાલડી ભવનના બાકી રહેતા રૂમોના રિનોવેશન, શાહીબાગમાં તક્તીઓનું રિપેરિંગ, કોમન બાથરૂમના દરવાજા, એસ.ટી. ભવનની ડોરમેટરી અંગે ચર્ચાઓ કરી.

● તા. ૧૬-૨-૨૦૧૬

★ આજરોજ સવારના ૧૦ વાગે રિનોવેશન સમિતિ તથા ભવન સમિતિની સંયુક્ત બેઠક મળી હતી. જેમાં શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દંડ, શ્રી આશિષ મહેતા, શ્રી પીયૂષ પારેખ, શ્રી કે.ડી. શાહ તથા શ્રી રમણિકલાલ ડુંવરજી ગોસર હાજર રહ્યા હતા. આ બેઠકમાં શાહીબાગ ખાતેના ૧૪ કોમન

બાથરૂમોના રિનોવેશન અંગે, ગીતા મંદિર ખાતેના ડોમનું તથા શ્રી કચ્છી જૈન ભવન પાલડી ખાતે ૪થા માળના બાકી રહેતા રૂમોના રિનોવેશન અંગે ચર્ચા વિચારણા કરી યોગ્ય નિર્ણયો લેવામાં આવ્યા હતા.

★ આજરોજ સવારના શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દંડ, ડો. ચંદ્રકાંતભાઈ દેઢિયા, શ્રી મહેન્દ્રભાઈ દોશી તથા શ્રી કેશુભાઈ દેસાઈએ 'મંગલ મંદિર'ના આગામી અંકની મેટર વિશે જરૂરી ચર્ચા વિચારણા કરી હતી.

★ આજે રિનોવેશન સમિતિ અને ભવન સમિતિની મિટિંગ પાલડી ભવનમાં મળી હતી. શ્રી પ્રતાપભાઈ દંડ, શ્રી કે.ડી. શાહ, શ્રી આશિષ મહેતા, શ્રી પીયૂષ પારેખ અને શ્રી રજનીકાંત પારેખ હાજર હતા. પાલડી ભવનના રૂમોના રિનોવેશન, એસ.ટી. ભવનના ડોરમેટરીના ડોમ, શાહીબાગ વિશ્રામ ગૃહની તક્તીઓને રી-પેઇન્ટિંગ અંગે ચર્ચા કરી.

★ શ્રી કે.ડી. શાહ અને શ્રી રમણિકભાઈ ગોસરે શાહીબાગ વિશ્રામ ગૃહની મુલાકાત લીધી. નવા રિનોવેટ કરેલા રૂમોનું નિરીક્ષણ કર્યું. સફાઈ અંગે જરૂરી સૂચનો આપ્યા.

★ આજરોજ સાંજે ૬ વાગે શ્રી આશિષ મહેતા, શ્રી પીયૂષ પારેખ તથા માંડવી જનકલ્યાણ ટ્રસ્ટના ટ્રસ્ટી શ્રી કિરણભાઈ શાહે, શાહીબાગ ખાતેના

સંસ્થાના ડાયલિસિસ સેન્ટરની મુલાકાત લીધી હતી. તેઓ ડાયલિસિસ સેન્ટર તથા તેની પદ્ધતિથી ખૂબ જ પ્રભાવિત થયા હતા.

● તા. ૧૭-૨-૨૦૧૬

★ આજે સવારના ૧૦ વાગે શ્રી પ્રતાપ નારાણજી દંડ, શ્રી આશિષ મહેતા, શ્રી પીયૂષ પારેખ, શ્રી નીતિન ધનજી ગાલા, શ્રી અનિલ સથવારા, શ્રી દીપ દંડ તથા શ્રી અભયરાજ મિસ્ત્રીએ શાહીબાગ ખાતે ગ્રાઉન્ડ ફ્લોર પર તથા પહેલા માળના બાથરૂમોના રિનોવેશન અંગે વિસ્તૃત ચર્ચા વિચારણા કરી હતી તથા રિનોવેશન માટેના યોગ્ય નિર્ણયો લેવામાં આવ્યા હતા. શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહના કાયના મુખ્ય દરવાજામાં પણ લોખંડની જાળી નંખાવી દેવી તેમ નક્કી કરવામાં આવ્યું.

શ્રદ્ધા

જીવનની નૌકા શ્રદ્ધાના

હલેસાંથી જ પાર પડે છે.

આત્મામાં શ્રદ્ધા, પરમાત્મામાં શ્રદ્ધા,

વ્યક્તિમાં શ્રદ્ધા, સમષ્ટિમાં શ્રદ્ધા,

સર્જનમાં શ્રદ્ધા, સર્જકમાં શ્રદ્ધા,

ભૂત - વર્તમાન - ભવિષ્યમાં શ્રદ્ધા.

શ્રદ્ધા વિનાનું જીવન અસહ્ય છે.

- ભાગવી દોશી

સૌજન્ય : "સમજણના સૂર"

તબીબી સાધનો વપરાશ માટે આપવાની યોજના

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી પર નીચે મુજબના તબીબી સાધનો દૈનિક ભાડાના ધોરણે મળી શકશે. જેઓને આ સાધનોની જરૂરિયાત હોય તેઓ શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડી પર ફોન : ૨૬૫૭૮૮૯૨ / ૨૬૫૮૧૫૦૧ પર સંપર્ક સાધી શકશે.

૧. એર બેડ	રૂ. ૧૦/-	૫. વોકર	રૂ. ૨/-	૯. બેડ પાન	રૂ. ૨/-
૨. વ્હીલ ચેર	રૂ. ૩/-	૬. વોર્કિંગ સ્ટીક	રૂ. ૧/-	૧૦. ફાઉલર બેડ	રૂ. ૧૦/-
૩. ઓક્સિજન સિલિન્ડર (નાનો)	રૂ. ૫/-	૭. કમોડ ચેર	રૂ. ૩/-	૧૧. ટેબલ ટોપ (ફાઉલર બેડ માટે)	રૂ. ૨/-
૪. નેબ્યુલાઈઝર	રૂ. ૫/-	૮. સેલાઈન સ્ટેન્ડ	રૂ. ૨/-	૧૨. બેક રેસ્ટ	રૂ. ૨/-

નોંધ : (૧) સ્ટોકમાં હશે ત્યાં સુધી આ સાધનો ડીપોઝિટ આપીને ભાડેથી મેળવી શકાશે. (૨) સાધનો પાલડી ભવન પરથી લઈને ત્યાં જ પરત કરવાના રહેશે.

કે. આર. શાહ - માનદ મંત્રી, શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

હિસતી નજરે....

માસ જાન્યુઆરી-૨૦૧૬ દરમ્યાન શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદની વિવિધ સેવાઓનો લાભ લેનાર વ્યક્તિઓ

ક્રમ	સેવાઓ	લાભ લેનાર વ્યક્તિઓ
૧.	<p>માતૃશ્રી સાકરબેન રવજી મોરારજી લાલન (કોડાય - સુપ્રીમવાલા) શ્રી કચ્છી જૈન ભવન, પાલડી, અમદાવાદ.....</p> <p>(અ) શ્રી નવનીત મેડિકલ સેન્ટર તથા શ્રીમતી પ્રભાવતીબહેન કાંતિલાલ વેલજી સાવલા મેડિકલ ચેક-અપ સેન્ટર, પાલડી, અમદાવાદ.</p> <ul style="list-style-type: none"> કુલ લાભ લેનાર વ્યક્તિઓ..... જેમાંથી - શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદની વ્યક્તિઓ..... ૫૨૫ સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજ સાહેબો..... ૧૦૭ મોતિયા - આંખનાં ઓપરેશન (સાપ્તાહિક બે દિવસ)..... ૨૮ સોનોગ્રાફી..... ૧,૧૭૭ ટી.એમ.ટી. (માત્ર ડોક્ટર દ્વારા ભલામણથી)..... ૨૭ બોડી ચેક-અપ..... ૩૯૬ અન્ય..... ૯,૨૪૮ 	૧૧,૫૦૮
	<p>(બ) માતૃશ્રી કંકુબેન કાનજીભાઈ રવજી (નાની ખાખરવાલા) સેવા ભવન, પાલડી, અમદાવાદ કુલ લાભ લેનાર વ્યક્તિઓ..... ૮૭૫ શ્રી કચ્છી જૈન ભવન - પાલડીની કેન્ટીનમાં કુલ લાભ લેનાર વ્યક્તિઓ..... ૨,૯૧૭</p>	૩,૭૯૨
૨.	<p>જી.એમ.ડી.સી. પ્રાયોજિત શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહ - શાહીબાગ, અમદાવાદ</p> <ul style="list-style-type: none"> શ્રી કચ્છી વિશ્રામ ગૃહમાં લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ..... ૨,૯૦૧ કેન્ટીનમાં લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ..... ૫,૫૭૬ શ્રી જલારામ અન્નક્ષેત્રમાં લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ..... ૫૧૪ કચ્છ સંસ્કૃતિ મ્યુઝિયમની મુલાકાત લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ..... ૧,૧૦૭ શ્રી ધીરજલાલ ટોકરશી કાપડિયા ડાયાલિસિસ સેન્ટરમાં લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ.. ૪૪૫ 	૧૦,૫૪૩
૩.	<p>માતૃશ્રી કંકુબેન કાનજીભાઈ રવજી (નાની ખાખરવાલા) સેવા ભવન, ગીતા મંદિર, અમદાવાદ લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિઓ..... ૪૭૨</p>	૪૭૨
	માસ જાન્યુઆરી - ૨૦૧૬ દરમ્યાન વિવિધ પ્રકારની સેવાઓનો લાભ લેનાર કુલ વ્યક્તિ.....	૨૬,૩૧૫

મેરેજ બ્યુરો

શ્રી કચ્છી જૈન ભવન પર કોઈ પણ જ્ઞાતિના યુવક - યુવતી માટે મેરેજ બ્યુરો કાર્યરત છે. આપશ્રી આપનું નામ રજિસ્ટર કરાવીને મેરીંગ સંબંધી જરૂરી વિગતો મેળવી શકશો. રૂબરૂ મુલાકાત માટે દર શનિવારે બપોરે ૩.૦૦થી ૬.૦૦નો સમય નક્કી કરવામાં આવેલ છે. જરૂરિયાત અનુસાર આપશ્રી મેરેજ બ્યુરો સમિતિના કન્વીનર શ્રી હીરજી પાસુ શાહનો મોબાઈલ નંબર ૯૮૨૫૩ ૮૦૮૬૬ પર સંપર્ક સાધી શકશો.

હીરજી પાસુ શાહ, કન્વીનર - મેરેજ બ્યુરો સમિતિ
 શ્રી કચ્છી જૈન સેવા સમાજ - અમદાવાદ

ગુસ્સા પર કાબૂ જરૂરી છે

ગુસ્સો કરવો સાવ સહેલી વાત છે. કોઈ પણ વ્યક્તિ ગુસ્સે થઈ શકે, પરંતુ યોગ્ય વ્યક્તિ સામે, યોગ્ય પ્રમાણમાં, યોગ્ય સમયે, યોગ્ય હેતુસર, યોગ્ય રીતે ગુસ્સો કરવો એ સાવ સહેલી વાત નથી. આ વાત જાણીતા ચિંતક એરિસ્ટોટલે વર્ષો પહેલાં કરી હતી, જે આજના માહોલમાં કેટલી સાચી છે!

આજનો માહોલ ધાંધલ-ધમાલ, દોડધામ, અભાવ, અસમાનતા, અચોક્કસતા, તીવ્ર હરીફાઈ અને ભીડનો માહોલ છે. તેની વચ્ચે માનવો જીવી રહ્યા છે - તેમાં હોય છે બે પ્રકારની વિચારસરણી ધરાવતા માનવો. એક, આ આખા માહોલમાં બદલાવ ચાહતા હોય છે. તેઓ ઈચ્છતા હોય છે કે બધું જ બરાબર હોવું જોઈએ. આવી અરાજકતા ન ચાલે. આવા માનવો નાની નાની વાતોમાં ગુસ્સે થઈ જતા હોય છે. જેમ કે આખા દિવસની નોકરી પછી જ્યારે તેઓ બસમાં બેસીને ઘરે જતા હોય છે ત્યારે જો બસ ડ્રાઈવર ધીમી ગતિએ બસ ચલાવતો હોય તો આ પ્રકારના માણસો ઉશ્કેરાઈ જાય છે અને મનોમન ભયંકર ગુસ્સો કરી તેઓ બસ ડ્રાઈવરને 'સંભળાવતા' હોય છે (અલબત્ત ગાળો જ). તેઓ ક્યાંક ખરીદીએ ગયા હોય અને કાઉન્ટર પરનો સેલ્સમેન જો દીલ કરે તો આ લોકો ગુસ્સે થઈ જતા હોય છે.

જ્યારે બીજા પ્રકારની વિચારસરણી ધરાવતા માનવો પરિસ્થિતિ જેવી હોય તેને સાહજિકતાથી સ્વીકારી લેતા હોય છે અને તેને અનુરૂપ થઈ જીવન જીવતા હોય છે. તેઓને ખબર હોય છે કે દુનિયા આ પ્રમાણે જ ચાલતી હોય છે અને આ પ્રમાણે જ ચાલતી રહેશે. તેઓ જાણતા હોય છે કે દરેક મનુષ્ય આપણે ધારીએ છીએ કે ઈચ્છીએ છીએ તેવા સંપૂર્ણ હોતા નથી. આ પ્રકારના માનવો તુલસીદાસની આ પંક્તિને આત્મસાત્ કરીને જીવતા હોય છે, 'તુલસી ઈસ સંસાર મેં ભાત ભાત કે લોગ, સબસે હિલમિલ ચલીએ, નદી નાંવ સંજોગ...' અને આ કારણસર તેઓ નાના કે મોટા, સારા કે ખરાબ પ્રસંગોએ ગુસ્સે થતા નથી. તેઓનું ધ્રુવવાક્ય એક જ હોય છે, "હોય, જેવી માણસની પ્રકૃતિ." અને આ રીતે તેઓ ગુસ્સો આવે તેવી પરિસ્થિતિ ઉપર કાબૂ મેળવી લે છે. છેલ્લા સંશોધન પ્રમાણે જો તમારો ગુસ્સો બેકાબૂ બની જાય તો તમને હાટેએટેક આવવાનો સંભવ છે. આમ ગુસ્સા પર કાબૂ મેળવવો અત્યંત જરૂરી બની જાય છે, પણ ગુસ્સાને કાબૂમાં કેવી રીતે રાખવો જોઈએ?

ગુસ્સાને કાબૂમાં રાખવા માટે કેટલીક રીતો જાણીતી છે. જેમાં સૌથી પ્રખ્યાત રીત - ગુસ્સો આવે ત્યારે એકથી સો સુધીના આંક મનમાં ગણવા. આ બહુ જ જાણીતી રીત છે. જો તમને ફાવી જાય તો અપનાવી લેજો. તમે ૫૦ના આંક સુધી આવી જશો ત્યાં સુધીમાં ગુસ્સો સાવ અદૃશ્ય તો નહીં થઈ જાય, પણ 'પાતળો' જરૂર પડી જશે. બીજી રીત આપણા ઋષિમુનિઓએ બતાવી છે. તેઓ કહે છે કે સામેની વ્યક્તિના ઉશ્કેરણીજનક

શબ્દો સામે ગુસ્સામાં આવીને કંઈ પણ બોલવા જતાં પહેલાં તમારા હૃદયને ત્રણ સવાલો પૂછજો. સવાલ એક: "શું હું જે બોલવાનો છું તે સાચું છે?" સવાલ બે: "શું હું જે બોલવાનો છું તે જરૂરી છે?" સવાલ ત્રણ: "શું હું જે બોલવાનો છું તેના શબ્દો માયાળુ છે?" જો ત્રણે સવાલના જવાબ 'હકાર'માં આવે તો જ મોંમાથી શબ્દોને બહાર પડવા દેજો. નહીં તો મૌન રહેજો. તમારું મૌન સામેની વ્યક્તિના ગુસ્સાને પાતળો પાણી જેવો કરી નાખશે.

ગાંધીજી કહેતા હતા કે આ જગતમાં જે બદલાવ તમે લાવવા માંગતા હો તો તેવો બદલાવ પહેલાં તમારામાં લાવજો. કેટલી સાચી અને સ્પષ્ટ વાત છે.

ગુસ્સો તમને આંતરિક અને બાહ્ય બંને રીતે ભારે નુકસાન પહોંચાડે છે. ગુસ્સો કરવાથી તમારા હૃદયને, તમારી પાચનક્રિયાને અને તમારી ઊંઘને ભારે નુકસાન પહોંચે છે. જ્યારે બાહ્ય જગતમાં તમારી છાપ જો ગુસ્સો કરનારી વ્યક્તિની પડી જાય છે તો તમે એકલા-અટૂલા પડી જાવ છો. તમારા સામાજિક સંબંધોમાં તિરાડ પડી જાય છે.

શાંત અને સરળ જીવન જીવવું હોયતો ગુસ્સા ઉપર કાબૂ મેળવવો જરૂરી છે.

- આદિત્ય વાસુ

સૌજન્ય : "આપ મુઆ પીછે ડૂબ ગઈ દુનિયા"

કચ્છી વાણી જો વીરડો

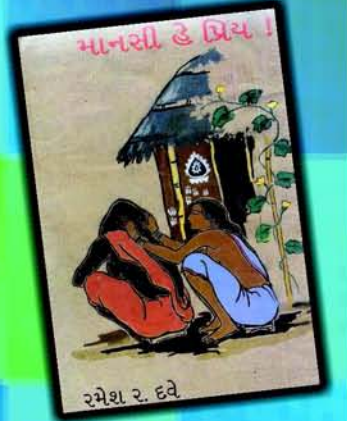
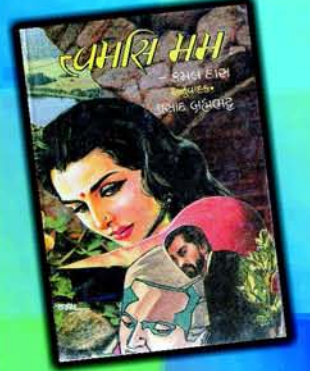
‘વધાયો હરી વસંત કે સંભારે શિશિર
પનખર પણ પુઠેરી થીએ જ ટિકાય રખો ખમીર.
રાત પુઠિયા ડીં અચે, ને પનખર પુઠિયાં વસંત,
કુદરતજો હી ચક્કર ફિરે હરી આદિથી અનંત.
ભાવર મિડે ભેરા થઈ, હલ્લોં હિલી મિલી ને
હરી વસંત મોરે જીયણમં, જ જીયો ખિલી ખિલીને.
પિંઢ જિતરો પાણી ગિની, ગેણેસં તું ગાર.
નધી - તરા ન ગારાજે, તું પિંઢજો સંભાર.
ભલાઈ વિને ન વાંઝણી, અંઈ કરેઓ કમ ભલા,
વિસરેં જ કડેં માડુડા, ન વિસરધો હરી - અલા.
હિ જિંધગી ડી ચારજી, કુલાય રખણ કેસે વેર?
મન સં મગલ ભાયો મિણીજો, હરિ ખુધા કરીં ધો ખેર.
હોળી પિરભ આય રંગજો, ઉડે અભીલ-ગુલાલ.
હરી - હૈયે ઉભરાજે હેત ને, અખીયેં વરસે વહાલ.
પિંઢ જે ઠેકાણે વડા મિડે, જ કરીએં પિંઢ જો કામ,
હરી તરાર ઉત્તે કુરો કરે, જિત રાંપી ચીરે ચમ.
જનની જણ ત જ્ઞાની ભક્ત, શૂરવીર ને દાતાર,
સિંહ જેઠા હરી બો જ ભલા, જેં કે મિલે પૂરો પ્યાર.
જીવ માત્ર જો શુભ-મંગલ થીએ ન'વે કેકે ડુખ,
પ્રભુ કરૂણા કર હરિ, ડે મિણીં કે સન્મતિ ને સુખ.

- હરિદાસ કે. ઠક્કર 'હરિ'

તમને ગુજરાતી હોવાનું ગૌરવ હોય તો આ પુસ્તકો તમારા ઘરમાં હોવાં જ જોઈએ...

'ઓલ્ડ ઈઝ ગોલ્ડ' જેવો ઓછી કિંમતનો ગ્રંથ-ખજાનો

અલખનો આદેશ (નવલકથા)	જિતેન્દ્ર વિ. ત્રિવેદી	150
અધિનાયક (નવલકથા)	જિતેન્દ્ર વિ. ત્રિવેદી	110
નવપ્રયાણ (નવલકથા)	યશવંત મહેતા	49
શ્રેષ્ઠ વિદેશી અપરાધકથાઓ (વાર્તાસંગ્રહ)	અનુ. યશવંત મહેતા	85
જળમાં લખવાં નામ (ચરિત્રકથાઓ)	રમેશ ર. દવે	75
રૌરવ (નવલકથા)	દિનકર પુજારા	125
નેતિનેતિ (નવલકથા)	દિનકર પુજારા	135
ભાતભાત કે લોગ (વાર્તાસંગ્રહ)	રવીન્દ્ર ઠાકોર	125
આ એક ઘર છે (વાર્તાસંગ્રહ)	રવીન્દ્ર ઠાકોર	90
સંસારનું દર્પણ (નારીકથાઓ)	અરુણાબેન દેસાઈ	63
સંસારના રંગ (નારીકથાઓ)	અરુણાબેન દેસાઈ	42
લગ્નની ભેટ અને બીજી વાતો (વાર્તાસંગ્રહ)	ભગવતપ્રસાદ ચૌહાણ	60
એકરાર (નવલકથા)	ભવાની શંકર	95
પ્રીત થયા પહેલાં (નવલકથા)	ભવાની શંકર	45
પ્રાચીન યુગની વિરલ ગાથાઓ પુ. 2 (પ્રેરક કથાઓ)	ઘનશ્યામભાઈ ગ. દવે	175
આતશભસ્મ (નવલકથા)	માલતી દેસાઈ	100
બીજી સવારનો સૂરજ (નવલકથા)	હસુ યાજ્ઞિક	115
કલિકાલ સર્વજ્ઞ (નવલકથા)	જશવંત મહેતા	90
અરણ્ય કાદમ્બરી (નવલકથા)	મુકુન્દ સાતા	78
લીલી ધરતીના ઊભરાતા રંગ (પ્રસંગકથાઓ)	શિવદાન ગઢવી	110
જિંદગી નામે નવલકથા (નવલકથા)	સ્મિતા ભાગવત	70
ત્રિમૂર્તિ (વાર્તાસંગ્રહ)	પ્રવીણસિંહ ચાવડા	80
આગિયાની આરપાર (રહસ્યકથા)	નસીર ઈસમાઈલી	85
માનવવનમાં માનવ (નવલકથા)	જ્યોતિર્ રાવળ	87
શૂન્યાવકાશ (નવલકથા)	રાજેન્દ્ર 'સાગર'	40
કદલીવન (નવલકથા)	વિનોદિની નીલકંઠ	80
સાંપ્રત સમયમાં નારી (નારીજીવન વિશે લેખો)	બેલા ઠાકર	90
કંઈક અંતરે, ઘણું જ ભીતરે (વાર્તાસંગ્રહ)	કેયૂર ઠાકોર	70
લીલો ટડુકો (પ્રેરકલેખો)	લાલજીભાઈ પ્રજાપતિ	70
શૂળ (નવલકથા)	બી. કેશરશિવમ્	65
અરણ્યમાં દિનરાત (બંગાળી નવલકથા)	સુનીલ ગંગોપાધ્યાય, અનુ. અનિલા દલાલ	70
ત્વમસિ મમ (બંગાળી નવલકથા)	કમલદાસ, અનુ. પ્રસાદ બ્રહ્મભટ્ટ	47

ગુજરાતી સાહિત્યરસિકો માટે અમદાવાદમાં ગ્રંથતીર્થ સમા અમારા ત્રણ શો-રૂમ

ગૂર્જર
ગ્રંથરત્ના
કાર્યાલય

ગૂર્જર સાહિત્યભવન

રતનપોળના સામે, ગાંધી માર્ગ, મદાવાદ - 380 001

ફોન : 079-22144663. e-mail : goorjar@yahoo.com

સંસ્કાર સાહિત્યમંદિર

5, N.B.C.C. હાઉસ,
સહજાનંદ કોલેજ પાસે,
આંબાવાડી, અમદાવાદ-15
ફોન : 079-26304259

ગૂર્જર સાહિત્ય પ્રકાશન

102, લેન્ડર્મા બિલ્ડિંગ, ટા.દિનિયમ સિટીસેન્ટર પાસે,
સીમા હોલની સામે, 100 ફૂટ રોડ, પ્રહલાદનગર,
અમદાવાદ-15 ફોન : 26934340, મો. 9825268759
ઈમેલ : gurjarprakashan@gmail.com

Since 1958

Leading. Innovating. Growing.

Winner of
Excellence Awards
CEAT 2010 & 2011
CFBP - 2011
Apollo CV - 2012

ISO 9001 : 2008

V-Trans offers unmatched service edge to all its customers

Our Divisions

Reliable Hard Freight Transport

Timebound Multimodal Express Cargo Service

Warehousing & Inventory Management

- Specialized in swift, safe movement of parcels from a small 10 kg parcel to bulk sundry, Full truck Loads, ODC and Projects at most cost effective rates
- Expertise in multi point door pickup and door delivery
- Next Day Delivery Service on select 25 routes and scheduled dispatches to major locations
- Geographical presence across India at 400 locations in 26 states - further expanding
- Unique V-Trans advantages: Full transit insurance, centralized Customer Service Cell with Toll Free Nos. Specialized Key Accounts Management for multi location servicing, fully computerized operations, all logistic solutions under one roof

Corporate Office : V-Trans (India) Limited

5-A, Navre Apartments, S. V. Marg, Sion (West), Mumbai - 400 022. Tel: 022 - 2402 0880. Fax: 022-24043144
Email: info@vtransgroup.com Web: www.vtransgroup.com

V-Trans Toll Free no. : 1800-220-180

V-Xpress Toll Free no. : 1800-220-240

કચ્છ દર્શન

"Mangal Mandir" - "Regd. under Postal Registration No. GAMC-315/2015-2017 Valid upto 31st December, 2017 issued by the SSPO's Ahmedabad City Division, permitted to post at Ahmedabad PSO on 5th of Every Month."
R.N.I. No. of RNP is 33266/1978 • Published on 1st of Every Month

A World Class Exterior & Interior Acrylic Paints

You Can't Buy Better Even At Higher Price !

INDOCEM (INDIA) PVT. LTD.
(An ISO 9001: 2000 Certified Company)

Ahmedabad : 27541226, 27544161, 25743401, Fax : 079-27544199, Bangalore : 080-26758800, 26758028,
Baroda : 0265-2412446, 2434041, Bhopal : 0755-2556785, Bhuj : 02832-223290, 250959, Goa : 0832-2752582,
Hubli : 0836-2251415, Hyderabad : 040-24740401, 55598874, Mangalore : 0824-2410320, 4252325,
Mumbai : 022-26858636, 26858639, Nasik : 0253-2511247, Pune : 020-26110951, Rajkot : 0281-2222766, Surat : 0261-2543332,

मंगल मंदिर • मार्च-२०१६ • १०६